

اَيْكُم مِّثْلِي اَبِيْتُ يُطْعَمُنِي رَبِّي وَ يَسْقِينِي

انتفاع النظر

تصنيف: علامہ فضل حق خیر آبادی

ALAHAZRAT NETWORK

اعلا حضرت نیٹ ورک

بسم الله الرحمن الرحيم

بِسْمِ اللَّهِ حَاشَا وَالِيهِ مَتَضَرَّعًا وَبِحَبِيبِهِ الْوَحِيدِ الَّذِي هُوَ أَفْضَلُ مَا سِوَاهُ إِلَيْهِ مَتَذَرَّعًا عَلَيْهِ عَلَى
 آلِهِ وَصَحْبِهِ مَصْلِيًّا وَسَلَامًا وَبِهِمُ إِلَيْهِ تَشَفُّعًا وَبِحَوْلِ اللَّهِ وَقُوَّتِهِ لِمَكَانَةِ الشَّيْخِ الْبَهِدِيِّ
 وَتَبَاعُدهِ النُّجَّةِ سَدِّ فَنَاءِهَا فَادَّاسْتَأْذَنَّا الْعَلَامَ خَالِدًا وَدَعَوَى بِمِثْلِهِمْ كَمَا أَنَّ بَرَابَرَ أَخْفَضَتْ صَلَاتُهَا
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَمَالَاتٍ بِأَشَدِّ مَقْنَعٍ بِالذَّاتِ اسْتِ وَهَرِجٍ مَقْنَعٍ بِالذَّاتِ اسْتِ تَحْتَ قَدَرْتِ
 أَيْ دُخْلُ نَيْسِتِ **قَالَ** الْجَاهِلُ الذَّاهِلُ أَنْ تَفْصِيلُ جَوَابٍ وَرِيفَاتٍ خَوَابٍ شَدَّ
 انْشَاءَ اللَّهُ تَعَالَى كَمَا صَفَرْتِ مَحْضٍ كَاذِبٍ اسْتِ وَكَبْرِيٍّ هَمَّ مَحَلِّ كَلَامٍ اسْتِ فِي الْجُمْلَةِ
 نَيْتِجَةٍ صَرَفٍ فَسَادٍ وَاعْتِقَادٍ اسْتِ بَلْكَ مَحْضِ الْحَادِدِ وَصِفَاتٍ وَأَيَاتٍ حَضَرَتْ رَبِّ الْعِبَادِ
 جَمْلٌ وَعَلَا إِنَّ الَّذِينَ يُخَيِّدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يُخَفِّفُونَ عَلَيْنَا دُرُكَ مِيزَةٍ إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
 مَسَادِي مَذْكُورٍ دَاخِلِ كُلِّ شَيْءٍ اسْتِ مَدْعَى سَعَادَةٍ وَبِلِ اقْتِنَاعٍ ذَاتِي أَنْ كَرَدَهُ الْإِلَاحُ
 خَارِجٍ مَيَكُنْدُ وَخَوَابِي دَانِسْتِ انْشَاءَ اللَّهُ تَعَالَى كَمَا يَمِينُ تَاوِيلِ الْحَادِدِ وَصِفَاتٍ
 وَأَيَاتٍ اسْتِ **اقُولُ** إِنْ كَانَ الْجَاهِلُ الذَّاهِلُ الزَّهْبَتِ غَلِيَّتِ غَوَاثِثُ أَوْ دَوْنَهَا أَوْ دَر
 بِلَادَاتٍ وَصَفَرِي كَمَا فِي الْجُمْلَةِ بِرَأْذَانِ دَاوَصَرَةٍ سَطْحِيَّانِ نَافَهْمِ خَفَايَ دَارِ دَرْدِي رَوْدَادِ

عبدالله بن محمد
 تاج الدين
 تاج الدين
 تاج الدين
 تاج الدين

عنا و تشنذ خواهاد تواند بود اما قول او کبری هم محل کلام است کاشف است
ازین که شمرده شدن این قائل از افراد نوع انسان از قبیل مجاز بعلاقه مشاکلت
صوری است و پس صحیح مقدریت امکان است و هر چند این معنی از بدیهیات
اولی است مگر چون قائل را دران کلام است و ذهین او این بدیهی اولی را
نمی پذیرد و قصاری امر این چنین اغیبا خواندن الفاظ کتب متداوله و ترجمه نیست
بحسب این چنین کسان که بهت آنها در علوم برخواندن عبارات و ترجمه آن مقصور
است و در دیدن عبارات کتب متداوله محصور است نقل بعض عبارات ضرورت افتاد
قال فی شرح المواقف المصحح للمقدوریه هو الامکان لان الوجوب والامتناع الذاتیین
یکملان المقدوریه و فی موضع آخر منه علمه تعالی بعم المقنومات کما امکانه و الواجبه
و المتنعه فنوامن من القدره لانها تنقش بالامکنات و لون الواجبات و المتنعات و فی
شرح العقائد العشریه المصحح للمقدوریه هو الامکان و الذین قول این قائل که کبری هم محل
کلام است الحادین قائل ظاهراست چه ممکنات بالذات در امتناع ذاتی متفاوت
نیستند باینکه در بعض ممکنات بالذات امتناع ذاتی بیشتر باشد و در بعض ممکنات
بالذات امتناع ذاتی کمتر پس این معنی متصور نمی تواند شد که بعض ممکنات بالذات
تحت قدرت داخل باشند و بعض ممکنات بالذات تحت قدرت داخل نباشند
پس ازین کلام قائل ظاهراست که او داخل بودن شریک الباری و عدم واجب
سبحانه و غیر جمیل و جسم و تجزیه سبحانه تحت قدرت تجویز میکند حالا کسیکه فهم دارد
تواند دانست که فساد اعتقاد و الحاد و عیسیت و فاسد العقیده و لمحدکیست هزاران
هزار مقنومات انجمنان استند که مصداق و معنونات آنها متنوع بالذات اند قول بعدم
دخول آنها تحت قدرت چسان الحاد تواند بود آری تجویز دخول ممکنات بالذات تحت
قدرت چنانکه این غفیه ایمان فروش ارتکاب آن نموده است بکفر و الحاد میآید

و مقرب انشاء الله تعالى خواهي دانست که متنع ذاتی داخل عموم کل شیئی نیست از جهت
 آثار بلاوت او اینست که این قائل صفات کمالاته واجب الوجود سبحانه را و انصاف او
 سبحانه را بنقائص و قبح ممکن ذاتی میدانند و میگویند که آن ممکنات ذاتیه تحت قدرت
 الهی داخل نیست پس بدانست او بعض ممکنات ذاتیه هم تحت قدرت الهی داخل نیستند
 و در اینجا داخل منتع تحت قدرت الهی تجویز میکنند و آن را تحت عموم کل شیئی داخل
 می انگارند و این مجازفت را چه توان گفت بجهت حاجت بانی او درین نامه سیاه و بسیار است
 بلکه حاجت بانی او درین جزافات نامه نسبت حاجت بانی جلیلیا و که زائد از حد
 شمار است مشتبه نمونه از خروار است **قال** اللباس الفسفاس لیکن قبل از شروع
 در رد مقال ضلال حرفی از دفتر محاده حضرت حبیب رب العالمین سید الاولین و
 آخرین صلی الله علیه و آله و سلم سوائی آنچه از وحی متلو ثابت است و در حضرت
 قرآن مجید موجود است و احتیاج ذکرش چندانی نیست آنچه از وحی غیر متلو ثابت
 است حواله قلم کرده میشود در قرآن مجید تفسیر منظم است تلك الرسل اشاره الی
 جماعة الرسلین التي علمت بقوله و انك لمن المرسلین و اللام للاستفراق و الموصوف
 مع الصفة مبتدأ خبره فضلنا بعضهم علی بعض الفضل بوزیادة احد الشیخین علی آخر
 فی وصف مشترك بینهما فی العرف و الاصطلاح یخص ذلك بالكمال و هو یقتضی رجاء
 فی الدنيا و ثوابی الآخرة فان كان احدهما محتصا بوصف کمال و الآخر بوصف کمال
 آخر فلكل واحد منهما فضل جزی علی الآخرة فی مطلق الكمال اعنی فی استحقاق المسح
 و الثواب و الفضل الكلی لمن له زیادة الثواب و منزلة القرب عند الله تعالى
 فالرسل و الانبیاء علیهم السلام مشرکاء فی درجة الرسالة و النبوة و موجبات الاجر
 و الثواب و فیما بینهم تفاضل عند الله تعالى بناء علی كثرة الثواب و مزید الترتیب
 الیه كما هو الا الله تعالى و قد یدرك بعض ذلك بتعلیمه تعالى كقوله یتلوه من کلم الله

اینجا
 نوشته شده است
 در این نامه
 که در این
 است

قال ابل التفسير موسى عليه السلام لقوله فلما جاء موسى لميقاتنا وكلمه ربه وهذه الاية
 لا يقتضي تخصيصه عليه السلام بتلك الفضيلة فقول انه موسى ومحمد عليهما الصلوة والسلام
 كلم الله موسى على الطور ومحمد اليمة المعراج حين كان قاب قوسين او ادنى فاوحى الى عبده
 ما اوحى وشتان بينهما ورفع بعضهم درجات على بعضهم اوعلى كلهم ما رفع درجات بعضهم
 على بعضهم فمضى كثير من الانبياء والرسل حيث فضل الرسل على الانبياء واولى الغزى من الرسل
 على غيرهم ونحو ذلك وما رفع درجات بعضهم على كلهم فذلك مختص بنبينا محمد صلى الله عليه
 وسلم ثابت ذلك بوحى غير متلو والنقد عليه الاجماع عن ابى سعيد الخدري رحمه قال
 قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انا سيد ولد آدم يوم القيمة ولا فخر بى لوالى الحمد
 ولا فخر لى بى آدم فمن سواه الا تحت لوائى وانا اول من تمشى عنه الارض ولا فخر وانا
 اول شافع واول شفيع رواه احمد والترمذى وابن ماجه وعن ابن عباس رحمه قال
 جلس ناس من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم فخرج حتى دنى منهم همهم
 يتذكرون قال بعضهم ان الله اتخذ ابراهيم خليلا وقال آخر موسى كلمه الله بكليما وقال آخر
 عيسى كلمه الله وروحه وقال اخرا دم اصطفاه الله فخرج عليهم رسول الله صلى الله
 عليه وسلم وقال قد سمعت كلامكم وعجبكم ان ابراهيم خليل الله وهو كذبت موسى بنى الله
 وهو كذبت عيسى وروحه وكلمته وهو كذبت دا دم اصطفاه الله وهو كذبت لادانا جميعا
 ولا فخر وانا عامل لوالى الحمد يوم القيمة تحت آدم فمن ورنه ولا فخر وانا اول شافع واول شفيع
 يوم القيمة ولا فخر وانا اول من يرك خلق الجنة فيفتح الله لى فيه غنى ومعى نفتراء المؤمنين
 ولا فخر وانا اكرم الاولين والاخرين على الله ولا فخر رواه الترمذى والدارمى وعن جابر
 رضى الله تعالى عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انا قايده المسلمين ولا فخر وانا
 خاتم النبيين ولا فخر وانا اول شافع ومشفع ولا فخر رواه الدارمى وعن
 ابى بن كعب قال قال النبى صلى الله عليه وسلم اذا كان يوم القيمة كنت

امام النبیین و خطیبهم و صاحب شفاعتہم غیر خیر رواہ الترمذی
و عن ابی ہریرۃ عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم ان اول من یشق عند الارض فاکسی حلتہ من
حلل الجنۃ ثم اقوم عن یمن العرش و لیس احد من المخلوق یشق عن الارض فاکسی حلتہ من
الترمذی و عن النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال سلوا اللہ فی الوسیلۃ قالوا یا رسول اللہ
بالوسیلۃ قال علی درجۃ الجنۃ لا لنا لانا الا جمل واحد ان یجوز ان اکون انا ہونا من
این درجہ اعلی خواہد بود مگر اعلی از مخلوقات و اخبار صادق آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
آنست کہ خود نفس مقدس و مبارک نائل این درجہ خواہد بود و چون تامل صادق
در انفاظ این حدیث کردہ شود قدرت او تعالی بر اعلی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
ثابت میشود و امکان آن اعلی چہ جای مساوی پس امکان مساوی بطریق اولی ثابت
نیکرد و کما لا یخفی مگر واقع شدنی نیست لا متناہی بالفیراقول پوشیدہ نہانند کہ مدعا
ما این است کہ وجود مساوی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در جمیع صفات کمال و نفوذ
جلال کہ ذات مقدسہ آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مصداق آن ہمہ بودہ است متمنع
ذاتی و محال عقلی است و این دعوی ما ازین احادیث کہ این مایل بیاس برای تلبیس و التلبیس
فریبی عوام کالانعام بدین غرض آورده است کہ خود را از اہل ایمان در انظار عوام
نہاید و از نادید شہانت استخفاف آنجناب صلی اللہ علیہ وسلم کہ بہ پیردی جاہلہ
شیاطین در آن افتادہ است در نظر جملہ برآید ثابت و متحقق است این جنیث در
ایراد این احادیث کالباحث عن حقیقۃ بطلانہ و الجادح ماران انفسہ کہ ہست تین این
مقال تفصیل این اجمال تمہید مقدمہ میخواہد کہ بیچک عاقل یعنی آنکہ صبی شیرخوار
و مجنون سرشار نیست احکام آن نمی تواند کرد آن مقدمہ این است کہ الاثبات و النفی
لا یجتمعان ولا یرتفعان و ان اجتمعا انقیضین محال و معنی این مقدمہ نہ این است
کہ مفہوم اثبات و نفی در تصور مجتمع نمیشوند یا از تصور مترشح نمیشوند و نہ اینکہ مفہوم

الاثبات لا یرتفع
النفی لا یجتمعان
و ان اجتمعا
انقیضین
محال
و معنی
این
مقدمہ
نہ
این
است
کہ
مفہوم
اثبات
و
نفی
در
تصور
مجتمع
نمیشوند
یا
از
تصور
مترشح
نمیشوند
و
نہ
این
کہ
مفہوم

اجتماع انقیضین که تصور ذهنی است محال است چه اجتماع اثبات و نفی در تصور مرسوم
 اجتماع انقیضین از موجودات نفس الاری است آن را محال نتوان گفت بلکه معنی آن
 این است که صدق اجتماع انقیضین هر چه باشد و صدق اجتماع اثبات و نفی هر چه
 باشد محال بالذات و متنع عقلی است مثلاً هر چه صدق ایض و لا ایض که نقیضین اند
 و صدق کاتب و لا کاتب که متناقضان اند و صدق بینا و نابینا که نقیضین اند الی
 غیر ذلک مما لا یبعد و لا یحصی باشد محال بالذات و متنع عقلی است که این قاصر الذهن
 بلید الطبع گمان نبرد که صدق ایض و لا ایض و صدق کاتب و لا کاتب و صدق
 بینا و نابینا مثلاً متنع ذاتی و محال عقلی نیست بلکه متنع بالغیر است ازین جهت که بر آن
 اجتماع انقیضین صادق نمی میریم هم نتوان کرد زیرا که مفهوم اجتماع انقیضین متنع ذاتی نیست
 متنع ذاتی صدق آنست هر چه باشد پس آنچه صدق مساوی و لا مساوی که با هم متناقض
 فرض کرده شود متنع بالذات است چه صدق اجتماع انقیضین است و نیز بر آنچه مستلزم
 نقیض خود باشد و وجودش مستلزم عدم آن باشد متنع بالذات است چنانکه لامتناهی
 بالفعل که وجودش بر تقدیر فرض آن مستلزم تناهی است یا وجود جزر لا تجزئی که بر تقدیر
 فرض آن مستلزم تجزئی است پس اگر وجود مساوی بر تقدیر فرض مستلزم عدم مساوی
 است مساوی متنع بالذات است اذ التمسد هذا یسکونم که از حدیث حضرت ابو سعید
 خدری متحقق است که حضرت آدم و من سواه که عام مستغرق است در روز قیامت
 تحت لوای آن سرور دین و دنیا علیه و علی آله الصلوٰة والسلام اند پس اگر مساوی آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم و جمیع نفوس کمال ممکن باشد بر تقدیر وجودش یا این صفت درو
 یافته شود یا نه علی الثانی آن مفروض مساوی مساوی نشد بلکه آن مفروض مساوی
 در روز قیامت تحت لوای آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم است بر این تقدیر آن
 صدق مساوی و لا مساوی شد پس متنع بالذات شد و هم وجودش بر تقدیر فرض

مستلزم عدم آن شد پس بحال بالذات شد و علی الاول آنجناب صلی الله علیه و سلم در عموم
 من سواه داخل اند العیا ذی الله پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر این تقدیر مصداق این صفت
 نیست پس مساوی آن مفروض المساوات نشد پس آن مساوی مفروض مساوی
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم نشد پس مساوی شد و مساوی نشد پس مصداق اجتماع النقیضین
 شد پس متمنع بالذات شد و هم وجودش مستلزم عدم آن شد پس بحال بالذات شد پس
 وجود مساوی که علی التقدیرین مصداق اجتماع النقیضین است و علی التقدیرین مستلزم عدم
 آن است علی التقدیرین بحال بالذات است و نیز از روی همین حدیث شریف متحقق است
 که آنحضرت صلی الله علیه و سلم اول من نشیق عنه الارض اند پس اگر مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 ممکن باشد پس آن بر تقدیر وجودش یا در عموم من نشیق عنه الارض داخل باشد یا نه بشرق ثانی
 آن مساوی اول من نشیق عنه الارض نتواند و پس آن مساوی مساوی نشد و بشرق اول
 یا اول من نشیق عنه الارض باشد یعنی اقدم از سایر من نشیق عنه الارض باشد بر این تقدیر آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم اول من نشیق عنه الارض نتواند شد و بموجب که نه خلاف المفروض است پس اگر
 مفروض مسلم این است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم بدین صفت موصوف اند پس مستلزم آن
 لا یكون المساوی مسا و یا چه برین تقدیر در آن صفتی یافته شد که در آن حضرت
 صلی الله علیه و سلم نیست یا آن مساوی اول من نشیق عنه الارض نباشد فلا یكون ما فرض
 مسا و یا مسا و یا بهر تقدیر وجود مساوی مستلزم عدم آنست فیکون متمنعا بالذات
 و علی التقادیر کما آن مصداق مساوی و لا مساوی است فهو مصداق اجتماع النقیضین
 فیکون متمنعا بالذات و نیز در همین حدیث است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم اول شافع
 و اول مشفع است یعنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در شفاعت بر سایر شافعان متقدم است
 و در مقبولیت شفاعت بر سایر مشفعان متقدم است پس اگر مساوی ممکن باشد بر تقدیر
 وجودش اگر در عموم شافعان و مشفعان داخل نیست مساوی مساوی نیست اگر در آن

عموم داخل است پس اگر باین هر دو صفت یعنی اول شافع و اول شافع موصوف نباشد مساوی
 مساوی نشد و اگر باین هر دو صفت موصوف باشد و اول شافع و اول شافع باشد بحسب التقدیر
 و اول شافع و شافع باشد بحکم الحدیث برین تقدیر آن مساوی مساوی باشد و مساوی نباشد
 فهو مصداق اجتماع التقيضين فهو متنع بالذات وعلى التقدير وجودش مستلزم عدم آنست فهو
 متنع بالذات وعلى هذا القياس از حدیث ابن عباس عن اتنلع ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم از قوله صلی الله علیه وسلم وانا حامل لواء الحمد يوم القيمة تحتاً ذم من دونه ولا فخر وانا اول
 شافع واول شافع يوم القيمة ولا فخر متحقق است که ذکرنا دم از قوله صلی الله علیه وسلم وانا اول
 من يحرك خلق الجنة ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم ثابت است چه بر تقدیر
 امکان آن اگر وجودش فرض کرده شود و عموم من يحرك خلق الجنة داخل باشد یا نه علی الثانی
 مساوی مساوی نشد علی الاول آنحضرت صلی الله علیه وسلم در تحريك خلق الجنة بر ادا قدم
 است بحکم الحدیث و او درین صفت مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم است بحکم فرض
 المساواة پس او در تحريك خلق الجنة بر خودش اقدم باشد و هو تقدم الشئ على نفسه یعنی
 تقدم تحريك خلق الجنة على تحريك خلق الجنة و نیز او برین تقدیر اول من يحرك خلق الجنة نتواند
 بحکم الحدیث پس آن مساوی مساوی نشد و اگر او اول من يحرك خلق الجنة است آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم و عموم من يحرك خلق الجنة که صفات الیه اول است داخل باشد
 برین تقدیر هم مساوی مساوی نشد پس وجود مساوی مستلزم عدم آنست و هم آن
 مصداق اجتماع التقيضين است پس متنع بالذات است و نیز از قوله صلی الله علیه وسلم وانا
 اكرم الاولين والاخرين علی باشد که نص صریح است و فضل آنحضرت صلی الله علیه وسلم در کرامت
 علی بالله بر سایر اولین و آخرین اتنلع ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم و فضل ثابت
 و ظاهراً است زیرا که اگر مساوی ممکن باشد بر تقدیر وجودش لازم است که اكرم الاولين والاخرين
 علی باشد باشد بنا بر علی فرض المساواة و اكرم الاولين والاخرين نباشد بنا بر علی و حواله

فی الاولین والاخرین الذی خلیف الاکرم المصطفی فی قریش علیهم السلام انا اکرم الاولین و
 الاخرین واکا بر تقدیر وجودش در عموم اولین و لاخرین داخل نیست بر تقدیر وجودش
 معدوم باشد و علی التمام در وجودش مستلزم عدم آنست و نه آن مصداق اجتماع التخصیص
 است نیکون متکففا بالذات و از حدیث جابر بنی الله تعالی عنه که در آن و انا خاتم النبیین انا
 اول شافع و شفیع ارشاد شده است نیز امتناع ذاتی مساوی ثابت است چه مساوی
 بر تقدیر وجودش اگر در عموم نبیین داخل نباشد مساوی نباشد پس مساوی باشد مساوی باشد
 و اگر در عموم نبیین داخل باشد لاجرم خاتم النبیین بتواند بود پس مساوی تواند بود و در این مفصل
 عنقریب می آید و آنچه این سفیه بے عقل تعدد خاتم النبیین در آن دو کس خاتم النبیین
 در یک عصر باقتضای حماقت و نامفهمی تجویز میکند فنسوخ آن عنقریب بر وضوح می آید و از حدیث
 ابی بن کعب که در آن اذاکون یوم القيمة کنت امام النبیین ارشاد شده است نیز امتناع
 ذاتی مساوی ثابت است چه بر تقدیر امکان مساوی و فرقی وجود آن یا در عموم نبیین
 داخل باشد برین تقدیر آنحضرت صلی الله علیه و سلم که امام سایر النبیین اندام او نیز خواهد بود
 و او امام نبیین نتواند بود پس مساوی نشود یا در عموم نبیین داخل نباشد برین تقدیر
 مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم نتواند بود و علی التقدیرین ادساوی شد مساوی نشد
 فهو مصداق اجتماع التخصیص بر وجود مساوی مستلزم عدم آنست فهو متکففا بالذات
 لما فی المقدمة و از حدیث ابی هریره که در آن ثم اقوم من بین العرش لیس احد من
 الخلق یقوم ذلک المقام غیرن ارشاد شده است نیز امتناع ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم در نفوت کمال تحقق و مبهمین است چه بر تقدیر امکان مساوی و فرقی وجودش
 یا در عموم نبیین صفت نباشد پس مساوی مساوی نشد و اگر موصوف باین صفت باشد
 لازم است که قائم آن مقام باشد و نباشد لقول الصادق المصدوق صلی الله علیه و سلم
 یسأل احد من الخلق یقوم ذلک المقام غیری فهو مصداق اجتماع التخصیص و نیز وجودش

مستلزم عدم آنست فموتنع بالذات و از حدیث ثانی حدیث مذکور در آن ارشاد شده
 اعلی درجه فی الجمله لاینا لما لا اجل واحد از جوان اکنون انما هو نیز امتناع ذاتی مساوی
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم ثابت است چه نائل آن درجه بلا شبهه علی خلق الله
 است و این الدال بر این اعتراض دارد و بهم اعتراض دارد و اینکه اخبار صادق آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم آن است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم نائل آن درجه خواهند بود
 پس بر تقدیر امکان مساوی و فرض وجودش با آن مساوی نائل این درجه باشد
 یا نه علی الثانی مساوی نشد و قد فرض مساویا بهت و علی الاول لازم است که نائل
 آن درجه باشد بنا علی التقدير و نائل آن درجه نباشد بنا بر اینکه نائل آن درجه یک کس است
 یعنی ذات مقدسه آنحضرت صلی الله علیه وسلم و پس فموتنع اجتماع التفضیل و بهم
 وجودش مستلزم عدم آنست فموتنع بالذات و هو المطلوب و از احادیث آتی
 که در قول ثانی می آید نیز امتناع ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نعوت
 کمال محقق و مبهر من است و هر چند این احادیث که لخصوص اند بر اینکه نعوت مختصه
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم که در آن احادیث مذکور اند در دو ذات مشترک نتوانند بود
 و فرض اتصاف دیگری بدان نعوت قول با اجتماع التفضیل و فرض آن شیئی است که
 وجود آن مستلزم عدم آن باشد امتناع ذاتی ذاتی که درین نعوت و صفات مساوی
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم باشد ظاهراً با هر است الا چون مخاطب ناهنجار بل من الحمار
 و اکفر من حمار است ناچار بر تفصیل و تطویل ضرورت افتاد و از فرط غلویت و عمارت
 و تنهایی او در جرات و ضلالت این است که او بعد ذکر حدیث و سپس احد من الخلق
 یقوم ذلک المقام غیری و بعد ذکر حدیث لاینا لما لا اجل واحد و پس از اعتراض باینکه نائل این
 درجه اعلی نخواهد بود و مگر اعلی مخلوقات و اینکه آنجناب صلی الله علیه وسلم نائل آن درجه خواهند بود و ظهور
 اینکه بعد تسبیح ثبوت صفت لایقوم ذلک المقام غیری و تسلیم بودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم

نازل آن درجه که نازل آن نیست مگر یک مرتبه تجویز امکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در
 صفات و نعوت تجویز این است که آن مساوی موصوف باین هر دو صفت باشد و موصوف
 باین هر دو صفت نباشد تجویز امکان چیزی نیست که وجودش مستلزم عدم آنست از این روایات
 و نادانی و غلطت جبل و بی ایمانی امکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم نازل آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم ازین حدیث می فهمد باین از ایمان گذشته یعنی را تا مل مساوی می نامد و لفظ
 سلوا در جوار که تواضع را نشان داده است و پس می گفته سلوا الله علی وسیله و اما مطلب صلی الله
 علیه و سلم من الله الله عالیه بطلب وسیله اتفاقاً لا الی الله تعالی بهیضا لنفسه و لیستفیع الله و یشاب
 او کون ارشاد اللهم فی ان یطلب کل من هم من صاحب الله عادل شک محمول نمی نماید و اگر این حماقت
 شعاع عقل ایمان داشتی از همین حدیث با متناع ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم ایمان
 آوردی و دنبال آن و جلال کذاب گذاشتی چنانکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم نازل آن اعلی درجات
 است که نازل آن و کس مشارک نتواند شد که لا ینالنا الا جلیل واحد پس با صفت تسلیم بودن
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم نازل آن اعلی درجات که لا ینالنا الا جلیل واحد تجویز مساوی آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم درین صفت تجویز اجتماع التقیضین است و هرگاه که از همین حدیث امتناع
 ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم که صدق جمیع التقیضین وجودش مستلزم عدم آنست
 متحقق شد اعلی از ان حضرت صلی الله علیه و سلم اعلی بالاتملاع است غایت حماقت این حق تعالی این است
 که دو مقدمه یکی آنکه نازل این درجه علی اعلی مخلوقات است دوم آنکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 نازل این درجه اعلی است تمسید نمود و کما ازین دو مقدمه که آنحضرت صلی الله علیه و سلم نازل این درجه
 اعلی است و نازل این درجه اعلی اعلی مخلوقات است این معنی ثابت است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 اعلی مخلوقات است و از انص لا ینالنا الا جلیل واحد متحقق است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم موصوف
 است فیصل درجه که گری فیصل آن درجه موصوف نیست پس با صفت تسلیم نعوت بودن آنحضرت صلی
 علیه و سلم باین نعمت تجویز مساویات و مشارکت گیری با آنحضرت صلی الله علیه و سلم درین نعمت تجویز اجتماع

التقيضين است بان مگر اين قانع خيبر تجويز کند که در مری موصوف بين نعت گردد و اين نعت
 از ان حضرت صلی الله عليه وسلم مسلوب شود و باین تقدير هم مساوات نمائين اين تقدير هم وجود مساوی
 مستلزم عدم آنست فهو على هذا التقدير لا يتحقق بالذات از حد جديد اين بی عقل در اثبات مساوی
 آنحضرت صلی الله عليه وسلم بلکه علی از ان حضرت صلی الله عليه وسلم معلوم شد که اين چهار محتاج به جعل
 کذب بلان در جمل کذاب هم مرتب نخواهد اين است حال تا مل صادق اين بر تا مل کاذب ما قوله
 مگر واقع شدن نیست لاقتناعه بالغير و چه عديده باطل است چه اقلع ذاتی مساوی آنحضرت
 صلی الله عليه وسلم بوجه کثیره ثابت و بسوی شد و علی تقدير التفرع نیز اين قول به ربط و بمعنی است
 زیرا که اين جا باین نا فهم میگوید که چون تا مل صادق در الفاظ این حدیث کرده شود قدرت او تعالی
 بر اعلی از آنحضرت صلی الله عليه وسلم ثابت می شود و قدرت عبارت است از صحت فعل و صحت
 ترک که هر صرح فی کتب الکلام و سیاقی نقل جبارا تمامه ان شاء الله تعالی و باز میگوید که واقع
 شدن نیست لاقتناعه بالغير چون متحقق بالغير و چگونه است یکسان متحقق بالغير که مستلزم متحقق
 بالذات باشد چنانچه عدم قدرت او سبحانه تعالی و عدم حیات او سبحانه و عدم علم او سبحانه نزد
 ما متکلیف نیست که بزیادت صفات قایل باند و عدم آنها را متحقق بالغير میدانند و چنانکه عدم
 عقل اول است نزد فلاسفه که مستلزم عدم واجب سبحانه نزد آنهاست و و میمان آن متحقق بالغير
 که مستلزم متحقق بالذات نباشد صرف باراده فاعل مختار بل وقوع ناید و وقوع آن مستلزم
 محالی نبود و از این نمی نا فهم از اقتناع بالغير در قول ما لاقتناعه بالغير چه باشد اگر مرادش اینست
 که مساوی آنحضرت صلی الله عليه وسلم یا اعلی از آنحضرت صلی الله عليه وسلم متحقق بالغير از قبیل ثانی
 است فذا الک باطل زیرا که وجود مساوی یا اعلی از ان حضرت صلی الله عليه وسلم مستلزم محال
 بالذات است و هرگز به سبحانه و این قائل هم بطلان این شق اعتراض دارد که سیاقی انشاء الله
 تعالی و اگر مرادش این است که مساوی آنحضرت صلی الله عليه وسلم یا اعلی از آنحضرت صلی الله
 عليه وسلم متحقق بالغير از قسم اول است درین صورت مساوی آنحضرت صلی الله عليه وسلم

عدم اوست و هر چه وجودش مستلزم عدمش باشد متنع بالذات است و از حدیثی ابی هریره
 معنی آمده که مسلم روایت کرده و در آن ارشاد شده است از سلت الی الخلق عامته ختم
 بی النبیین نیز از تسلسل ذاتی مساوی آنحضرت در نبوت کمال ثابت است چه بر تقدیر امکان مساوی
 و فرض وجود آن یا هر دو صفت در آن یافته شوند یا نه اگر یافته نشوند آن مساوی مساوی نشد
 و اگر یافته شوند آن مساوی مسل الی الخلق کافه باشد پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم از است
 او باشد پس آن حضرت صلی الله علیه و سلم مساوی او نباشد و نیز بر تقدیر اینکه آن مساوی آخرین
 همه انبیاء باشد تا معنی ختم به النبیین در آن یافته شود برین تقدیر ضرورت است که در آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم صفت ختم النبیین که ارشاد شده است یافته نشود پس آنحضرت صلعم مساوی او نشوند
 پس او مساوی آنحضرت صلعم نشد بر کیفیت وجود مساوی مستلزم عدم آنست هر چه وجودش مستلزم
 آنست محال بالذات است و آنچه این جنبی نافیم بلکه حیوان لا یعقل متخیل کرده است که احتمال
 است که زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم یک باشد
 برین تقدیر هر دو برابر خاتم الانبیا باشند و این سبق حماره و نفیق غرابی را در احوال استاغف
 بنایت مدد شد از زبان کجج بیان خود بر آورده ناشی از غایت سخافت عقل و زیادت
 ولادت و ناهمی است چه خاتم الانبیا آن باشد که آخرین همه انبیاء باشد و ملت او
 ناسخ همه مل و دین او موبد و او مبعوث الی الخلق کافه باشد و هر که در زمان او و بعد
 زمان او باشد از است او باشد چه اگر او آخرین همه انبیاء نیست پس معنی ختم به النبیین
 و معنی خاتم النبیین که این جمع محلی باللام است و معنی ختم نبوت بی آنکه خاتم الانبیا آخرین همه
 انبیاء باشد متصور نمی شود و اگر در زمان او نبی دیگر باشد ملت او ناسخ مل نشد و دین او
 موبد نشد و او مبعوث الی الخلق کافه نشد و هر کسی که در زمان او یا بعد زمان او باشد
 از است او نشد پس بر این احتمال که این الحق نافیم از جهت نفییدن معنی خاتم الانبیاء با تنصاف
 غایت حماقت بر آورده است آن هر دو کس خاتم الانبیاء نتوانند بود و آنچه تفصیل این انشاء است

می آید پس احادیث مذکور چنانچه بر عدم وجود مساوی دلالت می کنند بر عدم اسکان ذاتی آن
 دلالت می کنند و نفی دلالت آن بر امتناع ذاتی مساوی مذکور ناشی از غایت غبار و
 وجهالت و غلالت این بطلید نا فهم است چه دلالت آن احادیث بر امتناع ذاتی مساوی
 در غایت ظهور است و لیکن بنی کم جعل الله له نوراً فما له من نور و چون پیش ازین از بیدیان کسی
 نفوذ به پنج کلمات لایعنی که آن مفصل بمعنی از زبان دلالت ترجمان بر آورده از ایمان برآمده
 که بنهم شناخت نکرد و بود و علمای دین را ضرورت تصریح با امتناع ذاتی مساوی پیش نموده
 بود و خصوص قطیعه قرآنی متغیات ذاتی را شامل نیستند و هیچ دلیل عقلی و نقلی بر اسکان ذاتی
 مساوی مذکور دلالت ندارد و تا دخل آن تحت عموم و شمول خصوص قطعه متوهم گردد و از اشکال
 عارفین بالله اسکان ذاتی مساوی ثابت نیست و این ملحد مرید شیطان الانس با عارفین
 با سبب چنانکه آن شیطان مقتدر ایشان را حضرات عارفین بالله می نمود و این ملحد ذکر عارفین بالله
 به اثبات می نماید افا و استاذنا بیان گیری این است که اگر کوچک متنع بالذات
 تحت قدرت الهی داخل باشد ممکن ذاتی باشد و الا انقلاب من الامتناع الذاتی الی
 الاسکان الذاتی مستحیل بالذات پس آنچه امتناع بالذات است تحت قدرت الهی داخل
 نمی تواند شد **قال المحقق الجرجانی** اقول بیشک متنع بالذات استحقاق و یاقوت
 استفاده و قابلیت فیض و جو از جناب فیض الخیر و الجود نماید و درین هیچ کلام نیست
 فاما کلام درین است که هر چه عقل جزوی فلسفی یا عقل ناقصان متفلسفی آن متنع بالذات میدانند آن
 متنع بالذات نفس الامریست یا نه انقلابات و احتمالات باعتبار کون و فساد و صور نوعیه
 جوهریه منصرفه که شاید درای بعین است فلا سفه جائز میدانند و انقلاب اعراض افعال
 با نواع جوهریه متنع بالذات اعتقادی کند و حال آنکه از محاح احادیث ثابت است که اعمال
 حسنه و سیمیه بصورت انسانیه متغلب گشته در قبر نزد میت لازم خواهند بود و نیز در ذل
 اعمال اقوال است یکی از آن اینست که اعمال متجشده روز در آن خواهند شد و نیز موت که

له بجهت
 سبب و قوت
 از اجزای
 متشکل از ذرات
 متشکل از ذرات

وجودی است یا عدمی علی اختلاف القولین بصورت کبش منقلب شده
 در مانند هر کس آورده و شناخته هر کس شده مذبح خوابد شد بظاهرش و اعتقاد
 فلسفی بسیارند به همین چند اشکله از خوف تطویل استعارت عال میشود یا این متفلسفی این است
 قیاس حال او باید کرد قیاس کن در گستان بن بار مراد انشاء الله تعالی دانسته خواهد شد
 که مسادی متنوع فیه نیز ازین قبیل است که ممکن بالذات و مقدر در الهی است و مدعی
 معترض آنرا متنع بالذات میداند اقول این قول جہول اولاً گفته است که کبری محل کلام
 است الحال قول در بیان کبری نقل کرده تسلیم کبری می نماید و ایمان می آورد باینکه ممکن
 ذاتی تحت قدرت داخل نیست و میگوید که درین هیچ کلام نیست فاما کلام درین است
 که هر چه عقل جزوی فلسفی یا عقل ناقصان متفلسفی آنرا متنع بالذات میداند آن مستنع
 بالذات و نفس الامر هست یا نه این کلام در کبری نیست بلکه در صغری پس اول چرا گوید خورده
 گفته بود که کبری محل کلام است مگر در دعوای حافظه نباشد و ما صغری را بوجه قاطعه باثبات
 رسانیدیم و آئینده هم وجود اثبات آن نمیشد مکن انشاء الله تعالی این لباس عبارت بیان
 کبری را نقل کرده کلام در صغری کرده و دیگر میبوده گوئی آغاز نماید تا مردمان را در و برین میانه زد
 که کلام در کبری میکند اما قوله انقلابات و استحالات اینی اخر ما قال نخست از زبان مجتهدین
 است چنانکه انقلاب از امتناع ذاتی سوی امکان ذاتی مستحیل بالذات است باقی
 بهر عقل و باجماع متکلمین و فلاسفه قال فی شرح المواقف فی ابجاث ممکن ان لا امکان
 لازمه للمیته الممكنة لا يجوز الفكاک عنه والا یجاز خلوا المیلية عنه فیه تعقل ممکن متنعاً او واجباً
 ان کان خلوا عنه بزواله انما هو بالعکس ای منقلب المتنع او الواجب ممکن ان کان خلوا عنه
 بمحدوثه لما بعد المیلین و انه ای جواز خلوا عنه علی احد الوجهین یعنی الامان عن الضروریات
 فیرفع الوثوق عن حکم لعقل لوجوب الواجب استحالات و استحالات و جواز الیجا نزارت
 بجواز انقلاب بعضها الی بعض حینما یسقطه فی هرة البطلان انتهى و این میبوده و کورادان

این قول
 جہول اولاً
 غیاث جہول
 بسیار نادان
 منتفی الارب

اشتباه است صاف گوید که انقلاب از امتناع ذاتی سوی اسکان ذاتی مستحیل ذاتی نیست
 نه که انقلابات و استحالات عناصر و انقلاب اعراض و افعال یا نواع جوهریه باین مقام
 ربطی ندارد و کلام ما این است که انقلاب از امتناع ذاتی سوی اسکان ذاتی مستحیل بالذات
 است این هرزه سر و پیو ده گوی را باین مقام چه علاقه این احتمق تعلق دارد بباطل را هم نمی فهمد
 تا بطلب علی چه رسد پیشوایان استناد ما اینم که چندین نام پیشوایان باین میدان دجا جلوسیا نیز
 که انصاف خدای تعالی را بقبحاح و قواش و نقایص و اجتماع النقیضین و آنچه را که وجودش
 مستلزم عدم آنست ممکن و داخل تحت قدرت می دانند اعاده الله التوینین بن مکایدیم و نجاهم
 من مفاسدهم و نقایصهم افا و استاذالا سائده چه عجز معجرات است از عدم القدرت علی ما
 من شأنه ان یكون مقدورا و متنع ذاتی مقدور نیست پس عدم قدرت بر آن مستلزم عجز او سبحانه
 تعالی نمی تواند شد قال الجحین الجحان اقول ممتنع ذاتی نفس الامری مقدور نیست
 فاما ممکن ذاتی که متنع ذاتی زعمی باشد چنانکه در ما نحن فیه است و خواهد آمد شارح الله تعالی
 پس بیشک آن مقدور است مخفی نه آنکه تعریف بجز عبارت مذکوره ازین علامه گیکانه زمانه
 عجیب و غریب است چه لفظ قدرت در ترکیب عدم القدرت یا بمعنی مقدوریت است پس
 عدم قدرت معنی آن نمی خواهد بود که مقدوریت از آن معدوم شده و عجز صفت فاعل است
 و اگر بمعنی قادریت باشد پس فاسد تر از اول است کما لا یخفی علی اهل العلم اقول
 ببرهین قطعی امتناع ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم در صفات که مصداق اجتماع
 النقیضین و وجودش مستلزم عدم آنست باشباهات رسانیدیم و مشکف گردانیدیم اگر اکتفی
 جابل و معاندی تمجیل نمند و از آن جو و نماید در انقضا خود می افزاید پس آن تحت قدرت
 بخود دیگر مقتضات ذاتیه داخل نیست اما قوله مخفی نه آنکه الخ بسا عجب است بی بهره مانند این
 احتمق از هم مسائل علوم حقیقیه معلوم بوده است ازین قول معلوم شده که بیچاره از عزیمت هم
 محض بی بهره است که از غایت سفاقت لفظ علی را که ناسخ آنرا بصورت عن نوشت لفظ

این سخن را
 کس از دایره
 چیزی را نگفته
 از او و او را
 از او و او را
 از او و او را
 از او و او را
 از او و او را

عن قرار داده آن را ذریعۀ اعتراض گردانید و علی تسلیم اگر لفظ عن بجای لفظ علی استعمال آید
چه بآک قال فی القاموس عن مخففه علی مثله اوجیه کون حرفا جارا و لما مشره معان المجاوزة
سافر عن البلد البذل لا تجزی نفس عن نفس الاستعلاء فانما یجمل عن نفسه آتی ما اردنا نقله
و فی الصحاح و قد قلع عن موضع علی نحو الا فضلت فی حسب عینی ای علی و قال ایضا حروف
المجر تنوب بعضها عن بعض اذا لم یلتبس المعنی این یجین را که از عربیت نابله است در مجامع
معذ و توان داشت افا و استنادی مثلا اگر کسی گوید اوسبحانه تعالی بر خلق نظیر و شریک خود
یا بر خلق اجتماع انقیضین یا ارتفاع انقیضین تا درست نتوان گفت که این قول بجز اوسبحانه
و تعالی است قال الالبیة العنیدة قول نفی قدرت بر خلق نظیر و اشیا نه کوره قول بجز اوسبحانه
تعالی نیست لیکن نفی قدرت بر خلق امری که اخبار الی بخلاف او واقع شد فانراستحیل گانید
چنانکه ایمان ابولسب دادخال کفار و حنث و خلق نظیر و سادی معلوم در ما نحن فیه چنانکه می
معترض را قول و عقیده است و فصل خواهد آمد انشاء الله تعالی بیشک قول بجز اوسبحانه
است تعالی الله عما یقول الظنون علوا کبیرا اقول روشن و مبسوط شد که سادی
آنحضرت صلی الله علیه و سلم و صفات کمال مصداق اجتماع انقیضین است و وجودش
ستلزم عدم آنست و مصداق اجتماع انقیضین و مصداق باوجوده ستلزم عدمه
متنع بالذات است بیوده گوئی این بلیده بجا است افا و الاستناد و آیات اله
بر عموم قدرت اوسبحانه نحو قوله تعالی والله علی کل شیء قدیر و قوله سبحانه و کان الله
علی کل شیء مقتدر الی غیر ذلک متنازل ممتنعات عقلی نیست چه متنع عقلی شیء نیست تا در
عموم کل شیء داخل باشد قال المجدد الالبیة اقول ممتنعات عقلی که در نفس الامر ممتنعات
عقلی باشند بیشک در عموم کل شیء داخل نیست فانما ممکنات ذاتی که از سوره فهم آن
ممتنعات عقلی دانسته باشند چنانکه بخلاف آن سادی و برابر است در ما نحن فیه
بلا ریب در عموم کل شیء داخل است پس اخراج آن از عموم کل شیء الحادی است در

له بکینه خالو
و انفسه و دل نشاند
نیا بدینکه کایه
دیده و دل نشاند
بر گرد و باطل
سینجیده و کزنده
حق را در کسش
متنی الارب

له بکینه خالو
خسوت و جمال
کننده و از جمال
ساختن و گرد و کزنده
خسوت و جمال
نور و از نور
بیشک و کزنده

آیات الله تعالى وخرج این جمله مصداق کرمه آن آئین محمدی در آن فی آیاتنا لا یخفون علینا است
 کما یجی تفصیلاً انشاء الله تعالى اقول هر بر این قطیعه امتناع ذاتی مساوی آنحضرت علی عهد
 علیه سلم با ثبات رسید پس آن در عموم کل شیء داخل نیست و داخل کردن بحدوث اجتماع
 انقیضین بمصداق ما وجوده مستلزم بعدمه در عموم و الله علی کل شیء قدیر الحاد است
 چنانکه گذشته و سیاقی و معنای داخل کردن ممکنات ذاتی را مطلقاً کما بعد و م باشند ازلاً
 و ابداً در شیء خلاف مذهب اشاعره اهل سنت است قال فی شرح المواقف المقصد السادس
 فی ان المعدوم شیء ام لا و انما من امات المسائل الكلامیه فقال غیر ابی الحسن البصری و ابی
 المنذر العلاف و الکعبی بن العنتره ان المعدوم امکان شیء فان المیه عندهم غیر الوجود و معضو
 له و قد تخلو عنه مع کونه متقدماً فی الخارج و اثباتیه و المعدوم با ممکن لان المتعین منه منفی لا تقر له
 اصلاً اتفاقاً بمنع الاشاعره مطلقاً ای فی المعدوم امکان و المتعین جمیعاً فقالوا المعدوم
 امکان نیست شیء کما بعد و المتعین لان الوجود عندهم نفس الحقیقه رفقه بها ای بسا
 ذهب الیه الا شاعره فقال المحکما و ایضاً انتهى پس قول او فاما ممکنات ذاتی که از سوء
 فهم آن را ممتنعات عقلی دانسته باشند چنانکه بمحکم آن مساوی و برابر است در ما نحن
 فیه بلاریب در عموم کل شیء داخل است معلوم نیست که بمنی بر کدام مذهب است که
 این لمحدوم بعد و م بودن مساوی که در آن کلام است ازلاً و ابداً اعتراض دارد
 پس معلوم نمی شود که این لازم است و دخول آن را در عموم شیء بر کدام مذهب بمنی کرده است
 مگر آن بجای از جهل معدوم است هر چه در ذهن کش میگردد میوه می گوید افاد استنادی
 العلامه اگر کسی از نفی قدرت او بجهان به متعینات عقلی و تسخیرات ذاتیه حاشی کند و این را
 از باب اسارت ادب نسبت بحضرت کبری ایزدی جلشانه و غیر مجده انکار و ایمان و
 تعجید را بر کنار گذارد و قال لا یلک الا کما اقول چنانکه حاشی کسی از نفی قدرت او بجهان و تعین
 بر تسخیرات ذاتیه نفس الامریه باختصاص اسارت ادب حضرت ذوالجلال البکیر المتعال

مع انکشافه
 قد مر و درین حال
 دشوارتر نیست
 متعنی الارب

جل جلاله و غیر ذلک موجب تفرید از ایمان و توحید است همچنین است تجاشی کسی از اثبات
قدرت کامله شامله بر ایجاب آن ممکنات ذاتیه که اخبار الهی و یا علم الهی یا غیر آنها سوا ذات
پاک و صفات کمال حضرت واجب الوجود و مفيض الخیر و الخیر مقتضی انقضاء آنها شده
باشد چنانکه تجاشی از اثبات قدرت کامله بر خلق مثل و مساوی آنحضرت خیر البریات افضل
الوجودات حبیب رب العالمین سید الاولین و الآخرین صلی الله علیه و آله و اصحابه اجمعین
و سلم که ممکن بالذات متمنع بال غیر است و اخبار و علم الهی بعد از خلق آن متعلق شده متمنع
بال غیر گردانیده پس این قسم ممکن داخل قدرت کامله است بدلائل عقلی و سمعی پس اگر
کسی آن را بوساوس شیطانی و تحسین نفسانی که باطل و ناتمام اند متمنع بالذات
قرار داد و از مقتدرات الهی اخراج کند این برد و کس ایمان فراموش با هم همدش
و با محبوب الحاد خود را گریز نهند و در جنم هم آغوش خواهند بود و مفصل بی آید انشا الله تعالی
اقول غیث حقیر است و آینه راه تحقیق خواهد رسید و مساوی آنحضرت صلی الله علیه
و سلم و صفات کمال که مصداق اجتماع انقیضین است و وجودش مستلزم عدم است
متمنع ذاتی است آن را ممکن ذاتی دانستن ناشی از حماقت و نادانی و یا از لغت
و بی ایمانی است و اعتقاد اینکه هر ممکن ذاتی گوشتلزم متمنع ذاتی باشد تحت قدرت
الهی داخل است نیز بکفر و بی ایمانی می کشد چه قدرت و غیره صفات کمالیه حضرت باری
جل شان نزد عامه متکلمین و هم نزد پیشوایان این صغیه بی ایمان ممکنات ذاتی هستند و عدم
آنها که ممکن ذاتی و متمنع بال غیر است نزد متکلمین تحت قدرت الهی داخل نیست و اعتقاد
بدخل آن تحت قدرت کفر و الحاد است که بسیاری مفصلا این تعنت بی ایمان اگر
از اجتماع آن و جال شیطان تبیینی کند و اعتزال نمی گزیند عنقریب و خامت صفت
می بیند به پهلوی او و سر کج جهنم می نشیند و مفصل می آید انشا الله تعالی اقاهاست و
الحق و بامکان شریک او تعالی و عدم او سبحانه و باسکان اتصاف

او سبحانه بتفایص و قبایح و جسم و ممکن و غیر ذلک اعتقاد دارد و چه اینهمه تمتعات ذاتیه
 اند و اگر نقد در باشند بلا شبهه ممکن باشند تعالی الله عما یصفون قال الغبی الغوی
 اقول من جمله مشایخ رایه بلفظ اینهمه اتصاف بتفایص و قبایح است و آن بیشک متنع است
 لیکن کلام درین است که این اتصاف متنع بذات خود است چنانکه معترض درین
 قول تصریح بدان کرده و ما متنع لذات الواجب تعالی و این معنی بدون تدقیق نظر واضح
 نخواهد شد پس بگویم قول ما که این ممکن بالذات است یا واجب بالذات یا متمنع
 بالذات موافق اصطلاح حکمت مراد از ذات در آن ذات موصوف بهر سه مفهوم است
 که بلفظ این تعبیر از آن واقع شده در عرف علمای پس بگویم که اتصاف معنی ایی نسبت
 طرفین را بخود است معنی اتصاف شیئی و طرفین خارج از حقیقت اتصاف و لازم ذاتی
 آن در تحقق و تصور پس هر گاه معنی اتصاف تصور میکنم تصور هر دو شیئی تبعاً لازم می آید
 چنانکه در لفظاً است که چون تصور می آن میکنم تصور طرفین او لازم می آید یعنی ابتداء شیئی
 از شیئی لیکن آنچه لازم ذاتی او است مطلق و دو شیئی است نه خاص و چون اتصاف معنی
 مصدر است افرازش افرازدی خواهد بود و کلی نسبت افرازدی معنی نوع است پس مطلق
 اتصاف نوع واحد خواهد بود و نوع واحد با واجب بالذات یا ممکن بالذات یا متمنع
 بالذات بر سبیل انفصال حقیقی خواهد بود پس احتمالات عقلی در اینجا شش است باعتبار
 آنکه در تخصیص شیئی ثانی دو احتمال است صفت کمال و صفت نقصان و در تخصیص شیئی
 اول سه احتمال واجب و ممکن و متمنع و چون در اتصاف متمنع ذاتی بصفت کلامی است
 پس طویل و از ما نحن فیه چندان تعلق نمیداشت آن را ساقط کرده دو احتمال باقی
 گذاشتیم پس از شش چهار باقی ماند اتصاف ممکن بصفت کمال و بصفت نقصان
 این هر دو ممکن بالذات واقع چنانکه اتصاف زید بعلم و جهل مثلاً و اتصاف واجب
 تعالی بصفت کمال این واجب و ضروریست و اتصاف واجب تعالی و تقدس

تعالی
 واجب
 ضروری
 تقدس

عن جميع صفات انقص بصفات نقص که این بلاریب متمنع است لیکن وجوب اتصاف
 اول و امتناع اتصاف ثانی مذکور لذات واجب تعالی است زیرا که وجوب الوجود چنانکه
 منبع اجتماع جميع صفات کمال است منشاء تقدیس از جميع صفات نقص و تنزیه
 از همه اتصافات است بنفایص و نیز چون وجوب یا امتناع بسبب خصوصیت طریق
 آید همین معنی وجوب اتصاف امتناع آن بالغیر است چه خصوصیت طریق نیز از مقولات
 اتصاف است و نه از لوازم ذاتی آن نه آنکه وجوب و امتناع مذکور لذات لا اتصاف
 است چه ذات اتصاف در اتصاف زید بعلم جهل تحقق است و اینجایا شبهه
 ممکن بالذات است و در اینکه ممکن بالذات باشد بودن آن واجب بالذات یا متمنع
 بالذات باطل است بلاریب لكون القضية المنعقدة من المفاهيم الثلاثة حقیقیه فالقول
 بان اتصاف الواجب تعالی و تقدس بالنفایص لم یتمنع لذات الواجب تعالی
 و تقدس بل لذات الاتصاف او متمنع لالذات الواجب تعالی و تقدس بل لذات
 الاتصاف ندایم بعید نیست من شأن العقل فضلا عن الفضل اقول ازین قول
 مبرهن گشت که این حیوان لا یعقل از فهم مسائل علیهم احوال و در است ریش خودش
 در آفتاب سفید کرده و در خودش و در دولت کتب رایگان بر باد داده است این
 تدریق نظر که این بی بصردی بصیرت خلقت آن کرده کشف عوار را بخود بیان این اجمال
 این است که هر مفهوم که بدگری نسبت کرده شود قطع نظرا حکایت حاکی و امتزاع
 منتزع نسبتش در واقع نفس الامر از سه کیفیت خالی نیست یا واجب
 بالذات است یا ممکن بالذات است یا متمنع بالذات و این کیفیات نسبت یکجا به
 من حیث کونها فی نفس الامر مواد خوانند پس هر مفهوم را نسبت بدگری در واقع
 و نفس الامر حاکی است که مبرهن با امتزاع ذهن و اعتبارها کی نیست و حال
 واقعی را که مصداق و محلی عنه محمل و معنی بردگیری نمی باشد اتصاف نامند چنانچه

گویند که ظرف انصاف جسم بسواد و ظرف انصاف زیر یمنی و ظرف انصاف سما بغیرت
خارج است ظرف انصاف آئین و اربعه بر حیت و طشه و خمسه بفردیت نفس الامر است
و ظرف انصاف کلیات بحسبیت و تفصیلت مخصوص ذین است و آن انصاف فیما فی
که محلی عنه و مصداق حمل و حکایت است معنی مصدری انفرادی نیست و آن خود حقایق
مختلفه اند حصص که امی معنی مصدر نیستند مثلاً انصاف واجب تعالی شانه بوجود
یعنی مصداق الحکایت بان الله تعالی موجود و نفس الامر واجب است و انصاف او
سبحانه با مکان ذاتی یعنی مصداق الحکایت بان الله تعالی ممکن ذاتی و نفس الامر متمنع
بالذات است و انصاف الانسان بالکتابیه یعنی مصداق الحکایت بان الانسان کاتب
و نفس الامر ممکن بالذات است و این مصداق که با تصافات نامیده می شوند در محکم
ذاتی مشترک نیستند تا بشرکت در یک حقیقت نوعی چه رسد و این مقدمات بر چند بیان
طلبه علوم مخفی نیست و این سخن ظاهر است که انصاف بر شیء بهر مفهوم بدین معنی و نفس الامر ممکن
نیست مثلاً انصاف حقیقت انسان بحاریت که در ما و در این حیوان لا یعقل یافته شده
یا انصاف حقیقت بیاض مثلاً ثوب یا انصاف حقیقت ابرت بحریت بلکه انصاف بعض
اشیا بر بعض مفهومات تلجب بالذات است و انصاف بعض اشیا بر بعض مفهومات متمنع
بالذات است پس انصاف واجب الوجود جلشانه بنقایص و قبایح و جسم ممکن و تحیز
متمنع بالذات است چنانکه انصاف انسان بلا انسانیت متمنع بالذات است این باید
باید انصاف او سبحانه را بنقایص و قبایح و فواحش و جسم ممکن و حجریت و نباتیت و حیوانیت
و امیت و ذاریت و هاریت ممکن بالذات میداند و باز خود را از کونان می شمارد و ظرف غیر نیست
که تنه قیظ نظر بر آن دلیل می آورد و حاصل دلیل اولیست که انصاف معنی یکی سبی است و افزای
آن حصص تنقه الحقیقت است که متخالف با مکان ذاتی و امتناع ذاتی نتوانند شد و بعض
حصص آن ممکن بالذات است پس جمیع حصص آن ممکن بالذات باشند و اگر بعض حصص آن

از جهت خصوصیت حاشیتین واجب بعضی حصص از جهت خصوص حاشیتین متمنع باشند که موجب
 و امتناع ذاتی نیست بلکه وجوب امتناع بالغیر است و این استدلالش ناشی از جهل محاکات است
 حکم با امتناع ذاتی اتصاف او سبحانه بنقایص قبلیج و تجسیم و کون غیر ذلک ازین جهت است که
 معنی اتصاف بمصدق نفس الامری اتحاد و سبحانه تعالی بنقایص قبلیج و غیره است و آن مصداق نفس الامری
 متمنع بذلالت است و آن از حصص معنی مصدری اتصاف نیست و وجه تمایز آن این است که اتحاد
 خالق متخالفه باینکه متمنع ذاتی است چنانکه اتحاد میده سواد با حقیقت انسان یا کاتب مثلاً و امتناع
 آن محال محلت نیست و چون حقیقت حقه واجب بذلالت میان ذوات و مسمیات حوادث ممکنه
 ازیه امکان است اتحاد آن با ذوات حادثه و مسمیات ممکنه متمنع بالذات است پس اتصاف
 او سبحانه بالنسایت و لوازم خاصه انسانیت و حیوانیت و لوازم خاصه حیوانیت و لوازم خاصه
 جمیت و دیگر حقایق ممکنه حادثه و بخلاف آن که از جمله آن قبلیج و نقایص اند متمنع ذاتی است محال
 بطت و داخل تحت قدرت نیست و اگر آن ممکن باشد انسان بودن او سبحانه کاتب کوستقیم
 القامت بودش حیوان بودن او سبحانه و متغذی و نامی و لولال بودن او سبحانه و جسم متخیز
 و متشکل و مقدر بودن او سبحانه ممکن بالذات باشد و بچک عاقل یا برنگا بقول باسکان این
 همه جبر است نمی تواند که و این حیوان لا یعقل میباید بقول باسکان خالی آن جبر است نموده از
 غایت جمل بر آن استدلال می آرد و نمیداند که در اتصاف بمعنی مصدری و حصص آنکه مسمیات
 ذنبی اند کلام نیست و جایگاه گفته می شود که اتصاف بخلافان بخلان چیز مثلاً اتصاف سواد بالنسایت
 متمنع است معنی آن این است که عدم مصداق آن و نفس الامر ضروری است نه اینکه آن متمنع
 مصدری که از موجودات ذنبی است ضروری عدم است چه مفهوم اتصاف السواد بالنسایت
 مثلاً از موجودات ذنبی است نه متمنع بالذات است و نه متمنع بالغیر و مصداق آن متمنع بالذات
 است نه متمنع بالغیر از جنبی جاہل در مقام بوجه چند در باب و جهالت و خلالت افتاده است
 اول اینکه مواظف یعنی وجوب و امتناع و امکان کیفیات مصداق نفس الامر باینکه که آن را

سبحانه مقتضی سلب صفت نقص است در مرتبه ذات حق سلب آن صادق نخواهد بود و ضرورت
 تاخر مقتضی من المقتضی پس در مرتبه ذات حق ثبوت صفت نقص صادق خواهد بود و ضرورت اقتضا
 ارتفاع النقیضین ولا یجوز علی ذلک انسان فضلا عن یومس پس این مقدمه سنده از نسخ
 برکنده شد قطع و ابر القوم الذین ظلموا الحمد لله رب العالمین قال العجّان المجان
 و در اینجا دو قاعده متحقق است یکی آنکه وجوب ذاتی یک نقیض مستلزم امتناع ذاتی نقیض
 دیگر است و بالعکس برین قاعده مدعی معترض هم اعتراف دارد چنانچه در مقام استدلال ثالث
 عقلی ما خود از قرآن مجید که عالم ربانی ذکر کرده مدعی مذکور مذکور نموده اگر گفته شود که دو مرتفع
 ذاتی است پس لابد در واجب ذاتی باشد و حال آنکه تسلسل و اجتماع النقیضین در ارتفاع
 این مرتبه لازما دور است و اینما میفرماید ذاتی مانند و زید هم لابد درست و این ممکن خاص است لابد دور
 واجب ذاتی نباشد و قاعده امتناع ذاتی احد النقیضین مقتضی وجوب ذاتی نقیض خود است
 مقتضی گردید و جایش آنکه لابد در عام است و تسلسل و اجتماع النقیضین و ارتفاع النقیضین
 اخس از ان و امتناع خاص مستلزم امتناع عام نیست و نیز زید اخس از لا و درست
 و امکان امر خاص ملزوم امکان امر عام نیست آری وجوب خاص مستلزم وجوب عام است
 و در اینجا همین متحقق است زیرا که لابد در بر ذات واجب الوجود و تعالی شانه صادق است
 و ذات مقدس منشأ امتناع این مفهوم است و مفهوم لابد در باعتبار بودن آن مفهومی
 از عظیم اگرچه ممکن است چه جمله مفومات بسبب حصول ذهنی خود را بودن ذهن علت وجود
 ذهنی آنها ممکن بالذات اند و نیز جمله مفومات در ذهن بعد امتناع است پس معلول امتناع
 خود خواهند بود البته فاسا باعتبار منشأ امتناع خود که ذات واجب الوجود و تعالی شانه
 است واجب بالذات است بلکه بودن یک فرد واجب بالذات موجب وجوب مفهوم کلی
 خود است و بودن فرد متنع یا ممکن موجب امتناع یا امکان کلی نیست چنانکه احد النقیضین
 لا علی تعیین واجب است و علی تعیین ممکن چنانچه عدم زید مثلا یا متنع چنانچه عدم الواجب

۱۰ عجّان
 کشادگان
 عجّان شاد
 راجع
 نفس الاسب

الحاجب بالغايب عن القبله والاعراض مكن بالذات متمنع بالغير است و حال آنکه این حصه از
 موجودات زنی است و موجودات ذنی متمنع بالغير هم نتوانند بود و قول باشاع آن بالغير ناشی از
 بلاوت و نامی است و دیگر وجه فساد و کلام این قایل بسیار است مثلاً آنکه وجود معنی محسوس
 است و افرازان حصص است بعضی حصص آن مکن است پس وجود شریک الباری و غیره
 من المتعنتات الذاتیه برائی این سفیه مکن خواهد بود نهایت کار این است که متمنع بالغير باشد
 حال تدقیق او این است که بجز بیانات از شان عوام سفها هم نیست فطلاً عن العقل و فضلاً
 عن الفضل اقول السفيه الفصیه باز میگویم مخفی نماند که فیما بین اتصاف واجب تعالی شانه
 بصفت کمال چنانکه علم و سلب اتصاف اولیاً بصفت نقص که مقابل صفت کمال مذکور است
 چنانکه جل تلازم است و معنیه ذاتیه که درین مرتبه انکساک یکی از دیگری مکن نیست بجلالت ید
 که فیما بین اتصاف اولیاً بصفت علم و سلب اتصاف اولیاً بصفت حمل تلازم نیست زیرا که در حال
 عدم سلب اتصاف بجل است و اتصاف اولیاً علم او هم سلب است پس باین هر دو
 یعنی اتصاف اولیاً تعالی بصفت علم و سلب اتصاف اولیاً بصفت حمل علاقه و معنیه ذاتیه است
 مجرد صاحب اتصافیه نیست زیرا که ذات واجب الوجود جل و علاقه که مقتضی اتصاف
 خود بصفت کمال است بچنین مقتضی سلب اتصاف خود و مقابل آن صفت است اقول
 مخفی نماند که این غصیه آناً فأننا در صفات ترقی می کند با اول بیان کرده ایم که ذات حق چه
 بالذات باین جنس میات ممکنه و نقایص و خسایس و خصایص آن است و سلب آنهم از
 مرتبه ذات حق واجب ضروری است و ضرورت سلب آن عبارت است از امتناع ذاتی
 ثبوت آن و سلب باین از ذات باین آن ضروری است چه اگر آن سلب ضروری نباشد
 اتحداً و متباین مکن ذاتی باشند صفات کمال که برند بعبثاً و تکیس بر ذات حق زاید نماند
 عبارت از آن سلب بسیط که ضروری است نیست بلکه آن امور وجودیه اند و قایم اند
 بذات حق برند بعبثاً و سلب بسیط امور وجودیه نیستند و نه قایم اند بذات حق چه قیام

این سخن
 کاملاً نارایان
 فیه کاملاً
 عاجز و در نقطه
 بسختی
 منتفی الالب

عبارت از نحو وجود است و سلوک سبط را در جو نیست و قبل عبارت از سلب سبط علم نیست و عبارت از سلب سبط قدرت نیست پس سلب جهل و مجز و دیگر خسایس و خصایص ممکنات بحسب فسق و فجور سه قد و غیره از مرتبه ذات احدیه ضروری است و تقضای ای سوا لب قایل الله سبحانه و لیس بکابل و لیس بجاز و لیس بفاسق و لیس بفاجر و غیره در مرتبه ذات احدیه صادق اند العیا ذاب الله اگر این سوا لب صادق نباشند موجبات صادق باشند و التزام ذلک من اشد انحاء الکفر و الالحاد و ثبوت علم و قدرت و غیره مامن الصفات الکمالیه نزد علامه متکلمین که بزیادت صفات کمالیه و قیام آنها بذات حق قایل اند در مرتبه ذات احدیه نیست چه تقدم مرتبه ذات محض بر قیام صفات بآن ضروری است و ذات احدیه نزدشان علت موجبه صفات کمالیه است و تقدم ذات علت بر معلول ضروری است از اینجا برین شد که فی مابین اتصاف و احجب سبحانه تعالی شأنه بصفت کمال و سلب اتصاف آن بصفت نقص که مقابل صفت کمال مذکور است چنانکه جهل مقابل اتیه نیست چه معنی اتیه خلاف این است که آن هر دو در یک مرتبه عقلیه باشند حال آنکه برین شد که صدق آن سلب نفس ذات احدیه بلا قیام امر زاید است و صدق این صفات وجودیه بعد مرتبه ذات احدیه است آری در میان مرتبه ذات و مرتبه قیام این صفات تخلف و انفکاک نیست زیرا که در میان علت موجبه و معلولات موجب آن تخلف انفکاک که در واقع نمی باشد اما میان آن هر دو معیت ذاتیه نیست پس زمین هر دو یعنی اتصاف او تعالی بصفت علم و سلب اتصاف او بصفت جهل علاقه متین ذاتیه نیست و نه مجرد صاحب اتفاقی است زیرا که مرتبه صدق سلب اتصاف او بجهل مرتبه ذات حق و ذات حق علت موجبه اتصاف او سبحانه بصفت علم نزد علامه متکلمین است و در علت و معلول مجرد صاحب اتفاقی نمی باشد و آنچه گفته است که واجب الوجود و جهل و علا چنانکه مقتضی اتصاف خود بصفت کمال است همچنین مقتضی سلب اتصاف خود بمقابل آن صفت است عجب مگر ایست که بچک مومن بدان تفوه نمی تواند کرد چه اگر ذرات واجب

شما در مقتضی سلب صفت نقص است در مرتبه ذات حقه سلب آن صادق نخواهد بود و ضرورت
تاخر المقتضی من المقتضی پس در مرتبه ذات حقه ثبوت صفت نقص صادق خواهد بود و ضرورت اقتضا
ارتفاع التقيضين ولا يمتنع على ذلك ان الانسان فضلا عن مومن پس این مقدمه مسمده از سبب
برکنده شد قطع و ابر القوم الذين ظلموا والحمد لله رب العالمين قال العجّان المجان
و در اینجا دو قاعده تحقق است یکی آنکه وجوب ذاتی یک تقيض مستلزم امتناع ذاتی تقيض
دیگر است و بالعکس برین قاعده مدعی معترض هم اعتراض دارد چنانچه در مقام استدلال ثالث
عقلی ماخوذ از قرآن مجید که عالم ربانی ذکر کرده مدعی مذکور مذکور نموده اگر گفته شود که دو متمنع
ذاتی است پس لا دور واجب ذاتی باشد و حال آنکه تسلسل و اجتماع التقيضين با ارتفاع
این بمنزله دور است و اینها نیز متمنع ذاتی اند و زید هم لا دور است و این ممکن خاص است لا دور
واجب ذاتی نباشد و قاعده امتناع ذاتی احد التقيضين مقتضی وجوب ذاتی تقيض خود است
مقتضی گردید و بایش آنکه لا دور عام است و تسلسل و اجتماع التقيضين و ارتفاع التقيضين
اخص از ان و امتناع خاص مستلزم امتناع عام نیست و نیز زید اخص از لا دور است
و امکان امر خاص لزوم امکان امر عام نیست آنی وجوب خاص مستلزم وجوب عام است
و در اینجا همین متحقق است زیرا که لا دور بر ذات واجب الوجود تعالی شانه صادق است
و ذات مقدس منشأ امتزاع این مفهوم است و مفهوم لا دور باعتبار بودن آن مفهومی
از عظیم اگرچه ممکن است چه جمله مفومات بسبب حصول ذهنی خود را بودن ذهن علت وجود
فناشی آنها ممکن بالذات اند و نیز جمله مفومات در ذهن بعد امتزاع است پس معلول امتزاع
خود خواهند بود و البته فاما باعتبار منشأ امتزاع خود که ذات واجب الوجود تعالی شانه
است واجب بالذات است یا بعد بودن یک فرد واجب بالذات موجب وجوب مفهوم کلی
خود است و بودن فرد متمنع یا ممکن موجب امتناع یا امکان کلی نیست چنانکه احد التقيضين
لا علی التبعين واجب است و علی التبعين ممکن چنانچه عدم زید مثلا یا متمنع چنانچه عدم الواجب

نقشبندی
راویان
۱۲
عبدالحق
کشتاد
کشتاد
عبدالحق
کشتاد

تعالی عن العدم و سایر نقایص در سلم هست و شرح آن قلنا الواجب السبب و الخیر فی التبعینات
التي هي افراد جائز لان محل الوجوب غير محل التخيير كوجوب احد النقيضين والا جاز ان تفاهما
انتمى باز اگر گفته شود که چنانکه دو متنع ذاتی است تسلسل و اجتماع نقیضین با ارتفاع آنها
و شریکا لباری تعالی عنه و فلک و کره محوی که قطرش غلظ از قطر فلک و کره حاوی باشد
و غلظ او جزو و بمذهب مشائخ یا نه متنع ذاتی اند پس لازم که لا تسلسل و لا اجتماع نقیضین
ولا ارتفاع آنها و غیر این از نقایص مذکور همه واجب ذاتی باشند پس تعدد در افراد یکی واجب
بالذات لازم آمد و دلیل توحید بطلان این تعدد است جوابش آنکه امر ضروری الثبوت مستغنی
از جعل فی الجملة اطلاق واجب بالذات بر آن در کلام علماء محقول بسیار منقول است چنانکه
الانسانیت و حیوانیت زید را واجب بالذات میگویند و معنی آنکه اگر چه در ضمن زید هر دو محمول
شده اند تا ما در جعل استقلالی مستغنی اند لذا اقتضایا منعده از آنها مندرجات می باشند
و تعدد در مصداق واجب بالذات بمعنی مذکور واقع است آنچه تعدد در آن متنع است برهان
توحید بطلان تعدد دانست آن واجب بالذات بمعنی مستغنی از جعل علی الاطلاق است و معتبر
درین قاعده که اختراع ذاتی یک نقیض مقتضی وجوب ذاتی نقیض دیگر است واجب بالذات
بمعنی اول است اما تعدد دیگر در واجب بالذات بر مدعی معترض لازم کرده ایم آن واجب
بالذات بمعنی ثانی است یعنی علی بن قتیق النظر فی ما ذکره و ما ذکرناه و نیز در اصل همین
مفہومات که سلب بر آنها وارد شده دو اعتبار است یکی آنکه هر واحد مفهومی است از
مفہومات مثلا تسلسل مفهومی است چنانکه انسان از مفہومات دوم آنکه هر واحد از آنها
مفهومی است که متنع ذاتی است باعتبار مصداق پس در نقایض این مفہومات نیز دو
اعتبار است یکی آنکه هر واحد مفهومیست از مفہومات دوم آنکه هر واحد واجب بالذات
است باعتبار مصداق و اعتبار اول در نقیض اعتبار اول معتبر است و اعتبار ثانی در
نقیض اعتبار ثانی پس تعدد در لا دور و لا تسلسل و غیرها باعتبار اول است لا اختار

فیه و اما باعتبار ذاتی پس اصلاً تعدد در آنما نیست چه وجوب ذاتی هیچ یکی نیست مگر باعتبار
مصدق و آن نیست مگر یک ذات مقدس حضرت واجب الوجود صانع کل عالم حل و حل
فاندرغ انقضی قول این قائل جابل را شیطان و هم او درین مقام در و طرات ملکات
و جهالت غوطه های گوناگون داده است که بچاره با و صفت دست و پا زدن از انانیت
برآمد باید دانست که موافقت معنی وجوب ذاتی و امکان ذاتی و امتناع با هم متقابل اند معنی
وجوب ذاتی شئی آنست که تقرر و وجود آن ضروری باشد محتاج به جعل یا عل نباشد معنی امتناع
ذاتی آن این است که عدم آن ضروری باشد مطلقاً یعنی امکان ذاتی آن این است
که تقرر و لا تقرر و وجود و عدم آن بالقیاس الی نفس ذات ضروری نباشد پس ضرورت عدم
ممتنع ذاتی عبارت از وجوب ذاتی کدام چیز نیست بلکه ضرورت عدم آن تفسیر امتناع
ذاتی آن است اگر مصداق کدامین مضموم ممتنع ذاتی است لازم این است که عدم آن ضروری
باشد نه اینکه کدامین ذات واجب التقرر گردد و عدم ممتنع بالذات کدامی ذات نیست تا
ضرورت آن عدم وجوب ذاتی آن ذات باشد و امتناع ذاتی مقابل مطلق ضرورت نیست
بلکه قسم مطلق ضرورت است چه ضرورت عدم که معنی امتناع ذاتی است قسمی از ضرورت
است پس اگر شئی واجب بالذات است عدم آن ممتنع بالذات است و اگر مصداق کدامین
مضموم ممتنع بالذات است عدم آن ضروری است نه وجود کدامی ذات این قاعده
محقق و مسلم است پس اعتراض برین قاعده باینکه دو ممتنع ذاتیست پس لا دور واجب
ذاتی باشد ناشی است از غایت سوء فهم چه معنی بودن دو ممتنع ذاتی این است که تحقق
دو ممتنع ذاتیست و لازم از انان این است که عدم دو ضروری باشد نه اینکه کدامین
ذات واجب الوجود باشد این بلید معنی ممتنع ذاتی بودن دو دور نیست که بخواه اعتراض
آورد و برای جواب آن سرگردان شد و اگر در و هم او چنین گذشت که نفس حقیقت
دو ممتنع ذاتی است بنا بر اینکه اصحاب جعل بسیط موافقت را کیفیت نفس باینکه می گویند

جوابش نیست که برای تقدیر معنی امتناع حقیقت دور ضرورت لیسیت نفس حقیقت
 دور است و لیسیت نفس حقیقت دور سلب سافج است ذاتی از ذوات نیست تا از
 ضرورت لیسیت آن وجوب ذاتی که این ذات لازم باشد و آنچه در جواب گفته است
 محض نفی است زیرا که ذات واجب الوجود بالذات نه فرد عدم دور است و نه فرد لیسیت
 نفس حقیقت دور و لا دور نقیض مفهوم دور است و مفهوم دور متنع ذاتی نیست تا نقیض آن
 یعنی لا دور واجب ذاتی باشد این هر دو مفهوم ممکن ذاتی اند و صدق لا دور نقیض دور نیست
 تا وجوب ذاتی ذات واجب الوجود سبحانه با ذاتی امتناع ذاتی دور قرار داده آید پس
 آنچه این سفیه تکلف کرده است ناشی از سوء فهم و جهل اوست و قوله چنانچه عدم الواجب
 تعالی عن العدم بحسب تدقیق این قایل که حال آن گذشته است راست نمی آید چه
 عدم معنی سببی است و از ادش حصص اند و بعض حصص آن ممکن بالذات است پس
 بمقتضای تدقیق اول لازم است که عدم الواجب تعالی و عقیده او ممکن بالذات باشد
 و آنچه باز گفته است که اگر باز گفته شود الی آخره نیز ناشی از بلادت و نافی اوست چه معنی
 امتناع ذاتی همه مذکورات که بیان کرده این است که تحقق آنها متنع است و لازم اندان
 نیست که عدم آنها در واقع ضروری باشد و لیسیت حقایق آنها در واقع ضروری باشد
 ندانیم که کدام ذات واجب التقرر و الوجود در واقع باشد و عدم آنها و لیسیت آنها نفی
 صریح است که این ذات نیست پس تعدد ذات واجب بالذات لازم نیست لازم
 ضرورت اعدام مذکورات است و برهان توحید مبطل تعدد ذات واجب الوجود است
 نه مبطل ضرورت اعدام و لیسیات و آنچه این قایل در جواب گفته است بخش از بندهای
 مجانبین است چه حاصل اعتراض مذکور نیست که تسلسل و غیره مذکورات متنع بالذات اند
 و بحسب قاعده مذکور نقیض متنع بالذات واجب بالذات است پس لازم است که نقیض
 مذکورات واجب بالذات باشند و بی تعدد و قیود تعدد الواجبات و حاصل مقال این

قایل در جواب این است که واجب بالذات دو معنی دارد یکی آنکه از جعل مستقلی مستثنی
باشد گو در ضمن دیگری محمول باشد چنانچه انسانیت و حیوانیت زید شمار دوم آنکه از جعل
علی الاطلاق مستثنی باشد چنانچه واجب الوجود سبحانه است و معتبر درین قاعده که متعلق
ذاتی یک نقیض مقتضی واجب ذاتی نقیض دیگر است واجب بالذات بالمعنی الاول است
و آنکه تعدا آن ممنوع است و بر همان توحید مبطل تعدا نیست واجب بالذات بالمعنی
الثانی است و این طرفه بنیانی است که مشکک صبیان است چه واجب بالذات بالمعنی
الاول ممکن ذاتی است و لهذا از جعل مطلقا مستثنی نیست و نقیض ممنوع بالذات ممکن ذاتی
نمی تواند بود چه امکان احد التخصیص مستلزم امکان نقیض آخر است پس قول باینکه مقبر در
در قاعده مذکوره واجب بالذات بالمعنی الاول است از بنیانی بیش نیست چه واجب بالذات
در صورت عدم تعلق جعل مطلقا بان معدوم است و در صورت معدوم بودن آن سبب عدم
تعلق جعل مطلقا ضرورت که نقیض آنکه ممنوع بالذات است موجود باشد ضروره استحاله
ارتفاع التخصیص فلا یكون التمتع بالذات متمنا بالذات باید دانست که اطلاق واجب بالذات
بر معنی اول در اهل مقول متعارف نیست منطقیان هنگام تقسیم ضرورت در بحث موضوعات
قسمی را از ضرورت ضرورت ذاتیه بقابل ضرورت وصفیه و ضرورت و قیه می نامند و تخصیص را
که بر آن ضرورت مشتمل باشد ضروری مطلقه بخوانند این نابد که می علم ثبوت محمول به موضوع بالضرورت
الذاتیه را واجب بالذات انکاشته اطلاق واجب بالذات بمعنی اول باهل منطق بااختصاص
عطف نمی نسبت کرده است این حیوان الای عقل باین بنیادتی که دارد میخوابد که در سایل عقلیه
و دخل و دست اندازی کند و عجیب تر ازین قول او است اما تعد و یک در واجب بالذات
بر معنی معترض لازم کرده ایم آن واجب بالذات بالمعنی الثانی است که با این معنی علی عن
تعمق النظر فیما ذکره و ما ذکرنا و اول در کما آنود بیج جاعده و واجب بالذات بر معنی معقولی
لازم کرده است شاید او با قضای ضبط و حماقت تحمل کرده است که اگر انصاف او جانان

بنفایص و قبایح متنع بالذات باشد انصاف او سبحانه بنفایص نفایص و قبایح واجب بالذات
باشد و آن نفایص حسب تعدد نفایص و قبایح متعدد و اندک پس تعدد واجب بالذات لازم آید
و این حق ندانست که نقیض انصاف بنفایص و قبایح سلب انصاف بنفایص و قبایح است
که انصاف بصفات کمالیه وجودیه تا وجوب ذاتی آن لازم آید غایه الامر این است که سلب
انصاف او سبحانه بنفایص و قبایح ضروری باشد و ضرورت سلب انصاف او سبحانه بنفایص
و قبایح معنی امتناع ذاتی انصاف او سبحانه بنفایص و قبایح و از آن وجوب ذاتی که این
ذات حقیقت لازم نمی آید چه سلب عبارت از که این ذات حقیقت نیست آن نفی مرت است پس نفی ذاتا
ببرعنا بالسلب بیچاره باینکه میز قوت شد تا حال کنیم نه نیست که سلب که این ذات نیست تا ضرورت
سلب وجوب ذاتی که این ذات لازم آمد و اگر بدست او سلب عبارت از ذوات اندک و لازم
می آید که ذوات غیر قنایه بالفصل واجب سبحانه بلکه هر یک موجود و قائم باشند و در هر یک موجود ذوات
غیر قنایه موجود باشند زیرا که از هر یک موجود و امور غیر قنایه سلب اند پس سلب هر یک از
امور غیر قنایه است که بر عموم او ذات است هر یک موجود و قائم موجود است بلکه لازم می آید که در متنفحات
ذاتیه ذوات غیر قنایه موجود و قائم باشند که سلب امور غیر قنایه از متنفحات ذاتیه صادق
است این گول جمل بذل خود در مقول خود را نفیحت و سوا اگر دانید باینهم چون بنائی الزام
تعدد واجب بالذات بر مدعی معترض بر قاعده استلزام امتناع ذاتی یک نقیض وجوب ذاتی
نقیض آخر آن است و معتبر دین قاعده بدانست او واجب بالذات بالمعنی الاول است
پس بر مدعی معترض تعدد واجب بالذات بالمعنی الثانی چگونه لازم آید این قول او حماقت
دیگر است و حال که کون آن برحق نظر باقتضای مجز و از بیان آن است و لفظ مقتضی در قول
او امتناع یک نقیض مقتضی وجوب ذاتی نقیض دیگر است قنایه لسانی است و اما جواب ثانی
او یعنی آنچه گفته است و نیز در اصل همین این مفهومات الی آخره نیز منشار آن ناهمی است
چون محقق و تقرر صدق این مفهومات از متنفحات ذاتیه است پس عدم تحقق و تقرر آنها ضروری

و ضرورت عدم بیسیت آنها منافی اقتضای آن است و ذات او سبحانه مامصدق علیه عدم
 بیسیت آنها نیست و عدم بیسیت آنها کدام ذات نیست تا موجب ذاتی آن ذات لازم
 آید و لا دور و لا تسلسل و غیره تا نقایض این مضمومات اند و آن هر دو ممکن ذاتی است بچکی
 از آنها نه متمنع بالذات است نه واجب بالذات و مضمومات آنها را باعتبار صدق متمنع
 ذاتی گفتن قول بتناقض است منشاء آن غبار است و نامی است **قال الكوفي** **الذی**
 قاعده دوم آنکه میان متلازمین که علاقه معیت ذاتی فیما بین دارند و انفکاک هیچ یکی از دیگری
 ممکن نباشد در وجوب و امکان تخالف نمی باشد اگر یکی واجب است دیگری هم واجب الوجود
 خواهد بود و اگر یکی ممکن است دیگر ممکن باشد چنانچه فلاسفه در مقام نفی معیت فلک حاوی بر آن
 فلک محوی میگویند آن عدم المحوی و تحقق الخلاء داخل الحاوی متلازمان لان اعتبار احدی بواجب
 اعتبار الآخر عقلی بحيث لا یکن انفکاک کما لا یکن الانفکاک بین وجودی المحوی و عدم الخلاء
 داخل الحاوی و اثباتیان بالذاتان تحقیقتی منها المعیة الذاتیة و العلاقه الطبیقة من الجائزین
 لا مجرد المصاحبة الاتفاقیة فانهما لا یتخالفان فی الوجوب و الامکان لان تخالفهما فی ذلک یوجب
 امکان انفکاک احدی عن الاخر اتقنی پس میگویم که معنی معترض میگوید که اتصاف بقایض
 متمنع ذاتی است نه متمنع لذات الواجب تعالی شأنه پس سلب اتصاف بصفت نقصان
 شل و جمل که نقیض اتصاف مذکور است واجب ذاتی خواهد بود و حکم المقدمة الاولى و فیما بین
 سلب اتصاف بجل شل و اتصاف بعلم لازم است کما ذکرنا پس چون سلب اتصاف بصفت
 جمل واجب ذاتی گشت اتصاف بصفت علم هم واجب ذاتی خواهد بود و حکم المقدمة الثانية
 و هذا ظن زیاد که صفات کمالیه حضرت واجب الوجود تعالی شأنه بر تقدیر زیادت چنانکه
 مذرب متکلیفین است فی انفسها ممکنات بالذات اند کما یجی من شرح العقاید النسفی مصرحاً پس
 اتصاف بدان بطریق اولی ممکن بالذات خواهد بود نه واجب ذاتی کما زعم اری واجب لذات
 الیاری تعالی است چنانچه اتصاف بصفت نقص متمنع لذات الواجب است اقول چون

معنی که در فلک
 نیست و واجب
 و امکانی است
 پس معنی
 و تقدیر ذاتی الیاری

سابقه برمی شد که در بیان اقصاات بصفات که الیه عدم اقصاات بصفات نفی سیه ذاتیه نیست
این کلام از قبیل بیان است کشف این غایت و چگونگی غایت در رد قول او بازمی گویم
مخفی نماند مفسدا که شد حاجت اعاده آن نیست قال الرهدون الرهدون اگر گویند
مراد از متمتع ذاتی اقصاات جزئی شخص است که آن متمتع ذاتی است و اقصاات کلی که نوع است
آن ممکن بالذات چه امکان ذاتی کلی با متمتع ذاتی شخصی منافات ندارد و چنانکه انسان کلی
ممکن بالذات است و زید تابع متمتع ذاتی است جوابش اینکه اقصاات بنفایص هم مفهوم نیست
و بر تقدیر آنکه مراد از اقصاات جزئیه بنفایص است سلوب این اقصاات بنفایص واجب ذاتی
خواهد بود و حکم اقصاات کلی مراد اقصاات بکملات که متلازم آنهاست واجب ذاتی خواهد بود و حکم
المتلازم که مذکورنا در این باطل است چه سلوب اقصاات بنفایص اقصاات بکمالات مخلوق است
و جوب ذاتی نمیدارد و بطلت بودن آنها سانی نسبی محض بطول و قطع نظر از حدیث متلازم چنانکه
اقصاات بنفایص متمتع است در ذات واجب تعالی شانه پنجمین اقصاات بکمالات مخلوق است
در ذات واجب تعالی شانه پس اول را متمتع بالذات گفتن و ثانی را واجب بالذات گفتن
حکم حکمت و ادعای صحت است پس واجب بالذات بودن ثانی بیلی است بر متمتع ذاتی
نبودن اول و نیز با وجود امکان ذاتی اقصاات بنفایص اثبات اتمتع آن لاطل ذات اقواب
تعالی بسبب ثبوت وجوب اقصاات بکمالات لذاته تعالی با امکان ذاتی جوسط مقدماتین
مذکورترین بر اهل علم مخفی نیست پس ظاهر و برهیدراشت که تجاشی از امکان ذاتی اقصاات
بنفایص و اعتقاد امتناع بالذات در آن از راه اعتناات ناشی از سوء استعدا است
در علوم فلسفیه و فساد اعتقاد است در اصول اسلامیة اقول با سبق گفته ایم که این بلیه
بلیه اما فانا هرحاقت می افزاید و سفاقت او از اتواش مینا فحیثا جلوه بوقشون می نماید
چرا و جایز داشته است اینکه اقصاات جزئی شخصی متمتع بالذات باشد و اقصاات کلی که
نوع آن است ممکن بالذات باشد و اینکه امکان ذاتی کلی با متمتع ذاتی شخصی منافات ندارد

پس آن ضابطه که بتدقیق نظریه ازین بدو شد بیان کرد و بود اگر صادق است تجویز اسکان
ذاتی کلی و امتناع ذاتی شخصی باطل است و اگر این تجویز صادق است آن ضابطه که بتدقیق
نظر بر آورده بود باطل است و نیز تخصیص تجویز اسکان ذاتی کلی و امتناع ذاتی فردان
بافر جزئی شخصی چنانکه از کلامش تراش می کند چیزی ندارد و چه اگر کلی ممکن را با قید عام که منافی
طبیعت کلی باشد بگزیند آن فرد عام هم متنع ذاتی است چنانکه انسان ناهق فرد جزئی
شخصی انسان نیست مگر فرد انسان است و متنع ذاتی است گویا تاویل را مصداق آن
توان گفت پس آنچه در جواب گفته است که اتصاف بنقایص مفهوم کلی است نه در و نه بیان
است زیرا که اتصاف بنقایص اگر چه مفهوم کلی است لیکن فرد مطلق اتصاف است پس
بر تقدیر تجویز امتناع ذاتی فرد با وجود اسکان ذاتی کلی جایز است که مطلق اتصاف مگر ذاتی
باشد و این فرد متنع ذاتی باشد این در جواب اشکال نمی تواند شد مگر در صورتیکه این معنی است
کرده شود که مخالف بودن فرد با کلی در اسکان مخصوص بفر شخصی چیزی است و در و نه شرط
القتاد این بچاره هیچ ثابت کردن نمی تواند باشد این نه بیان بر تقدیر تنزل
هر یک از کلیات جمیع اتصافات جزئیة شخصی بیک یک از نقایص باج متنع ذاتی
هم شد اتصاف بنقایص اگر چه مفهوم کلی است متنع ذاتی باشد پس قبول اینکه
اتصاف بنقایص کلی است بعد تسلیم امتناع ذاتی اتصافات جزئیة شخصی لغو محض است
و آنچه گفته است که بر تقدیر اینکه مراد اتصافات جزئیة نقایص است الخ اگر مرادش از ان نیست
که امتناع ذاتی اتصافات جزئیة نقایص ضرورت سلوب آن اتصافات است آن معنی مسلم
است چه امتناع ذاتی آن اتصافات عبارت از ضرورت سلوب آنها است و از ان موجب
ذاتی آن سلوب بمعنی واجب الوجود بودن آن سلوب لازم نمی آید زیرا که سلوب ذاتی موجود
نیستند تا موجب وجود آن ذات لازم آید و مقابل امتناع ذاتی تقسیم آن موجب الوجود
است نه موجب العدم و موجب العدم عین امتناع است و سلوب ملوج و موجب الوجود

ندارند و ملوح ضرورت و وجوب دارند و ملوح ضرورت و وجوب دیگر است و ملوح
 وجوب الوجود دیگر ملوح وجوب الوجود بی آنکه ذات باشد تصور نیست و ملوح وجوب ذات
 را نمی خواهد و سلب و عدم واجب می باشد و سلب و عدم ذات نیست و اگر مرادش
 ازان این است که متعارف ذاتی اتصاف بنقایص جزئیه مستلزم است واجب الوجود
 بالذات بودن سلب آن اتصاف را این ممنوع است چه امتناع ذاتی آن اتصافات
 ضرورت و وجوب سلب آن اتصافات را البته مستلزم است نه وجوب وجود سلب
 آن اتصافات را این کس ناگس سلب و عدم را ذات موجوده میداند و تخیل میکند که هرگاه یک
 سلب واجب شد واجب الوجود شد حال آنکه سلب محض انتفا است نه ذاتی است که
 آن را انتفای نمی نامند و اگر بدانست او امتناع ذاتی متنع بالذات مستلزم بودن سلب
 آن واجب الوجود بالذات است او را محذور یک بر دمی معترض لازم میکند زیر و بخت نمود
 شد چه سلب انسانیت و حیوانیت و جسمیت و عرضیت و غیره از ذات حقه واجب الوجود
 بجا نه که مصداق سوابق قایل اندکس بانسان و اندکس بحیوان و اندکس بحکم و اندکس
 بعرض الی غیره بلکه من السوالب اللاتما یتم الی حد است بدانست او واجب بالذات است
 یا واجب بالذات نیست این قایل نمیتواند گفت که این سلب بدانست او واجب بالذات اند
 چه بدانست او سلب صلاحیت وجوب ذاتی نمیدارند پس بدانست او این سلب واجب لذات
 نیست پس بودن او بجا نه انسان و حیوان و جسم و عرض و غیره من الامور غیر التما یتم ممکن
 ذاتی شد و این کفر صریح است و علاوه برین سوابق قایل اجتماع التقیض لیس بانسان
 و لیس بحکم و لیس بالبدن و غیره بدانست او صادق باندر یا بدانست او کاذب اند اگر بدانست او
 کاذب اند لا محاله بدانست او موجبات آن سوابق صادق باشند بر این تقدیر حالش از حال
 موقوفه باینیم بدتر است و اگر بدانست او صادق اند این سلب بدانست او واجب بالذات
 اند یا ممکن بالذات شمس اول بدانست او باطل است چه بدانست او سلب صلاحیت

وجوب ذاتی ندارد پس لامحالہ بدانست اوثق ثانی متعین است پس بدانست ادب و دن
 اجتماع انقیضین مثلاً انسان و حیوان جسم و آله و سایر حقایق ممکن بالذات است و این یکم کفر و
 شرک و الحاد است و هم سوفسطائیت است و علی بن ابی طالب سوا لب قایل الانسان لیسر علی انسان
 و لیسر لیسواد و لیسر بیاض و لیسر فوقیه و لیسر تحیت الی غیر هاسن لیسوالب الامتناعیه یا بدانست
 این قایل صادق باشند یا کاذب علی الثانی بدانست او موجبات این سوال صادق اند
 فیکون بذالعلل اسود حالاً لیسو قسطائیت و علی الاول این محبوب یا واجب بالذات باشند یا
 ممکن بالذات شق اول بدانست او باطل است چه بدانست او سلوب صلاحیت و وجوب ذاتی
 ندارد پس بدانست اوثق اول متعین است پس بدانست ادب و دن انسان انسان و سواد
 و بیاض و فوقیت و تحیت و غیر هاسن الامور الذی غیر التنازیه ممکن بالذات است و این سوفسطائیت
 و الحاد و کفر است و آنچه گفته است که اتصاف کمالات که لازم این سلوب است واجب تلقی خواهد بود
 بحکم التلازم ناشی از سورنم اوست ماسبق بیان کردیم که مصداق سلوب اتصاف بتعالیض نفس
 ذات حقه و اجبه بالذات است و مصداق اتصاف کمالات نزد عامه تکلیفین که بزیادت صفات
 کمالیه قایل اند قیام آن صفات بذات حقه باقتضای ذات حقه است و این مصداق اذنان
 مصداق متاخر است و نمایان مصداقین معیت و اتیمه نیست پس از وجوب آن وجوب این لازم
 نمی آید و تلازمی که نمایان مصداقین یعنی عدم تخلف انفعالی است و حکم تلازمین بعد تخلف انفعالی
 که میان آن هر دو معیت و اتیمه نباشد در وجوب و امکان متحد نیست چنانچه در ذات حقه و کمالات
 که نزد عامه حکمین معلول ذات حقه بالايجاب اند و باوصف عدم تخلف از ذات حقه و اجبه
 ممکن ذاتی اند آنچه گفته است که سلوب اتصافات بتعالیض و اتصافات کمالات صلاحیت
 و وجوب ذاتی جمیعاً از مدخلیت بودن آنها معانی نسبی محتاج بطرف از غایت خیاوت ناشی
 است چه واجب بالذات و ضرورت ذاتی سلوب و اتیمه اند و سلوب و اتیمه معانی نسبی که
 در ذین محتاج بطرف اند نیستند معانی سلوب که نسبی و محتاج بطرف اند از موجودات

ذهنی و کمالات ذاتی اند و آن مفهومات و ذهنیه حقیقه آن سلوب که مصداق قضایای سئوال مذکور
 بالاست نیست تنه صدق آن قضایا یا موجود بودن بدین و تصور ذهن آن معانی نسبت به را و اطراف
 آن را نیست و علی هذا القیاس مفهوم ذهنی اتصاف کمالات مصداق واقعی صدق آن کمالات
 نیست مثلاً صدق قولنا الله سبحانه و تعالی با انسان منوط تصور کردن ذهن سلب انسان از وجود سبحان
 نیست و الا انسان نبودن او سبحانه موقوف بر ذهن و تصور آن باشد پس قبل ذهن و قبل تصور
 ذهنی این سالبه کاذب و موجب آن صادق باشد و التزام این کفر صریح است و علی هذا القیاس
 صدق قولنا الله سبحانه و تعالی موقوف بر تصور کردن ذهن ثبوت قدرت با سبحانه و معنی اتصاف او
 سبحانه بقدرت نیست و الا قبل ذهن و قبل تصور ذهنی این موجب کاذب و سالبه آن صادق باشد
 و التزام آن کفر و الحما و است این قایل کو را نه بر تعلق الایکله مقتضی کفر و الحما و اندا اقدام می کند
 و باکی ندارد و آنچه گفته است که قطع نظر از حدیث لازم الحی و دلیل است بر جرات و بلا دت
 او زیرا که اتصاف او سبحانه بنقایض و قبل کمال و خواش متنع ذاتی و سلب آن بالذات ضروری
 است و الا لازم آید که موجبات سئوال تا یا الله سبحانه و تعالی کاذب است و کس بجای و نیست
 بعباز کس با انسان و کس حیوان و کس جسم و در مرتبه ذات احدیه صادق باشند العیاذ
 بالله من هذا و ذلك و اتصاف کمالات نزد عامه حکمیین ممکن ذاتی و مقتضای ذات حق
 او سبحانه است پس اهل التمتع ذاتی گفتن ثمانی را واجب بالذات گفتن حکام نیست همین عقیده
 عامه حکمیین است قال فی شرح العقائد العضره الکذب نقص و نقص علیه تعالی محال فلا یكون
 من الممكنات و الا شیء القدرة کسایر وجود و نقص علیه کما یحمل و المعجز و نفی صفه الکلام و غیره بالصفات
 الکمالیه و قال بعد سطر و نقص علیه تعالی محال عقلاً و قال فی المتن و لا یصح علیه الحركه و الانتقال
 و الجبل و الکذب قال الشارح لانها نقص و نقص علیه تعالی محال و آنچه گفته است و نیز با وجود
 امکان ذاتی اتصاف بنقایض الی قول توسط مقدستین مذکور ترین برای علم محقق نیست و در دنیا
 است قول ظاهر و هوید گشت بلکه ظاهر و هوید گشت که این نادان بی ایمان و در علم غلط غلط

استعدادی و باسماهی استغناء می ندارد و فهم مختصات علوم عقلیه می نمایند و اسماهی نه را
در مرتبه ذات احدیه از نقایص و قبایح و فواحش و تکا و با کمالات منزله نمیدانند قال البرهه
الا عین باقیماند در یک خطای دیگر او در مقال که آن موجب ضلال اوست و ضلال
بکرمه و روحانی اوست پس عضال دان این است که او اعتقاد میکند که اگر اتصاف بنقایص
را ممکن بالذات بگیریم امکان اتصاف او سحانه بنقایص و قبایح لازم می آید العیا ذال الله تعالی
اقول باین وسوسه لزوم امکان اتصاف او سحانه تعالی بنقایص بر تقدیر اسکان ذاتی
اتصاف بنقایص منشا آن قضیع حیثیات و تقویت اعتبارات است و نه حیثیات امکان
ذاتی و مصداق آن بجای حیثیات متنازع لذات الواجب تعالی و مصداق آن و قد قالوا لعل
الحکمة لولا الاعتبارات زیرا که معنی نفی امتناع بالذات از این اتصاف آنکه این اتصاف بنظر
خصوصیت داشتن مذکورین اگر چه متعین است لیکن چون ملا حظ نفس ذات این اتصاف بنمایم
و قطع نظر از خصوصیت داشتن مذکورین نمی پس اتصاف ممکن بالذات است و متعین نیست چه
طرفین خاص نه ذات اتصاف است و نه ذاتیات آن و نه لوازم آن آنچه از لوازم آنست
مطلق طرفین است بدون لحاظ خصوصیت اقول سابق گفته ایم که احمق بی ایمان انا فانا در
جهالت و ضلالت ترقی می نماید و باقتضای حل زبان خود بکلماتی که مقتضی بکفر و الحاد و انافی الاید
پیش ازین گذشت که سوالب نماید الله سبحانه لیس بجاهل لیس بیاثر و لیس بکاذب و
لیس بانسان لیکن بخیر ان در مرتبه ذات احدیه صادق اند و اگر این سوالب در مرتبه ذات
احدیه صادق نباشند موجبات آنرا صادق باشند و التزام این کفر و الحاد است و این
سلب ضروری و واجب بالذات است ممکن بالذات و واجب بالغیر نیست چه اگر واجب
بالغیر باشد در مرتبه ذات احدیه صادق نباشد ضروره تاخر مقتضی عن مقتضی و چون سلب
در مرتبه ذات احدیه صادق نباشد لامحال ایجاب آن صادق باشد و از همین جهت قول
بامکان ذاتی این سلب مقتضی بالحاد است پس این فایل ملاین سلب را ممکن ذاتی می دانند

سبحی اللوب
دوست
زود وقت
ازین دو دانه
مستی الاروب
بکوشی کوشی
بکوشی کوشی
سبحی اللوب

یا متمنع ذاتی اگر ممکن ذاتی میدانند و اراقتها و امکان جابل و عاجز و کاذب انسان و حیوان
بودن آنجا که تعالی لازم است و نه کفر و الحاد و اگر متمنع ذاتی میدانند سعی او در اخبات امکان
آن رایگان رفت و متمنع ذاتی اتصاف ذاتی است که در مرتبه مصداق باشد نه مفهوم ذهنی
آن مفهوم ذهنی آن را موجودات ذهنی است نه متمنع ذاتی و نه متمنع بالیغ یا آنچه مفهوم اجتماع
التقیضین و مفهوم شریک الباری و غیره با از مفومات ذهنی است و مصداق آنها متمنع
ذاتی است و سلب ذاتی آن اتصاف کدام کدام کاذب نیست این قایل باقتضای نامهی
از امتناع ذاتی اتصاف واجب بجهان بنفایص امتناع معنی مصداق نمیده هر چه در دانش
می اندر زده می سراید و با همه دست و پا زدن از در طه شناخت بر نمی آید چه مرا و از
متمنع در قول و ادیان اتصاف بنظر خصوصیت حاشین اگر چه متمنع است اگر متمنع ذاتی است
بهمی او رایگان رفت و آخر کار او را از اعتراض با امتناع ذاتی این اتصاف گزینند
و اگر مرا و از ادیان متمنع بالیغ است باین اتصاف بنظر خصوصیت حاشین هم بدانست او ممکن
ذاتی شد پس او را از التزام امکان اتصاف او سبحانه بنفایص و قبا با بنظر خصوصیت
حاشین هم گزینند چهل کیش او را بالمعاد رسانید و از عقیده الایح علیه الحركة و الا انتقال
و لا الجمل و لا الکذب که در مختصرات کلامیه هم مصرح است برگردانید چه معنی الایح لا ممکن است
و اما امکان اتصاف او سبحانه بجهل بنفایص و قبا با و فوجش قایل شد و برای اثبات
امکان او بر عزم و عزیز یا کرد قال **البلغ المبلغ** اگر کسی گوید که چون مفهوم نسبی باعتبار
اطلاق طرفین ممکن و متحقق باشد باعتبار خصوصیت آنها متمنع بنا بر این لازم می آید که اجتماع
التقیضین و ارتفاع التقیضین ممکن بالذات و متمنع بالیغ باشند زیرا که چون بجای
خصوصیت تقیضین که طرف نسبت اضافی است مطلق شیین بگیریم که لازم ذاتی این
نسبت است و اجتماع شیین و ارتفاع شیین بگویم ای اجتماع شئی باشی و ارتفاع
شئی باشی افراد آنها یعنی افراد اجتماع شیین و ارتفاع شیین بیا موجود داند با آنکه

لعل وجهه
مستحقه
در زبان
متن العرب

علما قاطبته آنها را متنع بالذات میگویند جوایش اینکه زوم امتناع بالغیر و صورتی است که
 قید را خارج اعتبار کنیم چنانچه از حقیقت حصه شخص و اگر قید و تقید هر دو داخل اعتبار کنیم
 چنانچه در تقویم افراد پس مجموع مرکب حکم با امتناع ذاتی صحیح خواهد بود و نه امتناع بالغیر
 لدخول ذلک الغیر فی المحکوم علیه و کونه جزا اسنه و این وجه در اضافت صفت نقصان سبب
 حضرت واجب الوجود و منفرد و مقدس از همه نقایص باشد و حکم کردن بر آن امتناع بالذات
 مثلا بگویند غیر الواجب تعالی عنه متنع بالذات جاری نیست زیرا که این وجه مستلزم جزیه
 صفات الیه است از مرکب و حضرت واجب الوجود تعالی و تقدس از کلیه جزئیات و جمیع
 نقایص منزله است زیرا که اینها از خواص کمالات است پس بنا بر تصحیح حکم بالا امتناع بالذات
 واجب تعالی تقدس را جزو محکوم علیه مرکب قرار دادن باز حکم بر مجموع با امتناع بالذات
 کردن که در آن مجموع واجب تعالی نیز داخل باشد چنانچه در اجتماع انقیضین و ارتفاع
 انقیضین مالا یخبر علیه یکنون قابل زیرا که قسریه جمیع نقایص و تقدس از همه معایب و
 اعتبار جزیه حضرت واجب الوجود تعالی شأنه حاصل است بدین وجه که صفت نقصان
 و الصفات بدان برود و امکان بالذات و متنع لذات حضرت واجب الوجود تعالی و تقدس
 قرار دهیم و بگویم که غیر الواجب تعالی و تقدس عنه متنع لذات الواجب تعالی و تقدس و غیره
 ممکن نیست متنع لذات ذلک الغیر بل واقع کجوزید و عمر و مثلا اگر کسی گوید که صفات الیه در
 ترکیب اضافی که در غیر اضافت بیانی باشد از جزئیات محکوم علیه ثبوت حکم بمعنی است
 چنانکه غلام زید کاتب صادق است گوئید مرده باشد پس مانع از جرات مذکور چیست
 جوایش آنکه در اشغال این ترکیب ترکیب اضافی را جع ترکیب توصیفی است و در
 ترکیب توصیفی موصوف و صفت هر دو مثبتند و محکوم علیه است فی الجمله و همین معنی
 مانع از جرات مذکور است مثلا اجتماع انقیضین راجع است بقیضان مجتزمان
 پس معنی اجتماع انقیضین متنع بالذات و ارتفاع انقیضین المجتزمان متنع بالذات

والتقيضان الترفعان تمتنع بالذات وعجز زيد يمكن بالذات جهل عمر يمكن بالذات بمعنى زيد
العاجز يمكن بالذات والعمر الجاهل يمكن بالذات على اعتبار ضمون الجهل باعتبار انكته مصدر
بمعنى مشتق است واز قبيل اضافت صفت شئ بموصوف چنانچه حصول صورة الشئ في العقل
بمعنى الصورة الحاصلة في العقل پس معنى قيام زيد وضرب زيد زيد قائم و زيد ضارب خواهد
بود و معنى قيام زيد كذا وضرب زيد كذا زيد قائم كذا و زيد الضارب كذا لان الاخبار بعد العلم
او صاف كذا ان بالاوصاف قبل العلم اخبار پس ملاحظه وجه مذكوره بايمان تنزيه تقيض
حضرت واجب الوجود تعالى وتقدس مانع و عائق قوی از جرات مزبوره یقین هست والله تعالى
اعلم و احكم بقول از مبروده گوئیهای این قایل در مقام معلوم شد که عبارت او به نهایت عظمت
او باقصی الغایت رسیده است زیرا که همین گفتیم که تمتنع ذاتی مصداق اتصاف است و سبحانه
بتقائیس است و مصداق را با تصاف می نامند و معنى مصدري اتصاف بتقائیس که از مضمومات
و معنی است به تمتنع بالذات است و نه تمتنع بالغير زیرا که آن از مبرورات ذهنی است و همچنان
معنى مصدري اجتماع التقيضين تمتنع نیست نه بالذات و نه بالغير چه آن از مبرورات ذهنی
است تمتنع بالذات مصداق اجتماع التقيضين است این الحق تا فهم اتصاف او سبحانه
بتقائیس را در كلام استخوانا الحق بمعنى مصدري فعيده بظرايكة اين مفهوم حصه مطلق اتصاف
بمعنى مصدري است ذاتی اثبات اسكان فأتى أن افتاد و با وجوب ذلك خود تمتنع ذاتی بود
فرد آن نوع که ممکن ذاتی باشد تجویزی کند باقتضای بی ایمانی از قول باسكان ذاتی اتصاف
او سبحانه بتقائیس و قبایح و فواحش باز نا مد و هرگاه که استشعار کرد که بنا بر معتقد او لازم می آید
که اجتماع التقيضين و ارتفاع التقيضين تمتنع بالذات نباشد زیرا که اجتماع التقيضين
حصه اجتماع است و ارتفاع و اجتماع شیعین مطلقا ممکن ذاتی اند پس لازم است
که این هر دو حصه نزد او ممکن ذاتی باشند در جوابش سرسره میر شده از کتاب قولی کرد که ضحکه
اصبیان شیر خوار و سخره عامیان با زار و در انظار طلب از ابلهت مخاطبت در افتاده رسوا

و غار شد و آن قول دوست جوابش اینکالی قوله دخول ذلك النیر فی المحل علیہ کونه جزءا منه و این
 عجب بزمیانی است که از زبان این حیوان لا یعقل برآید و او را رسوا کرد و بچند وجه اول اینک
 اجتماع و ارتفاع معنی مصدری است پس افراد آن حصص خواهد بود و چنانچه این قایل در اوایل
 قول خود گفته است پس اعتبار دخول قید و تقید در افراد معنی مصدری معنی ندارد و دوم اینک
 مفهوم اجتماع النقیضین و ارتفاع النقیضین بر تقدیر اعتبار دخول قید و تقید هم از موجودات
 ذهنیه است متنع ذاتی نیست بلکه متنع بالذات نیست پس حکم باقناع ذاتی آن برین تقدیر هم صحیح
 نیست سیوم اینک از قول او و اگر قید و تقید هر دو را داخل اعتبار کنیم ظاهر آنست که دخول قید
 و تقید بدان اعتبار معتبر است و امتناع ذاتی اجتماع النقیضین معنی است بر اعتبار دخول قید
 و تقید در آن که تابع اعتبار معتبر است پس امتناع ذاتی اجتماع النقیضین و ارتفاع النقیضین
 بر زعم این قایل تابع اعتبار معتبر است چهارم اینک قید درین مرکب که آن را این قایل متنع
 ذاتی قرار داده است نقیضان آنرا تقید آن اضافت است و هر دو نقیضین ممکن ذاتی اند
 پس اضافت هم ممکن ذاتی است و نفس اجتماع و ارتفاع نیز ممکن ذاتی است پس منشاء
 امتناع ذاتی نیست مگر خصوصیت اضافت اجتماع و ارتفاع بسوی نقیضین و این خصوصیت
 و صورت بودن اجتماع النقیضین و ارتفاع النقیضین حصه اجتماع و ارتفاع نیز حاصل است
 پس اعتبار دخول قید و تقید را در امتناع ذاتی اجتماع النقیضین و ارتفاع النقیضین
 دخلی تصور نیست چنانکه این جابل نادان مرکب را متنع ذاتی قرار داده است حال آنکه
 قاعده مقررده است که کل مرکب ممکن و التریب اساس الاسکان چه مرکب محتاج اجزاست
 و احتیاج خاصه ممکن ذاتی است واجب بالذات و متمنع بالذات را احتیاجی نمی تواند بود
 ششم آنکه فرق او در میان حصه اجتماع النقیضین و ارتفاع النقیضین و در میان فرد
 اجتماع النقیضین و ارتفاع النقیضین باعتبار دخول قید و تقید در آن و حکم او با مکان حصه
 آن و امتناع ذاتی نزد آن ناشی از غایت حماقت است چه مفهوم هر دو از موجودات ذهنیه است

و مصداق هر دو متنع ذاتی است بهتم اینکه قول ادیس بر مجموع مرکب علم با متناع ذاتی صحیح ظاهر
بود نه امتناع بالغير لدخل ذلك الغير فی المحکوم علیه و که نه جزا منتهی معنی است چه مدلول آن
این است که اجتماع انقیضین و ارتفاع انقیضین اگر حصه اجتماع و ارتفاع گرفته شود
متنع بالغير است و اگر در گرفته شود متنع بالذات است زیرا که آن غیر که بسبب آن امتناع
است جزء محکوم علیه شد و این کلام عند التامل معنی ندارد که آن غیر که در فرد جزئی است آن اعتبار
کرده میشود و چیزی است یکی تقييد و دیگری قيد و دخول تقييد که هست بامو تقييد نه بلامو قيد
و اگر تقييد بامو قيد داخل اعتبار کرده شود در فرد اعتبار دخول و قيد لازم آید و تقييد بسامو
تقييد بامو قيد و حصه هم دخول است چنانچه در مختصرات مصرح است پس آن غیر که از دخول
آن امتناع ذاتی مجموع مرکب لازم آمده است یا تقييد بامو تقييد است در این صورت اجتماع
انقیضین و ارتفاع انقیضین اگر حصه اجتماع و ارتفاع گرفته شوند متنع ذاتی خواهند بود
لدخل ذلك الغير فیهرا تید است یعنی تقيضین و ظاهر است که هر دو تقيض ممکن است و دخول
ممکن است تلزم امتناع ذاتی مرکب نتواند شد پس ظاهر شد که مناط امتناع ذاتی اضافت اجتماع
و ارتفاع معنی تقيضین یعنی قيد و تقييد و تقييد و حصه هم معتبر است پس حصه هم متنع ذاتی خواهد بود
نشانهای حماقات که ازین قائل سر زده غفلت اوست از آنکه متنع ذاتی مصداق امتناع
اوسجا نه تعایص و مصداق اجتماع انقیضین و ارتفاع انقیضین است نه معانی مصداق
آن خواهد حصص گرفته شوند خواه از فرد گرفته شوند این حسن نا فهم باین عبارت خود را در مضایق
و قیاق علیه انداخته خود را نزد اولی الافهام رسوا ساخته است و از قول باین متناهی فی البلاد
و این وجه در اضافت صفت نقصان الی قوله والله تعالی اعلم و احکم معلوم شد که مراتب بلا و
او متناهی لا یقفی است اول باید دانست که ذات حق واجب الوجود که در نفس الامر و حجاب
متحقق است جز به یکایک نیست نه مرکب است از اجزای جزئیات اوسجا نه از کد امین مرکب
و مرکب اوسجا نه از کد امین جز به متنع ذاتی است و بر امتناع ذاتی آن دلایل قایل و مرکب

و جزئیت از جمله تفایص اند و بدون ادبجانه مصداق تفایص متعین بالذات است و از
اشتاع ذاتی جزئیت و ترکیب ادبجانه یعنی ذات حقه موجوده واجب در خارج لازم
نمی آید که متصور ذهنی آن جزء مرکب ذهنی نشود و چنانچه هر است که قضایای معقوله تالیله
بجانه موجود و الله سبحانه قادر و الله سبحانه عظیم و الله سبحانه حکیم و الله سبحانه سمیع و الله
سبحانه بصیر الی غیر ذلک صادق اند و آیات و الله کل شیء عظیم و الله علی کل شیء قدیر و الله خالق
کل شیء و الله خلقکم و غیرا در قرآن مجید موجود و این قضایای معقوله مصدقه ندعنه مرکب اند
از محکوم علیه و محکوم به نسبت خبریه و باتفاق علمای عریض و مشککین غنی سبزی و محدثین از همه
کلام اند و کلام مرکب تام را گویند و مرکب آن را گویند که جزء لفظ آن جزء معنی آن دلالت کند
و آن دلالت مقصود باشد و لفظ جلایه جزء لفظ این مرکبات است و البتة جزء معانی این مرکبات
والی است پس انکار بودن معنی متصور ذهنی هم بجلایه جزء مرکبات ذهنیه از معنی بلکه از هیچ عاقلی
متصور نیست و الا این همه مرکبات بحال بالذات باشند و قضایای معقوله و اخبار صا و قد نباشند
و تصدیق بان متعلق نشود و التزام لازم کفر صریح و الحاق قبیح است و از مرکب این مرکبات ذهنی
از معنی متصور ذهنی هم جلایه لازم نمی آید که ذات حقه متحقق فی الخارج جزء کل این مرکب شود و ظاهر
است که حصه معانی مصدق و فرد آن یعنی آنکه در آن اعتبار و دخل قید تعلیف نموده شود چنانکه این
قایل در اجتماع النقیضین و ارتفاع النقیضین از کتاب اعتبار و دخل قید و تعلیف نموده است
از مفهومات ذهنیه است و اجزای فرد معنی مذکور معانی ذهنیه اند نه موجودات خارجیه پس اگر
معانی مصدریه و که مضاف سوی معنی متصور ذهنی هم جلایه یا دیگر اسامی حسنی یا دان فرد لازم خواهد آمد
و آن مخدوم نیست نه جزئیت ذات حقه موجوده متحقق فی الخارج این الحق پلید که این قدر توانست
افیدالیهت مخاطبت ندارد و ظاهر است که مضاف الیه در ترکیب اضافی غیر الواجب تعلی
عن مفهوم متصور ذهنی واجب است موجودات خارجیه از هیچ ترکیب مرکبات ذهنیه اجزا
نیستند و حضرت واجب الوجود یعنی ذات حقه مقدمه متحقق فی الخارج از کلیت و جزئیت

و جمیع نقایص منزله است و معانی متصوره ذہنی اسمای حسے اجزائی ترکیب مرکبات ذہنی
بجو قضا یا ی معقوله مذکورہ بالا بلاشبہ واقع اند و الا آن نقضا یا منعقد نشوند و تصدیق بان
متعلق نشود و شاید این بی ایمان تصدیق بان قضا یا ی معقوله ندارد و باین بعد این بی عقل را
بنابر اقوال او از اعتبار جزئیت واجب الوجود و از فرد بعض معانی مصدر ریه گزیر نیست چه
عدم الواجب سبحانه و امکان الواجب سبحانه نزد او یا متنع بالذات است یا ممکن ذاتی و
متنع بالغير علی الشانی او را دعوی ایمان نشاید کردن و علی الاول عدم و امکان هر دو مصدر
اند و عدم الواجب سبحانه اگر دو حصه این دو مصدر را ندانیم هر دو حصه ممکن ذاتی نزد او بر این
تقدیر ممکن ذاتی اند زیرا که این هر دو مصدر ممکن ذاتی اند و اگر آن هر دو نزد او فرد این دو مصدر
اند اعتبار جزئیت واجب سبحانه ازین هر دو فرد بر او لازم است پس او را از محذور یک و از فردیت
عجز الواجب سبحانه اندیشه است چاره و گزیرنی نیست و قول او زیرا که تنزیه از جمیع نقایص
الی قوله مجزیه و غیر شلا بیو ده گونی و بی ایمانی اوست زیرا که امکان نقصان و معیت بودن
او سبحانه التزام می کند و دعوی تنزیه او سبحانه از جمیع نقایص و تقدیس او از همه معایب با وجود
اینکه امکان نقایص و معایب نیز از نقایص و معایب است و دعوی زبانی است و پس لهذا
او را بنا بر او ایسکه ایمان عقل او بوده اند از انکار تنزیه او سبحانه از نقایص و معایب گزیر نیست
زیرا که ترکیب او سبحانه بدانست او یا متنع ذاتی است یا ممکن ذاتی و متنع بالغير شق اول نزد
او باطل است زیرا که ترکیب مصدر است و ترکیب او سبحانه یا جمعه این مصدر است یا فرد آن
اگر جمعه این مصدر است نزد او ممکن ذاتی است و اگر فرد آن است جزئیت او سبحانه ازین فرد
نزد او لازم می آید و این نزد او محذور است پس ترکیب او سبحانه نزد این قایل للاحاله ممکن ذاتی
متنع بالغير است و علاوه بر این ترکیب نیز از جمله نقایص و خواص ممکنات است و در اعتقاد
این قایل اتصاف او سبحانه بنقایص و خواص ممکنات ممکن بالذات و متنع بالغير است پس
ترکیب او سبحانه بدانست این قایل للاحاله ممکن بالذات و متنع بالغير و متنع لذات الواجب

سبحانه است و هیچ عاقل بر امکان ترکب او سبحانه واقف نیست و آن بالغیر یعنی لذات الواجب
 سبحانه جسارت نمی تواند کرد چه اگر ترکب او سبحانه ممکن ذاتی بمنع بالغیر باشد ذات او سبحانه علت
 عدم ترکب ذات او سبحانه باشد و تقدم علت بر معلول ضروری است پس ذات او سبحانه در مرتبه
 مقدمه یا مرکب است یا مرکب نیست اگر مرکب است تنزیه او سبحانه از ترکب معنی ندارد و اگر مرکب
 نیست عدم ترکب او معلول ذات او باشد و الا از ذات حقه متاخر می بود پس هیچ مومن را
 از اعتقاد اینکه سلب اتصاف او سبحانه بترکب و بساخر خاص ممکنات و سلب اتحاد او سبحانه
 بجمیع ممکنات جواهر باشد یا اعراض ذوات باشند یا اوصاف ضروری بالذات است
 و ضرورت این سلب متعلق ذاتی مسلوب است گزیر نیست و کسیکه ازین باکار دارد
 او را گزیر نیست از بودن او سبحانه در مرتبه ذات حقه مرکب و جزء و انسان و حیوان
 و نبات و غیره با من الاسرار بالغیر التماهیته اگر سوالی قایل باشد سبحانه لیسین بحیوان و لیسین بانسان
 و لیسین بحجر و لیسین بمرکب و لیسین بجزای غیر ذلک مما لا یتناهی در مرتبه ذات حقه صادق اند
 این ملوب ضروری ذاتی خواهند بود و ایجابات آنها منعی ذاتی و اگر این ملوب در مرتبه ذات
 حقه صادق نیستند لا محاله ایجابات آنها صادق باشند ضروری است که استحال اارتفاع التخصیص
 معلوم نیست که این قایل سوالی را صادق میدانند با موجبات را که اگر سوالی را صادق میدانند
 برادر واجب است که ازین میباید که گویا تو به نصوح کند و اگر ایجابات را صادق میدانند حالش
 از حال ملاحظه و موقوفه بر تشریح و نیز بنا بر اتوالش لازم می آید که نزد او شریک الباری
 ممکن ذاتی و متشع بالغیر باشد زیرا که مفهوم شریک مفهوم شتقی است پس شریک الباری
 اگر حصه آن است پس بدانست این قایل ضرور است که این حصه ممکن ذاتی باشد و اگر فردا
 است بدانست او لازم می آید که با مرتبه آن باشد و آن نزد این قایل محذور است پس
 این قایل را از قول بامکان شریک الباری گزیر نیست و علی هذا القیاس تولد مصدر است
 اگر او را صفات سومی او سبحانه نموده شود پس تولد صفات یا حصه است پس بحسب اعتقاد و تلبی

این قایل مکن باین یا فرد است پس مضاف الیه جز آن است و این بدانست این قایل محذور
 است در همه شناعات که برین قایل لازم آمدند و بال سوادیم او است او ندانست که بمصدق
 انصاف او سبحانه نقایص متنع ذاتی است نه این مفهوم صدوری و نفیید که مفهوم جمیع انقیاضین
 و ارتفاع انقیاضین خواصه باشد یا فرد متنع ذاتی نیست متنع ذاتی مصداق آنست که محصور است
 و منفرد و همچنان مفهوم عدم الواجب و امکان واجب و ترکیب با اینی متنع ذاتی نیست متنع مصداق
 آنست این قایل باقتضای حماقت و بی ادبانی برای اثبات امکان انصاف او سبحانه بقیاس
 و نقایص و خسایس تعالی الله عما یقولون که الظالمون قاعده برآورد عقل و ایمان او را برابر باد و او
 و این و بال اتباع و جابله شیاطین است اغاذا ناسد من ذلک اما سوال مصدور بقوله اگر
 کسی گوید باین قول پس مانع از جزا که در وجه چیست و کلام می کند بر غایت بیگانه ای او از فهم چه
 مدعای این قایل این است که اجتماع انقیاضین و ارتفاع انقیاضین که متنع ذاتی است
 فرد اجتماع و ارتفاع است که در آن قید و تقید دخل است نه حصول و این معنی در اعتبار
 نقایص بودی او سبحانه نمی تواند شد چه اعتبار دخول قید و تقید در آن مستلزم جریمت است و جابله
 است بر این مدعا این سوال موجود است که در ترکیب اضافی مضاف الیه جز نمی باشد چه جزو
 مضاف الیه و صورتی است که مرکب اضافی را فرد اعتبار کنند و اگر فرد اعتبار کنند از اعتبار
 دخول مضاف الیه در آن مرکب ناگزیر است و مرده بودن زید مانع اعتبار دخول زید تصور
 ذهنی در مرکب اعتباری محذور زید که آن را فرد اعتبار کنند محتاج به ذاین قائل خیال کرده است
 که چه دید موجوده فی الخارج جز در این مرکب اضافی ذهنی است قول این قایل بدان ماند که کسی
 بگوید که آدم علیه السلام بولیه تفصیلی نمی تواند بود چه آدم علیه السلام مرده است چگونه جزو این تفصیه
 تواند شد قول بودن مضاف الیه بمنزل از جریمت و صورتی است که فردیت اعتبار کنند
 و اگر فرد اعتبار کنند از قول جریمت مضاف الیه ناگزیر است و آنچه در جواب این سوال
 گفته است صخره که اطفال است چه مفهوم ترکیب اضافی مفاد مفهوم ترکیب توصیفی است

و غیره مرکب اضافی خالی از کیفیات یعنی توانسته نمی تواند بود و معنی عزیزه ممکن بالذات مفاد است معنی
 عزیزه این عزیز ممکن است چهل کرد و ممکن مفاد عمر و الجاهل ممکن است از جاع ترکیب اضافی سوی ترکیب
 توصیفی چنانچه در این قابل در ترکیب شریک الیاری متغی بالذات ترکیب اضافی و الجاهل در راجع مرکب
 توصیفی تواند کرد حکم اقتضای ذاتی ترکیب است نه بر باری و در نحو عدم الواجب متغی بالذات حکم اقتضای
 ذاتی بر عدم است نه بر واجب و مفهوم تقیضان محتمل و مفهوم تقیضان بر تقیضان که لازم موجودات ذاتی است
 متغی ذاتی نیست چنانکه مفهوم اقتضای تقیضین و مفهوم اقتضای تقیضین متغی ذاتی نیست متغی ذاتی مصدر
 است این قابل درین خالی بوده چه در مثلش می آید میوه میسر آید معنی قیام زید و ضرب زید زید
 قیام زید و ضرب زید قیام زید و ضرب زید مرکب ناقص است زید قیام و زید ضرب مرکب
 تام است و آن را صلوح تعلق تصدیق نیست و این صلح تعلق تصدیق است و هر جا بدین
 تأویل که مجاز است جاری نمی تواند شد مثلاً قیام زید بن مقولک الوضع و ضرب زید بن مقولک
 الفصل جمله لان الاخبار بعد العلم لکان الاوصاف قبل العلم اخبار که گوش زد قابل عمده است
 و قابل تفهیم معنی آن آن را بجهل و ریخا آورده است سودی ندارد چه الا ان لازم نمی آید که مفهوم
 مرکب اضافی در مرکب توصیفی یک است **قال** الرفع الخلیع باز رجوع باصل می نمایم
 و می گویم که در اتصاف بتفایص مذکور چون حیثیه امکان باشد و مصداق یکی غیر مصداق
 دیگری زیرا که در حیثیه اتصاف وجود اعتبار خصوصیت طرفین است و در حیثیه امکان اتنی نفی
 این اعتبار خصوصیت طرفین است پس در قول او بلزوم امکان اتصاف او تعالی بتفایص
 بر تصدیق قول باسکان ذاتی اتصاف مذکور با وجود تفسیح حیثیات اعتبار وجود و عدم
 شخصی واحد است معاد علیت وجود و حکم واحد که آن تجویز اتصاف حقیقی است بتفایص
 تعالی الله عنه علوا کبیرا پس باطل محض است و غلط است خوابید و دو شش آنکه درین قول
 الا ملحق جار و بار و در طب و یالس و العدد و زوج و فرد و الکسب و فعل و جنس مثلاً
 اتصاف ملحق بکاره و برودت و طوبی و بویست و اتصاف عدد و بویست و فردی

و در ترکیب اضافی
 و در ترکیب اضافی
 و در ترکیب اضافی
 و در ترکیب اضافی

و اتصاف کلمه با سمیت و فعلیت و حرفیت ممکن بالذات است لکن کل واحد من المحولات عرضا
 متعارفا لموضوع و چون موضوع خاص بجای موضوع عام بگیریم و گوئیم النار بار و طب و الاربعه
 فرد و ضرب یعرب حزن اتصاف موضوع محمول متغیخ خواهد بود و لیکن این قتل بسبب خصوصیت
 موضوع است زیرا که چون صورت نوعیه نار مقتضی حرارت و یبوست است و برودت و طوب
 خدا نماند است از این مقتضی اتصاف است بمساوین و فردیت مقابل آن فعل معنی آن
 مستقل بالمفوضیه است و حزن غیر مستقل پس برین وجه اتصافات مذکوره متغیخ باین
 شد پس کسی را که گوید اگر اتصاف اسطغش برودت و رطوبت و عدد بفردیت
 و کلمه بحرفیت ممکن ذاتی باشد لازم می آید امکان برودت و رطوبت در نار و فردیت در اربعه
 و حرفیت در ضرب یعرب و قس علی ذلک اتصاف حضرت واجب الوجود تعالی شان
 بالتفایض اقول باین که فاسره و خسران این قایل افزوده که رجوع بحکماقت اولین کرده
 در محاقب ترقی نمود و سابق بیان کرد ایم که متغیخ ذاتی مصداق تضایبی قایله الله سبحانه عاجز است
 سبحانه جل الله سبحانه انسان الله سبحانه نبات الله سبحانه جمادات الله سبحانه شحالی غیر ذلک است
 و مصداق این تضایا سلبی است و آن سلب بسیط ضروری بالذات و ضرورت ذاتی
 این سلب اتصاف ذاتی سلب است این اتم مفهوم اتصاف واجب الوجود سبحانه بتفایض
 و امتنع ذاتی در قول استازی المحقق فمیده در پے اثبات امکان آن باقتضای بی ایمانی اتصاف
 عقل دین خود را بر یاد و ادیس حاصل قول استازی المحقق این است که مصداق این سوال
 ضروری است و ضرورت ذاتی آن اتصاف ذاتی مصداق موجبات است این بی عقل از
 اتصاف معنی مصدری فمیده در در طاب غلالت و جمالت غوطه باخورد و مخور و ظاهر است
 که اگر مصداق این سوال ضروری نیست ایجابات آن ممکن ذاتی خواهند بود پس در صورت
 نفی ضرورت سلب ادرا قول با امکان ذاتی موجبات ضروری است این قایل ازین غافل بوده
 اتصاف را بر سنی مصدری محمول نموده این اتصاف را متغیخ بالذات ممکن بالذات قرار داده

بدانست غدا از لزوم شناخت اقصان او بجا نه رہانش بر بی بیان کج میجوید و هر چه بدوش
 می آید گوید ولات عین مناص چه بر تقدیر منزل بر نفهم ادی گویم که او اعتراض میکنند باقتل اقصان
 او بجا نه بنفایص باعتبار خصوصیت طرفین پس مراد او از امتناع اقصان او سبحانه بنفایص اعتبار
 خصوصیت طرفین اگر امتناع ذاتی است مدعی معترض که دعوی امتناع ذاتی اقصان او سبحانه
 بنفایص نموده است حاصل شده اسمی این قایل در اثبات امکان ذاتی آن را یگان رفت
 و اگر امتناع بالغیر است اعتراض بدون این اقصان باعتبار خصوصیت طرفین متنع بالغیر
 اعتراض است بدون این اقصان باعتبار خصوصیت طرفین ممکن ذاتی چه متنع بالغیر را ممکن ذاتی بودن
 ناگزیر است این اقصان باعتبار خصوصیت طرفین از امکان ذاتی بر تواند آمد پس قول او در
 حیثیه امکان ذاتی نفی این اعتبار خصوصیت طرفین است محض بے معنی است بر این تقدیر این اقصان
 باعتبار خصوصیت طرفین هم ممکن ذاتی است این نامم از لفظ بلفظ تضییع حیثیات تضییع عمر و عقل خود
 نموده است و قوله تعالی الله عنہ ملاک گیر با دجو و تجزیه امکان ذاتی اقصان او سبحانه بنفایص
 از باب نفاق است پس همه پیوده گونی او باطل محض غلط صریح است و قول او توضیحش
 الی آخره برای تفضیش کافیست چه الا سطر سطر جار و بار و در طب و یالس تقسیم سطر سطر است
 بسوی انواع اربعه آن اقصان آن بر دوت و طوبت بالطبع و ضمن یک نوع مثلا آب ممکن
 است و در ضمن نوع دیگر مثلا نار ممکن نیست بلکه متنع بالذات است چه سطر سطر که بالذات بارد
 و طرب است آب است و اما آداب و نار که حقیقتا متباینان از متنع بالذات است
 و اقصان عدد و بر دیت و ضمن بعض انواع آن همچو اربعه ممکن است و در ضمن بعض انواع
 دیگر آن همچو شش متنع بالذات است و اقصان کلمه بحریت و در ضمن یک نوع اگر بحریت است
 ممکن است و اقصان آن بحریت و در ضمن نوع دیگر همچو اسم و فعل متنع است همچنین ملکی اقصان
 و در ضمن اقصان زیر بحریت و ملکی ممکن ذاتی است و در ضمن اقصان او سبحانه بنفایص متنع بالذات
 این تظیر و بنای پیوده گویمای برکنند و توضیحش تفضیحش انجامید و خود این قایل سابق معترف

است باینکه امتناع ذاتی فرد مثانی امکان ذاتی کلی نیست باز ما و امکانش را از امتناع ذاتی
او سبحانه بقایص با وجوب امکان مطلق اتصاف و تشبیه او باین میجو ده گوئیم با مقتضای جماعت
و ضلالت است قال الربدن الکوون باز میگوئیم که امتناع و با از امکان ذاتی اتصاف
مذکور خود دل نمایی اتصاف بقایص و با امتناع ذاتی آن اتصاف قابل شدن و اعتقاد بدان
نمودن قابل متقدمان را با شترک بدر از اشترک بحس می کشد زیرا که اتصاف حضرت واجب الوجود
جشانه به صفات کمالی واجب لذات حضرت واجب الوجود است تعالی شأنه فاما چون نظر
بذات این صفات نمایم پس این صفات و اتصافات بدان همه ممکن بالذات است چنانکه
مشکلین تحقیق بدان تصریح فرموده اند و تقریب پیش می آید انشاء الله تعالی و ممکن بالذات
معدوم چنانکه ممکن الوجود است لهذا در مقام اتصاف بقایص مدعی معترض از امکان ذاتی
اتصاف مذکور گردیده باز امتناع ذاتی آن قول گشت همچنین ممکن بالذات وجود ممکن العدم
و ممکن الزوال است نظر امکان ذاتی خود پس بنا بر امکان از امکان ذاتی با اتصاف بقایص
قول بوجوب ذاتی اتصاف به صفات کمالی حضرت واجب الوجود دبل و علی بر معترض لازم آید
زیرا که بر احتمال و قول با امکان ذاتی آن امکان زوال صفات کمالی از حضرت واجب الوجود
قدس نزد معترض لازم خواهد آمد چنانکه در اتصاف بقایص بر قول امکان ذاتی آن وجود و قایص
در حضرت واجب الوجود دبل و علی لازم میگوید و چنانکه در اینجا اتصاف بالذات و رفع امکان وجود و قایص
در حضرت واجب تعالی کافی ندانسته و صفات کمالی هم بر لازم آمده که وجوب بالذات و رفع
امکان زوال صفات کمال از حضرت واجب الوجود و تعالی شأنه بسند کافی ندانسته بوجوب
بالذات قابل شود و اعتقاد بدان مستحکم کند و چون اتصاف با آنکه صلاحیت وجوب ذاتی
اندر محبت احتیاج آن بطرفین موافق است و معترض واجب بالذات گشت پس وجوب صفات
کمالی که اشتداد آن بطریق اولی واجب بالذات خواهد بود و موافق است و معترض که در
اقوی من الاتصافات و در نهایت صلاحیت وجوب ذاتی نیست لاعتیادها الی الموصوف

الحق تعالی و تقدس پس بقدر واجب الوجود و رافعها و اول لازم آمده هشت انصافات و هشت صفات و یکی ذات مقدس واجب الوجود تعالی شاید مع کل سور و چون الوهیت لازم واجب الوجود و بالذات است پس بقدره الوجود لازم آید و محسوس بدو آله قائل اند و این معی معترض را قول بقدره آله لازم آمد البتة و آنچه از بعض متقدمین منقول است که الواجب الوجود و لذاته هو الله تعالی و صفاته پس با دل است بآنکه واجبیه لذات الله تعالی و تقدس چنانچه خواهد آمد انشاء الله تعالی و آنچه لازم بر معی معترض است آن و جوب ذاتی است بلا تاویل زیرا که او در نقایص بر امتناع بالغير یعنی امتناع لذات الواجب تعالی کفایت نمی کند و امتناع ذاتی را التزام می نماید پس قول بر جوب ذاتی صفات کما لیه بروی لازم می آید که ما بخلاف بعضی متقدمین مذکور که امتناع ذاتی در انصاف بنقایص از و منقول گشته تا کلاش قابل تاویل مذکور نمی شد اقول سابق گفتیم که مصداق سلب بسیط موالب تا بلا الله سبحانه نیست با انسان و پس بکتاب و پس بهما جز و پس بجانب الی غیر ذلک ضروری بالذات است و ضرورت ذاتی این سلوب امتناع ذاتی مسلوبات است و هر چه ایمان که موالب بسیط را در مرتبه ذات احدیه صادق نمیدانند بسوجبات آن را که مضافان اتحاد ذاتی او سبحانه و غیر متناهیة بالله لذات بالکیه انصافی است صادق میدانند و سلوب بسیط نقایص و قبايح صفات کما لیه وجودی نیستند سلب کدام ذات نیست که صلوح وجود داشته باشد و مصداق صفات کما لیه نزد عامه متکلمین نفس ذات احدیه نیست بلکه مصداق آن قیام صفات ذایده بذات حق است و بچگونه کس با رسل آنان نمی تواند گفت مصداق سلوب بسیط مذکور نفس ذات احدیه نیست و نقیض انصاف با نقایص و القبايح و الفواحش سلب انصاف بنقایص و قبايح و فواحش است نه انصاف بصفات کما لیه این امری که باقتضای جهات و سفا هست لکن از امکان ذاتی انصاف او سبحانه بنقایص و قبايح و فواحش را قول بر جوب ذاتی انصاف او سبحانه بصفات کمال گمان می کنند انصاف او سبحانه بصفات

کما فی تقیض الصفات اوجها نه بقایض گمان می کند حال آنکه چنین نیست مبیان و مجامین هم پیدا
 که تقیض الصفات بقایض سلب الصفات بقایض است و مصداق سلب الصفات بقایض
 و مصداق صفات اوجها کمال برامی عامه متکلیفین و احد نیست مصداق سلب صفات
 بقایض نفس ذات احدیه است و مصداق الصفات بقایض صفات کمال قیام صفات بذات
 حق است و این بدانست متکلیفین از ان متأخر است و آنچه گفته است که همچنین ممکن بالذات
 موجود و ممکن العدم و ممکن الزوال است از باب تلخیص است چه اگر مرادش این است که هر
 ممکن بالذات موجود و غیر نفس ذات خود ممکن العدم است گویا محاب موجب بالذات و موجب
 بالغیر باشد این قاعده مسلم است لیکن امکان ازین امکان زوال صفات کما لیه اوجها نه از ذات
 حق برای متکلیفین لازم نمی آید چه بدانست متکلیفین صفات کما لیه اوجها نه اگر چه ممکن بالذات
 اند مگر ذات اوجها نه علة موجبه الصفات است و تخلف معلول از علت موجب آن متعین بالذات
 است و اگر مرادش این است که هر ممکن بالذات موجود و نفس الامر ممکن العدم و ممکن الزوال
 است که علة موجبه آن موجود باشد این کلیه منوع بلکه کاذب و غلط است و منشاء قول متعین
 مدعی یعنی حضرت استنادی المحقق مطلقه با متنازع ذاتی الصفات اوجها نه بقایض نه آن است
 که این قایل گمان کرده است بلکه منشاء آن این است که اگر اقصای اوجها نه بقایض
 ممکن باشد سلب الصفات اوجها نه بقایض از مرتبه نفس ذات احدیه متأخر باشد پس در مرتبه
 ذات مرتبه سلب الصفات اوجها نه بقایض مقدم است صدق ایجابات بقایض لازم می آید
 و این مخدور بر تقدیر تاخر صفات کما لیه از نفس ذات حق چنانچه رای عامه متکلیفین است لازم
 نمی آید نهایت کار این است که بر روی متکلیفین سلب صفات کما لیه در مرتبه ذات احدیه لازم
 می آید و عامه متکلیفین آن را التزام می کنند چنانچه است کمال اوجها نه بصفت زاید و انحراف
 می نماید این غرضی اجماع این فرق را نه البته بر مقتضای لازم می کنند که موجب بالغیر را در مرتبه
 امکان زوال صفات از حضرت اوجها نه کافی ندانند و موجب ذاتی صفات کمال قیام صفات

حال آنکه برای امتناع نزول صفات کمال از حضرت اوسبحانه است عدد و صفات کما یه
بالاجاب علی رای المتکلمین کافی است و برای سلب نقایص از مرتبه ذات احدیه امتناع
اتصاف بنقایص بالغیر کافی نیست بلکه قول باینکه اتصاف او بنقایص متنع بالغیر است
مستلزم قول باتصاف اوسبحانه بنقایص چگونگی لازم نمی آید پس آنچه این احمق نافرمان این اندوم
متفرع کرده است همه باطل شد آری این نادان بی ایمان را که سلب اتصاف اوسبحانه
را بنقایص و قبایح و فواحش و سلب اتصاف اوسبحانه را بچواییت و حمادیت و عزیزیت
معلول و متاخر از مرتبه ذات میداند قول بچواییت و حمادیت و عزیزیت ذات احدیه عین ذوات
مکنه غیر متناهی و عین خواص حوادث و خسایس ممکنه غیر متناهی و لازم می آید پس حال این قایل
بدرشد از بچواییت و ملاحظه و در مکر کفر و دجیره و سوطائیه العیاذ بالله من ذلک قال فی التخصیص
الوضع حالا بتلخیص اصل مطلب پرداخته می گوئیم که صفات کما یه حضرت واجب تعالی
واجب لذات حضرت واجب الوجود است عز اسمه و تعالی شأنه و فی نفسه ممکن بالذات
کما ذکره انشاء الله تعالی همچنین اتصاف بانها پس اتصاف بنقایص متنع لذات حضرت واجب
الوجود و خواهد بود و علشان و فی نفسه ممکن بالذات مثلاً چون بعفت علم و قدرت ممکن بالذات است
وجود و عدم هر دو ممکن خواهد بود و مظهر و چون وجود و هر دو لذات حضرت الموصوف جلشانه
واجب گشت عدم هر دو از ذات حضرت الموصوف تعالی شأنه متنع خواهد بود و عدم هر دو
نیز که از ذات مقدس که از شان او علم و قدرت است یعنی باجمل عجز است کما بواظهار فرشت
کونها متنعین لذات حضرت الموصوف تعالی شأنه و الا اتصاف بهما لک فقیس بان الاتصاف
بالتفایص متنع لذات الواجب تعالی مع کونه فی نفسه ممکن بالذات کما فی الصفات الکمالیه
و چون لذات الواجب جل شأنه و ظاهر است که کما ممکن بالذات فی نفسه نظیرش در عالم
امکان ظلمت در اجسام کشیده است و نور در شمس ظلمت ممکن بالذات است و اتصاف آن
اجسام کشیده را واقع و چون با جرم شمس که اتصاف آن با صوفی در می است بنظر ذات شمس

خلقت را مقابل کنیم و مقایسه نماییم خلقت مقیسه را منتهی می یابیم حکم با متعلق آن میگیریم یا عاقل مجوز
 می کند که در آفتاب با وجود دوزخ ذاتی حضور امکان تحقق خلقت است بنظر امکان ذاتی خلقت همچنین
 چون نقایص را در مقابل حضرت واجب الوجود تعالی شانه که اتصاف او تعالی بصفات کمال
 واجب لذاته تعالی است نقایص کنیم بطل نقایص را منتهی می یابیم بلکه متعین و مستقیم می یابیم لیکن این
 امتناع و استحالة لذات حضرت واجب الوجود است تعالی شانه نه ذاتی آنرا زیرا که بنظر ذات خود
 هم نقایص ممکن بالذات اند چه بکلیت یک بعض افراد آنها وجود باشند حکم با متعلق ذاتی آنها نتواند کرد
 متعین ذاتی را هیچ فردی نباشد اقول سابق گذشت که است که صفات کمالیه واجب الوجود
 سبحانه نزد عامه متکلمین بر ذات حقه نایب اند و مصداق عالیت و قدا و ریت و دیگر صفات کمالیه قیام
 مبادی آن صفات بذات حقه است و آن صفات مستند الی الالات اند و تاخر معلول از ذات
 علت و تاخر صفت از ذات موصوف ضروری است و متعلق سلب جمیع ذات ممکنه و غیر
 آنها و نقایص آنها و خسایس و قبایح و نقایص نفس ذات حقه است نه مرتبه متاخره از ذات
 و لا صدق موجبات آنها در مرتبه ذات حقه لازم آید ضروری استحالة ارتفاع النقصین و الا لازم
 صریح البطولان و امکان صفات کمالیه تساوی وجود و عدم آنها بالنظر الی انفسها است و عدم
 بسیط اتصاف بآن صفات کمالیه اتصاف بنقایص نیست تا از امکان اتصاف بصفات
 کمالیه امکان اتصاف بنقایص لازم آید پس اتصاف بصفات کمالیه نزد عامه متکلمین واجب
 لذات الواجب سبحانه و متاخر از مرتبه ذات حقه است و سلب اتصاف بنقایص معلول
 ذات حقه نیست بلکه ضروری بالذات است پس از وجوب صفات کمالیه لذات الواجب
 امتناع اتصاف بنقایص لذات الواجب سبحانه لازم نمی آید و چون صفت علم و قدرت او
 تعالی نزد عامه متکلمین ممکن بالذات است وجود و عدم این بر دو صفت ممکن است و وجود
 این بر دو ذرات بالذات الواجب سبحانه واجب و عدم آنها لذات الواجب سبحانه متعین است
 و عدم صفت علم و قدرت از جهات نیست بلکه جهات از عدم بلکه علم است و عدم حکم

عبارت است از عدم صفتی از محل قابل که قوت استعدادیه اتصاف بان صفت داشته باشد
 بی قوت استعدادیه عدم بلکه نمی تواند شد و مراد از ماسن شانه جایگاه میگنید که عدم بلکه عدم صفتی
 است ماسن شانه لک الصفة محل قابل است که قوت استعدادیه اتصاف آن صفت داشته
 باشد قال فی المواقف فی تقسیم المتقابلین اما ان لا يكون احداهما سلبا والاخر او يكون ثانيا
 ان اعتبر فيما نسبتهما الى قابل الامر الوجودی عدم و ملکه و قبول عبارت از قوت استعدادی است
 و قال الابهری فی شرح المواقف بعد ذکر التضایف والتضاد من اقسام المتقابل بالثالث تقابل العدم
 والملکه و یقسم الی حقیقی و شمولی لانها ان اعتبر ارتفاع الامر الوجودی عن المادة المتبینه لقبول عیب
 الشخص فی هذا الوقت فهو شمولی کالاحتواء و الکوجیهة فانها لیست عدم الاحتواء بطل تقابل عدمه
 عما من شانه احتواء فی ذلك الوقت حتی ان الامر لا یقال له کوج و کالبصر و همی فان لم یس عدم البصر
 مطلقا بل عدمه عما من شانه البصر فی ذلك الوقت فان البصر الذي لم یفتح تمام البصر لا یقال له همی و
 ان لم یعتبر لذلك تحقیق بل بقبول المادة لما یجب حسیله بقرب کالعمی للعقرب و البعید کالکلب
 ای عدم الحركة بمجمل لانها یقال له ساکن عیدیم الحركة لانه یقبلها بحسب حسیله البعید لی آخر ما قال ین کلام
 نصرت براینکه مراد از ماسن شانه ماده قابل است چون ذات حقه سبحانه از ماده و قوت استعدادی
 منفرد است بودن او سبحانه مادی متعین ذاتی است و سلب قوت استعدادی از او سبحانه ضروری
 بالذات است اتصاف او سبحانه بجهل ممکن ذاتی نیست جهل عبارت است از عدم علم از محلی که قوت
 استعدادی علم داشته باشد و المعنی در ذات حقه ممکن نیست چنانچه ملا علی قاری در شرح
 فقه اکبر نقل کرده و عندنا ان کل ما وصف به لا یجوز ان یوصف بصفه و بناء علی هذا ابهری
 در شرح مواقف در اول مقصد ثالث فرع ثانی کیشیات نفسانیة گفته است العلم الحاشی
 یقابل الجهل پس ظاهرا هر شد که از امکان ذاتی علم او سبحانه بر برای عامه متکلیف امکان اتصاف
 او سبحانه و تعالی عما یقول الظالمون بجهل لازم نمی آید و معلوم شد که دشوار قول این
 جابل جهل افاض معنی جهل است و اگر معنی جهل آن باشد که این جابل فهمیده است لازم

می آید که اوستجا نه در مرتبه ذات حق نه نزد عامه متکلمین جا بل باشد العیا ذب الله چه هرگاه که صفت علم
مسلول اوستجا نه نزد عامه متکلمین است این صفت معلول در مرتبه ذات حق که موصوف و علت
آنست معلوم و مسلوب نزد عامه متکلمین خواهد بود ضرورت تاخر الصفة عن الموصوف و تاخر المعلول
عن علتہ و عدم این صفت از ذات حق بدانست این جا بل حمل است پس لازم است که عام
متکلمین قایل باشند بجا بل بودن اوستجا نه در مرتبه ذات حق العیا ذب الله من ذلک اما
عجز پس آن نزد اشاعره صفت وجودی است مضاف و قدرت فی شرح المواقف المقصود لکن
العجز عرض وجود مضاف و القدره باتفاق من الاشاعره جمهور المعتزله و قال الابهري فی شرح المواقف
اتفقت الاشاعره و کل من اثبت الاعراض علی ان العجز عرض ثابت مضاف و القدره ان جا بل
بسبب عجز خود اذ ادراک حقایق تفسیر آن بعدم القدره علامن شأنه القدره نفییده و عجز را بیعینه
عدم القدره نفییده امکان عدم قدرت اوستجا نه را بر مذہب عامه متکلمین امکان عجز اوستجا نه
قرار داده بقول با مکان انصاف اوستجا نه بجز اقدام خوده العیا ذب الله من سور الغنم و چون
سمیع و بصیر از صفات کمالیه داین هر دو صفت برای عامه متکلمین ممکن ذاتی است و عدم آن
از ذات حق نیز ممکن است و عی و حکم و حکم عبارت از عدم البصر علامن شأنه البصر است و عدم
السمیع علامن شأنه السمع است از عدم کلام علامن شأنه کلام الکلام است پس عی و حکم و حکم
بودن اوستجا نه در اعتقاد این بی ایمان ممکن است بلکه در اعتقادش عی و حکم و حکم بودن او
بجا نه در مرتبه ذات حق ضروری است نحو ذب الله من الاحاد و نسا و الاعتقاد و چون موت بر
ندهی عدم مکه حیات است و حیوة نزد عامه متکلمین صفت زائده بر ذات حق و ممکن بالذات است
امکان عدم حیات اوستجا نه برای متکلمین در اعتقاد داین قایل امکان موت اوستجا نه خواهد بود
بلکه در اعتقاد داین جا بل بی ایمان اوستجا نه در مرتبه ذات حق نیست است زیرا که در مرتبه
ذات حق سلب حیات که صفت معلول ذات حق نه نزد عامه متکلمین است ضروری است ضرورت
تاخر الصفة عن الموصوف و المعلول عن علتہ پس بحسب زعم او عدم الحیوة علامن شأنه الحیوة در

مرتبه ذات حقه ضروری شد بجان الهی الذی بیوت تامل قول الخالمون و اگر موت را صفت
 وجودی گفته شود چنانچه بر مذہب دیگر است این قایل را از قول بامکان ذاتی موت اوجانه
 سب عقائد باطله اوگز نیست بذات اوجانه موت خاص است پس آن حصه موت است
 و ظاهر است که در نفس موت ممکن است پس این حصه هم ممکن خواهد بود بنا بر علی زعم او این
 موت خاص را فرد اعتبار تواند کرد که بدانست او را اعتبار کردن فرد موت جزو نیست او
 سبحانه ازین فرد لازم می آید و آن نیز این قایل محذور است و اگر گوید که موت اوجانه
 بنظر خصوصیت متعین است و قطع نظر از خصوصیت ممکن است از او پرسیده شود که موت او
 سبحانه بنظر خصوصیت ایامتنع ذاتی است یا متعین بالغیر اگر متعین ذاتی است همه اقوال او بطل
 شده و اگر متعین بالغیر است موت او سبحانه بنظر خصوصیت هم ممکن ذاتی شد چه مستثنی بالغیر
 لامحاله ممکن ذاتی است پس بر حال او را از قول بامکان ذاتی موت اوجانه بنا بر عقاید باطله
 از چاره نیست و از نظیر او بطلت اجسام کثیفه و غوره شس تیره درونی او در انظار غفار روشن
 و کو بر باطنی او نور و ادلی الالبصار بر سرین شد چه روشن شدن اجسام کثیفه و تیره و نار شدن
 آفتاب بقدرت الهی ممکن است و اتصاف واجب الوجود سبحانه بنقایص و خسایس قبیح
 و خصایص حوادث و ممکنات نزد هر مومن متعین بالذات و همچنان اتصاف ممکنات با صفات
 کمالیه اوجانه استحیل بالذات است و آنچه گفته است که بنظر ذوات خود با نقایص ممکن
 بالذات اند چه بر کلیه یا یک بعض افراد آنها موجود باشند حکم با متنازع ذاتی آنها نتواند کرد متعین ذاتی
 را هیچ فرد وجودی باین تالیسی عجیب است ممکن بودن نقایص بدین معنی درست است که وجودی
 هر یک بقیصه صلوح آن ادا در متعین بالذات نیست و نه واجب بالذات است معنی امکان
 نقایص نه این است که هر یک بقیصه را هر گونه وجود ممکن است مثلاً ممکن نیست که اعراض حادثه
 بوجود استقلالی قدیم موجود شوند و تجسم و تمیز بذات اوجانه نقایم شده بوجود قدیم شود
 و حدوث بعد العدم بذات اوجانه نقایم شود و نجاست که خاصه قاذورات است

در ذات مقدسه حلول نماید قول باسکان ذاتی نقایص بین معنی که قیام آنها بذات واجب بود
 سبحانه و قدم آنها بدون آنها از لوازم ذات حقه بشا به صفات کماله مکن ذاتی است کفر و الحاد
 و بدتر از سوسطائیت است باید دانست چنانکه امتناع ذاتی بعضی انحاء وجود بخصوصیت
 نظر بنفس حقیقت منافی دوجب ذاتی نیست چنانچه بر حقیقت حقه واجب وجود ممکن و وجود
 حادث و وجودی محل متنع ذاتی است و امتناع ذاتی این وجودات خاصه برو منافی دوجب
 ذاتی اوست بلکه مساوی دوجب ذاتی اوست همچنان امتناع ذاتی بعضی انحاء وجود
 بخصوصیت نظر بنفس حقیقت منافی اسکان ذاتی حقیقت نیست چه وجود واجب و وجود قدیم
 بر ذات ممکنه و وجود ذاتی محل بر بعضی وجود ذاتی بر حقایق غیر قاره بر آنیست متنع بالذات
 است و امتناع آن منافی اسکان ذاتی این اشیا نیست معنی اسکان ذاتی این اشیا
 این است که وجودی که هر یکی از این اشیا صلیح آن وجود دارد و نه واجب بالذات است
 و نه متنع بالذات این الحق باطل از اسکان ذاتی هیات نقایص اسکان قیام و طول آنها در ذات
 حقه مقدسه واجب و اسکان قدم آنها و اسکان بودن آنها از لوازم ذات حقه ثابت کردن میخواهد
 سبحان الله چه بواجبی است این آلوده تیره ضلالت و این غرقه در طه جهالت باین بضاعت
 کاسدی که دارد و باین غبارت که آن را تدقیق می پندارد نامه در روی خود را سیاه و عقل
 دین خود را تباها ساخته بعد از غفلت در علوم خود را در چه بلا انداخته دین و دنیای خود را بسته
 است این همه وبال اجماع بخندان خیم المال است و العیا ذباله المتعال قال الرضیع
 الرضیع در شرح مفایده نفسی است فالاولی ان يقال الاستحیل تعدد ذات قدیمه لذات
 قدیمه و صفات و ان لا یجیر علی القول بكون الصفات واجبه الوجود لذاتها بل هی واجبه لا غیره
 بل لما یس منیسا ولا غیره یعنی ذات الله تعالی و تقدس و یكون ملازم دین قال الواجب
 الوجود لذاته هو الله تعالی و صفاته یعنی انها واجبه لذات الواجب تعالی و تقدس اما
 فی نفسها فی ممکنه و لا استحالة فی قدم الممكن اذا کان قائما بذات القدیم واجبا به غیره

لما لا یجیر علی القول بكون الصفات واجبه الوجود لذاتها بل هی واجبه لا غیره
 بل لما یس منیسا ولا غیره یعنی ذات الله تعالی و تقدس و یكون ملازم دین قال الواجب
 الوجود لذاته هو الله تعالی و صفاته یعنی انها واجبه لذات الواجب تعالی و تقدس اما
 فی نفسها فی ممکنه و لا استحالة فی قدم الممكن اذا کان قائما بذات القدیم واجبا به غیره

منفصل عنه ليس كل قديم آلتا حتى يلزم من تعدد القدر وجوده والآلة لکن مما یبغی ان يقال ان
تعالی قديم بصفاتہ وطلاق القول بالقدر لیسلا یلزم الوجود الی ان کلاهما ظاهرا بذاته موصوف
بصفة الالهوتیة والصعوبة هذا التمام ذهب المعتزلة والفلاسفة الی نفی الصفات الکمالیة
والکرامیة الی نفی قدمها والا شاعرة الی نفی غیرتها وینتہا بعد ملاحظہ مضمون این عبارت منقولہ
در آنچه ذکر کردہ ایم شک باقی نخواهد ماند در حاشیہ خیالی مذکور است قوله واما فی نفسہا فی
ممکنه قد سبق ما فیہ من انہ مخالف ما اشتہر بینہم من ان کل ممکن محدث ای سبوق بالعدم
انتمی در حاشیہ بولانا بعد الحکم است قوله قد سبق ما فیہ ای قد سبق فی الشرح ان القول
بامکان الصفات متنافی قولہم ان کل ممکن حادث بمعنی انہ سبوق بالعدم ولا یخفی علیک
ان القول بهذه المخالفة ازہون من القول بعدم امکانہا لانه یستلزم تعدد الواجب لذاته
بمخالفات انتقاض تلك الکلیة ولذا خصصا المحققون بان کل ممکن سبوق بالقصد والاختیار
موجود فی عبارت الشرح اشعار بذاک کہ حیث قال ولا استحالة فی قدم الممكن انتمی
اگر گفته شود کہ چون عدم جز است بر قول مذکور اولی باشد چنانکہ در شرح مصرح است پس
قول وجود صفات واجبہ الوجود ولذا تمنا جائز غیر اولی خواهد بود و این متنافی امکان ذاتی صفات
مذکورہ است جوابش آنکہ درین اعتراض غفلت از خصوصیات لفظ قول است یعنی مراد
از عبارت شرح آنکہ قول مذکور اگر چه جائز غیر اولی است اما اعتقاد بوجود صفات واجب
الوجود ولذا تمنا پس باطل است و غیر جائز و وجه فرق آنست کہ قول قایل تاویل است
پس آنکہ شرح تاویلش کرده و گفته و کیون ہذا مراد من قال الخ و اعتقاد قایل تاویل
نیست کما ہوا الظاہر از شرح و حاشیہ الحاشیہ ثبوت رسید کہ اتصاف حضرت
واجب الوجود جلش بصفات کمالیہ واجب لذاتہ حضرت باری تعالی است و اما
ذات این اتصاف ای اتصاف شی با مثل علم و حیات مثلا پس ممکن بالذات است بچنین
اتصاف حضرت قدوس تعالی شأنہ بقیس تحمل لذات حضرت واجب الوجود است

و متنع تنلی اما ذات این اتصاف ای اتصاف شی ما پس ممکن بالذات بلکه مستحق الوقوع است
 و در دیگر کتاب علم کلام مثلا شرح عقاید طلالی و حاشی آن و مثل شرح موافقت و حاشی آن
 و غیره باز یاد ترازی تحقیق است مگر نظر کثرت وجود شرح عقاید نفسی و حاشی آن بر نقل
 اینها انتقاد کرده شد اقول حاصل آنچه این قایل ارشاد عقاید و حاشی آن نقل کرده است
 این است که صفات گماید اوسبجانه نزد عامه تنگین ممکن بالذات و قدیم صا در عنه سبحانه
 بالایجاب اند و این لازم نمی آید که اتصاف اوسبجانه بتعالیص ممکن ذاتی باشد که تفصیله
 پس قول او بعد ملاحظه مضمون این عبارت منقول در آنچه ذکر کرده ایم شکلی باقی نخواهد ماند میباید
 گوی است آری کیسکه بهره از فهم نیافته باشد و از اسکان ذاتی عدم صفات گماید اسکان
 ذاتی اتصاف اوسبجانه بتعالیص فهمد ازین عبارات بآن چل مرکب که این قایل بدان مبتلا
 است گرفتار تواند شد و عجب ترازی این پیوده گوی قول اوست از شرح و حاشیه الحاشیه
 بر ثبوت رسید که اتصاف حضرت واجب الوجود جل شانده بصفات گماید واجب لذات
 حضرت باری تعالی است و اما ذات این اتصاف ای اتصاف شی ما بمثل علم و حیات مثلا
 پس ممکن بالذات است ظاهرا این حق جابل در کلام خود هم تامل نمی کند و هر چه در خیال
 باطلش می آید یاد میسراید چه اتصاف حضرت واجب الوجود جل شانده بصفات ممکنه
 مخصوصه و نفس الامر از سواد کثرت یعنی وجوب ذاتی و اسکان ذاتی و امتناع ذاتی خالی تواند
 بود و اگر واجب ذاتی است لازم است که مصداق این اتصاف مرتبه نفس ذات حق
 بلا زیادت امری دیگر باشد بر این تقدیر مذرب قائلین بزیادت صفات باطل شد
 و اگر متنع ذاتی است این اتصاف واجب لذات حضرت باری نمی تواند شد پس لامحاله
 ممکن ذاتی واجب بالعدم خواهد بود و آنچه واجب بالعدم است لامحاله ممکن ذاتی است پس
 اقول او اما ذات این اتصاف ای اتصاف شی ما بمثل علم و حیات مثلا پس ممکن بالذات
 محض نحو است چه این اتصاف بخصوصه هر گاه که واجب بعد شد لامحاله ممکن ذاتی شد

و عجیب ترین است که خود با مکان ذاتی صفات که الیه تصریح نموده است و در کتب منقول
 معنا با مکان ذاتی صفات که الیه تصریح است و هرگاه که صفات که الیه ممکن ذاتی مستند به اتصاف
 او سبحانه بآن صفات الاحمال ممکن ذاتی خواهد شد چه با مکان ذاتی یکی از متسببین موجب ذاتی
 اتصاف معنی ندارد و معنی آن خود بالا گفته است که اتصاف صلاحیت و موجب ذاتی ندارد
 پس تجاشی از اطلاق ممکن بالذات بر این اتصاف بخصوصه درست منشأ آن جز حماقت و تهور
 فهم هیچ نیست و عجب تر ازین قول اوست چون اتصاف حضرت تمدد پس
 تعالی شأنه بنفایص تحیل لذات حضرت واجب الوجود است و متنع عقلی اما ذات
 این اتصاف ای اتصاف شیء یا پس ممکن بالذات بلکه تحقق الوقوع است چه اتصاف
 او سبحانه بنفایص از مواد مثل و نفس الامر غالی تواند بود و ظاهراً هست که واجب ذاتی نیست
 پس اگر متنع ذاتی است فهو مطلقاً و مبطل از عدمه و اگر ممکن ذاتی است پس از تجاشی از اطلاق
 ممکن بالذات بر این اتصاف جزمی چه است قول با تمناع آن لذات الواجب سبحانه
 قول با تمناع آن بطلت است و قول با تمناع آن بطلت قول است با مکان ذاتی آن
 و معنی اتصاف او سبحانه بصفات که الیه بخصوصه نزاد و یا واجب بالذات است پس
 بدالست او ضرور است که اتصاف او سبحانه بنفایص بخصوصه متنع بالذات باشد چه نزاد
 او در میان سلب اتصاف بنفایص و اتصاف بصفات که الیه محیة ذاتیه است و معان
 بالذات در وجوب و امکان یک حکم دارند چنانچه او سابق گفته است و موجب ذاتی سلب
 اتصاف بنفایص متناع ذاتی اتصاف بنفایص است و اگر اتصاف او سبحانه بصفات که الیه
 بخصوصه نزاد ممکن بالذات است عدم آن بخصوصه ممکن بالذات است و عدم اتصاف
 بصفات که الیه بخصوصه نزاد و بعینه اتصاف او سبحانه بنفایص است پس نزاد و اتصاف
 او سبحانه بنفایص بخصوصه ممکن بالذات خواهد بود و این مفیه اتصاف او سبحانه را به صفات
 که الیه بخصوصه واجب لذاته تعالی و مطلق اتصاف را ممکن ذاتی و اتصاف او سبحانه بنفایص

بخصوصه متمنع لذاته تعالی و مطلق اتصاف بنقایص را ممکن ذاتی انکاشته است
 و جوب اتصاف بصفات کما لیه لذاته تعالی را مقابل اسکان ذاتی آن قرار داده و امتناع
 اتصاف بنقایص لذاته تعالی را مقابل اسکان ذاتی آن فهمیده است حال آنکه قسم مقابل
 اسکان ذاتی و جوب ذاتی و امتناع ذاتی است نه جوب لذاته تعالی و امتناع لذاته تعالی
 چه و جوب شی بعلة و امتناع شی بعلة از جهت اسکان ذاتی آن است و متمنع عقلی در اصطلاح
 متمنع ذاتی را گویند اطلاق آن بدین معنی بد نیست او بر اتصاف او سبحانه بنقایص است نیست
 و تنبایط این موجوده گویند از شرح عقاید و جواشی آن پس عجب است اینقدر را زان الیه
 ظاهر است که نزد عامه متکلمین که زیادت صفات کما لیه قایل اند آن صفات و اتصاف با
 ممکن ذاتی و معلول او سبحانه بالایجاب اند نه اینکه آن اتصاف بخصوصه ممکن ذاتی نیست و نه اینکه
 اتصاف او سبحانه بنقایص ممکن است و نه اینکه عدم آن معلول او سبحانه است فشار این تنبایط
 مرکب سو فہم است و بس عجب تر از اینها در پیس قول او است و در دیگر کتب علم کلام مثلا شرح
 عقاید جلالی الخ این جایزه شرح عقاید جلالی ندیده باشد والا امید نیست که اتصاف او
 سبحانه بنقایص محال بالذات است قال الکذب نقص فلا یكون من امکانات الا شتمه القدر
 کسایر و چون نقص علیه کما بطل العجز انتهى و قال بعد قول المص و لا یحمل لا الکذب لاننا نقص
 و النقص علیه تعالی محال و قال فی شرح قول المص و لا یجد لغيره یطلق الاتحاد علی ثلثه اخبار الاول
 ان بصیرشی بعینه شیا آخر و ذہ محال مطلقا سواہ کان فی الواجب تعالی اونی غیره و الثانی
 ان خفیم الیہ شی فیحصل منہ حقیقہ واحدہ بحیث یکون المجموع شخصا واحد آخر کما یقول صا الازہر
 طینا و الثالث ان بصیرشی شیا آخر بطریق استحالة فی جوہرہ او عرضہ کما یقال صا الماء ہوا
 او صا الارض اسود و الكل فی حقہ تعالی و قال فی شرح قولہ یس بحیرہ اذا جہرہ و یس بحیرہ
 المستغنی عن المحل او یس بحیرہ بالذات و ہو تعالی متزود عن الامکان و التخصیض فی شرح قولہ
 و لا عرض لان العرض محتاج الی المحل المقوم لہ الواجب یستغنی عن غیرہ و فی شرح قولہ لا یسم لان الجسم

پس قول بایجاب در حد و رانما لازم آمد و از کلیه مذکور مستثنی خواهد بود و همچنین اتصاف بنفایص
 که مقابلات صفات کمالی اند با وجود امکان ذاتی این صفات متعلق قدرت نیست و حضرت
 باری تعالی و شانها لا تناف با النظر الیه تعالی شان و در غیر حضرت واجب الوجود تعالی شان از کمالات
 متعلق القدره است کما هو الظاهر و اگر گفته شود که قول بحد و ر با لایجاب مذهب فلاسفه
 است جوابش اینست که فلاسفه در حد و ر عقول که مبانیات اند و منفصلات قایل بایجاب اند و در
 صفات که قایل بغیر اند و تحقیق متکلیف در حد و ر منفصلات قایل بایجاب نیستند بلکه در حد و ر
 صفات بر تقدیر زیادۀ فائز قادر شرح عقاید جلایی است انت تعلم ان هذا ساق الی القول
 بكونه تعالی فاعلا موجبا لتلك الصفات انما يجاد بالاختیار غیر متصور و لا محذور فی مین حیث کونه
 تخصیصا للقاعدة العقلیة كما توهم الان القاعدة لا تشملها و لو سلم فالعقل تخصیصا للقاعدة كما تخصیص الحكم
 بزيادة الوجود و لا تخصیصا لصفات الكمالیة علی المسمیات الا الواجب تعالی حیث ما تقر عند
 الحكم بانتهی و از کلیه کل ممکن بالذات حادث نیز صفات کمالی ستنه اند لهذا بعض محققین موضوع
 این کلیه ابدی موقوف بر قید کرده اند کل ممکن بموجب بقصد و الاختیار فوجا حادث کما در صفات کمالی بر تقدیر
 زیادت چون حد و رانا بایجاب است سبق بقصد و اختیار نشدند همچنین اعدام مصلیه ستنه ازین کلیه اند
 خلاصه کلام و قد کلام آنکه تماشای ذرفی قدرت او کانه بر منتهات ذایره و کاشی از امکان ذاتی اتصاف
 بنفایص و اعتقالات تناف ذاتی آن چنانکه مستعرض است با هم تماشای و همدوشی است و در
 قاذورات اشتراکات و تماشای است از سوره استعداد و فنون فلسفه و فساد و اعتقاد
 است در اصول اسلامیة کما تم تفصیله اقول اکنون باید دانست که در سلسله صفات
 کمالیه حضرت واجب الوجود کسبجانه اختلاف است معتزله و فلاسفه و حضرات صوفیه کرام
 و محققین متکلیف صفات کمالیه را عین ذات میدانند و عامه متکلیف صفات کمالیه را غیر ذات
 حقه اعتقاد می کنند و عامه اشاعره می گویند که صفات او سبجانه نه عین اویند و نه غیر اویند
 و حال این سلسله آن است که در شرح عقاید جلایی می گویند علم ان سلسله زیاده الصفات

وعدم زيارتها ليست من الاصول التي تتعلق بها تكفير احد الطرفين وقد سمعت بعض الاصفياء
 ان قال عندي ان زيادة الصفات وعدم زيارتها مما لا يدرك بالكشف ومن اسنده
 الى الكشف فانما ترى له ما كان غالباً على اعتقاده بحسب النظر الفكري ولا ارى باسافي
 اعتقاد احد طرفي النفي والاثبات في هذه المسئلة انتهى قال في شرح المواقف وعلم
 ان قولهم اي قول مشاكخا في الصفقة مع الموصوف وفي الجوز مع الكل لا هو ولا غيره مما استبعد
 الجمهور جداً فان اثبات للواسطة بين النفي والاثبات اذا لم يترتب له في الحقيقة وكل ما ليس بعين
 فهو غير كما ان كل ما هو غير فليس بعين ومنهم من اعتذر عن ذلك بانه نزاع لفظي لا يتعلق به ما معنوي
 وذلك ان هؤلاء خصصوا لفظ الغير بان يطلقوا على ان الغيرين ما لا يجوز الانفكاك بينهما وعلى هذا
 فالشيء بالقياس الى آخره قد لا يكون عيناً ولا غيراً اذا جرى لفظ الغير على معناه المشهور لا يخصص
 لكل شيء بالقياس الى الآخر ما عين واما غير ولا شك انه لا يمنع التسمية بل لكل اخذ ان يسمى
 معنى شارب لفظ اراد به لا يقتضيه ليس بمعنى انهم ذكر ذلك في الاعتقادات المتعلقة
 بذات الله تعالى وصفاته فكيف يكون امر لفظياً محضاً متعلقاً بجوهر الاصطلاح مع ان بعضهم قد
 تصدى للاستدلال عليه الحق انه بحث معنوي وان مرادهم مما ذكرناه انه لا هو بحسب المفهوم ولا
 غيره بحسب الموصية ومعناه انها متفانية لان مفهومها متحدان هوية كما يجب ان يكون الحال كذلك
 في الحمل على ما مر في تحقيق معناه ولما لم يكونوا في الشايع قائلين بالوجود والذهني لم يصحوا بكون
 المتفاني من الصفقة والموصوف ومن الجوز والكل في الذهن والاتحاد وفي الخارج كما يصح بالاعتقاد
 بالوجود والذهني نعم المعلوم المحقق الثبوت فيما بين المحمول والموصوف هو الاتحاد ومن وجه والاتحاد
 من وجه آخر فبعد عن هذا المعلوم تلك العبارة التي لا اشعار بها بالوجود والذهني اختلف فيه
 وهذا الكلام لا غبار عليه وفيه بحث لان كلام الشايع في اجزائه غير محموله كالواحد من العيشه وليد
 من زيد كما اوردها في تمثيلاتهم وفي صفات هي مبادئ المحمولات كالعلم والقدرة والاداءة
 والى المحمولات كالعالم والقادر والمريد والظاهر انهم نوا من التعابير جواز الانفكاك من الجانبين

فاقده سوا علی ما قالوا وایضا لما اثبتوا صفات موجوده قدمیه زایده علی ذات تعالی لازم کون تقدیم
 صفه غیر الله تعالی قد فحوه بذلك ایضا الزمهم ان يكون تلك الصفات مستندة الى الذات
 اما بالاختیار فیلزم التسلسل فی القدرة والعلم والحیوة والارادة ولم یهمم ایضا کون لصفات
 حاد شیه واما بالایجاب فیلزم کونه تعالی موجبا بالذات ولونی بعض الاشیاء فتسبر وامن
 هذا بانها انما کون محتاجه مستندة الى علته اذا كانت منفردة للذات انتی و غرض از نقل این
 عبارات این است که قول نبی بودن صفات کما لیهین ذات حق از ضروریات دین
 نیست اشاعره را درین مسئله اضطراب است باعث شأن بر نفی غنییت صفات تغایر
 مفهومات صفات با ذات است پس باعث بر نفی غیریت صفات تستی از استناد و صفات
 سوی ذات حق است و حق دین مسئله این است که صدق صفات کما لیهین ذات حق
 است بلا زیاده امرا علیها و مفایم استماعیه صفات عین ذات حق نیستند اگر مراد اشاعره
 این است که صفات نه عین ذات حقند بحسب مفهوم و نه غیر ذات حقند بحسب المصدق
 بر این کلام غبار نیست و تمکالی بر ایشان دارد نمی شود و و استکمال بال غیر و نقد و قد و تسلسل
 بر تقدیر استناد قدرت و علم و حیوة و اراده بسوی ذات حق با اختیار و وحدت صفات
 بر این تقدیر و بودن واجب تعالی شأنه موجب بالذات بر تقدیر استناد این صفات
 سوی ذات حق بالایجاب و مسلوب بودن صفات کما لیه از مرتبه ذات حق برایشان
 لازم نخواهد آمد و اگر مراد ایشان این است که صفات قائم اند و نفس الامر ذات
 حق بوجودی متغیر و دو نفس ذات حق ایشان را از محاذی مرتبه ذکر گر نیست و نفی
 غیریت صفات بر این تقدیر معنی ندارد و اجماع اشاعره در بر لفظی که از زبان شان بر آید
 از ضروریات دین نیست مولوی شاه عبدالعزیز که ای پلید مرید مرید ایشان است در رساله
 احتیاد نوشته اند و صفات عینه و بنا بر غنییت صفات کما لیه بیوده گویم ای این حق الخلق
 از صلا ساقط اند لیکن ما منزه بر تقدیر تسلیم زیادت صفات کما لیه بر ذات حق کشف فضایل

او ضرورت قول بعینه صفات نبود و الحال برای کشف عوارض و مشیوای او میگویم که این قابل
 میگوید که اتصاف بنقایص که بمقابل صفات که ایما نداید و جوهر اسکان ذاتی این صفات متعلق
 قدرت نیست و حضرت باری تعالی شانه لا متناهی بالنظر الیه تعالی شانه حال آنکه شیخ نجفی
 که این گسترته نادانی باقتضای بی رمائی او را بعالم ربانی ملقب نموده است اتصاف او
 سبحانه بکذب دیگر فواحشات و نقایص خواص متعلق قدرت و سبحانه کثرت بر آن دلیل
 آورده است در یک رساله میگوید که کذب و سبحانه و اتصاف او سبحانه باین نقیضه محال
 بالذات نیست چه عقد قضیه غیر مطابقه للواقع و القائی آن بر لاکمه و انبیا خارج از قدرت الهی
 نیست و الا لازم آمده که قدرت انسانی زیاده تر از قدرت ربانی باشد چه عقد قضیه غیر مطابق
 للواقع و القائی آن برخلافین و قدرت اکثر افراد انسانی است آری کذب منافی حکمت است
 پس متنع بال غیر است لکن اعم کذب را از کمالات حضرت حق شمارند و او را جل شانه بآن مرجح می کنند
 بخلاف فرس حمار که ایشان را کسی بجد کذب مرجح نمیکند و بظاهر است که صفت کمال این است
 که شخصی که قدرت تکلم کلام کاذب میدارد بنا بر رعایت مصلحت و مقتضای حکمت نثر از تلوث
 کذب کلام کلام کاذب نمی نماید همان شخص مدوح میگردد و بسبب عیب کذب اتصاف بحال
 صدق بخلاف کسی که لسان او ماؤف شده باشد و تکلم کلام کاذب نمی تواند کرد و یا قوت
 متفکره او فاسد شده باشد که عقد قضیه غیر مطابقه للواقع نمیتواند کرد یا شخصی که هرگاه که کلام
 صادق می گوید کلام مذکور از و صادق گرد و هرگاه که اراده کلام کلام کاذب می نماید او را
 بندی گرد و یا زبان او ماؤف میشود یا کسی دیگر و بن او نمی نماید یا علقه او را حقیقتی کند یا کسی
 چند تضایا صادق را یا اگر نه است مضللا بر ترکیب تضایای دیگر قدرت نمیدارد و بنا بر علیه
 کلام کاذب از و صادق گرد و این اشخاص مذکورین نزد عقل قابل مرجح نیستند بالجملة عدم تکلم
 کلام کاذب ترفع عین عیب الکذب و منزه بامن التلوث نه صفات مدح است بنا بر آن
 عجز از تکلم کلام کاذب چگونه صفات مدح نیست یا مدح بان او دن است از مدح با دل

انتمی و پس کلامی لقب بعالم ربانی آورده است در اوصاف او سبحانه دیگر فوآتش قیام و شتاب
 جاری است چه از کتاب آنها در قدرت اکثر افراد انسانی است پس اگر از کتاب آن خارج
 از قدرت الهی باشد لازم آید که قدرت انسانی زیاده از قدرت ربانی باشد و صفت کمال
 همین است که شخصی که قدرت بر ارتکاب فوآتش میدارد و بنا بر رعایت مصلحت بمقتضای
 حکمت منزه از ملوث بفوآتش ارتکاب آن نمی نماید به شخص مدح می گردد و بسبب عیب ارتکاب
 فوآتش و اوصاف کمال عفت بخلاف کسی که قدرت بر ارتکاب آن نداشته باشد یا مانعی
 او را از ارتکاب فوآتش وقت قصد آن باز میدارد و آنکس نیز عقلاً قابل مدح نیست بالجمله
 عدم ارتکاب فوآتش ترفعاً عن عیب الفوآتش و منزهاً عن الملوث بها از صفات مدح است
 و بنا بر عجز از ارتکاب آن بچگونه از صفات مدح نیست یا مدح بآن او دل است از مدح بادل
 ازین معلوم شد که کذب و ارتکاب دیگر فوآتش و قیام و مقتدای این سرگردان تیه
 ضلالت تحت قدرت الهی داخل است و نزد این قایل گمن ذاتی و متنع بال غیر هست و متعلق
 قدرت نیست مقتدای او را بر اتمین فضل است که او تحت کذب و غیره نقایص بر ذات حق
 او سبحانه تجر نمی کند و او را بر مقتدای خود فضل این است که او عدم سبحانه و حدوث او سبحانه
 و امکان او و موت او سبحانه و جهل و عجز و غمی و محم و بکاست او سبحانه و تعالی تجسم و حرکت
 و انتقال تجزیه و گمن او سبحانه و غیر ذلک مما لا یقنای را ممکن ذاتی و متنع بال غیر و فیصله تعلق
 قدرت الهی میداند پیشوار من وجه بر پیرو فضل است و پیرو را من وجه بر پیشوار فضل است
 این را غایت رشد توان گفت معلوم نیست که بدانست او خود در اصول اسلامیه فساد
 اعتقاد و دایره می شود او را در اصول اسلامیه فساد اعتقاد بوده است ظاهراً هر چه شد او که مستحق
 لقب عالم ربانی است بدانست او فساد الاعتقاد و نبوده باشد ما بطلان اعتقاد و این
 قابل شرح و بسط بیان کرده ایم حاجت اعاده آن نیست اما بطلان عقیده شیخ را و
 ظاهراً هر چه است چه او خود و اعتراض دارد که کذب نقص و عیب است و با این اعتراض قایل

باینکه کذب و سب و سباحت تحت قدرت او داخل است پس این صریح اعتراف است باینکه ناقص
 و عیب بودن او سباحت ممکن و مقدور است و استدلال او باینکه عقد قضیه غیر مطابق
 لواقع و القای آن بر سباحت خارج از قدرت الهی نیست عیب است چه کذب عبارت از
 عقد قضیه غیر مطابق لواقع و القای آن بر مخاطب علی الاطلاق نیست و سباحت تعالی و اکثر مقام
 از کلام مجرب نظام حکایت عن انما هم قطاری کا و به مذکور فرموده که قوله سبحانه و قال الذین کفروا لآلاتنا
 لسانه باینکه معنی کذب قایل اخبار و عقضیه غیر مطابق لواقع است و آن عیب و نقص است
 و القای کلام کا کذب بر ملائکه و انبیاء عیسی و غیره است و قول او و الا لازم آمد که قدرت
 انسانی زیاده تر از قدرت ربانی باشد تعجب بر تعجب می افزاید چه از یک باب فو ایش تعلیمه و
 قبایح شنیعه تحت قدرت انسانی داخل است و تحت قدرت ربانی داخل نیست فعلی باز عمده
 لازم می آید که قدرت انسانی از قدرت ربانی زاید باشد مگر شاید چنانکه میرزا و اکثر اهل مکان
 ذاتی آن بیکند و شده اند و لازم عقد و ربودن آن کرده است و دل شبیهین است که قدرت
 بر اتصاف بعیوب و نقایس و قبله و فو ایش از سمات حدوث و صفات عوارث است
 و سباحت از سمات حدوث خواص حوادث سنو و متعالی است و قدرت کامله که از صفات
 حضرت باری جلشانه است قدرت است بر ایجا و جمیع ممکنات و کون همه کائنات گویا قدرت
 و قسم است یکی قدرت کامله که از اوصاف محدثه حضرت باری جلشانه است و دیگری قدرت
 ناقصه که از اوصاف مخلوقات است و قدرت ثانیه نسبت بقدرت اولی مراتب غیر
 متناهی ناقص است پس از وجود قدرت ثانیه در انسان و عدم امکان آن در ذات حق و
 سباحت زیاده تر از قدرت انسانی بر قدرت ربانی لازم نمی آید شیخ این تایل سنی زیاده تر
 نموانست فمید زیاده تر از شی برشی آن است که شی اول شتمل باشد بر پنجمی ثانی بر آن شتمل
 است بعد زیاده تر نخست می بایست که اشتغال قدرت انسانی بر قدرت ربانی با ثبات
 میرسانید بعد از آن بیان می کرد که قدرت انسانی با وجود اشتغال بر قدرت ربانی بر فضل

بهر شکل است انکاره توانستی گفت که زیادت قدرت الهی بر قدرت ربانی لازم می آید
 سبحان الله پیشوای این گشتن بادیه نادانی که مقرب شد به عالم ربانی معنی زیادت نتوانست
 دانست و معنی قدرت نتوانست فهمید و بصحت کاذب بودن او سبحانه که معنی تعالی قدرت
 او سبحانه بکذب است و بصحت التافروان او سبحانه کذب را برابر انبیا و ملائکه صریحا و بصحت
 بودن او سبحانه ترکب فواحش شنایع از روی دلیل آورده و خود قایل بوده است
 و با این جهالت و غفالت در همه سایل دینی از اصول کلامیه فروع فقهیه اجتهادیه میکرد بلکه
 غامیان بازار سی را که حرف آشنایم نیستند مجتهد گردانید و دین اسلام را برهم زد و آنچه
 گمان برده که عدم کذب را برای همین در ملک الهی می سازد ما را ندان که او سبحانه با وجود قدرت
 بر کذب کلام بکلام کاذب نمیفرماید و آن را عبارات مطنبه کثیره اللفاظ قلیله المعنی برای فریب
 دادن شتی عوام کالانعام که انجمن را و ده گونی و بیو ده گونی را حسن بیان و بسط تقریر می نمایند
 بیان نموده و بیانی بیش نیست چه سائر تقدیسات و تزیینات حضرت کبریائی از عیوب
 و نقایص و قبایح و خسایس و فواحش در محامد الهیه معدوم دانند و در نصوص و معروضات موجود
 حال آنکه اقصای او سبحانه با آنها تحت قدرت داخل نیست که مرئی مخلص او آن را ممکن ندانی
 بلکه ثابت فی مرتبه الذات الالهیه میدانند که سابق مفعلا غایت مدح الهی همین است که اقصای
 او سبحانه هیچک عیب و نقص و هیچک خاصه از خواص ممکنات و حوادث و تجریر عقلی بهم ممکن
 نیست همین کمال تقدیس و تزیین است و تقدس و تنزه او سبحانه را از اقصای عیوب و نقایص
 عدم امکان اقصای او عیوب و نقایص عجز توان گفت چنانکه از عبارات او مضموم میشود و چه عجز
 در آن صورت متصور شد که اقصای او سبحانه عیب کذب صلیح مقدور است و اشی چون اقصای او سبحانه عیب
 کذب ممکن نیست تحت قدرت داخل نیست پس از عدم قدرت بر این اقصای عجز لازم نمی آید چنانکه از
 عدم قدرت بسیار منتفعات عجز لازم نمی آید از این منکشف شد که این عیبهایی که میگویند نیست
 و شدین است و این بر حال بدست شد عجب این است که این برید مرید در عقاید نورشسته است

والایض علی الحکمه والانتقال والتبدل فی ذاته وصفاته ولا الجمل ولا الکذب معلوم نیست که معنی
 لا یصح و در فهم او چیست اگر معنی لا ینکین است لازم می آید که اذقایل باشد بعدم امکان کذب و جعل
 او سبحانه الا انک او امکان جعل و عجز او سبحانه بقایه جده و عجز او سبحانه بقایه جده و عجز او سبحانه بقایه جده و عجز او سبحانه بقایه جده
 رسانیده و اگر معنی لا یصح ممتنع بالعدم است لازم است که حرکت و انتقال او سبحانه و تبدل
 ذات و صفات او سبحانه بد است او ممکن باشد حال آنکه امکان حرکت و انتقال بے
 جمیعت و امکان تبدل ذات و صفات بی حدوث متصور نیست در این صورت بد است
 این مرتبه جمیعت و حدوث او سبحانه ممکن ذاتی باشد بلکه این مرتبه میرا از التزام آن گزین نیست
 چه حرکت او سبحانه و انتقال او سبحانه و تبدل ذات و صفات او سبحانه و تبدل ذات و صفات او سبحانه
 و جمیعت او سبحانه و حدوث او سبحانه محض کلیات ممکنه ذاتیه هستند پس بموجب قاعده
 مقرر و الا محال ممکن ذاتی خواهند بود شاید او برای حفظ قاعده مقرر و الا محال ممکن ذاتی خواهند بود
 نماید تا آن قاعده از دست نرود و گویا مان بر باد شود و بد است او در التزام لازم محذوری
 نیست مگر محذوری که بد است او باشد محذور است این است که قول او بنیرون انصاف
 او سبحانه بصفت کمالیه و همچنین انصاف او بتعالی و داخل تحت قدرت الهی بخلاف
 ارشاد شیخ رشید است شیخ رشید او انصاف او سبحانه را بکذب با وجود اعتراض بودن
 آن نقض و عیب داخل تحت قدرت میگوید بلکه همه مقتضات بالعدم تحت قدرت الهی
 داخل میدانند بلکه همه واجبات بالعدم را که در ان صفات کمالیه او سبحانه بر مذہب عامه حکمین
 داخل اند داخل تحت قدرت انکار در چه در سایل خود می گوید که مناط صحت تعلق قدرت الهیه
 امکان ذاتی است و هر ممکن ذاتی در همه اوقات بر جمیع تقدیرات یعنی در وقت وجود و غیاب
 موجه و موانع عائقه و بر تقدیر و عجز بالعدم مقتضای داخل تحت قدرت الهیه است و برین
 نسبتش بموجبات با موانع اتمی عبارتند بازمی گوید ازین بیان واضح گردید که داخل شی
 تحت قدرت الهیه منافی امتناع با وجوب او که بنظر امور خارجیه باشد نیست بلکه آنچه

منافی است و قول آن تحت تکوین و نیز واضح گشت که لزوم محال بر تقدیر و وجودش مانع و دخول
 آن شیئی تحت قدرت الهیه نمیتواند شد زیرا که لزوم محال مانع وجود است نه منافی امکان ذاتی
 و مناط تعلق قدرت الهیه امکان ذاتی است نه عدم مانع خارجی آری لزوم محال مانع از تعلق
 تکوین است انقیاد این هر دو عبارت ظاهر است که بدانست شیخ مرشد اوصاف کمالیه و سبحانه
 و اتصاف او سبحانه بعضیات کمالیه اتصاف او سبحانه بقایح و فواحش و نقایص که بدانست
 این مرید مرید ممکن ذاتی است تحت قدرت الهیه داخل اند و بدانست این مرید مرید داخل
 تحت قدرت الهیه نیست پس بر تخیل شیخ مرشد او که بدانست او عالم ربانی است لازم می آید
 و ذلك من شد المحال زیر عنده حالا نظر و کلام شیخ مرشد او ضرور است معنی قدرت چنانکه مرید
 بیان کرده صحت فعل و ترک است پس اگر علت موجب ممکن ذاتی بود و باشد در وقت وجود علت
 موجب آن و عین نسبت او علت موجب آن تجویز صحت ترک یعنی عدم تکوین تجویز صحت تخلف وجود معلول
 بالایجاب علیه موجب است تجویز تخلف معلوم بالایجاب علیه موجب آن بی غفلت از معنی ایجاب یعنی علت موجب نیست
 پس قول باینکه معلول بالایجاب در وقت وجود علت موجب آن و عین نسبت آن ابلت موجب آن
 تحت قدرت الهیه اخل است قول است باینکه تخلف معلول بالایجاب از علت موجب آن در وقت
 وجود علت موجب آن و عین نسبت او ابلت موجب آن صحیح الفعل و الترتیب است پس علت موجب آن
 علیه موجب آن نیست ازین معلوم شد که آن بیچاره معنی علت موجب و معنی ایجاب هم نمیدانست
 و معنی فعل و ترک که عبارت از تکوین و عدم تکوین است هم نمیدانست چه او نگوید که لزوم محال بر تقدیر وجود
 شیئی مانع دخول آن شیئی تحت قدرت الهیه نمیتواند شد زیرا که لزوم محال مانع وجود است
 نه منافی امکان ذاتی و مناط صحت تعلق قدرت الهیه امکان ذاتی است نه عدم مانع خارجی
 آری لزوم محال مانع از تعلق تکوین است بخیا ل او گذشت که هرگاه که لزوم محال مانع از
 تعلق تکوین باشد صحت تکوین که عبارت از صحت فعل است تحقق نشد پس تعلق قدرت که عبارت
 از صحت فعل و ترک است چه معنی دارد معلوم شد که آن بیچاره معنی قدرت و معنی صحت

فعل و ترک هم نمیدانست مثلاً قدرت الیه حیات الیه که از صفات کمالیه سبحانه است و نزد
عامة متکلمین ممکن ذاتی است و ذات حق علت موجب است پس حسب اعتقاد او تحت قدرت
الیه فعل است و فعل و ترک او درین بودن او سبحانه علت موجب آن صحیح است با وجود لزوم
تسلسل پس با اعتقاد او او سبحانه قادر است بر آنکه قادر نباشد و قادر است بر آنکه عاجز نشود و قادر است
بر آنکه زنده باشد یا مرده شود و در هر صفت حیات با او سبحانه و اتمتع صفت موت و عجز از جهت لزوم
محال بر تقدیر وجود آن بد نیست اذ لا یعلق قدرت الیه بقدرت الیه غیر او سبحانه نیست و لعل
قدرت مساوی صحت فعل و ترک است اینچنین اعتقاد از حصیان و مجانبین هم مستحسن نیست از اینجا
معلوم شد که آن بجا چه بد نیست مرید خود هم معنی قدرت نمیدانست و معنی عیب و کذب نقص
نمیدانست و معنی زیادت نمیدانست و معنی صحت فعل و ترک نمیدانست و معنی وجوب و علت
موجب ایجاد نمیدانست و معنی اتمتع و مانع و محال نمیدانست این است حال علم عالم
ربانی و حال ربانی بودنش ازین ظاهر است که او نقص و عیب و کاذب بودن او سبحانه
مقدور و صحیح الفعل و ترک میباید و برای متقین این عقیده مبرهان خود بر آن دلیل می آرند و اکنون
نظر در کلام مرید که در اینجا گشت بیعت او کرده بعد از تعلق قدرت الیه بصفت کمالیه اتصاف
او سبحانه با آنها و با اتصاف او سبحانه بنقایص مقابلات آنها بعد از حدیث تصریح می نماید می باید
می باید دانست که این ناکث بیعت حق قبیل این کلام گفته است که اتصاف واجب
الوجود جلشانه بصفت کمالیه اجب لذات حضرت باری تعالی است و اما ذات این
اتصاف ای اتصاف شی ما بشل علم و حیات مثلاً پس ممکن بالذات است و همچنین اتصاف
حضرت قدوس تعالی شانها بنقایص تحیل لذات حضرت واجب الوجود است و متعین عقلی
اما ذات این اتصاف ای اتصاف شی ما پس ممکن بالذات و متحقق الوقوع است و محال
اقرار میکند باینکه از کلیه کل ممکن بالذات متعلق القدره صفات کمالی و اتصاف بان
و اتصاف بمقابلات آنها مستثنی است الی آخر قال پس در اینجا اعتراف میکند که صفات

کما لیه اتصاف اوسبحانه بانها ممکن بالذات و واجب بالغير است و اتصاف اوسبحانه بتفایلی
 ممکن بالذات و متنع بالغير است و اول گفته بود که متنع یعنی شئی با ممکن بالذات است یا اول
 قول او بیوده گونی بر این قول بیوده گونی است و سابق ازین گذشته است که اعتراض
 او بوجوب بصفات کما لیه اتصاف آن لذاته سبحانه و با متنع اتصاف او بتفایلی لذاته سبحانه
 اعتراض است بامکان ذاتی صفات کما لیه اتصاف آن بخصوصه و بامکان اتصاف او
 سبحانه بتفایلی بخصوصه و امکان را بر این قایل از ان از غایت حمل و غیادت او ناشی است حالا
 برین و متیقن شد که شیخ نجدی مرشد این قایل کذب اوسبحانه و نقض و معیب بودن اوسبحانه
 و قدرت اوسبحانه و حیات اوسبحانه و دیگر صفات کما لیه اوسبحانه و اتصاف اوسبحانه
 بهمهمه تفایلی و فو ائش و قیام بر اقصاء در وجه العقل و التمرک میدانست و تجویز میکرد که
 اوسبحانه بر عجز و موت خود و قدرت و حیات خود قادر است و معنی القادر هم نمیدانست تا
 با دراک معانی چه رسد و این قایل عدم اوسبحانه و حدوث اوسبحانه و فسق
 و فحش اوسبحانه و حیثیت او تجیز و حرکت و انتقال اوسبحانه و کوری و کوری و جلی و عجز اوسبحانه
 را ممکن ذاتی میدانند بلکه ثبوت این تفایلی را بذات حق در مرتبه نفس ذات حقه اعتقاد میکنند
 باینکه میر فزت شده است معانی و وجوب و امکان و اتمناع و دیگر الفاظ متعلقه علوم فهمیده
 است حالا بحال استعداد آن شیخ نجدی و این مرید مرید در فهم نمون فلسفیه بحال اعتقاد
 او باصول اسلامیه بی توان بردافا و الاستفا پس حق این است که اوسبحانه بر هر ممکن
 ذاتی قادر است قال الامام الاخرق اقول مدعی در صفات کمال حضرت واجب الوجود
 تعالی شانچه اعتقاد دارد اگر واجب ذاتی میدانند مشرک است و اگر ممکن ذاتی معتقد
 میشد اعتقاد می کنند و قدرت نزد اهل حق محض فعل و ترک است پس تجویز انفکاک آنها بر
 لازم آمد و تجویز اتصاف حضرت واجب الوجود تعالی شانچه بتفایلی و لازم گشت چه
 تجویز انفکاک که لازم مقدور است مستلزم تجویز اتصاف بتفایلی است زیرا که عدم علم

لایق حق تعالی
 حقه ادراک
 بابت ادراک
 فرق اول و
 عدل ۱۲
 نفس الرب

از حضرت موصوف جلشانه مستلزم محال است چه سلب بسیط نزد وجود موضوع مستلزم سلب
 عدولی است که لایحقی علی المنطقی و استثنائی صفات کامله از کلیه خود را ممکن نیست چه برین
 تقدیر قول با مکان اتصاف بخایص هم جایز خواهد بود زیرا که جایز است که ممکن باشد مقدور
 نبود بدون قدرت هم تحقق نیست بطور صفات که الی بحکم امتناع لذات واجب تصف
 بصفات که الی تعالی شانه پس قول با امتناع ذاتی آن چه لازم است و کسیکه با مکان ذاتی
 آن قایل شده باشد کفر محسوبند او را لازم آید بلکه خود قایل مذکور شرک لازم است یا الحاد و کما
 عرف پس قول او که حق این است الخ حق این است که ناحق این است اقول استنادی
 قایل اند باینکه صفات که الیه عین ذات او سبحانه است تا سلب کمال از مرتبه ذات حق و کمال
 او سبحانه باینکه عین و قول بوجود او سبحانه غیر کمال بذاته و تقدیر قدا و تخصیص قاعده کلی ممکن بالذات
 مقدور و در کل ممکن بالذات حادث چنانکه بر عامه متکلمین لازم می آید لازم نیاید و تقلید عامه متکلمین
 درین سلب ضرورت است که سبق لفظ من شرح العقاید العنصریه و چون صفات که الیه عین او سبحانه
 است استناد مذکوره صفات که الیه را عین ذات حق واجب میداند و این عین توحید است چه
 برین تقدیر و تقدیر ما هم لازم نمی آید و عامه متکلمین را از ادعای آن گزیر نیست پس قول او اگر چه
 ذاتی میداند شرک است ناشی از غایت غبارت و جهل و نادانی و بی ایمانی او است و هم شرک
 بر تقدیر قول بزیادت صفات که الیه بر ذات حق می تواند شد و هم آن بر تقدیر قول بعینیت
 صفات صبیان و مجانبین را هم میشود و الا هم شرک بر قایل بعینیت صفات ناشی از غایت
 جهل و غبارت است و استناد مذکوره بزیادت صفات که الیه بر ذات حق قایل نیست و نه
 با مکان و مقدوریت آنها قایل است تا آنچه این قایل در شق امکان و مقدوریت صفات
 که الیه دارد و کرده است فارشود باری چاره آن شیخ نجدی بیچاره که مرشد مقتدای این
 آواره است چیست که او خود بزیادت صفات که الیه بر ذات حق و امکان ذاتی و مقدوریت
 صفات که الیه قایل است چه قدرت نزد اهل حق صحت فعل و ترک است پس تجریر انفسا که

صفات کمالیه از ذات حق بر اول لازم است و نیز خوبتر صفات او سبحانه بنقایص بر اول لازم است
و ادیبان کما نه آرا التزام می کنند بلکه بر آن بدانست خود دلایل می آرند کما سبق و این قایل را
باید که چاره خود هم کند که او اتصاف او سبحانه را بنقایص قبلیج و فوآشش ممکن ذاتی و متغی لذاته
سبحانه میداند پس صدق سلب نقایص و قبلیج و فوآشش از سبحانه نزد این قایل از مرتبه نفس
ذات حق که علت هو جبان سلب است متاخر بالذات است پس نزد این قایل صدق ایجابات
نقایص و قبلیج و فوآشش در مرتبه ذات حق ضروری است ضرورتی است که از ارتفاع اکتیضین نیز هم علیه
اعتقاد است سبحانه فی مرتبه نفس ذات الحق قابل و عاجز و دست و پای و هم و اکرم و فاسق و فاجر و تمیز
و حادث و متحرک و متغی الی غیره لکن من النقایص التي لا يتناهی چه اگر در اعتقاد این ایجابات در
مرتبه ذات حق صادق نباشد سلب از همه در مرتبه ذات احدیه صادق باشد پس سلب این همه معلول
ذات حق نباشد و هو غلات مذمبه لکن بر اول لازم می آید که او سبحانه در مرتبه ذات حق تعدد با شیطانی
و حوادث غیر تناسیه باشد یعنی اینکه حیوان باشد جمیع انواع آن دنات جمیع انواع آن و جاد
جمیع انواع آن و همه مقولات جوهر و عرض جمیع انواع آن باشد زیرا که حیوانیت و سبحانه و انسانیت
او سبحانه و نباتیت او سبحانه و جمادات او سبحانه و جوهریت او سبحانه و کذا حصص این معانی مصدریه اند
و بموجب قاعده مقرر در این همه حصص مخصوصها ممکن بالذات اند زیرا که کلیات آنها ممکن بالذات
اند و هرگاه که این حصص ممکن بالذات شدند عدم آنها معلول او سبحانه بدانست و ظاهر بود پس عدم
آنها از مرتبه ذات حق متاخر خواهد بود پس از همه در مرتبه ذات حق تحقق خواهند بود و الا سلب آنها
در مرتبه ذات حق صادق باشد پس سلب آنها معلول ذات حق نباشد پس ضروری بالذات
باشد و هو غلات مذمبه و من ذمه آخرین قایل را از التزام صدق ایجابات نقایص و فوآشش قبلیج
بر او سبحانه در مرتبه ذات حق بنا بر عقاید مقرر خودش گزیر و چاره نیست چه صفات کمالیه
و اتصاف او سبحانه بصفات کمالیه و حقیقت او ممکن ذاتی است و اتصاف او سبحانه بصفات
کمالیه و حقیقت الاساق سلب اتصاف بنقایص است و در حقیقت او در میان اتصاف

بصفات کمالیه و سلب نقصان بقایس معینیه ذاتیه است چنانچه سابق گفته است و بر آن اقرار
نموده است و همان بمعینیه ذاتیه در امکان و وجوب اشغال یک کلمه دارند چنانکه سابق گفته است
و صفات کمالیه و اتصاف بصفات کمالیه ممکن و محلول ذات حقه و متناهی از مرتبه ذات حقه اند
چنانچه گفته است که صفات محتاج به موصوف اند و انکار احتیاج آنها به موصوف مکابره صریحه
است پس لامحالہ از موصوف یعنی ذات حقه متاخر اند پس سلب اتصاف او بقایس الاحمال
در عقیدت او متاخر از ذات حقه است پس اتصاف او بجهان بقایس الاحمال در عقیدت او در
مرتبه ذات حقه خواهد بود و ضرورت استحالة ارتقاء انقیضین و من وجه آخر این قایل در نجای سیکو
که عدم علم از حضرت موصوف جلشانه مستلزم جمل است چه سلب بسیط نبرد و جو و موصوف مستلزم
سلب عدم است که الانفی علی المنطقی و در عقیده این قایل علم او بجهان از ذات حقه متاخر است
پس نزد او در مرتبه ذات حقه سلب بسیط علم است و نبرد و سلب بسیط نبرد و جو و موصوف
که در نجای ذات حقه است مستلزم سلب عدم جمل است و نبرد و سلب عدم جمل است
پس در عقیدت او بجهان را در مرتبه ذات حقه جمل است پس این قایل بحسب قواعد عقاید
مقرر کرده خود در ارشاد انجائی شراکات یعنی اعتقاد صدق ایجاب به ذات از حاشا
غیر متناهی بجهان او بجهان در مرتبه ذات حقه و در احکاب اتصاف او بجهان به معنی معیوب
و قبلی و فو ایش و خسایله مرتبه ذات حقه متبذل است و هر چند دست و پای میزنند از آن ممالک
نمی تواند برآمدند اما آرد و آن مخرج و منشأ من غیر اعیان را بفرمان اگر ازین عقاید باطل که نتایج توابع
مقرر کرده است تو به نیکند در زمره مخاطبین و تو قوا عذاب التحریف داخل است حالانکه
شنید که عامه حکمین با وجود قایل شدن بزیادت صفات کمالیه بر ذات حقه و مدد صفات کمالیه
از ذات حقه بالا ایجاب گفته اند که بجهان بر جمیع ممکنات قادر است قال فی العقاید العنصریه
قادر علی جمیع الممكنات و قال فی شرح المواهب ان قدرته هم الممكنات ای جمیعها و الدلیل
عین ان مقتضی القدره بها الذات اوجب استناد صفات الیه ذات و اصل المقصد در تریه

و لا امکان بدان الواجب و الامتناع الذاتین بحد ان المقدوریه و بیه الذات الی جمیع ممکنات
علی السواء فان ثبت قدرت علی بوجوبها ثبت علی کما انتهی فیقول ان شرح موقوف گفته القدرة القایمه
بذاته تعذر بطلانها کانت حادثه فیلزم قیام الحوادث بذاته تعذر بطلانها و کانت ایضا واقعه ای صارت علی ذات
بالقدرة لما مر فی هذا المقصد من ان الحوادث لا یستند الی الواجب القدیم و الاتسلسل الحوادث بمرطوب
و اذا کانت واقعه بالقدرة لزم اتسلسل لان القدرة الاخری حادثه ایضا و الا المقدور حدوث القدر
القایمه بذاته تعالی فیستدلی قدره اخری فیلزم تسلسل القدر الی الاینها ای وهو ایضا محال انتهی
و این هر دو قول با هم متناقض اند پس با قائلین بزیادت صفات کمالیه را واجب ذاتی دانند
و هر صحت البطلان یا انما را از عموم قدرت او سبحانه جمیع ممکنات مستثنی کنند و الظاهر محال
پس ازین قاعده که او سبحانه بر هر ممکن ذاتی قادر است نزد آنها صفات کمالیه او سبحانه مستثنی هستند
و ازین لازم نمی آید که اتصاف نمی آید که اتصاف او سبحانه بنقایص و تر و عامه تکلیف ممکن ذاتی باشد
بلکه بر هر مومن بکمال بر هر عاقل با ایمان با تسلسل ذاتی اتصاف او سبحانه بنقایص واجب و لازم است
چه مصداق سلب اتصاف او سبحانه بنقایص و قبایح که به حوادث اند مرتبه نفس ذات احدیه است
و آن سلب متاخر از ذات احدیه نیست و مصداق اتصاف او سبحانه بصفات کمالیه نزد عامه
متکلیف قیام آن صفات بذات حقه باینکه او سبحانه است پس مصداق اتصاف او بصفات کمالیه
متاخر از مرتبه مصداق سلب اتصاف او سبحانه بنقایص و قبایح است و اگر مصداق این سلب
از مرتبه ذات احدیه متاخر باشد مصداق سلب و در مرتبه ذات احدیه لازم آید و التزام آن
کفایت است پس قول با امکان ذاتی آن بضرر یکشده و در مرتبه عقاید تصریح است باینکه نقص
بر او سبحانه محال است و از ممکنات نیست که سابق نقله من شرح العقاید العنصریه معلوم نیست
که این قایل که بهر از مرتبه دارد و دیدام ضرورت مخالفت عامه تکلیف بر او داشته از کتاب قول
با امکان ذاتی اتصاف او سبحانه بنقایص و قبایح و فوجش نموده است ضرورت داعیه و همان
جمل او است علی ایضا و توهم کرده است که هرگاه که معنی مصدری را سوی او سبحانه مضاف

گفتند آن وجه ممکن ذاتی است و اینکه اتصاف او بجان به کمال صفات که ایضا سادق سلب اتصاف
 و بنقایض است و سلب اتصاف او بجان به نقایض سادق اتصاف او بجان به بصفات که ایضا
 است بنا بر این توهمات باطله اوستمان را برادر داد و در باب ویه ضلالت افتاد و باطلی باشد انجائی
 الا شرک والالهام و لغو و بالند من سورا الفهم و سورا الاعتقاد و از قول این قایل زیرا که عدم علم از
 حضرت موصوف بجان مستلزم جهل است چه سلب بسیط نزد وجود موصوف مستلزم سلب
 عدولی است که الا کفنی علی المنطقه جهل او یعنی جهل و معنی عدم بلکه معلوم شد او گمان نمی کند که
 عدم بلکه عبارت از سلب عدولی است که نزد وجود موصوف مساوی سلب بسیط است
 حال آنکه چنین نیست البعد ایس بجالم و البعد را عالم وقت وجود جدار هر دو صادق اند و البعد
 جاہل صادق نیست بلکه جهل عبارت است از عدم علم از آنکس که قوت استعداد ویه علم داشته باشد
 و لهذا جهل را مقابل علم حادث شمرده اند که سابق نقایض من شرح المواقف الا بهر می تحقیق این معنی
 در او بجان به بر تقدیر زیادت صفت علم ممکن نیست آری بر قول این جاہل لازم می آید که ادب
 ثبوت جهل او بجان به در مرتبه ذات حقه مستقید باشد زیرا که علم نزد او صفت زایده است و صفت
 محتجج موصوف است که اعتراف به و تاخر محتجج از محتجج ایضا ضروری است پس سلب علم
 در مرتبه ذات حقه نزد او ضروری و سلب بسیط و سلب عدولی نزد وجود موصوف مساوی
 از پس سلب عدولی علم در مرتبه ذات حقه نزد او متعین است و سلب عدولی علم به است این جاہل جهل
 است پس ثبوت جهل او بجان به در مرتبه ذات حقه در عقیدت او بر او لازم است بنا بر علی سلسله تا از تحصیل
 میر می است که عقیده است و ملاحظه که بعینیت صفات که ایضا و انتزع ذاتی یا تصفات او بجان به
 بنقایض قایل است انصی و ارب توحید و تنزیه او بجان به است و عقیده این قایل با مکان جوهریت
 و خضیت و جسم و تنزیه و اسکان و حدوث و احتیاج او بجان به و با مکان ذاتی اتصاف او به نقایض
 و قبلی و نویش حسب قواعد مختصره خودش از انشای شرک و الحاد است پس ظاهر شد که حق
 چیست و ناقص چیست و موجد کیست و ملحق کیست و الله الهادی الی الرشاد و اللهم للصدق

والساد قال الاستمان وهر چه متنع ذاتی است بسبب عدم معلوج وجود حاصل مقتضای
نیست عدم تحول قدرت الهی متعنات عقلی را از تصور آنما از معلوج وجود است نه از جهت
عجز و بجا نماندن آن باشد من ذلک البیان الصغری فلو بین اول اینکه تنصیه سالبه علیّه ای که لاشی
من ممکن ذاتی بساوسیدنا محمد صلی الله علیه وسلم فی الکمالات واینما صادق است پس نیز درست
که ممکن آن نیز صادق باشد و هو قولنا لاشی من ساوسیدنا محمد صلی الله علیه وسلم فی الکمالات
بممكن ذاتی واما البیان صدق اصل این است که اگر قولنا لاشی من ممکن ذاتی باوسیدنا محمد
صلی الله علیه وسلم فی الکمالات واینما صادق نباشد نقیض این صادق باشد ضروری استحالة ارتفاع
التقصین و نقیض آن وجه خبریه مطلقه عامه است و آن توان قابل است بعضی ممکن ذاتی
ساوسیدنا محمد صلی الله علیه وسلم فی الکمالات بالفعل عامی فی احد الازمته الثلاثة و این تنصیه خبریه
مطلقه عامه کاذب است نزد هر مسلمان و هر گاه اصل صادق باشد ممکن آن یقینا صادق باشد
پس ثابت شد که سادی انحضرت صلی الله علیه وسلم در کمالات ممکن ذاتی نیست پس از دو حال
خالی نیست یا واجب بالذات باشد العیا و بالله تعالی یا متنع بالذات اول باطل است باضراف
پس معین شد که متنع بالذات است و هو المطلوب قال الجول المعقول المعقول قول کل ممکن کذا
و بعض ممکن کذا تنصیه حقیقه است چه کم در آن بر چه یا بر بعض افراد ممکن است و صحت نحوانی
ممکن بر افراد و و چنانچه حال وجود افراد صادق است بالفعل در حال عدم نیز صادق است
والا لزم الانقلاب المستحيل چنانچه افراد ممکن بالذات اگر در حال عدم ممکن بالذات نباشند پس واجب
بالذات باشند یا متنع بالذات و لیه و هو و هو ممکن بالذات پس لزوم انقلاب بین است
و چون افراد معدوم حکم شامل است حقیقه خواهد بود پس قول تاویل بعضی ممکن ذاتی ساوسیدنا
سیدنا محمد صلی الله علیه وسلم فی الکمال بالفعل ای فی احد الازمته الثلاثة اگر ناچیز گردند و کاذب
است نزد هر مسلمان لیکن کذب آن بر تنصیه حقیقه و انش لازم نیست و ممنوع است چه کذب
ناچیز است لزوم کذب حقیقه نیست چنانچه کل و تعاطی را بالفعل ناچیز کاذب است حقیقه

صادق چه معنی حقیقه است که هر فرد متفاد اگر بگوید و بشود پس بر تقدیر و جود آن طیران او را با بالفعل ثابت خواهد بود و این سخن بر رسائل خوانان این منطق مثل تمهید و تمهید نیست چنانکه در کتابها
 هندسیه اندک فاعل مثلث از او یا دالمت تساوی فاعل تیسین و کل خط نام علی خط حدثت فی جنسیه
 فاینان علم تساوی و حدوث مذکور شامل معیافرا و شاست و خط مذکور موجود نباشد: آنکه گفته
 اند که حقیق آن در خارج متعین بود چنانکه گفته شود و کل مثلث حدث علی کرة بی اعظم من کرة الفلک
 الا اعظم مذکور و کل خط وقع علی خط بود اعظم من قطر العالم مذکور که چه وجود دارد و خط اعظم مذکور تحصیل الوقوع
 است در زمین شان و چون قول قایل یعنی موجب جزئیة مطلقه عامه حقیقیه مذکور یعنی قول قایل بعض
 الممكن الزاتی مساوی سیدنا محمد صلی الله علیه و سلم فی الکمالات بالفعل می فی احد الارزنته اشکله
 علی طریق الحقیقه صادق باشد عکس آنکه بعض المساوی ممکن بالفعل نیز صادق خواهد بود پس
 نقیض آن یعنی لاشی من ممکن ذاتی مساوی سیدنا محمد صلی الله علیه و سلم فی الکمالات دایما
 کاذب خواهد بود و همچنین کس آن نمی لاشی من مساوی سیدنا محمد صلی الله علیه و سلم
 فی الکمالات ممکن ذاتی دایما کاذب خواهد بود زیرا که موجب جزئیة مطلقه عامه حقیقیه و عکس آن هر دو
 نقیض و مساوی کلیه دایمه حقیقه است که معترض آنها را ذکر کرد پس صدق هر دو مطلقه عامه
 حقیقه مستلزم کذب هر دو دایمه حقیقه است بکرات تناقض و چون قول قایل بعض المساوی
 ممکن ذاتی صادق است مؤمنو عیش لا محاله داخل تحت قدرت کامله خواهد بود و برهان مطلب
 سبحان الله این طعناق و دعوی تعلی تا سبع طباق و هو خلاصه و فاق کافه مسلمین بر کس
 طباق جمیع مؤمنین که هیچکس از آنها تا این زمان این جرأت نکرده و نگفته که حق تعالی را قدرت
 بر مساوی مذکور نیست این قسم ادعا کردن اقوال حال فهم این اجماع مسائل فلسفیه
 و مسائل کلامیه را سابق برین شده است الحال حال فهم این مسائل منطقیه مبهر من میشود
 ۵ تو کار زمین را انکساختی بد که بر آسمان نیز بر داشتی بد اولایا پیشیند که
 قضیه جلیله اولایا قسم است یکی خارجی و دیگری ذهنیه و سر موی حقیقه چه در فیض حلیه و چه حکم ثبوت

محمول للموضوع است و در حکمیه سالبه حکم بسلب محمول از موضوع است پس اگر در وجه حکم ثبوت
محمول للموضوع بحسب الخارج و در سالبه حکم بسلب محمول از موضوع بحسب الخارج باشد
آن قضیه خارجی است کقولنا زید کاتب و عمر ليس کاتب و اگر در وجه حکم ثبوت محمول
بحسب الذین و در سالبه حکم بسلب محمول از موضوع بحسب ظرف ذین باشد آن قضیه
ذهنی است و اگر در وجه حکم ثبوت محمول للموضوع بحسب مطلق نفس الامر باشد و در سالبه
حکم بسلب محمول از موضوع بحسب مطلق نفس الامر باشد آن قضیه حقیقه است کقولنا الاربعه
ذو ج و الاربعه ليس بجز و این هر قسم بر دو قسم است زیرا که اگر حکم با جمعا موضوع
و محمول یا سلب این علی البت بالفعل باشد آن را قضیه بیتی گویند و اگر حکم با جمعا موضوع
و محمول یا سلب آن بر تقدیر انطباق وصف عنوانی بر فرد بر تقدیر تقرر وجود آن باشد
آن را قضیه غیر بیتی گویند پس تمام قضایا بر دو تحقیق شش اند یکی خارجی بیتی و دیگری خارجی
غیر بیتی سیوی ذهنیه بیتی چهارم ذهنیه غیر بیتی پنجم حقیقه بیتی ششم حقیقه غیر بیتی و حاصل این
است که اگر در قضیه حکایت از عالم نفس الامر واقع است آن قضیه بیتی است پس اگر حکایت
از خصوص ظرف خارج است آن بیتی خارجی است و اگر حکایت از خصوص ظرف ذین است
آن بیتی ذهنیه است و اگر حکایت از ظرف مطلق نفس الامر است مع قطع النظر عن خصوص
ظرف الخارج و ظرف الذین آن بیتی حقیقه است و اگر در قضیه حکایت از عالم فرضی و تقدیر
است آن قضیه غیر بیتی است پس اگر حکایت از عالم تقدیر بحسب خارج است بمعنی آنکه
بر تقدیر انطباق وصف عنوانی بر فرد بر تقدیر وجودش در خارج محمول برای آن ثابت
یا از ان سلب است آن قضیه غیر بیتی خارجی است و اگر حکایت از عالم تقدیر بحسب
ذهن است بمعنی آنکه بر تقدیر انطباق وصف عنوانی بر فرد بر تقدیر وجودش در ذهن محمول
برای آن ثابت یا از ان سلب است آن قضیه غیر بیتی ذهنیه است و اگر حکایت
از عالم تقدیر سب مطلق عالم نفس الامر است بمعنی آنکه بر تقدیر انطباق وصف عنوانی

بر فردی بر تقدیر وجودش در مطلق نفس الامر قطع المنظر من خصوص الناحیه و الذین محمول برای آن
 ثابت یا از ان سلب است آن قضیه حقیقیه غیر مبتیه است قال فی الاثبات المبیین ما حاصل
 ان الحكم بالاتحاد و امکان بحسب حال الموضوع فی الایمان کانت المحلیه خارجیه و امکان
 بحسب خصوص التقریر و الوجود اللفظی للموضوع کانت ذنبه و امکان بحسب مطلق التقریر و الوجود
 للموضوع مع غل النظر من خصوصیات الظروف و الادعیه من الایمان و الاذیان سمیت
 حقیقیه ثم الحكم فی المحلیه امکان بالاتحاد و علی البت سمیت المحلیه مبتیه و امکان بالفعل علی تقدیر انطباق
 طبیعیه الممنون علی فرد و هو انما یحصل بتقریر محلیه للموضوع و وجود ما سمیت محلیه غیر مبتیه دهی مسأله
 الاصل فی ثلثه طبیعیه لارجحه الیه کما یظهر انتهى پس برین شد که تقسیم قضیه سوئی خارجیه و زمینی
 و حقیقه منوط بوصف عنوانی نیست بلکه تقسیم بر آن باعتبار محلی غنه است اگر محلی غنه خارج است
 قضیه خارجیه است و اگر زمین است قضیه زمینی است و اگر نفس الامر است قضیه حقیقه است
 وصف عنوانی هر چه باشد و نیز باید دانست که عکس سوئی خارجیه مبتیه خارجیه مبتیه است
 و عکس سوئی زمینی مبتیه و زمینی مبتیه است و عکس سوئی حقیقه مبتیه حقیقه مبتیه است زیرا که
 مصداق و محلی غنه اصل قضیه عکس سوئی آن در واقع یک است و نقیض موجبیه سالبه
 مبتیه است و بالعکس نقیض مبتیه غیر مبتیه نمی تواند شد زیرا که سلب علی انتقار بر منافی ثبوت فی
 نفس الامر مبتیه نیست و بالعکس نیز باید دانست که هیچ مفهوم و هیچ مصداق و نفس
 الامر از مواد ثلث یعنی وجوب و امکان و افتناع خالی نیست بعد تمهید این مقدمه ملاحظه می شود
 که قولنا لا شی من ممکن ذاتی مساوی رسیدننا محمد صلی الله علیه و آله و سلم فی جمیع الکالات و التمساک الیه
 حقیقه قریه آنست یعنی هیچ ممکن ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در صفات کمالیه
 و نفس الامر مبتیه و امکانیست و این سالبه کلیه حقیقه مبتیه و آنرا مصداق است چه اگر این قضیه سالبه
 کلیه حقیقه مبتیه و ایمه صادق نباشد نقیض آن یعنی وجوب جبریه حقیقه مبتیه مطلقه عامه صادق
 باشد یعنی بعض الممكن الذاتی مساوی رسیدننا محمد صلی الله علیه و سلم فی الکالات فی نفس الامر مبتیه

ذلک البلیه الا حق الما در شیر الی ذلک القایل الجاہل قضیه خارجیہ مثبتہ است و قول او چه
 حکم در آن بر مہد یا بعض افراد ممکن است استدلالی است چه اگر حکم بر مہد یا بر بعض افراد
 ممکن محمولاتی است کہ مصداق آن در خارج است آن قضایا خارجیہ خواهند بود و اگر محمولاتی
 است کہ مصداق آن در ذہن است آن قضایا ذہنیہ خواهند بود و اگر محمولاتی است کہ
 کہ مصداق آن را اختصاصی بطرف خارج یا بطرف ذہن نیست آن قضایا حقیقہ خواهند
 بود و کما ذکرنا پس اگر حکم علی البت است قضایا مثبتہ خواهند بود و اگر حکم بر تنقید یا انطباق طبیعت
 عنوان علی الافراد است آن قضایا غیر مثبتہ خواهند بود و تعبیر کردن موضوع قضیت بر وصف عنوانی
 ممکن مستلزم حقیقیہ بودن آن قضیہ نیست این پیر تا بالغ تا حال معنی قضیہ حقیقیہ و خارجیہ ذہنیہ
 تفہیمہ است و منشأ غلطی او این است کہ امکان از معقولات ثانیہ بالمعنی العام المستعمل
 فی علم ما بعد الطبیعہ است و شرح سلم و فاقان صاحب الافق البیسن پوشتہ کہ قضایا معقودہ
 از ان معقولات ثانیہ قضایا حقیقیہ میباشند و مراد از ان این است کہ آن قضایا کہ محمولات
 آنہا معقولات ثانیہ بالمعنی المستعمل فی علم ما بعد الطبیعہ باشند چون قولنا الانسان موجود
 و الانسان ممکن مثلا قضایای حقیقیہ مثبتہ میباشند زیرا کہ ثبوت این محمولات را بخصوص وجود
 خارجی موضوع یا بخصوص وجود ذاتی آن علاقہ نیست ثبوت این محمولات بحسب مطلق نفس
 الامر است بخلاف معقولات ثانیہ بالمعنی الاخص کہ موضوع فی منطق اند چون کلیہ ذاتیہ و جنسیہ
 و فصلیہ کہ قضایای معقودہ از ان ہا کہ معقولات ثانیہ بالمعنی الاخص محمولات آنہا باشند
 قضایای ذہنیہ میباشند زیرا کہ ثبوت آن محمولات بحسب خصوص طرف ذہن است این
 جمیع سطحی با قضایای غیاوت فہیمہ کہ ہر قضیہ کہ وصف عنوانی موضوع آن مفہوم ممکن باشد
 قضیہ حقیقیہ است و قول او وصف عنوانی بر افراد و چنانکہ حال وجود افراد صادق است
 بالفعل در حال عدم نیز صادق است بہ بیان حقیقیہ بودن قضیہ کہ وصف عنوانی موضوع
 آن ممکن باشد بطریق لازم و بزرگی اثبات بودن یا نبودن قضیہ حقیقیہ یا خارجیہ یا ذہنیہ یا

از یک مصادیق ثبوت محمول للموضوع چیست آیا مطلق نفس الامر است یا مخصوص طرف خارج
یا مخصوص طرف زمین بکار است این نا فهم باستماع قول صاحب الافق البین و شایع مسلم که
تضایاتی معقوده از معقولات ثانیه یعنی الاعم تضایای حقیقه اند توهم که هر قضیه که در آن
مفهوم مکن باشد خواه وصف عنوانی موضوع باشد یا محمول قضیه حقیقه می باشد و معنی قول
آنانان نمیدان توانست و این بے عقل در این مقام در شتبا بی عظیم دیگر افتاده است بشار
تفصیل سخاوردگان این است که اطلاق قضیه حقیقه در اصطلاح مصنفین کتب منطقیه بر سه
گونه آمده است یکی آنکه بعض مصنفین همچو صاحب شمسیه شایع آن و صاحب تهذیب قضیه
خارجیه عامه از مبتدیه و غیر مبتدیه را قضیه حقیقه نامیده اند قال فی اشمیه قولنا کل ج ب
یستعمل ناره بحسب الحقیقه و معناه ان کل بالوجود کان ج من الافراد المکنه فهو بحیث
بود ج کان ب ای کل یا هو ملزوم ج فهو ملزوم ب و تار بحسب الخارج و معناه کل
ج فی الخارج سوار کان حال الحكم اقبله و بعده فهو ب فی الخارج انتهى قال الشایع
الرازی قولنا کل ج ب معتبر تار بحسب الحقیقه و لیسیم حینه حقیقه کما ناه حقیقه القضیه
المستعمل فی العلوم و اخری بحسب الخارج لیسیم خارجیه والمراد بالخارج الخارج علی المشاعر
انما الاول ففنی به کل بالوجود ج کان ج من الافراد المکنه فهو بحیث لوجود کان ب فالحكم فیه
لیس مقصور اعلی الوجود فی الخارج فقط بل کل ما قدر وجوده سوار کان موجودانی الخارج او معدوم
فالحکم بحسب مقصور اعلی افراده الموجوده بل علیها و علی افراده المقدره الوجود ایضا لقولنا کل
انسان حیوان ثم قال الماتق والفرق بین الاعتبارین ظاهر فانه لو لم یوجد شی من المربعات فی
الخارج یصح ان یقال کل مربع شکل باعتبار الاول دون الثاني ولو لم یوجد شی من الاشکال
فی الخارج الا المربع یصح ان یقال کل شکل مربع باعتبار الثاني دون الاول انتهى و فصل
الشایع فقال قد مضی ان الحقیقه لاستمدعی وجود الموضوع فی الخارج بل
یکون لکن یكون موجودانی الخارج وان لا یكون و اذا کان موجودانی الخارج فالحكم فیه لا یکون

مقصودا على الافراد الخارجية بل يتناوبنا والافراد والمقدرة الوجودية وبجملات الخارجية فانها
تستدعي وجود الموضوع في الخارج والحكم فيها مقصور على الافراد الخارجية فالموضوع ان لم
يكن موجودا فحقه تصديق القضية باعتبار الحقيقة وان الخارج كما اذا لم يكن شي من المربعات موجودا
في الخارج تصديق بحسب الحقيقة كل مربع شكل اى كل الوجود كان مربعا فهو بحيث لو وجد
كان شكلا ولا تصديق بحسب الخارج لعدم وجود المربع في الخارج على ما هو المفروض ان كان
الموضوع موجودا لم يخل اهل ان يكون الحكم مقصورا على الافراد الخارجية وتتناوبها ولا سيما ولا استناد
المقدرة فالتاكد ان مقصورا على الافراد الخارجية يصدق الكلية الخارجية دون الكلية الحقيقة كما
اذا التحرك الاشكال في الخارج في المربع فيصدق كل شكل مربع بحسب الخارج وهو ظاهر ولا يصدق
بحسب الحقيقة اى لا يصدق كل الوجود كان شكلا فهو بحيث لو وجد كان مربعا تصديق قولنا
بعض الوجود كان شكلا فهو بحيث لو وجد كان ليس مربع فان كان الحكم متناوبا لا يصدق الافراد
الحقيقة والمقدرة فيصدق الكليتان معا لقولنا كل انسان حيوان فاذا كان يكون بينهما خصوص
وعوم من وجه انتهى وقال في التهذيب لا بد في الخارجية من وجود الموضوع متحقا وهي الخارجية
او مقدرا فالحقيقة او نهنا فالذهنية انتهى قال شارحا القضايا المحللة المعبرة باعتبار وجود
موضوعها لماثلته اتسامل ان الحكم فيها اعلى الموضوع الموجود في الخارج متحقا فكل انسان
حيوان بمعنى ان كل انسان موجود في الخارج حيوان في الخارج واما على الموضوع الموجود
في الخارج فقد راخوكل انسان حيوان بمعنى ان كل الوجود في الخارج كان انسانا فهو على
تقدير وجوده حيوان وهذا الوجود والمقدرا انما اعتبره في الافراد الممكنة لا المتسعة كافراد الاشياء
وشريك الباري واما على الموضوع الموجود في الذهن كقولك شريك الباري فتعني بمعنى
ان كل الوجود في الذهن ويفرض العقل شريك الباري فهو محصور في الذهن بالاتساع
ولهذا انما اعتبره في الموضوعات التي ليست لما افرا ممكنة التحقق في الخارج انتهى ازين
عبارات فظاهر است كصنفين اين كتب ان قضية خارجية راكه حكم مداتها مخصوص برافراد

خارجیه باشد و مقصور بر افراد موجوده فی الخارج نباشد بلکه متناول باشد افراد مقدره الوجود فی الخارج
 با حقیقیه می نامند و این مصنفان ذکر آن قضایا نکرده اند که در آنها حکم بر افراد موجوده فی نفس الامر
 مطلقا نام از کثرت خارج و کثرت ذهن باشد سید علامه میر سید شریف رح برین فردا کثرت
 در خارج و کثرت در ذهن فرموده میفرمایند آن مثل قول کل متغیر معدوم قضیه لکن اغدا با خارجیه به ظاهر
 اولیس افراد الموعود موجوده فی الخارج محققا و لا حقیقیه از لایکن وجود افراد موجوده فی الخارج
 و قد اعتبر فی الخارجیه امکان الافراد کما راجع ابی الشایح بان المقصود ضبط القضاء بالاستقلال
 فی العلوم فی الاغلب و ما ذکره هم مایستعمل با و اقله ملحقه الیه اذ لم یکنهم اذ راجع فی القوا علی سبیل
 و منهم من جعل امثال هذه القضاء یا ذهنیه فقال معنی قولک کل متغیر معدوم ان کل ما یصدق علیه
 فی الذهن انه متغیر فی الخارج یصدق علیه فی الذهن انه معدوم فی الخارج فبعل القضاء یا ثلثه
 اقسام حقیقیه متناول الحكم فیما جمیع الافراد الخارجیه المحققه و المقدره و خارجیه متناول الحكم
 فیما الافراد الخارجیه المحققه فقط و ذهنیه متناول الافراد الموجوده فی الذهن فقط فالاولی ان یقال
 احوال الاشیاء علی ثلثه اقسام قسم متناول الافراد الالهیه و الخارجیه المحققه و المقدره و القسم
 یسمی لوازم المسببات کما ذکره لاربعة و الفردیه للثلثه و تساوی الزوايا للثلاث للقایمتین
 للثلاث و قسم مختص بالموجود فی الخارجی کما لحرکه و السکون و الاضارة و الاحراق و قسم مختص
 بانوج و الالهیه کالکلیه و الجزئیه و الجنسیه و غیره فینبغی ان یعتبر ثلث قضاء یا احدیها لیکون الحكم
 فیما علی جمیع افراد الموضوع ذهنیا کان او خارجیا محققا کان او مقدرا کالقضاء یا الهندسیه
 و الکسبیه و سیمى هذه حقیقیه و ثانیها لیکون الحكم فیما مخصوصا بالافراد الخارجیه مطلقا محققا
 او قدرا کالقضاء یا الطبیعه و سیمى هذه قضیه خارجیه ثالثا لیکون الحكم فیما مخصوصا بالافراد
 الالهیه و سیمى قضیه ذهنیه کالقضاء یا استعمال فی النطق و سیمى و انک از قضیه حقیقیه میر سید شریف علامه
 بیان فرموده اند اطلاق دوی حقیقیه است و اطلاق سیمى آن است که از افاق سیمى نقل کرده شد
 او کسب آن اطلاق حقیقیه و قسم سیمى یکی بنیه دوی غیر سیمى پس معلوم نیست که مراد این سیمى

از قول قضیه ممکن کنایه از اینست ممکن کنایه قضیه حقیقیه الی قوله و چون افراد معدوم را حکم شامل است
حقیقیه خواهد بود حقیقیه که ام اطلاق است اگر بر افراد آن خارجیست که حکم آن مخصوص با افراد
موجوده فی الخارج و مقدره الوجود فی الخارج باشد چنانچه در متذنب و شرح متذنب و شرح
شرح سیه اطلاق حقیقیه بر آن خارجیست و است پس تعلیل حقیقیه بودن قضیه که صفت عنوان
موضوع آن مفهوم ممکن باشد باینکه صفت عنوانی ممکن بر افراد خود چنانکه در حال وجود افراد صادق
است بالفعل در حال عدم نیز صادق است و باینکه چون افراد معدوم را حکم شامل است
حقیقیه خواهد بود بعضی بی معنی است بچند وجه اول اینکه بودن قضیه خارجی مقدره بصفت عنوانی
موضوع آن منوط نیست و دوم اینکه قضیه که صفت عنوانی موضوع آن مفهوم ممکن باشد خارجیست
محققه می تواند شد چنانکه باید که شست از بودن و صفت عنوانی که ام قضیه مفهوم ممکن بودن آن قضیه
خارجیه مقدره لازم نمی آید سوم اینکه بیان صدق و صفت عنوانی ممکن بر افراد موجوده و مقدره بصفت
به بیان بودن قضیه که صفت عنوانی موضوع آن مفهوم ممکن باشد خارجی مقدره بطبیعی ندارد
چه در خارجی مقدره نه و نه و صفت عنوانی بر افراد موضوع آن بالفعل فی نفس الامر شرط
نیست بلکه مفاد آن کلیت محمول بر افراد موضوع بر تقدیر انطباق و صفت عنوانی بر آن افراد
و اینست که خود در مثال حقیقیه بمعنی خارجی مقدره کل مختار ظاهر آورده است و ظاهر
است که صفت عنوانی مختار بالفعل بر یک شی صدق نیست پس بیان بودن که ام قضیه
حقیقیه بمعنی خارجی مقدره بیان صدق و صفت عنوانی موضوع بر افراد بالفعل فی نفس الامر
بطبیعی ندارد چهارم اینکه این قایل شمول و صفت عنوانی ممکن بر افراد موجوده و افراد معدوم را بیان
نموده میگوید چون افراد معدوم را حکم شامل است قضیه حقیقیه خواهد بود از این قول معلوم شد
که بیچاره هنوز معنی حکم نمیداند و صفت عنوانی دیگر است و حکم دیگر باین جهت در ذات و دخل در
موقوفات یعنی در پنجسم اینکه برین شقی یعنی اینکه مراد این قایل از حقیقه خارجی باشد که حکم آن
مخصوص با افراد موجوده فی الخارج و مقدره الوجود فی الخارج باشد قول ادنیما بعد چنانکه

در قضایای هندسیه مانند کل مثلث زوایا هالثلث تساوی قائمتین الی قوله چه وجود کرده
و خط اعظم مذکور استخیل الزوایا است در زعم شان محض بمعنی است چه آن تساوی زوایای
ثلث مثلث لازم همیشه مثلث است و حدوث قائمتین در جنب نظم مستقیم که دیگر قایلیم شود
از لوازم همیشه آن است پس این قضایای حقیقیه بمعنی خارجیه که حکم آن مخصوص با افراد خارجیه
مطلقا محققه کانت اذ قدرة نیست بلکه آن حقیقیه بمعنی آخر است چنانچه میرسید شریف قدس
سره بیان فرموده این قایل در هر دو معنی حقیقیه غلط کرده میان آن هر دو معنی را آن با مقتضا
بی تمیزی فرق دانستن نتوانست ششم آنکه چون در زعم این قایل قضیه کل ممکن کذا و بعضی
الممكن کذا حقیقیه بمعنی خارجیه است که حکم آن مخصوص با افراد خارجیه مطلقا محققه یا مقدرة باشد
از دو حال خالی نیست یا این قایل در صدق این قضیه اسکان وجود افراد محکوم علیها شرط
می کند یا نه بر تقدیر اول قول او با آنکه گفته اند که تحقق آن در خارج متع بود الی قوله چه وجود آن
کرده و خط اعظم مذکور استخیل الزوایا در زعم شان محض لغو است و باطل است بر تقدیر ثانی
بودن قضیه کل ممکن کذا و بعضی الممكن کذا حقیقیه مفید این قایل نیست چه برای تقدیر منتهات
و استخیلات و حکم این حقیقیه داخل خواهند بود و پس از صدق این حقیقیه امکان مساوی آن مختص
صلی الله علیه و سلم و کلمات ثابت نتواند شد و اگر مراد این قایل از حقیقیه در قول او
قضیه کل ممکن کذا و بعضی ممکن کذا قضیه حقیقیه الی قوله و چون افراد معدوم را حکم شامل است
حقیقه خواهد بود و قضیه حقیقیه است که حکم آن متناول افراد خارجیه و ذنبیه محققه و مقدره باشد
چنانکه در کلام میرسید شریف علامه منقول شده برای تقدیر هم اقوال این قایل بمعنی است
اولا از جهت که محسب حقیقه یا بمعنی شمول و تناول محمول افراد خارجیه و ذنبیه محققه و مقدره
راست نه شمول و صفت عنوانی موضوع پس بیان شمول و صفت عنوانی ممکن افراد موجود و معدوم
را بدعوی حقیقه بودن قضیه کل ممکن کذا و بعضی الممكن کذا باطلی نیست و برای تقدیر هم قول او
چون افراد معدوم را حکم شامل است حقیقه خواهد بود ناشی از جعل او بمعنی حکم و عدم تمیز او

میانه حکم و وصف عنوانی و ثانیاً بر این تقدیر قول او کل عفارطایر بالفعل خارجییه کاذب است
و حقیقیه صادق الی قوله ثابت خواهد بود بمعنی است چه قضیه کل عفارطایر بمعنی حقیقیه نیست آن
حقیقیه بمعنی خارجییه مقدمه و ثابت بر این تقدیر قول او و این معنی بر رسائل خوانان منطبق مثل تمذیب
و شمیه مخفی نیست دلیل حمل او بمعنی عبارت تمذیب و شمیه است زیرا که در تمذیب و شمیه
حقیقیه اطلاق بدین معنی مذکور نیست، در تمذیب و شمیه اطلاق حقیقه بر خارجییه است که حکم آن
مخصوص با افراد خارجییه باشد و بر افراد موجوده فی الخارج مقصور نباشد و بالعبار اگر این
قایل در صدق این حقیقیه اسکان وجو و افراد محکوم علیها شرط میکند قول او با آنکه گفته اند که تحقق
آن در خارج ممکن بود الی قوله چه وجو و آن که در خط انظم مذکور استحیل الوقوع است در زعمشان
بمعنی است و اگر در صدق این حقیقیه اسکان وجو و افراد محکوم علیها شرط نمیکند حقیقه بودن قضیه
کل ممکن کنایه از بعضی ممکن کنایه از مجموعی نمی باشد که سابق اتفاقاً و اگر او این قایل از حقیقیه قضیه
باشد که حکم با تجویز و خروج و محمول در این حسب منطق تقریر و وجو و موضوع و نفس الامر بقطع نظر
از خصوصیات، حدوث باشد کمافی الاطلاق البین پس آن حقیقیه دو قسم است یکی بتبیه و دیگری
غیر بتبیه اگر مراد از حقیقیه در اینجا حقیقیه بتبیه باشد بر این شق بمعنی درست است که قضیه محمول
آن مفهوم ممکن باشد قضیه حقیقیه بتبیه صادق تواند بود و بودن قضیه که وصف عنوانی و موضوع
آن مفهوم ممکن باشد حقیقیه بتبیه چنانکه این قایل زعم نموده است که لازم نیست و نیز بر این
تقدیر قول او و لیکن کذب آن بر تقدیر حقیقیه بودنش لازم نیست و منوع است باطل است
زیرا که هیچکس ممکن را مساوات آنحضرت صلی الله علیه و سلم و نفس الامر بتبیه احد الا زعمه
ثابت نیست چه ثبوت مساوات آنحضرت صلی الله علیه و سلم و نفس الامر بتبیه بالفعل فی احد
الا زعمه یا بشیء من الاشیاء یا در ظرف خارج باشد یا حد زمین و الاول باطل با اعتراض هذا
القایل و الثانی صریح البطالان زیرا که مساوات آنحضرت صلی الله علیه و سلم در کمالات از
اصوات زمینیه نیست تا ظرف انصاف آن زمین باشد و نفس الامر منحصر است در خارج

و در زمین و هر گاه که بچکشی بساوات آنحضرت صلی الله علیه و سلم در کمالات در خارج و در
 زمین بالفعل ای فی احد الازمنه متصف نیست بچکشی در نفس الامر بساوات آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم در کمالات در نفس الامر بالفعل متصف نیست پس این حقیقیه بتبییه یعنی قول القایل
 بعضی امکان الذاقی مساوی سیدنا و شفیعنا صلی الله علیه و سلم فی کمالات بقیه فی نفس الامر
 بالفعل ای فی احد الازمنه اثباته کاذب شد و هر گاه که این حقیقیه بتبییه موجب جزئیه مطلقه عامه
 کاذب شد نقیض آن یعنی سالبه کلیه و از حقیقیه بتبییه اعنی قولنا الاشیء من الممكن الذاقی بساوات
 سیدنا محمد صلی الله علیه و سلم فی کمالات بقیه فی نفس الامر و اما صادق است پس عکس است
 آن اعنی قولنا الاشیء من المساوی سیدنا محمد صلی الله علیه و سلم فی کمالات بکس فی نفس
 الامر و اما صادق است مثبت مطلوبنا از برای شق قوله چنانچه کل عقار طایفه معنی است چه
 قضیه قایل به کل عقار طایفه حقیقیه بتبییه نیست آن حقیقیه خارجی است و قوله و این معنی برر سایل
 خوانان نطق مثل تهذیب و تمسیم محقق نیست ممکن معنی است در تهذیب و تمسیم و حقیقیه
 بتبییه ناده صاحب تهذیب و صاحب تمسیم خارجی حقیقیه را حقیقیه نامیدند و ذکر حقیقه که در
 آن حکم با تمام وجود و کمال در آن محسب مطلق تقرر و وجود و موضوع در نفس الامر مطلق نظرا از
 خصوصیت خروج باشد فرو گذاشت کرده اند و هم بر این شق قول او چنانکه در تضایح
 هندسیه ای قوله چه وجود کرده و خط اعظم مذکور استیل الوقوع است محض بی معنی است چنان
 تضایح حقیقیه بتبییه نیستند و بر این شق قول او چون قول قایل یعنی موجب جزئیه مطلقه عامه
 مذکور الی قوله و ما المطلوب محض باطل و پیورده است زیرا که قول قایل بعضی امکان الذاقی
 مساوی سیدنا محمد صلی الله علیه و سلم فی کمالات بالفعل ای فی احد الازمنه اثباته علی طریق الحقیقه
 البقیه بلاشبکه بچکشی در نفس الامر یعنی در خارج یا در زمین بساوات آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم در کمالات بالفعل ای فی احد الازمنه اثباته متصف نیست و هر گاه که این موجب
 جزئیه حقیقیه بتبییه مطلقه عامه کاذب است عکس استوی آن نیز کاذب است و نقیض آن معنی

لاشی من ممکن ذاتی بسا و سیدنا صلی الله علیه وسلم فی الکلمات و اما لامحاله صادق است
و هر گاه که این سالی کلیه حقیقیه بتیه و ائمه صادق است عکس توی آن غنی لاشی من المساد
سیدنا صلی الله علیه وسلم فی الکلمات ممکن ذاتی بتیه فی نفس الامر و اما لامحاله صادق است
و اگر مراد از حقیقیه غیر بتیه باشد بر این شق هم کلام این قایل یعنی است چه از بودن وصف
غرضانی موضوع کلام این قضیه مفهوم ممکن بودن آن قضیه حقیقیه غیر بتیه لازم نیست چنانکه این قایل
زعم نموده است و نیز بر این شق قول او علی مقارطایر بالفعل الی قول طبران او را بالفعل ثابت نموده
بودن معنی است چه کل مقارطایر خارجیه غیر بتیه است نه حقیقیه غیر بتیه و همچنین قوله و این معنی بر سایل
خوانان مشتق مثل تمذیب و تسمیه مخفی نیست بر این شق معنی ندارد چه در تمذیب و تسمیه حقیقیه
غیر بتیه مذکور نیست در تمذیب و تسمیه خارجیه غیر بتیه و حقیقیه نامیده اند و مع هذا کلمه بر این
تقدیر مستدل را ضرر و این قایل را منفعته نیست زیرا که حقیقیه غیر بتیه صادق شطویه است
و آن حکایت از نفس الامر نیست حکایت از تقدیر است پس قول قایل بعضی ممکن مساوی سیدنا
محمد صلی الله علیه وسلم فی الکلمات بالفعل ای فی احد الازمنه اختلفه صادق قول قایل است
بعضی ما لو وجد کان ممکنا ذاتیا فهو بحیث لو وجد کان مساویا سیدنا صلی الله علیه وسلم فی احد الازمنه
الثلاثه المفروضه المقدره و عکس آن یعنی بعضی مساوی ممکن بالفعل صادق قول قایل است بعضی
ما لو وجد کان مساویا فهو بحیث لو وجد کان ممکنا فی احد الازمنه الثلاثه المفروضه المقدره و بر تقدیر
تسلیم صدق این بر دو قضیه حقیقیه غیر بتیه که حکایت از عالم تقدیر است اسکان مساوی و نفس
الامر لازم نمی آید چنانچه از صدق کلام لاشی من ممکن که حقیقیه غیر بتیه حکایت از عالم تقدیر است و صادق
این قول است کما لو وجد کان لاشیا فهو بحیث لو وجد کان لا ممکنا صدق حمل لاشی بالا ممکن
بر موضوع و نفس الامر بالفعل لازم نمی آید بالجمله قول این قایل من اوله الی آخره بر یک اطلاق
از اطلاعات حقیقیه یعنی ندارد و چه جای آنکه مستدل ضرفی و باین قایل مخفی رسا غلین بر زبان
ای آنکه در قول خود تامل کند و بفهمد که چه میگوید هر چه بر زبانش می آید بر زبانی می سراید و باین غبات

و بنی عقلی در حقوت گشوی نماید که کلامی تکلیف در گوش کرده و تکلیف خوشتر از آموش کردن
آنچه که منتهی بنون شمر شوریده خورده بر کوه بر شکوه زنده بدین سودای فام که آن را بر کند شوریده
خود بشکند در کران سگی که اثری نمند که با طاع الجبل الراجی تصدیق به ارحم علی الراس
لا ارحم علی الجبل به و قول او در جنات وفاق کافه مسلمین الی آخره جزاقت معنی است بانه
مسلمین و جمیع مردمان با معاد تنگه این قابل بقصد تلبیس از روی نفاق مذکور نموده است
ایمان دارند و از روی آن احادیث ثابت است که فرض مسادی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
فرض صدق اجتماع ائمه فاضلین و فرض با وجود و سلم بعد پس همه یومنین و مسلمین ایمان دارند
با اینکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم افضل مکنات و افضل ماسوی الله سبحانه و تعالی و مسلم
افضل و مدار که بچک نمون بچک ماسوی الله در کمالات مسادی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
است این قابل پیاداری آن شیخ نجدی که بهره از فهم و ایمان ملاشت صدق مسادی
آنحضرت صلی الله علیه و سلم در آنکه او را در احوال و در جانشین علی الاشیایست بر علم باطل خود
تو میشیده هزاران هزار را شایسته را با تنهایی بی ایمانی مسادی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
قرار داده خود را در منصف اثبات امکان مکنات انداخته خود را نزد اولی الا انعام و الایمان
فضیلت و بر و اساخته اگر شستی عوام کالانعام که معنی امکان و امتناع نمی فهمند و تسلیات
فاتیله را مقدر و می انکارند بدام تدویر شیخ نجدی افتاده و تمنع ذاتی را مقدر و بریندا و دام
آن انعام را اجماع نوان گفت و در قول بعدم و قول تمنع ذاتی تحت قدرت هیچ شبهه است
نیست بسارت و میبایکی و الحاد آن است که شیخ نجدی بر آن اقدام نموده و میب و نقص
او سبحانه مقدر و در جمیع الفضل و التبرک دانسته بر آن بر علم باطل خود و دلایل آورده و این
قابل بویال تقلید او را و بویار بکتاب قول با مکان ذاتی اتحاد او سبحانه جمیع مکنات و
عوارض و با مکان اتصاف او سبحانه جمیع خصایص و تقایص که مستلزم اتحاد او سبحانه
در همه ذات اندیه و همه جمیع مکنات و عوارض و با اتصاف او سبحانه در همه ذات جمیع فضیلت

و فو آتش است آقا دة قتل بر دین را بر باد داده که سابق منحل قال انجندی المنحو
 اردی المنکو و در این قدریم خمیدنے هست که عالم ربانی کی گفته و کجا گفته مسادی ممکن
 مذکور داخل تحت قدرت کامله شده موجود است تا بصدق و دسالبه کلیه دائمه خارجیه کذب
 یک موجب جزئیة مطلقه عامه خارجیه و غیثش ابطال میکند عالم ربانی فرموده که حق تعالی
 اگر خواهد بسیار امثال مذکور پیدا کند و این نص است در سیکه امثال مذکور موجود نیست مگر ممکن
 است داخل تحت قدرت کامله و اهل عرفان موافق عالم ربانی تصریح کرده اند چنانکه خواهد
 آمد انشاء الله تعالی و ممکن معدوم که مسادی بالفعل شود شی موجود بالفعل و کسی حکم بدین مناسبت
 کند نتواند بود مگر بر تقدیر وجود و همین ملامت تفسیه حقیقیه است مثلاً کسی گوید که عمر و مسادی بالفعل است
 بزیاده عمر و معدوم است پس اگر بر ادانست که اگر عمر موجود شود پس بر تقدیر وجود و مسادی نخواهد
 بود و صادق است والا کاذب پس ابطال دعوی عالم ربانی متصور نیست تا آنکه دو سالبه
 علیه دائمه حقیقیه صادق است و یکس موجب جزئیة مطلقه عامه حقیقیه کاذب نباشد و داده که معترض
 تضایعی خارجیه در آن ذکر کرده و حال آنکه امر بالعکس است زیرا که موجب جزئیة مطلقه عامه
 حقیقیه صادق است و عکس نیز صادق پس هر دو سالبه کلیه دائمه حقیقیه اصل و عکسش کاذب
 خواهد بود و حکم التناقض و چون صفری قیاس قایل باطل است اساس قیاس ادا و پنج برکنده
 شد و بنیاد کما هو مصل گشت اقول اینچنین جاہل بجدی بی ایمان را که عیب نقص
 او کما صحیح الفعل و ترک میدانست و باقتضای کج نمیی دلی ایمانی بزعم خود بر آن دلائل
 می آورد و دستخفاف بشان حضرت افضل ماسوی الله صلی الله علیه و سلم جد و جد نمود و خلقی
 را بمیدین گردانید و عوام و سقیه را باز و او شان آنحضرت صلی الله علیه و سلم در بزرگان دین
 تشبیح نموده و عامر جمال را از تقلید حضرات ائمه مجتهدین برگردانید و علم فقه را را سازا نظر ازان
 جمال از اعتبار انداخت و جعل او بر تبه بود که معنی کذب و قدرت و کون و غیره نتوانست نیست
 و معنی شفاعت راسخ نموده و بر پروده گویند و از غایت بی ایمانی سفور زیارت و تشبیه

منہجی کتاب الدرب
از بدیع الزمان غفرانی
از بابک شکوہ
و بابک شکوہ و دی
در بابک شکوہ و دی

حرم آن مرتبه قدسه را شرک فی العباد و انکاشت چنانکه در تقویت الایمان که آن را تقویت الایمان
 نامیده است انکاشت عالم ربانی نامیدن از باب الحاد و زندقه است و چون صدق سالبه کفر نیست
 حقیقیه سلبیه یعنی لاشی من المساوی سیدنا صلی الله علیه وسلم ممکن نالشی فی نفس الامر مرتبه و اینها که
 عکس سالبه کلیه و ایمه حقیقیه سلبیه یعنی لاشی من الممكن الالازی بمساو سیدنا صلی الله علیه وسلم فی
 نفس الامر مرتبه و انما است برهن شد سلب امکان فاتی و نفس الامر از مساوی آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم تحقق شد پس قول شیخ نجدی باطل است و حقیقیه تقدیریه حکایت از نفس الامر
 نیست بلکه حکایت از عالم تقدیر است و امکان مساوی در عالم تقدیر بر تقدیر تسلیم آن مستلزم
 امکان آن و نفس الامر نیست و صدوی کسی حکم کند مساوات آن شیخ موجود بالفعل بر تقدیر وجود
 آن ممکن بود پس لازم نمی آید و اگر کسی گوید که مکرر صدوم است از لا و لا و نه و نه و خارجا مساوی زید است و زید
 بکبریا و زید یا و صفتی دیگر که شتر آن صدوم ازلی ابدی یا زید در آن صفت تصور نباشد این بهر اعتباری که
 گرفته شود کاذب است و چون صدق بر دسا اکبر ایمه حقیقیه سلبیه بر گشت قول جابل نجدی باین سلب
 و خیانت بلاوت زن قابل تحمل شد و این مغری مغری که تعریف اهل عرفان موافق بی ایمان نجدی برای زید
 دی جمله عوام می نویسد محض انحرای اوست آن جابل نجدی اهل عرفان را مستحق و کافر و شرک می داند و کافر
 اولیای کبار را بتابع و اتقار علی روس الاشهاد و ائمتین بیکر و او را و اتباع او را بابل عرفان چه کار طرفه
 این است که این قابل را بتابع سنگین در هر باب که متعلق بقایده باشد جان میدهد و در خجالت بیروت پیروی
 آن جابل نجدی پیروی مشکلین گذشت چه تکلیف قضیه حقیقیه را سنگر اند و نباید کلام نجدی و کلام این طایفه
 بیغور غلط شعرا و شعریات هم روا داشت پس بر سلمات تکلیف بر تقدیر منزل بر گفتگو او و هر یک از لاطایف است
 قال الواهی بالساهی اکنون بایستید که قول واعتقاد علمای کرام و اولیای عظام چنانکه خواهد آمد
 آن است که مساوی و نظیر و مثل خیر البریه و فضل کل غلیقه طریقه علی آله الطائف الصلوٰه و التحیه در
 عرصه وجود با همستی نبوده و موجود نشده و در ساحت شهود و شعور و محسوسات با در ساحت
 آباد ملک مقدرت الهی که قوت و استطاعت نامتناهی است نظیر و مساوی مذکور ممکن

له الواهی
 رسول الله
 خاندان خاندان
 منتجبی الارب

الوجود است کو خانه نشین، دوام و عزت گزین مستدام ملک عدم است زیرا که از اجناس
 مقدس همین قدر ثابت است که حضرت خاتم النبیین سید المرسلین خضع الذین علیه الصلوة
 والتیمات من حضرت رب العالمین طبت قدرته خیر البریات و افضل المخلوقات اند و از اوزار
 آن عدم مطلق و ایجاب مساوی و افضل از آن حضرت است صلی الله علیه وسلم نه عدم امکان ذاتی
 پس علم دارد که قدیم بعدم مساوی و افضل مذکورین متعلق شده آنها را استحیل الوجود و گردانیده
 لیکن انشائی و استحالی که بنا بر تعلق علم اراده آنی بعدم شی یا خلاف شی می باشد موجب عدم
 مقدوریت وجود آن شی سبب شرم نیست چه با عدم مقدوریت وجود نسبت حضرت و حبیب الوجود و تمام
 در شیخ عقایدی است و لایکلف العبد بالیس فی وسعه سوار کان متنعانی نفس الامر مکن کتفی
 و اما یمتنع بنا علی ان الله تعالی علم خلافة و اراد خلافة کایمان بالکافر و طاعت العاصی فلا نزاع فی
 وقوع التکلیف بكونه مقدور لم یكلف بالنظر الی نفسه ثم عدم التکلیف بالیس فی وسعه
 متفق علیه لقوله تعالی لا یكلف الله نفسا الا و سعه و الا امری قوله ما انبثونی باسماء
 هؤلاء للتبجیر و ان التکلیف قوله تعالی حکایت مرینا و لا تحملنا ما لا طاقة لنا به لیس المراد
 بالتحمیل هو التکلیف بل ایصال بالایطاق من العوارض الیه و انما النزاع فی الجواز و منع
 المعزله بنا علی اقع العقل و جوزه الا شعری لانه لا یقع من الله شی و قد یستدل بقوله تعالی
 لا یكلف الله نفسا الا و سعه علی نفي الجواز و تقرره انه لو کان جایز الا لازم من فرض وقوعه
 محال ضروری ان استحالة الا لازم یوجب استحالة الملزوم لکنه لو وقع لازم کذب کلام الله تعالی
 و هو محال و هذه کشته فی بیان استحالة کل ما تعلق علم الله تعالی او ارادته و اعتباره لعدم وقوعه
 و علمنا اننا لانسلم ان کل ما یكون ممکنا فی نفس لا یلزم من فرض وقوعه محال و انما وجب ذلك
 لو لم یعرض الاستناع بالغير الا ترى ان الله تعالی لما اوجد العالم بقدرته و اعتباره بعدمه
 ممکن فی نفسه مع انه یلزم من فرض وقوعه تخلف المعلول عن العلة التامة و هو محال و الصواب
 ان الممكن لا یلزم من فرض وقوعه محال بالنظر الی ذاته و اما بالنظر الی امرنا ید علی نفسه فلا یسلم

لایستزم المحال انتهى و در دیگر کتب کلاسیه و کتب متأخرین در اصول فقه زیاده از این تحقیق
 است که لایستزمی علی العبار اقوال بل اکنون باید شنید که اعتقاد علمای کرام و ادویمی عظام
 و کافه اهل اسلام آنست که آنحضرت صلی الله علیه وسلم افضل ملکات و افضل مسموئ الله
 سبحانه و مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم که مصداق اجتماع النقیضین است و وجود
 آن مستلزم عدم آنست تحصیل بالذات است و بودن آن حضرت صلی الله علیه وسلم
 خاتم النبیین که بعض قرآنی و اجتماع کافه اهل اسلام تحقق است بر امتناع ذاتی مساوی
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات اقوم بر این است که سیاقی انشاء الله تعالی
 عنقریب پس بر چه این غبی غوی میگوید بزل و خبریانی است خارج از بحث مسئله جواز تکلیف
 بالمحال یا عدم جواز آن بطبی باین مقام ندارد و این نفی فاس لباس با سیدایک عوام و جمله اورا
 از عدد و علمای شمارند عبارت شرح عقاید نسفی که منتهای مهت او است نقل کرده است
 بچگونگی بطبی نزد اولی الانبیاء موجب اختلاف است و از پایان عبارت منقول یعنی قوله
 و الحاصل ان الممكن لا یلزم من فرض وقوعه محال بالنظر الی ذاته و اما بالنظر الی امره الی علی نفسه
 فلا نسلم انه لایستلزم المحال مبرین است که مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم در کمالات
 ممکن نیست زیرا که از فرض وقوع آن محال بالنظر الی ذاته لازم می آید جداگرساوی آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم در کمالات واقع شود یا تصف بان کمالات باشد یا نه باشد علی الاشی
 لازم است که مساوی در کمالات بر فرض وقوع آن مساوی در کمالات نباشد یعنی و علی
 الاول لازم است که آن مساوی سید ولد آدم باشد و آدم من سوا حمت لونی او باشند
 و او اول من شقی عنه الارض و اول شافع و اول شفیع و اول من یحک خلق الجنة و اکرم الاولین
 و الآخرین علی الله و خاتم النبیین یعنی آخرین پیمبران و امام النبیین و صاحب شفاعت هم قایم
 مقام که غیر او قایم آن مقام نباشد و تا بل درجه که سوائی یک کس دیگری تا بل آن مقام
 نتواند بود و چون اتصاف آنحضرت صلی الله علیه وسلم باین صفات بر این مقتدر

مسلم است لازم است که آن مساوی متصف باین صفات نباشد پس برین تقدیر لازم است که
 آن مساوی مساوی باشد و نباشد فعلی التقدیر برین از فرض وقوع مساوی نظیر نفس معنی مسا
 بودنش مساوی و لا مساوی که مصداق اجتماع التخصیص و محال بالذات است لازم نمی آید
 پس مساوی ممکن تواند بود و الا ممکن لازم من فرض وقوعه محال بالنظر الی ذاته بجلالت عدم عقل
 اول که نزد فلاسفه معلول اول او سبحانه بالایجاب است و عدم او مستلزم عدم او سبحانه نزد فلاسفه
 است چه عدم عقل اول بالنظر الی نفس ذاته مستلزم محال نیست استلزام او محال بالذات
 را بنظر امتناع تخلف معلول موجب از علت موجب است و نیز ناغنی فی نفس صدق مساوی آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم فی الکلمات المذكوره مستلزم آن است که مساوی مساوی نباشد و هر چه
 وجود آن مستلزم عدم آن باشد محال بالذات است مقام تعجب این است این مذاق سراسر
 اتفاق برای غرض عوام و جملة آنحضرت صلی الله علیه و سلم را بحضرت خاتم النبیین سید المرسلین
 شفیع المذنبین منعت کرده تا او را در جمله کافران برده که او را مؤمنین تخصیص است والا او را از معنی
 خاتم النبیین و سید المرسلین شفیع المذنبین جابل و غافل یا از ان امتحابل و متغافل است
 و اگر از فهم ایمان بهره داشتی دانستی که بر تقدیر امکان مساوی آن حضرت صلی الله علیه و سلم و فرض
 وقوع آن مساوی مفروض الوقوع داخل عموم النبیین و عموم المرسلین باشد بر این شق
 آن مساوی مفضل و افضل علیه خواهد بود نه خاتم النبیین و نه سید المرسلین پس مساوی نتواند
 و اگر داخل عموم النبیین و عموم المرسلین نباشد بر فرض وقوع آن در جملة نبیین و مرسلین نباشد
 پس آن مساوی مفروض الوقوع مساوی نتواند بر فعلی اثنین مساوی مفروض الوقوع مساوی
 نتواند و وجود آن مستلزم عدم آن است پس او متصف بالذات است و نیز بر تقدیر امکان مساوی
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم و فرض وقوع آن یا او سید المرسلین باشد بر این شق لازم است که
 بر این تقدیر آنحضرت سید المرسلین نباشد الحیاء بالله زیرا که المرسلین جمع محلی باللام و متغافل
 است و معنی سید المرسلین نیز از سایر مرسلین است و متر از سایر مرسلین لامحاله یک مرسل است

و در سید المرسلین توانند بود بر این شق آنحضرت صلی الله علیه و سلم مساوی آن مساوی و مفروض
 الوقوع نباشد پس آن مساوی مفروض الوقوع مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد
 و بدان مساوی سید المرسلین نباشد پس مساوی نباشد و علی اشقیق وجود آن مستلزم عدم
 آنست و هر چه وجود آن مستلزم عدم آنست متضای بالذات است و همچنین انبیین جمیع بحلی باللام و متفق است
 و معنی خاتم النبیین آخرین همه انبیاء است و آخرین همه انبیاء الاحماله یک نبی است و کس آخرین همه انبیاء
 توانند بود پس آن مساوی مفروض الوقوع یا خاتم النبیین یعنی آخرین همه انبیاء باشد بر این شق لازم
 است که آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم النبیین یعنی آخرین همه انبیاء باشد و الله پس بر این شق
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم مساوی آن مساوی مفروض الوقوع نباشد پس آن مساوی مفروض
 الوقوع مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد یا آن مساوی خاتم النبیین یعنی آخرین همه انبیاء
 نباشد پس مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد و علی اشقیق وجود آن مستلزم عدم آنست
 و هر چه وجود آن مستلزم عدم آنست متضای بالذات است اگر این اجماع بی ایمان بهره از فهم
 و ایمان کشتی بود آنحضرت صلی الله علیه و سلم سید المرسلین و خاتم النبیین تصدیق آوردی
 پیروی آن جا بل بحدی تصحیح خرافات معنی او عزیز یا مگر دوی عقل و دین خود در اتباع او
 نباضی و خود را در طلب علم بطیعت و ناطقی رسوا ساختی ایا نصت کردش آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم و اشیع المذنبین بنای آن بر نفاق او ظاهر است چه اعتقاد او در باب شفاعت همان
 است که مقتضای او در تقویت الایمان که از تقویت الایمان ناسیده است بیان کرده است
 و حال آن بیان در فطاعت و شناعت از گشت و شاعت مستغنی است قال الاستاذ
 وجه ثانی این است که قول باسکان شخصی که برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باشد
 قول باسکان اجتماع نفیضین است و هو باطل قال الحق الحق اتحاد علمیت میان
 هر دو قول باطل بالبداهه است خواه قول منی مصداق باشد خواه منی قول چه بقدر معنی مصداق لفظ
 قول افرادش از اخصی است افراد صبی با هم تباین می باشند که تقرری موضع پس هر دو با هم متباین

این متن صحیح است
 و در کتب در حدیث
 و در کتب در حدیث
 و در کتب در حدیث
 و در کتب در حدیث

توانند بود فاین محل والاتحاد و بر تقدیر ثانی حاصل قول ادای چنین باشد شخصی که برابر باشد
در جمیع کمالات ممکن است و حاصل قول ثانی اینکه اجتماع نقیضین ممکن است بنا برین حاصل عدم
اتحاد میان بر دو قول ظاهر است اگر ملا دانست که قول اول مستلزم قول ثانی است پس اگر دلیل قابل تمام
شود مستلزم ثابت خواهد شد لیکن مستلزم مفید مطلبی نیست چه لزوم اجتماع انقیضین لازم
نیست که محال بالذات باشد زیرا که لزوم محال بالذات کما فی محال بالغیر ممکن بالذات می باشد
چنانکه وجود و بر تقدیر عدم استلزم اجتماع انقیضین است معذره ممکن ممکن بالذات است و زیاده
ازین خواهد بود انشاء الله تعالی اقول بر جمیع افراد انسانی حتی که بله و صبیان ظاهر و پوید است
که الفاظ شخصی که برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باشد متنع ذاتی نیست و همچنین
معانی این الفاظ چنان الفاظ بالنسبه سلفین قائم و موجود اند و معانی این الفاظ و در افراد
حاصل و معقول اند و چنان لفظ اجتماع انقیضین که بر این است و معنی آنکه با و این قائم اند متنع
بالذات نیست متنع بالذات صدق اجتماع انقیضین است یعنی هر چه صادق علیه انقیضان و
مصدق اجتماع انقیضین باشد تسخیل بالذات است پس محل کلام استا ذنا مظهر العالی این است
که شخصی که صادق برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باشد صدق اجتماع انقیضین
است یعنی بر آن صادق است انه مساو له صلی الله علیه و سلم فی جمیع کمالات و انه یس مساو یا
له صلی الله علیه و سلم فی جمیع کمالات و مصداق اجتماع انقیضین متنع بالذات است پس
شخصی که مساوی برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باشد متنع بالذات است قول
با مکان شخصی که صادق برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باشد قول است با مکان
مصداق اجتماع انقیضین چه صادق برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات
مصداق اجتماع انقیضین است پس امکان آن امکان مصداق اجتماع انقیضین است
و متنع ذاتی مصداق اجتماع انقیضین اخص ذاتی آنست و چون مقصود از عبارت
مساوی آن و مراد مقتضی الیه بقول و قضیه معاد آن می باشد هر جا که مفاد یک قول مفاد قول

دیگر می باشد توان گفت که این قول آن قول است که الفاظ قولین و معانی ذمینی آن الفاظ متضاد
 باشند مثلاً اگر کسی گوید که قول با امکان صدق زید انسان و زید بیس با انسان معنا قول است
 با امکان اجتماع نقیضین عاقلی بران کس اعتراض تواند کرد باینکه قول اول متضمن دو تفسیر لغوی و
 است و قول ثانی متضمن آن نیست پس در میان هر دو قول تمایز خواهد بود یعنی صدوری باشد
 یا بمعنی مقول صینیت و نجا نیست چه هر عاقل میداند که معای قابل این است که مفاد امکان صدق
 زید انسان و زید بیس با انسان مساوی مفاد امکان اجتماع نقیضین است نه اتحاد و هر دو حصه
 قول بمعنی صدوری و نه اتحاد الفاظ مقول و نه اتحاد معانی آن الفاظ چنانکه میگویند که قول بودن
 وجودین میات قول است بودن وجود مشترک لفظی بحال آنکه هر دو حصه قول بمعنی مصدک
 متعارف اند و الفاظ مقول به این هر دو قول نیز متعارف اند چنانکه این تمییز که معلوم اول این نزاع تجدید
 است و مقتضای این قیام تعلیم او سفر طیبیه را بنیت زیارت مزار فائض الانوار جناب سید
 الامیر علیه ازکی صلوات الله علیهم انفق است و ادای او آب زیارت آن بارگاه
 خلایق پناه و احترام حرم مکرّم مدینه منوره را در شرکت فی العبادة شمرده است میگوید نه لائق
 عند ربی لم یحصل من ان یقال برای الله سبحانه و معبودم و ان یقال طلبتی جمیع الاکثرة فله اجد حال آنکه
 مابین قولین بمعنی صدوری و مابین هر دو الفاظ مقول قولین مذکورین فرق بین است مگر چون اواز
 بحسب بدانست و اشتقاق و مفاد قولین یک است اعتراضی که این تجدید و این اتحاد
 پدید باقتضای غبارت و غوایت به کلام استنادی مذکور آورده است بر کلام معلوم فرقه تجدید
 شیخی اوست و ارد است هر چه این قابل معنی کلام شیخ شیخ خود بیان نماید برسان
 منوال معنی کلام استنادی باشد و از چه پیورده گویند که تصاریح است بلیدان نا فهم است باز
 آمد ظاهر است کلام در امکان الفاظ و معانی و زمینه آن نیست کلام در امکان یا عدم امکان مصداق
 مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کلمات است و مقتضای این است که مصداق آن
 مصداق اجتماع نقیضین است و امکان مصداق آن امکان مصداق اجتماع نقیضیه است بحسب

انفاذ این سه سوره بر این گران جان سبک سزا بکلام را براتحاد و جود و حصد قول بمعنی مصدری و اتحاد
 الفاظ مقوله محمول نمود و همچو بنیان لب کشود و نهانست که در اسکان الفاظ دعائی و نهان کلام
 نیست و با هواد اول قار و رتبه کسرت فی الاسلام اما اثبات اینکه صدق مساوی آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم فی جمیع الکلمات مصداق اجتماع انقیضین است انشاء الله العزیز عنقریب می آید و معلوم
 می شود لایحالی که با تمثالی آن او با هم معنی محصل این قابل را از گرفته است می شود و از اینجا بر می آید
 که کلام این قابل همه بذیان معنی است بهیچ و گویا اعتراض او بر اتحاد و از آنچه بیان کردیم آشکار شد
 و قول او و اگر ملاک آن است که قول اول مستلزم قول ثانی است الی قوله گاهی محال بالغیر و ممکن
 بالذات می باشد بوجه چند معنی است اول اینکه او می گوید که اگر دلیل قابل معنی است و نه فاعلهم العباد
 تمام شود مستلزم قول اول قول ثانی را ثابت خواهد شد و قول اول و قول ثانی حسب فهم او یا
 بمعنی مصدریت یا بمعنی مقول علی الاول معنی کلام او این است که گفتن این الفاظ یعنی اسکان شخصی
 که برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کلمات باشد مستلزم است گفتن این سه لفظ یعنی مکان
 اجتماع انقیضین را و این مرجح البطلان است چه گفتن شخصی چند الفاظ مخصوصه را مستلزم گفتن آن
 شخص دیگر الفاظ مخصوصه را نتواند بود گفتن با اختیار گوینده یک گفتن را دیگر گفتن لازم نتواند بود
 خواه که این دلیل تمام شود یا نه و علی الثانی معنی کلامش این است که الفاظ مقوله اول مستلزم الفاظ
 مقوله ثانی است و این هم ظاهر البطلان است چه وجود و قیام لفظی بلا لفظی مستلزم وجود و قیام لفظی
 دیگر توان لافظ نیست خواه که ام دلیل تمام شود یا نه و اگر معنی قول اول بمعنی قول ثانی در قول
 او که قول با مستلزم قول ثانی است و در این معنی مصدری قول بمعنی مقول است حصر کردنش معنی
 هر دو قول در کلام است و در معنی مصدری و معنی مقول باطل و همه آنچه سابق گفته لاطایل است
 و دوم اینکه قول او چه ملزوم اجتماع انقیضین لازم نیست که محال بالذات باشد گاهی محال
 بالغیر و ممکن بالذات می باشد حسب فهم او معنی است زیرا که حسب فهم او معنی این کلام
 چنین است که گفتن الفاظ مقوله اول مستلزم گفتن الفاظ مقوله ثانی است یا این است

که الفاظ مقوله اول مستلزم الفاظ مقوله ثانی است و ظاهر است که این شبهه لفظی اسکان اجتماع
 انقیضین گفتن این سه لفظ محال بالذات نیست و اگر مرادش این است که وجود ذهنی مفهوم
 مقوله اولین مستلزم وجود ذهنی مفهوم مقوله ثانی است یعنی اینکه وجود ذهنی معنی مفهوم اسکان شخص که
 برابر آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات باشد و حصول این مفهوم در ذهن مستلزم وجود ذهنی
 معنی مفهوم اسکان اجتماع انقیضین حصول آن در ذهن است برین تقدیر این کلام صحیح نیست
 چه مفهوم اجتماع انقیضین محال نیست و اگر مرادش این است که مصداق قضیه قائله که شخصی که
 برابر آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات باشد ممکن است مستلزم مصداق قضیه قائله است که
 مصداق اجتماع انقیضین ممکن است بر این تقدیر هم کلام او بمعنی است چه مصداق شخصی که برابر
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات باشد مصداق اجتماع انقیضین است که بر تقدیر وجودش
 بر آن صادق است آنکه مساوی صلی الله علیه وسلم فی جمیع کمالات نیست بسا که فی جمیع کمالات
 و اسکان مصداق مساوی اسکان مصداق اجتماع انقیضین است پس مصداق قضیه اولی مصداق
 قضیه ثانی است نه اینکه مصداق قضیه اولی مستلزم مصداق قضیه ثانی است و بنا بر بودن
 مصداق قضیه اولی مصداق قضیه ثانی حکم با حقا و مفاد این هر دو قضیه صحیح است و تفایر عبارت
 در آن قاضی نخواهد بود و این مقال را باید که بعد تسلیم تمام دلیل که استناد آورده است بیان نماید که
 مصداق قضیه اولی مفایر مصداق قضیه ثانی است مستلزم آنست تا این کلام او صحیح باشد و حال
 این است که مقتضای دلیل مذکور این است که مصداق علیه السامی مصداق علیه نه بیس بسا و
 فاسکان مایصدق علیه السامی اسکان مایصدق علیه النقیضان اسی آنکه مساوی و سب مساوی
 و مایصدق النقیضان مصداق اجتماع انقیضین و مصداق اجتماع انقیضین محال بالذات
 است نه مایصدق علیه آنکه مساوی متمنع بالذات است این قایل را برای تصحیح این کلام خود لازم
 است بیان اینکه بعد تسلیم تمام دلیل مذکور مایصدق علیه السامی مایصدق علیه نه بیس بسا و
 بلکه مایصدق علیه النقیضان و رای مایصدق علیه السامی است و مایصدق علیه السامی مستلزم

ما صدق علیه التقيض ان است و علی التمثل بعد تسليم ايکه ما صدق علیه المساوی ملزوم صدق اجتماع
التقيضين است زمعنی بيان نمايد که از فرض وقوع ما صدق علیه المساوی بالنظر الى ذاته اجتماع
التقيضين لازم نیست چه بر تقدير لزوم اجتماع التقيضين از فرض وقوع آن بالنظر الى ذاته
ما صدق علیه المساوی ممکن بالذات نمواند بود که اين قایل خود از شرح عقايد نقل کرده است
ان ممکن لا يلزم من خض وقوعه محال بالنظر الى ذاته و قياس استلزام مساوی اجتماع التقيضين
را بر استلزام عدم معلول اولی که ممکن است عدم واجب بجهان را که متنع بالذات است نتوان
کرد چه استلزام عدم معلول اول عدم واجب بجهان را بالنظر الى ذاته نیست بلکه از جهت علته
علیت است و استلزام وقوع مساوی اجتماع التقيضين را نظر بنفس مساوات در جمیع
کالات است نه از جهت امر زاید بنفس مساوات و اگر تشریح ثانی بر فهم کج اين قایل کرده
شود و گفته آيد که بر تقدير تمام دلیل وقوع مساوی که استلزام اجتماع التقيضين است
ممکن بالذات است تا بهم دعایي مقدمه ای این قایل و عقیده باطل این جايل و اهل لغوی مقدمه
مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کالات باطل می آید و در پی نفی اتساع ذاتی آن
لا طایل است زیرا که بعد تسليم استلزام وقوع مساوی اجتماع التقيضين را که محال بالذات
است این قایل عدم وقوع مساوی را مستند الى العلة الوجیه بیلد باطلا سيل الى الثاني و لا
این عدم که ممکن است واقع بودی علی الاول عدم وقوع آن یا مستند الى العلة الوجیه بالايجاب است
یا مستند الى العلة الوجیه بالاخييار است ثانی باطل است چه بر این تقدير رفع این عدم باعتبار فاعل
واقع فی نفس الامر تواند شد و چون رفع این عدم ملزوم اجتماع التقيضين است و ملزوم
بی لازم و نفس الامر واقع نتواند شد لازم است که بر این تقدير گفته آید که اجتماع التقيضين
باعتبار فاعل و نفس الامر واقع نتواند شد و اللازم صرح البطلان تعیین شد شقی اول یعنی ايکه
عدم وقوع مساوی مستند الى العلة الوجیه بالايجاب است و هر چه مستند الى الواجب
بالايجاب است متعلقه قدرت که عبادت از جهت فعل و حرکت است نه تواند بود و الا مستند

الواجب بالاجاب نباشد و این قایل سابق در بحث صفات کمالیه واجب بجهان تصریح کرده
است باینکه آنچه مستند الی الواجب بالاجاب است تحت قدرت داخل نیست و اگر لازم
محال بالذات بدانست این قایل مستند الی الواجب بالاختیار تواند شد و از ضرورت قول
باستناد صفات کمالیه و بجهان الیه سبحانه بالاجاب چه بود پس این دو منزل هم می آید و یکسان است
و حق همان است که اول بیان کرده ایم که مصداق مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم و جمیع کائنات
که مصداق اجتماع انقیضین است متمتع بالذات است و از واجب اعلا واجب قول در است
چنانکه وجود و زید بر تقدیر عدم او مستلزم اجتماع انقیضین است معذرا لکن بالذات است که سبب
بهره از نعم دار و کوازیله و بصیان باشد چه شیده نیست که مفهوم وجود و زید بر تقدیر عدم او یعنی
معانی زبیه این الفاظ و غنوم اجتماع انقیضین از معانی موجوده و نهی است آن نه محال بالذات
است و نه مستلزم محال بالذات و در آن هیچ گفتگو نیست اما مصداق وجود و زید بر تقدیر
عدم او و صدق زید بر وجود است بر تقدیر اینکه زید موجود نیست مصداق اجتماع انقیضین که
محال بالذات است همین محال بالذات است که مصداق زید موجود است و مصداق زید موجود
نیست معما تحقق باشد پس مصداق وجود و زید بر تقدیر عدم او مصداق اجتماع انقیضین است
و محال بالذات است و مفاد وجود و زید بر تقدیر عدم او جز این نیست که زید موجود باشد بر تقدیر
اینکه موجود نباشد و وجودش مجامع عدم او باشد و همین مفاد اجتماع انقیضین است که الفاظ
و معانی الفاظ یک نباشد کلام در اسکان و امتناع الفاظ و معانی الفاظ نیست پس وجود
زید بر تقدیر عدم او مستلزم اجتماع انقیضین نیست بلکه وجود و زید بر تقدیر عدم او بحسب المصداق
عین اجتماع انقیضین است که محال بالذات است زیرا که مصداق وجود و زید بر تقدیر عدم
او همین است که زید موجود باشد و مفاد اجتماع انقیضین نیست بلکه بحسب
المصداق عین اجتماع انقیضین است این قایل بر تغییر الفاظ و معانی الفاظ که مکتوبات
است و فهم او است نظر کرده حکم باستلزام میکند و نمی داند که الفاظ مذکوره و معانی آن

اقول در قول سابق بوضوح می بینیم که غیبت تمام میان هر دو قول غلط است و دلیلش نیز مثبت
 غیبت و اتحاد نیست آری بر تقدیر تراضیت خود موجب استلزام است ولیکن این مفید متوقف
 نیست بقول در قول سابق بوضوح می بینیم که اتحاد بودن مفاد امکان شخصی که برابر آنحضرت صلی الله
 علیه و آله و سلم در جمیع کمالات باشد مفاد امکان اجتماع انقیضین ناشی از غایت عبادت و ناهمی
 است و دلیل مثبت این است که مصداق مساوی مصداق اجتماع انقیضین است نه مثبت استلزام
 و علی تقدیر التسلل استلزام مصداق مساوی مصداق اجتماع انقیضین را با نظر الی ذات مثبت
 متعلق ذاتی مصداق مساوی است اما فاداستان فومی الطلک پس بیان آن این است
 که اگر فرض کرده شود که شخصی برابر آنحضرت در جمیع کمالات باشد از دو حال خالی نیست یا آن
 شخص خاتم الانبیاء باشد یا آن شخص خاتم الانبیاء نباشد قال لا تخلف الا خلف چون آن
 شخص را در جمیع کمالات برابر فرض کرده آید و نیز خاتمت نمود کمالات است و داخل در جمیع پس
 بودن آن شخص خاتم الانبیاء چه معنی دارد و حاصلش چنان باشد که زید را عالم فرض کرده گوئیم زید
 عالم باشد یا جلال و مخالفت این کلام بظاهر است شوق اول متعین تر دید قبیح و حاجت شوق ثانی نه نیست
 چنانچه مزعمی محال شوق اول می آید چنانچه او ذکر کرده قول چون دعوی استناد این است که امکان مصداق
 مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات امکان مصداق اجتماع انقیضین است
 و دلیل بر این دعوی آنست که اگر مصداق برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات فرض کرده
 شود از دو حال خالی نتواند بود یا او خاتم الانبیاء باشد یا نه باشد بر هر دو تقدیر بر آن صادق است
 اندلیس مساوی و بر هر دو تقدیر او مصداق علیه انقیضان و مصداق اجتماع انقیضین است و این
 بیان بی تردید و تحقیق باینکه آن مساوی مفروض خاتم الانبیاء باشد یا خاتم الانبیاء نباشد صورت
 نمی تواند بست این تردید و تحقیق برای تقریر دلیل برای یک مساوی مفروض مصداق اجتماع
 انقیضین است ضروری است این حق بی عقل دعوی را نفیید و دلیل را نفیید و حاصل دلیل
 نتوانست نفیید و ندانست که تقریر دلیل مثبتی برین تردید است و آنچه گفته که چون آن شخص را

مع خلف اول
 خلف اول و
 ج خلف
 منبى الاول

برابر در جمیع کمالات فرض کرده آید و خاتمت بمجموع کمالات است و داخل در جمیع پس نبودن آن شخص
 خاتم الانبیا چه معنی دارد و مورد دلیل است چه بر تقدیر نبودن آن شخص مساوی مفروض خاتم الانبیا بر او
 صادق خواهد آمد نه لیس مساوی پس بر این تقدیر آن صدق اجتماع انقیضین باشد چنانکه بر
 تقدیر بودنش خاتم الانبیا بر او صادق است نه لیس مساوی پس بر هر تقدیر او صدق اجتماع انقیضین
 است و نظیرش این است که شما کسی گوید که عمر و شما اعلم من الله العلم است و زید مساوی او نیست
 و علم کسی دیگر بعلم من الله العلم است گوید که زید مساوی او است و ابطال قول
 ایکس گفته شود که آیا زید اعلم من الله العلم است یا نه اگر زید اعلم من الله العلم نیست مساوی عمر نه شد
 پس مساوی مفروض مساوی نشد و اگر اعلم من الله العلم است عمر و زید هم من الله العلم و ابطال قول
 اعلم من الله العلم نشد بر این تقدیر هم زید مساوی عمر نشد پس مساوی مفروض مساوی نشد این
 تردید قبیح نیست برای ابطال قول ایکس و اثبات اینکه صدق مفاد قول او صدق مفاد
 متناقضین است این تردید بجا نیست و حاجت بشق ثانی ازین جهت است که مقصود اثبات
 این است که مساوی مفروض بر هر تقدیر صدق اجتماع انقیضین است این قابل بی فهمیدن
 مقصود استدلال و حاصل استدلال با تقضای جماعت و بلا دقت خود و با عرض حق میش آمده خود
 رانزد محصلین فضیلت می کند و هذا الفیه سطحیه و ابسلا وة قال الاستا و العلمام و علی
 التقدیرین برابر آنحضرت نشد چنانکه آن شخص خاتم الانبیا باشد بر این تقدیر آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم خاتم الانبیا نباشد البقاء و الله پس در آن شخص کمالی باشد که در آن حضرت صلی الله علیه و سلم
 نباشد و فلک الکمال ختم الانبیا پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم برابر آن شخص نباشد و اگر آن شخص
 خاتم الانبیا نباشد و آنحضرت صلی الله علیه و سلم بلا شبهه خاتم الانبیا هستند پس در آن حضرت
 صلی الله علیه و سلم کمالی یافته شده که در آن شخص بر این تقدیر نیست و ختم الانبیا پس آن شخص
 برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد فعلی التقدیرین یلزم عدم العلم و علی تقدیر تحقیق
 پس تحقیق نیست که وجه شخصی که برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باشد مستلزم

این است که آن شخص بر آن شخص صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات نباشد قال الخالف الخالف
 اقول شق اول بر تقدیری است که زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم باشد پس آن شخص تمام
 الانبیا باشد و شق ثانی بر تقدیر تقدم زمان نبوت آن شخص است که همان اظهار پس گریختن گفت
 که اگر زمان مساوی مذکور موثر باشد همان مساوی فقط خاتم باشد و اگر زمان مقدم باشد پس
 همان مساوی خاتم نباشد لیکن میگویم که در اینجا احتمال ثالث است که زمان نبوت هر دو متساوی
 یکی باشد و برین تقدیر بر دو برابر خاتم الانبیا باشند چه ممکن است که دو شخص در یک زمان نبی شوند
 نبوت ختم می شود پس بر دو متساوی می شدند درین کمال و علی هذا القیاس سایر کمالات پس
 هیچ محذور لازم نیاید الا آنکه این احتمال ثالث واقع نگشت و عدم وقوع منافی اسکان نیست
 چنانکه ظاهر است پس احتمال ممکن بالذات و متنع بالذات حاصل آنکه ختمی که آن شخص خاتم الانبیا
 باشد آنرا کلمه است یعنی بر بر وضع اگر آن شخص خاتم الانبیا باشد آنحضرت صلی الله علیه و سلم ایضا
 باشد خاتم الانبیا نباشد پس کاوب است چه بجمیع تقادیر تقدیر اتحاد زمان نبوت است برین
 تقدیر بر دو خاتم الانبیا باشند پس این مقدمه که اگر آن شخص خاتم الانبیا باشد آن شخص ممنوع خواهد بود
 و اگر برین گرفته شود یعنی گاهی چنین است که اکثر آن شخص خاتم الانبیا باشند پس لزوم محال
 برین وضع خاص است پس این وضع خاص مستلزم محال محال باشد نه طبیعت مقدم که بودن
 آن شخص خاتم الانبیا است و بر همه تقادیر و کلیه شرطیه چه بر بعض وضع که وضع مقارنت زمانه
 هر دو متساوی هر دو خاتم الانبیا خواهند بود و جزیه دیگر که اگر آن شخص خاتم الانبیا باشد و بر بعض
 تقادیر آنحضرت نیز خاتم الانبیا باشند نیز صادق خواهد بود پس تحلیل که وضع خاص است وضع
 مخالفت زمانه هر دو متساوی است و استحالة وضع خاص بدون استحالة جمیع اوضاع جمیع
 امتناع بالذات برای ممکن بالذات و این معنی ادعای اهل حق است که مساوی آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم متنع بالذات است و ممکن بالذات پس داخل تحت قدرت کامله غیر متحقق
 الزم و نخواهد بود و بر الطوبی که محض اینکه دو قوم فرار دادیم یکی موسوم بقوم کریم و دیگری سلسلی

مع مخالف
 باین وجه
 و در بعضی
 یک یک
 حالت
 در شکی

بقوم شریف و قوم اکرم که لات علم حفظ قرآن و خوش نویسی و کتابت و شاعریت مثلاً متحقق بود
بر عود زید و اقصاء او کجا لات مذکور جمله که لات مزبور ختم شدند پس زید خاتم که لات
گشت و در قوم شریف که نیز که لات مظهره بودند و چون کس بجز و بکلی تقدیم کی بر دیگری
همه که لات ختم شدند میگویم که در قوم اکرم در سادی زید که خالد نام نهادم بادی تغییر و تبدیل
اسامی مقدمات دلیل استدلال جاری است چنانکه گفته شود که مساوی زید و جمیع که لات
متحقق بالذات چه در صورت اسکان بر تقدیر وجود خاص در آن مساوی و صفت خاتم که لات اگر
یافته شود در زید نخواهد بود و اگر صفت مذکور در آن یافته نشد و در زید بلا شبهه است بهر دو
تقدیر که لات ختم که لات دیگری یافته شدند در دیگری پس هر دو متساوی نشدند با وجود فرض
تساوی هر دو الی آخر اما قال و مخالفت این کلام ظاهر است زیرا که شق اول اختیار کردیم که آن
وجود و صفت خاتم در آن مساوی است و قل شما که در زید نخواهد بود ممنوع است بلکه بر تقدیر
وجود مساوی و هر دو موجود خواهد بود چنانکه در قوم شریف و مساوی عمر و که بکر است
بسبب بودن زمانه هر دو یکی و فرق همین قدر است که عمر و بکر هر دو خاتم متساوی هستند در
قضیه خارجی و زید و خالد در قضیه حقیقیه و زید خاتم بالفعل در خارج و خالد بر تقدیر وجود
در زمان زید و این معنی منافی معنوم حقیقیه نیست چنانکه کل شلث که آری خاتم را تا خرو
مخثوم را تقدم زمانه لازم است پس اگر مساوی خاتم که خاتم و متاخر از مخثوم خواهد بود و موخر
از زید خاتم یا مقدم از و فرض کنیم محالیکه مذکور است در خلاصه استدلال لازم می آید زیرا که
در احتمال اول تاخر در زید و در ثانی تاخر در مساوی یعنی خالد فوت گشت و تا خلاصه خاتم
است پس وجود و ملزوم بدون لازم مفروض گشت و این محال است لهذا مستلزم محال
اجتماع التخصیص گشت لیکن وجود ملزوم بدون لازم که مفروض است او خود محال است
فی نفسه نظیر استحالة لازم که اجتماع التخصیص است نه وجود مساوی زید زیرا که جایز است
که زمانه هر دو متساوی کی باشد چنانکه در عمر و دیگر در قوم شریف و هیچ محدود لازم نمی آید قول

چون این پدیدانهم در اختصاص نامهمی را از حد گذرانیده مارا باید که اول تفصیل ریزل بر رانیم بعد از آن
 معاوجه بگوئیم ای اوسا زیم اول باید دانست که اوجا نه که آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم
 از جمله ملکات برگزیده با آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بعضی صفات کمال آنچنان بخشیده که اجمال
 اشتراک بین اثنین ندارد اثبات آن بدیگری علی سلب آن از آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم
 و اثبات آن با آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بی نفی آن از جمیع من عدا که محتمل نیست پس بعد تسلیم
 انحصار آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم آن صفات کماله تجویرات صفات دیگری بآن صفات تجویر
 اجتماع ثبوت آن صفات با آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم با سلب ثبوت آن با آنحضرت صلی الله
 علیه و آله وسلم و اجتماع سلب ثبوت آن صفات بنیر آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم با ثبوت آن
 صفات بآن غیر است پس تجویر اجتماع انقضیین است پس آن غیر که مساوی آنحضرت صلی الله
 علیه و آله وسلم در آن صفات فرض کرده شود مصداق اجتماع انقضیین است و مصداق اجتماع
 انقضیین محال بالذات است بر وجه باشد مثلا بسکه مصداق این پس با بیض مساو انسانیکه
 مصداق کاتب و پس بکاتب مساو شخصی که مصداق عالم و پس بعالم مسا باشد متنع بالذات است
 پس شخصی که مصداق مساوی صلی الله علیه و آله وسلم فی الکالات است اصدق علیه نه مساو صلی الله
 علیه و آله وسلم فی جمیع الکالات و اندر پس مساو فی الکالات است فهو مصداق اجتماع انقضیین فهو
 متنع بالذات و از جمله آن صفات که احتمال اشتراک بین اثنین ندارد و اوجا نه آنحضرت صلی الله
 علیه و آله وسلم بین ملکات بآن صفات اختصاص بخشیده است خاتم النبیین است که این صفت
 احتمال اشتراک بین اثنین ندارد زیرا که انبیین جمع محلی بالاسام از صیغ عموم و استتراق است پس پس
 خاتم النبیین آخرین همه انبیاء یعنی آن نبی که پس همه انبیاء بعوث شود و این صفت بر و نبی صادق
 نتواند شد زیرا که صدق آن بر یکی از آن هر دو نخواهد که آن روی داخل عموم صفات النبیین
 انبیین باشد و آخرین همه انبیاء نباشد و صدق آن بر روی نخواهد که آن یکی داخل عموم صفات النبیین
 یعنی انبیین باشد و آخرین همه نبیین نباشد پس فرض صدق خاتم النبیین بر و کس فرض انقضیین

است چه صدق خاتم النبیین بر یکی از ان هر دو بی عدم صدق خاتم النبیین بر دیگری
 محتمل نیست چه خاتم النبیین یعنی آن نبی که متاخر از سایر انبیاء بعوث باشد سوای یک
 نبی که دین او موبد و ناسخ ادیان و ملت و ناسخ غل باشد و همه کسان که در عهد او
 یا بعد عهد او باشند است او باشند تواند شد بر هر واحد از دو نبی صادق
 نمی تواند شد و متاخر از سایر انبیاء بعوث است و دین او موبد و ناسخ ادیان است
 و همه کسان که در عهد او یا بعد عهد او باشند است او باشند والا هر یکی از ان
 دو نبی از هر یکی از ان هر دو متاخر بعوث باشد و دین هر یک از ان هر دو ناسخ دین
 هر یک از ان و هر یکی از ان هر دو است هر یکی از ان هر دو باشد و الا لازم صریح
 الاستحالة و اقصاف آنحضرت صلی الله علیه و سلم بصفت خاتم النبیین بمعنی اینکه
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم متاخر از سایر انبیاء بعوث اند و کسان از ثقلین که در
 عهد سعادت نهند آنجناب صلی الله علیه و سلم بوده اند یا بعد العهد بودند و هستند
 و خواهند شد است آنحضرت صلی الله علیه و سلم اند و دین آنحضرت صلی الله علیه و سلم موبد
 و ناسخ ادیان و ملت او ناسخ غل قطعاً ثابت است قال عز من قائل ما کان محمدا
 ابدا احد من رجالکم و لکن رسول الله و خاتم النبیین و قال ما ارسلنا
 الا کافه للناس بشیرا و نذیرا فلفظ النبیین که جمع محلی باللام است صیغه عموم مستغنی
 است پس معنی خاتم النبیین آخرین همه انبیاء است و قوله کافه للناس نص است بر عموم
 رسالت آنحضرت صلی الله علیه و سلم همه اناسی موجودین عهد آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 و بعد عهد آنحضرت صلی الله علیه و سلم را و روی فی حدیث معراج صلی الله علیه و سلم
 فقال تبارک و تعالی لای النبی صلی الله علیه و سلم سل فقال انک اتخذت ابراهیم خلیلا
 و عطیته ملکا عظیما و ملک موسی تحکیم و اعطیت داود ملکا عظیما و انت له اجدید و
 سخرت له الجبال و اعطیت سلیمان ملکا عظیما و سخرت له الجن و الانس و اشیا طیبه و عطیت

لمکا لا یعنی احد من بعده و علمت عیسی التوریه و الانجیل و جعلت یبار الاکمه و الا برحی ما فتر
 و امه من الشیطان الیوم علم کن له علیها سبیل فقال له رب تعالی قد اتخذتک حبیباً فهو
 مکتوب فی التوریه محمد حبیب الرحمن و ارسلتک الی الناس كافة و جعلت استک هم
 الاولون و هم الآخرون و جعلت استک الایحوز لهم خطبته تنی لشهد و انک عبدی و رسولی
 و جعلتک اول نبیین خلقا و آخرهم بعثا و اعطیتک سبعاً من المثانی و لم اعطها نبیا
 قبلك و اعطیتک خواتیم سورة البقرة من کنیز تحت عرشی لم اعطها نبیا قبلك و جعلتک فاتحاً و خاتماً
 انتهی و قال صلی الله علیه و سلم کنت اول الانبیاء فی الخلق و آخرهم فی البعث و کتب عقاید
 شحون اند باینکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم النبیین و آخر الانبیاء اند و اینکه آنجناب
 صلی الله علیه و سلم صحابه و سلم صعود اند الی الناس كافة بل الی الثقلین كافة بل الی
 الخلق كافة و دین آنحضرت صلی الله علیه و سلم موبد و ناسخ اویان است غالبه که مخالف
 هم بیکار رخا رآن کند فلا حجة الی نقل الایات و الاشاره الواروة فی هذا الباب اذا
 تمهد بذات نقول که دعوی ما این است که شخصی که مصداق مساوی آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم در جمیع کمالات باشد مقتنع بالذات است و بعد تسلیم اقصاف آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم جمیع کمالات که در ذات قدسی صفات آنحضرت صلی الله علیه و سلم بوده اند
 قول بامکان مصداق مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باطل است و دلیل بر آن
 این است که اگر مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات ممکن باشد از وقوع آن نظر الی
 نفس ذات محال لازم ناید حال آنکه او مصداق اجتماع انقضضین است شخصی که مساوی آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم در جمیع کمالات باشد اگر موجود فرض کرده شود یا خاتم النبیین باشد یا خاتم النبیین نباشد
 علی الثانی مساوی مفروض مساوی نه شد پس مصداق آید بران آنکه مساوی
 صلی الله علیه و سلم صحابه و سلم فی جمیع کمالات و آنکه لیس مساوی صلی الله علیه و سلم
 فی جمیع کمالات فهو مصداق اجتماع انقضضین فهو محال بالذات و علی الاول آنحضرت

صلى الله عليه وسلم خاتم النبيين نباشد معاذ الله زیرا که سابق محقق شده که صفت خاتم
 النبيين احتمال اشتراک بین ثلثین ندارد بر این شق نیز آن مساوی مفروض مساوی نشد
 فیصدق علیه انه مساوی صلى الله عليه وسلم فی جمیع الکالات و ليس بمساوی صلى الله عليه وآله
 وسلم فی جمیع الکالات فهو مصداق اجتماع النقيضين فهو محال بالذات و هم مصداق مساوی
 بر فرض وجودش مصداق انه ليس بمساوی است فوجوده مستلزم لعدم مساوی با وجوده مستلزم
 لعدم تمتنع بالذات و تقریر آخر اگر مصداق مساوی آنحضرت صلى الله عليه وسلم در جمیع کمالات
 ممکن باشد بعد فرض وجودش یا داخل عموم انبيیین باشد یا نه اگر داخل عموم انبيیین باشد
 از جمله سایر انبیاء باشد که آنحضرت صلى الله عليه وسلم آخرین آنهمه است پس لامحاله آنحضرت
 صلى الله عليه وسلم از ان متاخر بعوث باشد پس مساوی مفروض آخرین انبیاء نباشد پس
 مساوی باشد و نباشد و اگر داخل عموم انبيیین نباشد پس نبی نباشد پس مساوی آنحضرت
 صلى الله عليه وسلم نباشد پس مساوی باشد و مساوی نباشد و تقریر آخر اگر مصداق مساوی
 آنحضرت صلى الله عليه وسلم در جمیع کمالات ممکن باشد بعد فرض وجودش یا او الی الناس
 کافه یعنی جمله کسانی که در عهد وجودش و بعد عهد وجودش باشند مرسل باشد یا نه علی الثانی
 او مساوی آنحضرت صلى الله عليه وسلم نشد چه آنحضرت صلى الله عليه وسلم الی الناس کافه یعنی جمله
 کسانی که در عهد وجود با وجود آنحضرت صلى الله عليه وسلم و بعد آن موجود باشند مرسل است
 و بر این تقدیر این صفت در مساوی مفروض یافته نشد پس مساوی باشد و مساوی نباشد
 و علی الاول یا آنحضرت صلى الله عليه وسلم است آنحضرت صلى الله عليه وسلم و عموم الناس
 کافه داخل باشد یا نه اگر داخل باشند آن مساوی مفروض مساوی آنحضرت صلى الله
 علیه وسلم نشد ضرورة عدم تساوی المرسل والمرسل و اگر داخل نباشند عهد آنحضرت
 صلى الله عليه وسلم از عهد مساوی مفروض متاخر باشد پس آن مساوی خاتم انبيیین نباشد
 پس مساوی باشد و نباشد و به تقریر آخر اگر مصداق مساوی آنحضرت صلى الله

علیه وسلم ممکن باشد بعد فرض وجودش او با در عموم الناس کافه فی قوله سبحانه واما اسلمک
 الا کافه للناس دخل باشد یا نه اگر دخل باشد و از امت آنحضرت صلی الله علیه وسلم
 باشد پس مساوی آن حضرت صلی الله علیه وسلم نباشد پس مساوی باشد و نباشد
 و اگر دخل نباشد و وجود مفروض آن قبل عهد آنحضرت صلی الله علیه وسلم باشد پس با و خاتم
 النبیین نباشد پس مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم نباشد پس مساوی باشد
 و نباشد فعلى التقادیر آن مساوی مفروض مصداق اجتماع التیقضین است و مصداق
 اجتماع التیقضین محال بالذات است پس آن محال بالذات است و هو المطلوب
 و به تقریر آخر اگر مصداق مساوی آن حضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات ممکن باشد
 بعد فرض وقوع آن یا صاحب دین کتاب باشد یا نه اگر صاحب دین و کتاب نباشد مساوی
 آن حضرت نباشد پس مساوی نشد و نشد و اگر صاحب دین و کتاب باشد دین کتاب او
 سفایر دین و کتاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم باشد پس دین و کتاب او یا منسوخ بدین
 کتاب آنحضرت صلی الله علیه وسلم باشد پس با و خاتم النبیین نباشد پس مساوی آن حضرت
 صلی الله علیه وسلم در جمیع صفات گنال نباشد پس مساوی شد و مساوی نشد یا دین و کتاب
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم معاذ الله بدین و کتاب او منسوخ باشد بر این شق آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم خاتم النبیین نشد و هو خلاف اسلم مع ذلك باین شق او مساوی
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم نباشد پس مساوی شد و نشد بهر تقدیر و مصداق اجتماع التیقضین
 است و مصداق اجتماع التیقضین محال بالذات است پس مساوی مفروض مصداق
 اجتماع التیقضین است و فی التفصیل تقریر الدلیل و حاصل این است که دو کس هر چه که
 باشند و محصور بخاتم النبیین نتوانند صفات یکی باین صفت بی سلب صفات
 جمیع ماعداه باین صفت مختل نیست این حق ناظم حاصل دلیل نه فیه و توهم کر که حاصل
 دلیل این است که اگر زاده مساوی مذکور را از زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم

امور باشد همان مساوی نقطه خاتم النبیین باشد و اگر زمانه او بر زمان نبوت
 آن حضرت صلی الله علیه وسلم مقدم باشد آن مساوی خاتم نباشد پس بر آن
 اعتراض کرد که در اینجا احتمال ثالث است که زمانه او و زمانه نبوت آن حضرت
 صلی الله علیه وسلم یک باشد بر این تقدیر هر دو یعنی آن حضرت صلی الله علیه وسلم
 و مساوی مفروض خاتم النبیین باشند و ندانست که معنی بودن آن حضرت
 صلی الله علیه وسلم خاتم النبیین این است که آن حضرت صلی الله علیه وسلم
 آخرین همه نبیین اند و بعد سایر انبیاءبعوث اند و صیغه النبیین صیغه عموم
 و استغراق است و خاتم سوی النبیین مصاف است پس خاتم النبیین
 همان کس تواند بود که بعثت او بعد سایر انبیاء باشد و دین او ناسخ همه ادیان
 و نبوت او عام و همه کسان که در عهد او یا بعد عهد او باشند است او باشند
 اگر دینی در یک زمان باشد هر چه کی از آن هر دو صادق آید که او بعد
 جمیع من عداه من الانبیاءبعوث است و نه اینکه درین او ناسخ همه ادیان است و نه
 نبوت او عام است و نه همه کسان که در عهد او و بعد عهد او نبوت است او باشند
 در این صورت یکی هم از آن هر دو خاتم النبیین نشد ازین کلام او برین شد که این چیز بالغ
 تا حال معنی خاتم النبیین ندانسته است و نفهمیده که اتصاف کسی بخاتم النبیین بی آنکه
 در عهد نبوت او و بعد عهد او دیگری نباشد محتمل نیست و نتوانست دانست که اگر نبی دیگر
 در عهد سعادت محمد آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم بعوث فرض کرده شود یا او بر دین و شریعت
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم باشد پس او آخرین نبی باشد و صاحب دین و کتاب نشد
 پس مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم نشد یا آن حضرت صلی الله علیه وسلم بر دین و شریعت
 او باشد پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم آخرین همه انبیاء شد و صاحب دین و کتاب
 نشد و علی هذا تقدیر مع کونه خلاف المسلم مساوی مساوی نشد یا دین شریعت او فای

دین و شریعت آنحضرت صلی الله علیه و سلم باشد پس با دین و شریعت او موبد باشد پس این
 و شریعت آنحضرت صلی الله علیه و سلم موبد نباشد برین تقدیر آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 مساوی او نباشد پس او مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم باشد و مساوی نباشد با دین
 شریعت او موبد نباشد پس آن مساوی مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد پس
 مساوی باشد و مساوی نباشد و علی التقادیر فهو مصداق اجتماع النقیضین است
 و نیز اگر بالفرض نبی دیگر در عهد نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم بعوث باشد یا او مرسل
 الی الناس کافه باشد یا مرسل الی الناس کافه نباشد اگر مرسل الی الناس کافه نباشد
 آن مساوی مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد لکن صلی الله علیه و سلم مرسل الی
 الناس کافه و اگر مرسل الی الناس کافه باشد آنحضرت صلی الله علیه و سلم از امت او باشد
 العیاذ بالله و براین تقدیر با وجود بودن این خلاف مسلم آنحضرت صلی الله علیه و سلم مساوی
 او نباشد پس او مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم باشد و مساوی آن حضرت صلی الله
 علیه و سلم فی جمیع الکمالات نباشد بهر تقدیر او مصداق اجتماع النقیضین است و مصداق
 اجتماع النقیضین محال بالذات است فهو محال بالذات ابدای این احتمال ناشی از
 غایت نادانی و بی ایمانی این سرگردان جهال است و آنچه گفته است که شق اول بر تقدیر
 تقدم زمان نبوت آنحضرت است و شق ثانی بر تقدیر تقدم زمان نبوت شخص مفروض مساوی
 است خضر مستدل نیست بلکه شیدار کان دلیل است زیرا که چون مبرین شد که وصف
 خاتم النبیین آسمان شتر اک برین آئین ندارد و بودن دو کس خاتم النبیین محال است
 پس اگر وجود مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرض کرده شود آن مساوی خاتم النبیین
 باشد پس زمان نبوت او متاخر از زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم باشد و آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم خاتم النبیین است پس زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم از زمان
 نبوت او متاخر باشد پس زمان نبوت آن مساوی نسبت بزمان نبوت آنحضرت صلی الله

علیه السلام هم متأخر باشد و نباشد و هم مقدم باشد و نباشد فهو صدق اجتماع انقیضین فهو محال بالذات
 پس وجود مساوی که مصداق اجتماع انقیضین است محال بالذات است و ذلک هو
 المدعی و قول او پس گویا چنین گفت الی آخره یعنی است بر نفی شدنش حاصل دلیل اثباتی در
 بودن مساوی خاتم الانبیا که در قوت نبودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم الانبیا است
 و بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم الانبیا که در قوت نبودن آن مساوی خاتم الانبیا
 است بوده است و بنا بر اعلیه فرض مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات
 فرض مصداق اجتماع انقیضین است و چون خاتم الانبیا بودن مساوی مفروض
 بی تاخر زمان نبوت ادا از زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم و خاتم الانبیا بودن آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم بی تاخر زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم از زمان نبوت آن مساوی
 مفروض محتمل نیست اجتماع تاخر و سلب تاخر از وجود آنحضرت صلی الله علیه و سلم در وجود
 آن مساوی لازم است پس وجودش مصداق اجتماع انقیضین است پس محال بالذات
 شد پس از کلام او تقریری دیگر مستنبط شد فوفی بذالایراد کما باحث عن حنفه بطلان
 و قول او میگویم که در اینجا احتمال ثالث است که زمان نبوت هر دو یکی باشد و برین تقدیر هر دو
 برابر خاتم الانبیا باشد ناشی است از غایت جمل چه الانبیا جمع عام مستغرق است
 پس خاتم الانبیا آن است که خاتم همه انبیا باشد پس در صورت بودن دو نبی در یک زمان
 یکی از آن هر دو خاتم الانبیا نیست چه یکی از آن هر دو آخرین همه انبیا نیست و قدم راتفا
 مفصلا و از اینجا هر گشت که تنبیه اگر آن شخص خاتم الانبیا باشد آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 خاتم الانبیا نباشند العیاذ بالله کلیه صادق است زیرا که بر تقدیر بودن آن شخص خاتم
 الانبیا تاخر زمان نبوت او از زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم ضروریست و بر تقدیر
 اتحاد زمان نبوت آن حضرت صلی الله علیه و سلم و نبوت آن شخص یکی خاتم الانبیا تواند
 بود و قول باینکه بر این تقدیر هر دو خاتم الانبیا باشند ناشی از جهل معنی خاتم الانبیا است

پس منع صدق کلیه از غایت نبادت ناشی است پس مقدم این شرطیه بر جمیع تقادیر مستلزم
 نباشد و چنانچه شرطیه دوم می بینی انکه اگر آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم الانبیا است
 دیگری خاتم الانبیا خوانده بود بر همه تقادیر صادق است پس فرض این قابل که نبی برجست
 از منی خاتم الانبیا است ناشی از غایت نادانی و بی ایمانی است و همچنین مروی است
 از ابی هریره رضی الله تعالی عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم مثلی مثل الانبیا
 کمثل قصر حسر یا نه ترک منه موضع لبنة فطان به النظارة تعجبون من حسن بنیانه الاموضع
 تلك اللبنة فقلت انما سدوت موضع اللبنة فتم فی البنیان و ختم فی الرسل و فی روایة و انما
 اللبنة و انما خاتم النبیین و نظر این کور باطن از ان قصر موضع و لبنة باز آید متروک مانده و
 سید آن موضع از وجود و وجود آنحضرت صلی الله علیه و سلم نشده که سد موضع و لبنة باز آید از ان
 از یک لبنة صورت خوانست بست از تخریب ظاهر است که از ان قصر یک لبنة متروک
 مانده بود در ان بجایش لبنة دیگر نبود و سبحانه بوجود آنحضرت صلی الله علیه و سلم آنموضع را
 مسدود و قصر رسالت را تمام و کامل فرمود اگر آن لبنة دیگر فرض کرده شود آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم آن لبنة تواند بود و چون آن لبنة آنحضرت صلی الله علیه و سلم انداخته ارشاد شده
 و انما اللبنة یرمی آن لبنة تواند بود چون شیخ نجفی و اتباع او چون جاهل قایل با سکان کورنا
 سادیان آنحضرت صلی الله علیه و سلم و جمیع کمالات اند بدانست این جمله در قصر نبوت و
 رسالت کور و انبیات متروک شده اند بلکه انبیات غیر متناهیة متروک مانده اند پس در
 اعتقاد این بی ایمانان حدیث شریفی شتمل بر چند کذبات است و حقیقت اینها الاموضع
 لبنة هم کذب است چه در اعتقاد آنها و در ان قصر مواضع کور و انبیات بلکه مواضع انبیات غیر
 متناهیة متروک که بدناما حال باقی است و ابدالدهر باقی خواهد ماند و نیز در اعتقاد اینها فکنت
 انما سدوت موضع اللبنة هم کذب است چه در قصری که در آن انبیات غیر متناهیة متروک
 مانده باشد از یک بنیة که بر می آمد و قوله فطان به النظارة تعجبون من حسن بنیانه الا

موضع ملک اللبنة هم و لا يقتضيان المحلان كذب است چه نزد انما در آن تصور عقیدت و انما موانع
 لبنات غیر متناهیة متروک مانده اند با وجود متروک ماندن لبنات غیر متناهیة در آن قصر لا موانع
 ملک اللبنة كذب است و تعجب ناظران از حسن میان قصری که در آن مواضع لبنات غیر
 متناهیة متروک مانده معنی ندارد و غایت تلبیس این محلان این است که از قول امتناع
 ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم یا اعلیٰ انما یختص صلی الله علیه و سلم و جمیع صفات
 کمالیه نفی قدرت او سبحانه لازم می آید حال آنکه این محلان را از التزام این لازم گزیر
 نیست زیرا که از دو حال خالی نیست آیا نزد این محلان اکمال منصب نبوت و رسالت
 و اتمام آن در رسانیدن این منصب باقصی درجات آن و تکمیل قصر نبوت بدینان که در
 آن موضع یک لبنة باقی نماند تحت قدرت کامله او سبحانه هست یا نه علی الثانی التزام
 نفی قدرت او سبحانه بر اینها لازم می آید و علی الاول چون درجه بالاتر از اقصی درجات
 ممکن نیست و هم درجه مساوی اقصی درجات امکان ندارد و الا اقصی درجات اقصی درجات
 نباشد و بهو حال پس درجه که مساوی اقصی درجات یا اعلیٰ الزان باشد تحت قدرت کامله داخل
 نشد بر این تقدیر این ناهمان را از التزام نفی قدرت او سبحانه بر مساوی خاتم الرسل و الا
 بنابر که مکمل متمم نبوت و رسالت اند و بر اعلیٰ الزان هیچگونه گریز نیست و در غرضی که حدیث شریف
 ارشاد شده است همین کلام جاری است که آیا اکمال آن قصر بدینان که در آن هیچ موضع
 لبنة متروک نماند تحت قدرت کامله داخل است یا نه علی الثانی نفی قدرت کامله بر اکمال آن
 قصر لازم آمد و علی الاول هیچ موضع لبنة بعد اکمال آن قصر در آن قصر باقی نیست پس
 وضع که این لبنة دیگر در آن قصر کامل که در آن هیچ موضع لبنة نیست محال است پس تحت
 قدرت داخل نیست و منشاء اشتباه همین است که محال بالذات را ممکن بالذات و انموده
 نه نخواهند که الحاق خود را بحیل عموم قدرت کامله و احوال و نبند و الله متمم نوره و لو کره الکافرون
 و قول او یضوحش طرزه نهایی است که از میان این هم چو این برز حکمت سرسبز میاید اگر در قوم کریم

مفروض خود زید را خاتم العلما و خاتم الحفاظ و خاتم الکتاب و خاتم الشعرا قرار داده است
 معنی آن این است که زید آخرین همه علمای و همه حفاظ و همه کتاب و همه شعرای قوم کریم مفروض
 است و اگر خالده و در زمان آینده موصوف بصفات علم و حفظ و کتابت و شاعری و قوم
 کریم بوجود آید حکم ببدن زید خاتم العلما و خاتم الحفاظ و خاتم الکتاب و خاتم الشعرا در قوم
 کریم برین تقدیر محض کاذب بوده است و حقیقت خاتم العلما و الحفاظ و الکتاب الشعرا
 در آن قوم خالده است نه زید بعد تسلیم اینکه خاتم العلما و الحفاظ و الکتاب و الشعرا در آن
 قوم زید است خالده را خاتم العلما و الحفاظ و الکتاب الشعرا در آن قوم نتوان گفت چه
 بعد تسلیم اینکه آخرین همه علمای و حفاظ و کتاب و شعرای آن قوم زید است دیگر را خاتم همه علمای
 و حفاظ و کتاب و شعرای آن قوم گفتن منافی آن تسلیم است که معنی آن تسلیم این است که زید
 از همه علمای و حفاظ و کتاب و شعرای آن قوم متاخر موصوف بعلم و حفظ و کتابت و شاعریت
 و کسی در آن قوم که موصوف باین صفت باشد از زید متاخر نیست و نه بزید معیت دارد
 چه اگر کدامین عالم و حافظ و کاتب و شاعر در آن قوم از زید متاخر است یا بزید معیت
 دارد ازین معنی صادق نمی تواند شد که زید از همه علمای و حفاظ و کتاب و شعرای آن قوم
 متاخر است قول او پس زید خاتم کمالات گشت الفاظ بمعنی است خاتم ارجس
 محتوم می باشد عبارت صحیح این است زید خاتم الموصوفین باین کمالات گشت یعنی زید
 آخرین همه موصوفین باین کمالات در آن قوم گشت و براین تقدیر دیگری را آخرین موصوفین
 باین کمالات در آن قوم گفتن منافی قول نبودن زید آخرین همه موصوفین باین کمالات
 در آن قوم است و قول او در قوم شریعت که نیز کمالات مسطوره بودند بوجود و کس
 بود و بکمی تقدیم کنی بر دیگری همه کمالات ختم شد و اگر مراد از آن این است که در قوم
 مفروض قول بودند هر یک از او و دیگر که در یک زمان موصوف بعلم و حفظ و کتابت و شاعری
 در قوم شریعت اند خاتم همه علمای و حفاظ و کتاب و شعرای آن قوم صادق است این غلط

محض است که خاتم علمای و حفاظ و کتاب و شعرائی قوم مذکور بان کس است که اوستا خراز
 همه علماء و حفاظ و کتاب و شعرائی آن قوم تصنف بعلم و حفظ و کتابت و شاعری باشد و بر
 تقدیر مذکور نه عمر و از همه علمای و حفاظ و کتاب و شعرائی آن قوم متاخر است و نه بکر بلکه عمر و
 از بعض علمای و حفاظ و کتاب شعرائی آن قوم متاخر نیست و همچنان بکر و اگر در ازان این است
 که کمالات مسطور در آن قوم بعد و دیگر نماند این معنی را از ما سخن فیه سیاسی
 نیست گفتگو و صفت خاتم النبیین است اگر فرض کرده شود که در یک زمان و دینی باشند
 و بعد آن هر دو کس نبوت منقطع شود و یکی ازان هر دو خاتم النبیین تواند بود و چه یکی ازان
 هر دو آخرین بهره نبیا نیست این قول او یا تلبیس است یا نافی و قول او میگوید هم الی قوله و
 سخافت این کلام ظاهر است و دلیل بلاوت و نافی اوست زیرا که اگر زید را خاتم همه علماء
 و حفاظ و کتاب و شعرائی قوم کریم مسلم داشته شود مساوی زید و جمیع صفات مستخرج
 بالذات است بلا شبهه زیرا که اگر مساوی زید و جمیع صفات و آن قوم ممکن باشد بعد
 فرض وجود آن یا آن مساوی خاتم همه علماء و حفاظ و کتاب و شعرائی قوم کریم باشد یا نه اگر
 نباشد آن مساوی مساوی نشد فهو صدق اجتماع النقیضین است و اگر خاتم همه علماء
 و حفاظ و کتاب و شعرائی آن قوم باشد زید در عموم همه علماء و حفاظ و کتاب و شعرائی
 آن قوم داخل و از جمله محتومین باشد نه خاتم پس او بصفت خاتم نباشد مساوی آن
 مساوی مفروض نباشد فهو صدق اجتماع النقیضین است و آنچه این خیف الراجی
 و بر بیان خافت این کلام میگوید که بودن وصف خاتم در آن مساوی اختیار کردیم
 و نبودن وصف خاتم بر این تقدیر و زید ممنوع از سخافت عقل و اناشی است چه باین
 تقدیر زید در عموم محتومین داخل خاتم چگونه تواند بود و اگر زید در عموم علماء و حفاظ و کتاب
 و شعراء داخل نیست منصف بعلم و حفظ و کتابت و شاعری نیست در نه صورت هم آن
 مساوی مساوی زید نیست فهو صدق اجتماع النقیضین پس بر تقدیر وجود مساوی

مفروض بود و درش موصوف بخاتم العلماء و الحفاظ و الکتاب و الشعراء زید خاتم العلماء و الحفاظ
و الکتاب و الشعراء نمی تواند بود و بر این تقدیر لازم آن مساوی مساوی نیست و در قوم شریف
مفروض هیچیک از عمو و دیگر بسبب بودن آن هر دو در یک زمان و داخل بودن هر دو
از ان هر دو در عمو و حفاظ و شعراء هیچیک از ان هر دو صادق نیست که او آخرین علماء
و حفاظ و کتاب و شعرائی قوم شریف است زیرا که هیچیک از ان هر دو متاخر از همه علماء
و حفاظ و کتاب و شعرائی آن قوم نیست پس قول بودن عمو و دیگر خاتم العلماء و الحفاظ
و الکتاب الشعراء در قوم شریف بمنی بر نفییدن منی خاتم مذکور است و بر تقدیر وجود خاله
و بودنش متصف بخاتم العلماء و الحفاظ و الکتاب و الشعراء در قوم کریم زید خاتم علماء و حفاظ
و کتاب و شعراء در قوم کریم نمی تواند بود و در صورت بودن زید متصف بخاتم علماء و حفاظ
و کتاب و شعرائی قوم کریم خاله متصف بخاتم علماء و حفاظ و کتاب و شعرائی قوم کریم نمی تواند
بود و بر تقدیر شراک زید خاله در این وصف نمی تواند شد بلکه هر یک تقدیر زید فقط
متصف باین وصف خواهد بود و بر تقدیر دویم خاله فقط متصف باین وصف خواهد بود
تجوز احتمال اینکه هر دو مسا متصف باین وصف باشند بی حماقت و بلاوت از
کسی تصور نیست فیما نحن فیه بر تقدیر تسلیم خاتم الانبیا بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم
قول باسکان مساوی آن حضرت صلی الله علیه و سلم قول باسکان مصداق اجتماع انقیضین
است چه بر این تقدیر آن مساوی متصف باین صفت نتواند بود پس مساوی نتواند
بود و بر تقدیر فرض وجود مساوی و اتصاف او باین صفت آنحضرت صلی الله علیه
و سلم متصف باین صفت نتواند بود و بر این تقدیر آن مساوی مفروض مساوی نتواند بود
فعلی التقدیرین او مصداق مساوی و لا مساویست فهو علی التقدیرین مصداق اجتماع
الانقیضین است و عجب تر ازین خرافات او قول او است آری چون خاتم را باختر و منجم
را تقدیم زمانه لازم است الی آخره خطب و جنون او ازین بهر بیان او پیداست اولاً

که خاتم اخرا گویند و مقتوم مضایف آن است تاخر زمان و معنی خاتم تاخر است لازم آن نیست
لازم و معنی لزوم اخرا یعنی باشد و ثانیا ازین جهت که او در اینجا اعتراض دارد باینکه تاخر زمان
لازم خاتم است و تقدم زمان لازم مقتوم است پس حالا بگوید که معنی خاتم انبیین چیست
شاید کمال بدانند که خاتم انبیین همان نبی است که از سایر انبیا متاخر باشد پس بالفرض اگر
دو نبی در یک عهد باشند و بعد آن عهد نبوت منقطع شود هر واحد از آن هر دو در عموم انبیین
که مصناف الیه است داخل است پس اگر یکی از آن هر دو بخاتم انبیین موصوف باشد لا محاله
و دیگری در عموم انبیین المختومین داخل است پس آن یک از آن دو یکی متاخر باشد پس او
مصدق تاخر و عدم تاخر باشد فومصدق اجتماع النقیضین و چنان دو نبی اگر موصوف
بخاتم انبیین باشد آنکس که باو محبت و ربوبت دارد و داخل عموم انبیین المختومین و بر آنکس
مقدم باشد پس مصداق تقدم و عدم تقدم باشد فومصدق اجتماع النقیضین این
مفتون مجنون با وجود اعتراض باینکه خاتم را تاخر زمان و مقتوم را تقدم زمان لازم است
تجویز میکند که در یک عهد دو نبی خاتم الانبیا باشند و تجویز میکند که در قوم شریف مقرون
او عمرو و دیگر هر دو خاتم العلما و الحفاظ و الکتاب و الشعرا در یک زمان باشند و اگر از
غایت بلا مدت و شدت عبادت چنان فمیده است که زید در قوم کریم خاتم کمالات
است و عمرو و دیگر در قوم شریف خاتم کمالات اند زید را خاتم العلما و الحفاظ و الکتاب
و الشعرا در قوم کریم و عمرو و دیگر در قوم شریف خاتم العلما و الحفاظ و الکتاب و الشعرا
گفته تا هم کلامش محض بیوده است چه اگر کمالات را مختوم و زید را در قوم کریم خاتم و عمرو
و دیگر را در قوم شریف خاتم قرار داده است این حماقت دیگر است چه خاتم از جنس مختوم
می باشد زید و عمرو و دیگر از جنس کمالات نیستند ناچار او را اعتراض بودن مختوم
علما و الحفاظ و کتاب و شعرا یعنی آن جمیع مستغرقه عامه لازم خواهد بود و بر تجویز ساکنان
مصدق اجتماع النقیضین از تجویز بودن عمرو و دیگر خاتم العلما و الحفاظ و الکتاب اشعرا

و در قوم شریف و مجوز اسکان مساوی زید بعد تسلیس بودن زید خاتم العلما و الحفاظ و الکتاب
 و الشعراء و در قوم کریم لازم خواهد آمد که بنا مفصلا و جواز اتحاد و زمانه و را سودی نمی بخشند بلکه
 بر تقدیر اتحاد و زمانه اسکان صدق اجتماع انقیضین یعنی تقدم و عدم تقدم و تاخر و عدم تاخر و معیت
 و عدم معیت بوجه چند لازم می آید و آنچه گفته است پس مساوی خاتم را الی آخره عجیب بدین
 است چه هرگاه که زید را موصوف بخاتم العلما و الحفاظ و الکتاب الشعراء و در قوم کریم فرض کرد
 است که زید از همه علما و حفاظ و کتاب الشعراء آن قوم متاخر باشد والا و خاتم العلما و الحفاظ و الکتاب الشعراء
 در آن قوم تواند بود و چون خالد را بدین صفت موصوف فرض کرد و ضرور است که خالد از همه علما
 و حفاظ و کتاب و شعرائی آن قوم موخر باشد پس اگر زید در عموم علما و حفاظ و کتاب و شعراء
 داخل نیست مساوی خالد نیست و اگر داخل است بمجموعه مختومین است نه خاتم پس مساوی
 خالد نیست زیرا که بدین صفت موصوف نشد و همچنان اگر خالد در عموم مذکور داخل نیست
 موصوف باین صفت نیست و اگر داخل است از جمله مختومین است نه خاتم پس مساوی زید
 نیست حاصل که اگر زید مقدم بر خالد است زید متصف باین صفت نیست و اگر خالد
 مقدم بر زید است خالد متصف باین صفت نیست و اگر هر دو در یک زمان اندکی یکی
 از آن هر دو متصف باین صفت نیست و همچنان هر یک از عمر و دیگر در قوم شریف که
 در یک زمان مفروض اند خاتم العلما و الحفاظ و الکتاب و الشعراء در آن قوم نیست والا
 هر یک خاتم و هر یک مختوم و هر یک متاخر و هر یک غیر متاخر و هر یک مقدم و هر یک غیر مقدم
 و در میان آن هر دو معیت و عدم معیت باشد و هر یک بچند گونه مصداق اجتماع انقیضین
 باشد و نیز کسیا بجهت و سلب عقل نیست لزوم اجتماع انقیضین از آنست
 محذورات است پس قول او کاسچ محذور لازم نمی آید شعبه از شعب جنون است و قول
 لیکن وجود لزوم الی آخره نیز از آن جنون است چه وجود مساوی و صفی که در آن
 احتمال اشتراک بین شرف و دنس الامر نباشد مصداق اجتماع انقیضین است

در باب اول
در بیان
مقتضی الارب

کما صورته الاموال من ارجون کار با بلد من الحمار فانا وناچار ضرورت تطویل رود ادوات
ولی السداد قال الحیار البایر پس حال خاتم که تاخراور لازم است و حال اول انبیا
علیهم السلام است ما اول بشر مثلا که مشارکت در آن دیگر را نیست لیکن این مشارکت
دیگری را در آن ممکن است بی شبهه نه متمنع بالذات مثلا اگر حضرت خوارا بطور حضرت آدم
علیه السلام حقتعالی خلق میفرمود هر دو اول افراد بشر میشدند همچنین اگر دو کس را متعاقبا
کرده ختم نبوت میفرمود هر دو نبی خاتم می شدند پس اسکان اشتراک ثابت گشت
مثالش از علم اصول فقها اگر امام گوید اول من دخل هذا الحصن فله من الفضل کذا پس اگر کسی
فقط اول داخل شد متحق فضل مذکور است و اگر دو کس معا داخل شدند هر دو مستحق
آن فضل خواهند بود پس هر یک ازین دو کس اول داخل است با وجود تعدد همچنین خاتم
است و ظاهراست که ممکن بالذات ممکن است و اما در حال عدم وجود کما هو الظاهر
پس این ممکن اگر موجود واقع نشده متمنع شده بر بی پس امتناعش بالغیر خواهد بود و نه بالذات
و متمنع بالغیر داخل تحت قدرت کامله است چنانکه ایمان ابولسب بنا برین قیاس و دلیل
مستعرض استدلال بر امتناع ذاتی مساوی خاتم النبیین صلی الله علیه وسلم بلا شبهه بطلان
خواهد بود اقول این نادان بی ایمان باین کلام حماقت التسیا تمیثه بر بانی
خود زود سرشوریده خود را بدست خود شکست تفصیل این مقال و بیان
این اجمال آنکه لفظ اول فعل تفصیل است و گاهی بعضی قبل استعمال میشود و فعل
التفصیل قتیکه باضافت استعمال می شود و مقصود از آن تفصیل موصوف آن برضات
الیه می باشد افاده تفصیل آن جمیع من عدا و ما احییت الیه میکند مثلا گفته شود
محمد صلی الله علیه آله وسلم فضل الانبیاء مضافا آن تفصیل آن حضرت صلی الله علیه وسلم
بر سایر انبیا است و این معنی بر مبتدیان نخواند پشیده نیست پس آنکس که وصف
اول الانبیاء موصوف است لاحاله کی خواهد بود و اگر فرض کرده شود که دو نبی معا پس

از دیگر انبیاء بسبب ششده اند بر یکی از ان هر دو اول الانبیاء صادق خوانده بودند یعنی اول
الانبیاء این است که سابق بر جمیع من عده است و هیچیک از ان هر دو سابق بر جمیع من عده
نیست بلکه سابق بر بعض من عده است پس این وصف از در شان احدی صادق است
بعد تسلیم صدق بر آن احد تجویز صدق آن بردگیری تجویز صدق نقیضین بر شی و احداست
مثلا در شان آنحضرت صلی الله علیه وسلم از حضرت باری جلشانه ارشاد شده جعلتک
اول انبیین خلفا و آخرهم بعثا آنحضرت صلی الله علیه وسلم موصوف اند با دل انبیین خلفا
بعد تسلیم اقصاف آنحضرت صلی الله علیه وسلم باین صفت تجویز مکان اقصاف دیگری باین
صفت تجویز مکان مصداق اجتماع النقیضین است چه اگر دیگری باین صفت ممکن باشد
از فرض وقوع آن نظری داشته محال لازم نه آید حال آنکه از وقوع آن نظری داشته تحقق
مصداق اجتماع النقیضین لازم می آید زیرا که اگر دیگری باین صفت موصوف باشد آن دیگر
در عموم انبیین داخل باشد یا نه اگر در عموم انبیین داخل نباشد اول انبیین خلفا خوانده بود
و اگر در عموم انبیین داخل باشد در جمله مفضل علیهم باشد پس اول انبیین نباشد پس اول
انبیین باشد و اول انبیین نباشد و هم بر تقدیر وجود مساوی مذکور آنحضرت صلی الله
علیه وسلم یا داخل عموم انبیین باشند یا نه و علی التقدرین آنحضرت صلی الله علیه وسلم
مساوی آن مساوی نباشند پس آن مساوی باشد و مساوی نباشد فهو صدق
اجتماع النقیضین فهو محال بالذات و همچنان چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم آخر انبیین
استند دیگری موصوف باین صفت خوانده شد چه اگر دیگری موصوف باین صفت
شود اگر در عموم انبیین داخل نباشد آخر انبیین نباشد پس مساوی آنحضرت صلی الله
علیه وسلم نباشد و اگر در عموم آن داخل باشد آنحضرت صلی الله علیه وسلم از متاخر باشد
لکن نه آخر انبیین بعثا پس او آخر انبیین نباشد پس مساوی باشد و مساوی نباشد و نیز
او اگر آخر انبیین باشد آنحضرت صلی الله علیه وسلم اگر در عموم انبیین داخل نباشد العیاذ بالله

مساوی او نباشد مساوی مساوی باشد و مساوی نباشد و اگر دعوم آن داخل باشد
آخر انبیین نباشد العیاذ بالله بر این تقدیر هم آن مساوی مساوی باشد فعلی جمیع التقایر
مصدق اجتماع النقیضین فهو محال بالذات و ازین حدیث مبرهن شد که معنی خاتم النبیین
آنهم بقیاست نه چنانکه این قایل گمان کرده است که تا خازن لوازم خاتم است ازینجا که صفت اول
انبیین خلقتا از همان صفات است که احتمال اشتراک بین شنین ندارد و بعد تسلیم اقصاف آنحضرت
صلی الله علیه و سلم باین صفت تجویز امکان صدق مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع صفات
تجویز امکان صدق اجتماع النقیضین است و علی هذا القیاس صفات دیگر بخواه اول بنی مشرق عنه
الارض اول شافع و اول شفیع و اول بنی حرق طلق الجنته و اول باغی الله نوری بجمعه همان صفات
اند که احتمال اشتراک بین شنین ندارد و قول با امکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
درین صفات قول با امکان صدق اجتماع النقیضین است و بچنان دیگر صفات نیز که
در آن ضعیف تفصیل سوی ضعیف عموم و استغراق صفات اند ازین قبیل اند که بیا و سابقا
و آنچه این احمق نا فهم گمان می برد که بی هفت اول الانبیاء و اول البشر مشارکت دیگری
مکن است ناشی از غایت جهل و بلادت است چه بعد تسلیم آنکه حضرت آدم علیه السلام
اول الانبیاء ظهور او اول البشر اند تجویز امکان مشارکت حضرت آدم علیه السلام درین
صفت تجویز صدق اجتماع النقیضین است چه اگر مشارکت حضرت آدم علیه السلام
درین صفت ممکن باشد و وجودش فرض کرده شود و او را دعوم انبیاء و دعوم بشر داخل
باشد یا داخل نباشد علی الثانی آن مشارک اول الانبیاء و افضل البشر نشد پس
آن مشارک درین صفت مشارک نشد فهو صدق اجتماع النقیضین فهو محال بالذات
و علی الاول حضرت آدم علیه السلام بر او مقدم است زیرا که موصوف است با اول الانبیاء
و اول البشر که معنی مقدم علی جمیع من عدا من الانبیاء و البشر است و هرگاه که حضرت
آدم علیه السلام بر او مقدم است او مقدم بر جمیع من عدا من الانبیاء و البشر نیست

پس اول الانبیا و اول البشریت پس مشارک حضرت آدم علیه السلام درین صفت نیست پس
 او مشارک است و مشارک نیست پس او مصداق اجتماع النقیضین است پس احوال
 بالذات است و نیز اگر مشارک حضرت آدم علیه السلام درین صفت ممکن باشد و وجودش
 فرض کرده شود حضرت آدم علیه السلام اگر در عموم انبیا و عموم بشر داخل نباشد اول الانبیا
 و اول البشر نباشد و اگر در عموم انبیا و بشر داخل باشد آن مشارک مذکور بر حضرت
 آدم علیه السلام مقدم باشد که او موصوف است باول الانبیا باول البشر و معنی این
 فعل التفضیل درین احتمال مقدم علی جمیع من عداه من الانبیا و البشر است پس لامحال
 او بر آدم علیه السلام مقدم باشد پس حضرت آدم علیه السلام اول الانبیا و اول البشر
 نشد پس آن مشارک مشارک نشد فهو مصداق اجتماع النقیضین فهو محال بالذات
 و قوله شلا اگر حضرت حواری بطور آدم علیه السلام حق تعالی خلق میفرمود هر دو اول افراد بشر
 میشدند ناشی است از دانستن او معنی اول البشر و جبل او باینکه مفاد فعل التفضیل
 در این احتمال تفضیل موصوف آن بر جمیع من عداه ممن الضیف الیه است پس در صورتیکه
 او سبحانه حضرت حواری بطور حضرت آدم علیه السلام می آفرید نه حضرت آدم اول البشر میشود
 و نه حضرت حواری و اگر دو کس را معانی میگردانید و بعد از آن نبوت منقطع می شد پس چه
 از آن هر دو کس خاتم الانبیا و خاتم النبیین و آخر النبیین بقا نمی بود و ازین قول بیرون
 او معلوم شد که با وجود رسیدن این ارذل قریب بار ذل عمر معنی اول و آخر و تفراق
 و عموم بین و احتمال افعال التفضیل تا محال ندانسته است و مختصات صرف و نحو را
 هم نفهمیده پس نفهمیدنش مطالب دیگر علوم را محل استعجاب نیست و قول او پس
 امکان اشتراک ثابت گشت متفرع است بر بنیان او پس اینهم بنیان است
 و از قول او مثالش از اصول فقه الی قوله پس هر یک ازین دو کس اول داخل است
 با وجود تعدد مبرهن شد که این کول جهول از فقه و اصول جهل و از جهول و بی خبری و غفول

دار و قال في التوضيح ومنها اي من صيغ العموم كل وجميع واما محكم ان في عموم واما عليه بخلاف
 سائر ادوات العموم فان دخل الكل على النكرة فله عموم الافراد وان دخل على المعرنة فله مجموع
 قالوا عموم على سبيل الافراد اي يرا وكل واحد مع قطع النظر عن غيره وهذا ان دخل على النكرة
 فان قال كل من دخل هذا الحصن او لا فله كذا من انفل فدخل عشرة معا يستحق كل واحد
 نقلا تا ما اذن في كل فرد اولية مع قطع النظر عن غيره فكل اول بالنسبة الى اختلاف مختلف
 من دخل وهاهنا فرق آخر وهو ان من دخل او لا عام على سبيل البذل فان هناك اذا
 دخل خمسة معا لم يكن لهم شي فاذا اضافت الكل اليه اقتضى عموما آخر لا يلغوا فيقتضي العموم في
 الاول فتعد الاول وهذا الفرق قد قدرت به ايضا وتحقيقه ان الاول عبارة عن الفرد السابق
 بالنسبة الى كل واحد من غيره فمضى قوله من دخل هذا الحصن او لا يمكن حل الاول على هذا المعنى وهو
 معناه الحقيقة واما في قوله كل من دخل او لا فلفظ كل دخل على قوله من دخل او لا فاقضى التعدد
 في المضام اليه وهو من دخل او لا فلا يمكن حل الاول على معناه الحقيقة لان الاول الحقيقي
 لا يكون متعديا فإفراد معناه الجازي وهو السابق بالنسبة الى المتكلمة انتهى وفي التوضيح ان
 الاول هو السابق على جميع من عداه وهو بهذا المعنى لا يتعد فلهذا نسرناه بالفرد السابق ثم
 قال ان فان الداخل متعديا فان دخلوا معا فلا شيء لهم في صورة من دخل او لا وكل واحد
 نفل تام في صورة كل من دخل انتهى وفي المنار وشرحه وفي كلمة من سئل النفل اي
 ان قال من دخل هذا الحصن او لا فله من انفل كذا فدخل عشرة معا لا يستحق احد منهم
 لان الاول اسم لفرد سابق دخل او لا ولم يوجد انتهى اذن نستنتج ان جابل ابل معنى
 اول وآخر وقلح وخاتم وصيغة اول يستمال الفعل لتفضيل راو ورويش اين
 مثال از علم حصول فقه حال فهمیدن اوسان ونعت وصرح ونحو فقه واصول آن
 اشكار است ونهم اوسايل كراميه وعلقيه را سابق منكشف شده است اين بهر خزن
 بنوشتن اين بذيات ناحق خود را رسوا نصيحت گردانيد اينهمه بال بخيرت است قول

ممکن بالذات ممکن است و اما الی آخره فی الواقع آنچه ممکن بالذات هست و اما ممکن بالذات
 است لیکن هیچیک مفهوم مع نقیضه ممکن بالذات نیست بلکه متمنع بالذات است و وجود زید
 مثلا ممکن بالذات است باین معنی که موجودیت زید با ارتفاع عدم او ممکن هست و وجود زید
 نه عدمه ممکن نیست چه این مصداق اجتماع انقیضین است و چنان ایمان ابولیب
 ممکن بالذات است که با ارتفاع کفر او از صفیه واقع ایمانش ممکن بوده است و ایمان
 ابولیب مع عدم ایمانه متمنع بالذات است که آن مصداق اجتماع انقیضین است امکان
 نقیضین معیت دارد مثلا وجود زید هم ممکن است بدینطور که عدم او نباشد و عدم زید
 هم ممکن است بدینسان که وجود او نباشد و ایمان ابولیب ممکن بوده است با ارتفاع بے
 ایمانی او از صفیه واقع ولی ایمانی او ممکن است با ارتفاع ایمان او از صفیه واقع لیکن
 معیت وجود و عدم زید ممکن نیست و معیت ایمان ولی ایمانی ابولیب امکان ندارد و فیما
 نحن فی مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات مصداق الله نیست مساوی
 فی جمیع کمالات پس آن متمنع بالذات است چنانکه زید الموجود و المعدوم و ابولیب المؤمن
 الا المؤمن متمنع بالذات است پس همه بذیانات این قایل جاہل باطل و لا طایل است
 قال الاستاذ العلامة ثبوت رسید که قول باسکان شخصی که برابر آنحضرت صلی
 علیه و سلم در جمیع کمالات باشد قول باسکان اهل انقیضین است قال اما ذی الی
 اقول ثبوت رسید که قول اول قول ثانی نیست اصلا و مطلقا و مستلزم هم نیست بر تقدیر تساوی
 زمانه مرد و تساوی آری مستلزم بر بعض تقادیر است لیکن مستلزم بطل این بعض تقادیر
 است نه بطل امکان تساوی علی الاطلاق و نیز مستلزم مقدم الی محال بالذات و مستلزم متنوع
 ذاتی مقدم نیست فلا یفید المعترض و لا یضرب الحق اقول سابق مفعلا گذشت که
 مصداق شخصی که برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باشد مصداق اجتماع انقیضین
 است پس مبرین گشت که قول باسکان مصداق شخصی که برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم

حق قول الاستاذ
 باسکان بسیار معهود است
 از این جور که
 از بسیاری قریب
 مستند الی لب

در جمیع کمالات باشد قول با مکان اجتماع انقیضین است این قابل باقتضای غایت نجات
اتحاد قولین را بر اتحاد معنی مصدری قولین و بر اتحاد الفاظ یا معانی این الفاظ محمول نموده خود را
بناتجی رسوا کرد و قول او مستلزم هم نیست که بر تقدیر تساوی زمانه برسد و متساوی نباشی
است از نداشتن معنی خاتم الانبیا و خاتم النبیین که مرفصلا و سابق مبرهن شده است که
مصدق مساوی مصداق اند لیس بسا و است و ازین جهت عدم امکان تساوی
مبرهن شد و تقدیر اتحاد زمان نبوت و خاتم النبیین که این جمعی باقتضای غایت نجات
برآورده است اول دلیل چریل و نادانی او است و لفظ تساوی زمانه بجای لفظ اتحاد
زمانه گفته لسانی او است و سابق بوجه مبرهن شده که تساوی علی الاطلاق علی جمیع التقادیر
محال بالذات است و آنچه گفته است که استلزام مقدم تالی محال بالذات را مستلزم
امتناع ذاتی مقدم نیست و صورتی است که مقدم بالنظر الی نفس ذاته مستلزم تالی محال
بالذات نباشد چنانچه عدم معلول اول مستلزم عدم واجب سبحانه است علی مذهب الفلاسفه
و چنانچه عدم صفات کما لیه مستلزم عدم او سبحانه است علی مذهب المتکلمین که استلزام دیدن
از جهت علایقه علیت و امتناع تخلف معلول موجب از علت موجب است و فیما نحن فیه مصداق
مساوی عین مصداق لیس بسا و است پس آن مصداق اجتماع انقیضین است که محال
بالذات است استحاله آن از جهت استلزام کداین محال دیگر نیست و اطلاق استلزام
فیما نحن فیه از جهت عنوانین و تعبیرین است یعنی مساوی آن حضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع
کمالات و اجتماع انقیضین و معنوی واحد است چه مصداق مساوی مذکور مصداق اجتماع
انقیضین است که محال بالذات است و بر تقدیر تنزل مساوی آن حضرت صلی الله
علیه و سلم من جمیع کمالات بالنظر الی نفس ذاته مستلزم محال بالذات است پس آن هم
محال بالذات است چنانچه این قابل سابق از شرح عقاید نقل کرده است و دست
سلفنا ذلک قال الاستاذ العلامة و ان محال بالذات است قال المجر

منتخب
وہابیہ
کتابہ اذنیہ
لے فلتہ بالغ

گفت ۱۲
نشو الان
و بیدار شو
دران خون شیت
بالغضیب و
عنه ایچارو

المهندسه اقول ظاهر اللفظ ان اشاره بقول اسكان شخص مذکور است لیکن این غلط و کذب
 است و اگر اشاره الیه قول باسكان اجتماع انقیضین باشد پس مسلم است لیکن باو فید و بما
 مضیست که اعتراف اقول سابق برین شد که صدق برابر آن حضرت صلی الله علیه وسلم
 در جمیع کمالات صدق اجتماع انقیضین است و صدق اجتماع انقیضین محال بالذات
 است پس صدق برابر آنحضرت صلی الله علیه و آله و صحابه وسلم در جمیع کمالات محال بالذات
 است غلط و کذب گفتن آن باقتضای غلط فہمی و کذب گوئی است قال الاستاذ
 العلامة پس وجوب شخص که برابر آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات باشد محال بالذات
 است قال المہند اورد و امتنا را قول است منع ذاتی شخص مذکور ثابت نکرد چنانکه
 مکرر دریافت شد پس شخص مذکور ممکن بالذات و مستبعد بالغير است چنانکه ایمان ابولہب
 و انجین ممکن داخل تحت قدرت کامله است که مرہو بہ المطلوب اقول امتناع شخص مکرر
 بوجود عند یدہ ثبوت رسید چنانکه مکرر گذشت و قیاس آن بر ایمان ابولہب باقتضا
 حاق است و قدر افا و الاستاذ العلامة نے یا گفته شود کہ وجوب شخصی کہ برابر آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات باشد مستلزم عدم آن شخص است قال الوقح
 المحاح اقول سابق دریافت شد کہ وجوب آن شخص چون در زمانہ مقدم یا موخر از زمان
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم فرض کردہ شود درین دو صورت بسبب وجوب ملزوم بدون
 لازم کہ محال است اجتماع انقیضین لازم می آید پس میگویم کہ درین دو صورت وجود
 آن شخص مستلزم عدم آنست و محال است نہ در صورت وجوب آن شخص در زمان آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم کہ هیچ مخد و لازم نمی آید پس وجوبش در بعض زمان ممکن باشد و بعض
 زمان محال پس محال بالغير باشد نہ محال بالذات چنانچہ وجوب واحد انقیضین در زمان
 وجوب نقیض آخر متعین بسبب لزوم اجتماع انقیضین نہ در زمانیکہ غیر زمان نقیض آخر
 است کہ درین زمان وجوبش ممکن است بلکہ واجب است زیرا کہ درین زمان نقیض

مع اجتماع
 نقیضات
 مستلزم نیست
 است از این
 درستی الہی

ملک مہند اورد
 بیرونہ گوید
 تنجیل بقضای
 مکرر درین
 زمانہ متعین
 متعین الہی

مع وجوب
 مستلزم نیست
 چنانکہ
 متعین مای
 اول اجتماع
 دروغ گوئی و
 بیعتی و
 کوئی را
 واجب

آخر موجودیت پس اگر آنهم موجود نباشد ارتفاع نقیض لازم می آید فافهم پس صغری این قیاس
 دوم مستدل باطل است و کاذب اقول سابق دریافت شد که صفت خاتم النبیین
 و آخر النبیین بشارت آن حضرت صلی الله علیه و آله و صحابه وسلم بآن موصوف اند شرک
 بین این نمیتواند شد و ثبوت آن بر یکی بی سلب آن از جمیع من عداه محتمل نیست و اگر
 شخص مساوی آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم در جمیع صفات در زمان وجود و با وجود آنحضرت
 صلی الله علیه و آله وسلم موجودی بود محذور است چند لازم می آید اول اینکه موصوف بودن
 آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم و صحابه وسلم بصفت خاتم النبیین و آخر النبیین بشارت که مسلم
 و مفروض است بر این تقدیر اسکان نشد است که خاتم النبیین و آخر الانبیا بشارت آن نبی است که
 پس سایر انبیا یعنی پس جمیع من عداه من الانبیا مبعوث شود و بر این تقدیر بر آن حضرت
 صلی الله علیه و آله وسلم صادق نتوانستی آمد که پس سایر انبیا یعنی پس جمیع من عداه صلی الله
 علیه و آله وسلم من الانبیا مبعوث اند فیلزم خلاف المفروض دوم اینکه شخص مساوی بعد فرض موجود
 آن یا داخل عموم النبیین باشد یا نه علی الثانی نبی نباشد فضلا عن ان يكون خاتم النبیین
 و اگر داخل عموم النبیین باشد پس زمان نبوت او مقدم بر زمان نبوت صلی الله
 علیه و آله و صحابه وسلم باشد چه معنی خاتم النبیین که صفت آن حضرت صلی الله
 علیه و آله وسلم است آخر النبیین است چنانچه اوسبحانه بآن حضرت صلی الله
 علیه و آله وسلم ارشاد فرموده جعلتک اول النبیین خلقا و آخرهم بشارت پس زمان
 نبوت او زمان نبوت آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم نشد فیلزم خلاف المفروض
 زیرا که مفروض اتحاد در زمان نبوت او و نبوت آن سرور صلی الله علیه و آله وسلم است
 علی هذا التقدير سیوم اینکه بر تقدیر اتحاد در زمان نبوت او و نبوت آنحضرت صلی الله علیه و آله وسلم
 آن حضرت صلی الله علیه و آله وسلم یا داخل عموم النبیین باشد یا نه علی الثانی آنحضرت صلی الله
 علیه و آله وسلم نبی نباشد پس معاذ الله خاتم النبیین نباشد و المفروض خلافه و علی الاطلاق

آنحضرت صلی الله علیه وسلم داخل انبیین المختومین باشند نه خاتم النبیین فیلزم خلاف
المفروض و نیز برین شق چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم بمجملة نبیین مختومین باشند و آن
شخص مساوی خاتم النبیین باشد لامحاله زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر زمان
نبوت او مقدم باشد فیلزم خلاف المفروض چه مفروض اتحاد زمان نبوت آنحضرت صلی الله
علیه وسلم و نبوت آن شخص مساوی است چهارم اینکه بر تقدیر اتحاد زمان نبوت آنحضرت صلی الله
علیه وسلم و نبوت شخص مساوی نه بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم آخر النبیین بقا که معنی خاتم النبیین
است صادق می آید نه بر آن شخص مساوی آخر النبیین بقا که معنی خاتم النبیین است صادق
می آید فیلزم خلاف المفروض زیرا که مفروض این است که هر دو یعنی آنحضرت صلی الله علیه وسلم و آن
شخص مساوی خاتم النبیین و آخر النبیین بقا هستند پنجم اینکه خاتم النبیین یعنی آخر النبیین بقا
مبعوث الی الناس کافه است پس بر تقدیر اتحاد زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نبوت
آن شخص مساوی اگر آنحضرت صلی الله علیه وسلم مبعوث الی الناس کافه نباشند آنحضرت صلی الله
علیه وسلم موصوف باین صفت نباشند و السلام المفروض خلافه و اگر مبعوث الی الناس کافه
باشند آن شخص مساوی از هست و اتبلا آنحضرت صلی الله علیه وسلم باشد پس مساوی باشد
و مساوی نباشد ششم اینکه آن شخص مساوی بر تقدیر اتحاد زمان نبوت او و نبوت آن
حضرت صلی الله علیه وسلم بآخر النبیین بقا و مبعوث الی الناس کافه باشد یا نه علی التکلیف
او مطلق مساوی نیست بمساو شد فیلزم اجتماع انقیضین و خلاف المفروض علی الاول
آنحضرت صلی الله علیه وسلم معاذ الله از هست او باشد نه مبعوث الی الناس کافه فیلزم خلاف
المفروض و هم مساوی او نباشد پس آن مساوی باشد و مساوی نباشد و با بحکم بر تقدیر
اتحاد زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نبوت شخص مساوی محاذر شتی بوجه شتی
لازم می آید این احمق پلید با قضاای غایت غیاد میگوید که در صورت وجود آن شخص
در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم هیچ محذور لازم نمی آید و نمی دانید که در صورت وجود

شخصی دیگر که متصف به خاتم النبیین و آخر النبیین بعثا و مبعوث الی الناس کافی باشد بر وجود
 غیر عیده تحقیق صدق اجتماع النبیین و مستلزام وجود شخصی که برابر آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم در جمیع کمالات باشد عدم آن را لازم می آید و منشا رجالت او این است که او سما
 ارذل عرف و معنی خاتم النبیین و آخر النبیین بعثا و مبعوث الی الناس کافی نفهیده و بیرون
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم متصف باین صفت ایمان دآورده چه تصدیق باینکه آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم خاتم النبیین و آخر النبیین بعثا اند موقوف است بر نفیدن معنی خاتم
 النبیین و آخر النبیین بعثا و این قایل معنی آن نفهیده است پس او تصدیق بنبوت این
 صفت با آنحضرت صلی الله علیه و سلم ندارد چه تصدیق بقصدنی فهم معنی محمول آن معنی ندارد
 ازین گفتگوی اولی ایمانی او تحقیق گشت و اگر معنی خاتم النبیین و آخر النبیین بعثا دینی
 و نبوت آن بآن حضرت صلی الله علیه و سلم تصدیق کردی همچو بذایات بر زبان ضلالت
 ترجمان نآوردی و ازین بیان ما بزرگ گشت که وجود شخصی که برابر آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم در جمیع کمالات باشد مستلزم عدم آنست علی جمیع التقادیر چه اگر وجود آن شخص
 مساوی فرض کرده شود اگر خاتم النبیین نباشد مساوی نباشد و اگر خاتم النبیین باشد
 اگر داخل عموم النبیین نباشد خاتم النبیین نباشد پس مساوی نباشد و اگر داخل عموم النبیین
 باشد بمجموعه مختومین باشد خاتم النبیین نباشد پس مساوی نباشد پس بهر دو تقدیر وجود
 آن مستلزم عدم آنست و هر چه وجود آن مستلزم عدم آن باشد محال بالذات است
 پس قیل این قایل که سابق دریافت شد که وجود آن شخص چون در زمانه مقدم یا زمانه
 مؤخر فرض کرده شود درین دو صورت بسبب وجود ملزوم بدون لازم که محال است
 اجتماع انقیاضین لازم می آید الی قوله هیچ محذور لازم نمی آید بذیان بحث است چه خاتم
 النبیین که عبارت از آخر النبیین بعثا است تا خرا از سایر النبیین بعثا ضروری است
 و آن نبی که در زمان او نبی دیگر مبعوث باشد تا خرا از سایر النبیین بعثا نیست پس

خاتم النبیین یعنی آخر النبیین بشا نتواند شد پس بهر تقدیر یعنی بر تقدیر فرض وجود مساوی
آنحضرت صلی الله علیه وسلم در زمان مقدم و فرض وجود او در زمان موخر و فرض وجود او
در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم وجود مساوی مستلزم عدم ادست اما بر تقدیر وجود
آن مساوی در زمان مقدم از زمان آن حضرت صلی الله علیه وسلم ازین جهت که آن مساوی
براین تقدیر بعضی نبیین مقدم شد پس خاتم النبیین نشد پس مساوی نشد پس وجود
مساوی براین تقدیر مستلزم عدم آن شد و اما بر تقدیر وجود آن مساوی در زمان متاخر
از زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم ازین جهت که براین تقدیر آن حضرت صلی الله علیه وسلم
بر بعضی نبیین مقدم شد پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم براین تقدیر خاتم النبیین نشدند
پس آن مساوی مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم نشد پس برین تقدیر وجود آن مساوی
مستلزم عدم آن مساوی شد و اما بر تقدیر اتحاد زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه
وسلم و نبوت آن مساوی از جهت که برین تقدیر با آن مساوی داخل عموم مضایف
الیه یعنی النبیین باشد یا نه اگر داخل عموم مضایف الیه نباشد آن مساوی نبی نباشد پس
مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم نباشد پس براین شق وجود مساوی مستلزم عدم
آن مساوی است و اگر داخل عموم مضایف الیه نباشد آن مساوی بمخله نبیین محنومین باشد
پس زمان نبوت او بر زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم مقدم باشد پس او
آخر النبیین بشا و خاتم النبیین نباشد پس مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم نباشد
پس برین شق وجود مساوی مستلزم عدم آن مساوی است و هم براین تقدیر چون مفروض
این است که او خاتم النبیین است یا آنحضرت صلی الله علیه وسلم داخل عموم مضایف الیه
باشد یا نه علی الشافی آنحضرت صلی الله علیه وسلم نبی نباشد العیاذ بالله پس مساوی
آن نباشد پس آن مساوی مساوی نباشد پس وجود آن مساوی براین شق
مستلزم عدم آن مساوی است و علی الاول آنحضرت صلی الله علیه وسلم بمخله محنومین

باشد پس لامحاله زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر زمان نبوت آن مساوی مقدم
 باشد ضرورتاً تقدم المختوم علی الخاتم پس بر این شق آنحضرت صلی الله علیه وسلم خاتم النبیین
 العیاض بالله نباشد پس مساوی آن مساوی نباشد پس وجود آن مساوی بر این شق
 هم مستلزم عدم آن است پس محقق شد که وجود مساوی آن حضرت صلی الله علیه وسلم
 فی جمیع الکالات مستلزم عدم آنست علی جمیع التقادیر و احتمالات دیگر که بتقدیر اتحاد
 زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نبوت آن مساوی لازم می آید علاوه بر این است
 و هر چند اینهمه مطالب سابق بشرح و بسط به بیان آمدند مگر تسجیل لاعلی غایه عبادة
 الخاطب حاجت اعاده آن می افتد ناظران این عذر را قلم بسبب ندرت ملاقات
 از این اطال بر راقم خورده گیرند عجب این است که این قابل خود گفته است که خاتم را تاخر
 و مختوم را تقدم زمانه لازم است و باین تجویزی کند که دو نبی در یک زمانه خاتم النبیین
 باشند و ندانست که النبیین کجاست مستغرق و ضاف علیه خاتم است مختوم است و خاتم
 النبیین همان نبی است که پست از سایر انبیاء بعوث شود پس تاخر خاتم از سایر انبیاء
 و بودن نبی که خاتم النبیین باشد بعد بعثت جمیع من عداه من الانبیاء و تقدیر
 بعثت جمیع من عداه من الانبیاء بر بعثت او و تاخر او از جمله مختومین ضروری است و مختوم
 بودن جماعه انبیاء بآن حضرت صلی الله علیه وسلم در حدیث و ختم بی النبیین که این قابل
 خود برای تبس سابق نقل نکرده است مخصوص است پس اگر نبی دیگر در زمان آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم موجود فرض کرده شود بر این فرض بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم خاتم
 النبیین و ختم به النبیین صادق نتواند بود معاذ الله و همچنین بر آن نبی مفروض صادق
 نتواند بود که او ختم النبیین بشا است و او آخرین همه انبیاء است پس در صورت وجود
 آن شخص در زمان آنحضرت صلی الله علیه وسلم آیا خاتم را تاخر و مختوم را تقدم لازم نیست
 بلکه در صورت مذکور اجتماع التیقضین بچند وجه دیگر هم لازم می آید یعنی آنکه اگر

آن مساوی و عموم البیین داخل است ضرورت که زمان نبوت او بر زمان نبوت آن حضرت
 صلی الله علیه و سلم مقدم باشد زیرا که بر این شق اواز جمله مختومین است و تقدم زمان لازم مختوم است
 با عترافه و مفروض اتحاد زمان نبوت او و نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم است پس
 او مقدم بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم بازمان بقا باشد و مقدم بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 بازمان بقا نباشد فهو مصداق اجتماع النقیضین و اگر در عموم البیین داخل نیست نبی نباشد
 و مفروض این است که او خاتم النبیین است پس نبی نباشد و نبی نباشد فهو مصداق اجتماع النقیضین
 و ویم آنکه چون آن شخص مساوی خاتم النبیین باشد و زمان نبوت او زمان نبوت آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم باشد آنحضرت صلی الله علیه و سلم یا در عموم البیین داخل باشد یا نه علی الشافی
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم العیاز بالله نبی نباشد و مفروض این است آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم خاتم النبیین است پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم نبی نباشد و نبی نباشد و هو اجتماع
 النقیضین و علی الاول آنحضرت صلی الله علیه و سلم بجملة مختومین باشد و مختوم را تقدم زمان
 و خاتم را تاخر زمان لازم است با عترافه پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم مقدم بر او بازمان
 بقا باشد که نبی نباشد و کون ذلك المساوی خاتما و تقدم بر او بازمان بقا نباشد لان
 المفروض اتحاد الزمان و هذا اجتماع النقیضین سیوم آنکه چون آن مساوی خاتم
 النبیین باشد ضرورت است که از سایر نبیین متاخر باشد ضرورة تاخر الخاتم عن المختومین
 با عترافه و چون مفروض اتحاد زمان نبوت او و نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم است
 از بعض نبیین متاخر باشد فیصدق علیه انه متاخر عن سایر النبیین و یس متاخر عن سایر
 النبیین و لهذا اجتماع النقیضین چهارم آنکه چون آن حضرت صلی الله علیه و سلم خاتم
 النبیین است از سایر نبیین متاخر است ضرورة تاخر الخاتم عن المختومین با عترافه و چون
 مفروض او این است که در زمان آنحضرت صلی الله علیه و سلم نبی دیگر بمبعوث است از
 سایر نبیین متاخر نباشد فیصدق علیه صلی الله علیه و سلم انه متاخر عن سایر النبیین و یس

متاخران سائر النبیین و هذا الجماع النقیضین با وجود ظهور این احتمالات و ظهور احتمالات
دیگر که در هر شق از شقوق خلاف مفروض لازم می آید این پلید بر آن متنبه نشده میگوید که
در صورت وجود آن شخص در زمان آن حضرت حضرت صلی الله علیه و سلم صحیح محذور لازم
نمی آید و در کلام تمام این قایل بوجه دیگر اختلال است اول اینکه او گمان کرده است
که تا تم را تاخر لازم است حال آنکه خاتم معنی آخر است معنی آخر از معنی خاتم خارج نیست
نا گفته آید که تاخر لازم خاتم است لازم خارج غیر منفک را گویند بایسته گفت که خاتم
معنی آخر است وجود خاتم بی تاخر و جودشی بدون نفس آن است نه وجود ملزوم بدون الیه
متشابه این کلام شدت غیاوت اوست و ویم اینکه چون اواعتراف دارد باینکه خاتم را
تاخر و مخنوم را تقدم زمان لازم است هر آنچه خاتم النبیین است او را تاخر از سائر نبیین
لازم است و این لزوم فرض وجود آن را در کدامین زمان دخل نیست وجود خاتم النبیین
در هیچ زمان بی تاخر آن از سائر نبیین که محتوایی اندک نیست و الا خاتم النبیین خاتم
النبیین نیست پس وجود مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در صفت خاتم النبیین در
هر زمانه که فرض کرده شود مستلزم عدم آن است چه چون بودنش خاتم النبیین مفروض
است بر این تقدیر تاخر زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم ضروری است و بر این
تقدیر آنحضرت صلی الله علیه و سلم معاذ الله خاتم النبیین نتواند بود پس آن مساوی مساوی
نشده چون بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم النبیین مفروض مسلم است تاخر آن
حضرت صلی الله علیه و سلم از آن مساوی که داخل عموم النبیین است ضروری است پس
آن مساوی خاتم النبیین نتواند شد پس آن مساوی مساوی نشد با این پلید با وجود
اعتراف ملزوم تاخر خاتم و تقدم مخنوم و صورت فرض اتحاد زمان نبوت آنحضرت
صلی الله علیه و سلم و آن مساوی تاخر لازم مخنوم نمی داند و در صورت فرض مذکور از
اعتراف خود قبول می کند اینهمه اقتضای بلا دلت و نافی است سیوم اینکه قول او

هیچ محذور لازم نمی آید دلیل شدت عبادت اوست چه آنکه استلزام وجود مساوی
 عدم آن را از مجرد شریک وجود مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم و حضرت خاتم النبیین
 لازم آمده است که وجود آن بی تاخر آن از جمیع من عده من النبیین نتواند شد
 از جهت مساوات او درین صفت با آنحضرت صلی الله علیه وسلم که متصف اند تاخرا از
 جمیع من عده من النبیین و تاخر آن مساوی از جمیع من عده من النبیین بی تاخر آن
 ازان حضرت صلی الله علیه وسلم ممکن نیست و تاخر آن حضرت صلی الله علیه وسلم از جمیع
 من عده من النبیین بی تاخر آنحضرت صلی الله علیه وسلم ازان مساوی مفروض الوجود
 ممکن نیست پس بودن آن مساوی خاتم النبیین بی نبودن آنحضرت صلی الله علیه
 وسلم خاتم النبیین ممکن نیست و بودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم خاتم النبیین بی نبودن
 آن مساوی خاتم النبیین ممکن نیست و بودن آن مساوی مفروض مساوی
 آن حضرت صلی الله علیه وسلم و حضرت خاتم النبیین بی بودن آن
 حضرت صلی الله علیه وسلم خاتم النبیین و بی بودن آن حضرت صلی الله علیه وسلم
 خاتم النبیین و بی بودن او خاتم النبیین و بی نبودن او خاتم النبیین ممکن نیست فوجود
 مستلزم عدمه و نقیضه و لافقیضین و ای استحالة شدن ذلک و استحالة الایک و هیئت
 فرض اتحاد زمان نبوت او و نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم از لزوم حیت
 او با آنحضرت صلی الله علیه وسلم و سلب معیت او از جهت ضرورت تاخرا او از آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم نهض که نه خاتم النبیین و لزوم تقدم زمان نبوت او از زمان نبوت
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم ضرورت و قوله فی عموم النبیین مع تاخر زمان نبوت او از زمان
 نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم با وجود فرض اتحاد زمان نبوت او و نبوت آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم الی غیر ذلک ما اشترنا الیه فیما سبق علاوه آن است پس قول این
 قایل پس وجودش در بعض زمان ممکن باشد ناشی از غایت عبادت اوست چه وجود

آن شخص مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم و جفت خاتم النبیین بر جمیع تقادیر و در
 جمیع ازمونه محال بالذات است مستلزما عدمه الاستلزامه نقیضه الاستلزامه النقیضین و لکن
 مصداق اجتماع النقیضین و آنچه گفته است که وجود احد النقیضین در زمان وجود
 نقیض آخر متنع است الی آخر ما قال نیز ناشی از حماقت او است چه وجود احد النقیضین
 در زمان وجود نقیض آخر متنع نیست چه وجود نقیض آخر در آن زمان واجب نیست
 و ارتفاع آن از آن زمان ممکن است پس وجود نقیض آن با ارتفاعش از آن زمان
 ممکن است اری وجود احد النقیضین با نقیض آخر متنع بالذات است که آن مصداق اجتماع
 النقیضین است و آوردن این نظیر در اینجا بجا است که فیما بین فیه وجود مساوی مستلزم عدم
 آن است مستلزم نقیض خود است و مستلزم نقیضین است تجویزا مکان اولی مایه الخواریات های
 فی البلاده ممکن نیست پس صدق صغری قیاس برین شد در غایت ظهور و لیکن من لم یجعل الله
 له نورا فانه من نور قال الاستلزامه و بر چه وجود آن مستلزم عدم آن باشد
 محال بالذات است قال المقدح المقبوح اقول و آنچه وجود آن مستلزم عدم آن
 باشد علی الاطلاق محال بالذات است اما اگر بعضی تقادیر وجودش مستلزم عدم و بر بعض
 تقادیر مستلزم عدم آن نباشد پس متناع آنکه بر بعض تقادیر است امتناع بالخر خواهد بود زیرا که
 بر تقدیریکه وجودش مستلزم عدم آن نیست وجودش ممکن است بلکه گاهی واجب می باشد چنانکه
 النون و بیان ابطال صغری دریافت شد و ما نحن فیه زین قبیل است که وجود مساوی در زمان
 مساوی خاتم و دیگر یعنی آنحضرت صلی الله علیه وسلم ممکن بود و ممکن بالذات ممکن بالذات همیشه است
 که در بعض ازمونه محال بال غیر کرد و الاستحاله الانقلاب پس کلیه کبری قیاس مذکور را و باطل گشت
 اقول چون تحقیق شد که وجود مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم و جفت خاتم النبیین
 نظری نفس ذات المساوی مستلزم عدم آنست من دون انضمام امر اخر چه خاتم النبیین
 عبارت است از آخر النبیین بشا پس اگر مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم درین صفت

به الف و ح
 فتح القبح
 کردن در سبب
 معصی
 و اینها
 و اینها

موجود باشد فی زمان من لازم ضرورت است که آن مساوی پست از سلم نبیین مبعوث
و آخر النبیین بشا باشد پس ضرورت است که او پست از آنحضرت صلی الله علیه و سلم مبعوث بشا
و آنحضرت صلی الله علیه و سلم بیشتر از مبعوث باشد پس معاذ الله آنحضرت صلی الله علیه
و سلم خاتم النبیین نباشد پس او مساوی آن حضرت صلی الله علیه و سلم نباشد پس
مساوی نظر بنفس یعنی مساوی مستلزم این است که مساوی نباشد و نیز چون آن حضرت
صلی الله علیه و سلم خاتم النبیین است یعنی آخر النبیین بشا است ضرورت است که آنحضرت
صلی الله علیه و سلم پست از سایر انبیاء مبعوث باشد و آن مساوی اگر نباشد مسلمی
آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد و اگر نباشد ضرورت است که بیشتر از آنحضرت صلی الله
علیه و سلم مبعوث باشد والا العیاذ بالله آنحضرت صلی الله علیه و سلم آخر نبی بشا نباشد
پس خاتم النبیین نباشد و باینکه این غلات مفروض مسلم است بر این تقدیر آنحضرت صلی الله
علیه و سلم مساوی او نباشد پس آن مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در وصف خاتم النبیین
نباشد پس وجود آن مساوی بر این تقدیر هم مستلزم عدم آنست حاصل که وجود آن مستلزم
بر جمیع تقادیر مستلزم عدم آنست پس وجود آن مستلزم عدم آن است علی الاطلاق
و هر چه وجود آن مستلزم عدم آن علی الاطلاق است محال بالذات است کما احترت به
بذلالتیله فی الجایی قابل گمان نمی برد که وجود آن مساوی در زمان آنحضرت صلی الله علیه
و سلم مستلزم عدم آن نیست ناشی است از جهل او معنی خاتم النبیین و از جهل جایی یعنی
خاتم النبیین امکان مساوی آن حضرت صلی الله علیه و سلم بر بعضی تقادیر ثابت نتواند شد
و چون معلوم شد که وجود مساوی بر جمیع تقادیر مستلزم عدم آنست و وجود آن بر تقدیر
بودن زمان نبوت او زمان نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم مستلزم عدم آن بوجود
سیتی است بمجه ندیان این جا بل میو ده و باطل است و قول بامکان آن بر این تقابیر
از قبیل بیانات مجاین است و چون وجود مستوی بر هیچک تقدیر ممکن نیست بلکه محال

بالاتر پس هیچ تعادری محال بالذات است و در کلام این قایل اختلافی دیگر است و آن
این است که این قایل باقتضای حمل بمعنی خاتم النبیین صفی را منع نمیکند و میگویند که وجود
سادی بر بعضی تعادیر مستلزم عدم آنست و بر بعضی تعادیر مستلزم نیست و نمیدانند
که اگر وجود سادی بر بعضی تعادیر مستلزم عدم آن نیست وجود سادی
مستلزم عدم آن نشد و کبری را مسلم میدارند که آنچه وجود آن مستلزم عدم آن
باشد علی الاطلاق محال بالذات باشد و مع هذا باقتضای حماقت می گویند که صفی
و کبری قیاس هر دو باطل گشت حال آنکه حاصل کلام او منع صفی است و آن چه شای
از حمل را بمعنی خاتم النبیین و ما هو اول قار و رة کسرت فی الاسلام قال الاستاذ
العلامة پس وجود شخصی که برابر آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات باشد
محال بالذات است و هو المدعی قال الوجه المقتضی قول جون صفی و کبری
قیاس هر دو باطل گشت بطلان نتیجه که مدعی استدلال است خود ظاهر است پس وجود
سادی مذکور ممکن شد و داخل تحت قدرت کامله که متمتع بالفیروغین و واقع خواهد
بود و هو مدعی اهل الحق پس ظاهر و هوید گشت که قول معترض مستدل با اینکه قول ایشان
شخصی که برابر آن حضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات باشد قول باسکان اجتماع
التقیضین است اگر مرادش عنیت قول اول و قول ثانی است پس غلط محض و کذب
باطل است باید اینه احتیاج بیان ندارد و اگر مستلزم قول اول قول ثانی را داده
کرده بطریق مجاز چنانکه خود او بعد چند مثنوی میگوید پس به تحقیق بریست که وجود شخصی که برابر آن
حضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات باشد مستلزم این است که آن شخص برابر
آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات نباشد پس این خود اعتراف با مستلزم
مذکور نموده بنا بر آن میگویم که منتسباتی تکاپویی اقدام منطقیه و ادیدانجام فلسفیت
او بمن سرحد مستلزم است و بس و منی دانند که از خود هر دو فن مذکور الزام خطا است

در کتب
مستفی الارباب

بر لازم زیرا که از هر دو فن مذکور ثابت است که ملزوم مستلزم محال بالذات لازم
نیست که محال بالذات باشد بلکه گاهی ممکن بالذات محال بالغیری باشد چنانکه
فلاسفه در مقام اثبات ازلیه وابدیه عقول موافق اعتقاد خود می گویند آن واجب الوجود
سبب جمیع مخلوقات است فی تاثیر و فی معلوله و الا لکان له حاله منتظره هذا خلف الی آخره قالوا
و ظاهر است و در فلسفه نیز برین است که معلول لازم علت نامر خود است و انشکاک
تخلفش از علت مذکوره ممتنع پس درین ماده این قضیه منطقیه خواهد شد کما وجب الواجب
و جد العقل الاول و از علم منطقی عکس نقیض این قضیه چنین باشد کما لم یوجد العقل الاول
لم یوجد الواجب تعالی شأنه و تقدس و ظاهر است که مقدم ملزوم ممکن بالذات است
و ثانی لازم تحیل بالذات همچنین است زیرا ممکن بالذات چون ممتنع بالغیری
است لازم و محال بالذات را جائز است کما فی شرح العقاید النسفی و چون استلزام
ثبت مقصد و مرام او که فساد عقاید اهل اسلام است نمی شود بنا بر بلیس از صفاتی
البلیس استلزام را در صورت عینیت هر دو قول ذکر کرد تا در فهم عوام راسخ کند که
سماوی مذکور تحیل بالذات است نعوذ بالله من شرور أنفسنا و من سبائات
اعمالنا اقول قیاس استدلال این است که وجود شخصی که برابر آنحضرت صلی الله علیه
و سلم در جمیع کمالات باشد مستلزم عدم آن است و هر چه وجود آن مستلزم عدم
آنست محال بالذات است و صدق صفی بوجه نقیصه تحقیق نیست و از ازاله
اشتباه بیکه این پدیده نا فهم را از جهل او از معنی خاتم النبیین در گرفته تبدیل و بر معنی خاتم
النبیین و تبیین معنی آن تبفصیل نموده شد و بصدق کبری این نا فهم هم اعتراض
نمود چه کبری همین است که هر چه وجود آن مستلزم عدم آن باشد ممتنع بالذات است
پس آنچه وجود آن بر بعضی تقادیر مستلزم عدم آن نباشد در اکبر داخل نیست که وجود
آن مستلزم عدم آن نشد و اگر وجود آن مستلزم عدم آن بودی بر جمیع تقادیر مستلزم

بودی و مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات که منجمله آن صفت خاتم النبیین
یعنی آخر النبیین بجا است در اکبر و دخل است زیرا که وجود آن بر جمیع تصاویر مستلزم
عدم آنست که ما حق فیما قبل و هرگاه که صدق هر صغری و کبری قیاس نیتن و مبرهن است
صدق نتیجه یقینی است پس امتناع ذاتی مساوی مذکور یقیناً محقق و مبرهن و کوربانی
این تیره درون بر اولی الابصار روشن گشت اما قول او پس ظاهر و بویژه گشت
الی قوله احتیاج ندارد از جهل و غیبات او است چه مراد از بودن قول با مکان شخصی
که برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باشد قول با مکان اجتماع النقیضین
نه این است که الفاظ آن قول الفاظ این قول است و نه اینکه مفهوم تعبیری قول اول مفهوم
تعبیری قول ثانی است زیرا که از امکان الفاظ و امکان مفهوم تعبیری آن هیچ بحث و گفتگو
نیست معنی قول استناد علام این است که محلی عنه و مفاد امکان شخصی که برابر آنحضرت
صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باشد محلی عنه و مفاد امکان اجتماع النقیضین است
چه آن شخص مصداق مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات و مصداق
لیس مساوی صلی الله علیه و سلم فی جمیع کمالات است فهو مصداق الاجتماع النقیضین با مکان
امکان مصداق اجتماع النقیضین پس قول با مکان آن قولی با مکان اجتماع النقیضین
است و معنی قول استناد علام پس تحقیق بر آنست که وجود شخصی که برابر آنحضرت صلی الله
علیه و سلم در جمیع کمالات باشد مستلزم این است که آن شخص برابر آنحضرت صلی الله
علیه و سلم در جمیع کمالات نباشد این است که وجود آن شخص مستلزم عدم آن است و هر چه
وجود آن مستلزم عدم آن باشد مصداق اجتماع النقیضین است پس قول با مکان
آنچه وجود آن مستلزم عدم آن باشد قول با مکان مصداق اجتماع النقیضین است
و مراد از این قول نه این است که وجود شخصی که برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع
کمالات باشد مستلزم اجتماع النقیضین است تا که توهم کرده شود وجود آن شخص

مستلزم محال بالذات است و مستلزم محال بالذات لازم نیست که محال بالذات
 باشد بلکه مراد ازین قول اثبات آن است که آن شخص که وجود آن مستلزم عدم آنست صدق
 اجتماع النقیضین است و مصداق اجتماع النقیضین محال بالذات است پس آن شخص
 محال بالذات است این احمق بی فهمیدن معنی کلام هر چه در ویش میگردد و بصیرت میگوید
 و ظاهر است که مفهوم ذهنی محال نیست نه بالذات و نه بالغیر محال بالذات مصداق اجتماع
 النقیضین است و مساوی مذکور مصداق اجتماع النقیضین است پس بلا شبهه
 محال بالذات است این قایل معنی کلام و اثر گونه نمیده بعد تسلیم استلزام وجود مساوی
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات اجتماع النقیضین را بر آن اعتراض نمینماید
 باینکه مستلزم محال بالذات لازم نیست که محال بالذات باشد حال آنکه این اعتراض
 او یعنی است بر فهمیدن معنی کلام را مغلوب علوم نیست که این قایل مصداق اجتماع النقیضین
 که وجود مساوی را مستلزم آن نمیده است کدام چیز را قرار داده است اگر آن مساوی
 را مصداق اجتماع النقیضین قرار داده است مدعائی استناد علامه راست آمد
 و گفتگوی معترض باطل شد و اگر دیگری مصداق اجتماع النقیضین بدینست او است
 آن را بیان نماید و علی التanzil اگر التزام کرده شود که مساوی آن حضرت صلی الله علیه
 و سلم مستلزم اجتماع النقیضین است یعنی مستلزم محال بالذات است تلامذ این قهرض
 او ناشی از نا فهمی اوست زیرا که مستلزم محال بالذات بر دو گونه است یکی آنکه بالذات
 مستلزم محال بالذات و دوم آنکه بالذات مستلزم محال بالذات نباشد بلکه بواسطه
 امر آخر چنانکه عدم المعلول موجب عدم العلة الموجبة الواجبة را و همچو عدم صفات کمالیه
 نز و عامه تکلیف مستلزم عدم واجب بجا نه است و عدم عقل اول نز و فلا سغه
 مستلزم عدم ادب بجا نه است چه مستلزام عدم معلول موجب عدم علت واجب را
 بواسطه علاقه علیت است و اگر علاقه علیت در میان نباشد عدم صفات کمالیه مستلزم

عدم واجب سبحانه و تعالی نزد تکلیف و عدم عقل اول مستلزم عدم ادیان و سبب نه نزد فلاسفه نیست پس
 قسم اول یعنی آنکه بالذات و نظر الی ذات مستلزم محال بالذات باشد محال بالذات است
 و قسم ثانی لازم نیست که محال بالذات باشد و این قایل از شرح عقاید نفسی سابق نقل کرده
 است و در اینجا هم خواهد بر آن نموده است ان ممکن لایزم من فرض وقوع محال بالنظر الی ذات
 و اما بالنظر الی امر زاید علی نفسه فلا نسلم انه لایستلزم المحال انتهى حالا نظر باید کرد که آیا وجود
 مساوی آن حضرت صلی الله علیه و سلم و جمیع کمالات بالنظر الی نفسه مستلزم اجتماع انقیضین
 است یا بالنظر الی امر زاید علی نفسه پس میگویم که وجود مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 بالنظر الی نفس ذات مستلزم اجتماع انقیضین است چه اگر آن مساوی
 موجود باشد یا خاتم النبیین باشد یا خاتم النبیین نباشد اگر خاتم النبیین باشد
 یعنی آخر النبیین بعثا باشد لا محاله نبوت او از نبوت آنحضرت صلی الله علیه و سلم متاخر باشد
 و آن حضرت صلی الله علیه و سلم مساوی خاتم النبیین نباشد پس آن مساوی مساوی
 نباشد فیلزم اجتماع انقیضین و اگر خاتم النبیین نباشد آن مساوی مساوی آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم نباشد فیلزم اجتماع انقیضین و این استلزام بظن مساوی است مع
 قطع النظر باسواه من الامور الزایده بخلاف استلزام عدم معلول موجب عدم علت موجب
 که آن استلزام نظر بنفس ذات معلول نیست بلکه بواسطه امر زاید بر آن یعنی علاقه علیت
 از اینجا معلوم شد که این قایل معنی شرح عقاید نفسی هم نفهمیده است و اما قوله و چون استلزام
 مثبت مقصد و مرام ادالی تو که تسهیل بالذات است از مساوی شیطانی است که
 منشأ آن جهل و نادانی و خجرت و بی ایمانی است چه بر کس که معنی خاتم النبیین میدانند
 و آن حضرت صلی الله علیه و سلم را بریقین خاتم النبیین بخوانند و نفی و عقلی بهره اوشده است
 بادی حائل و نستین میتوانند که ثبوت این حضرت صلی الله علیه و سلم بی نفی آن
 از جمیع من عداه ممکن نیست و ثبوت آن بدیگری بی نفی آن از آنحضرت صلی الله علیه و سلم

اسکان ندارد و کسیکه قایل بامکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در این صفت است
قایل بامکان مصداق اجتماع انقیضین است که اگر غیر مرده و سابق محقق شده است
که مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در این صفت مصداق اجتماع انقیضین است
و چنین نیست که مصداق اجتماع انقیضین دیگری باشد و مساوی آنحضرت صلی الله علیه
و سلم در این صفت مستلزم آن باشد چنانچه این جا بل امتی تحجیل می کند پس در مفاد هر دو
قول اتحاد و عینیت است نه استلزام و علی تقدیراتنزل استلزام هم مثبت مرام است
کما مر القاء چون این نادان بی ایمان معنی خاتم النبیین نمی داند ایمان بودن آنحضرت
صلی الله علیه و سلم خاتم النبیین نمی آرد چه تصدیق بقصد بی دهن معنی محمول معنی ندارد
و باقتضای غایت نادانی و بی ایمانی برای ترویج روح شیخ نجدی که عوام اهل اسلام را
گمراه و عاقبت خود و عاقبت اتباع خود تباہ نمود در پی اثبات اسکان مساوی آن
حضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات افتاده و بسبب عقل خود در راه آن نجدی
در باخت و خود را از گشنگو در این باب نزد ادبی الالباب رسوای عالم ساخت
و تبلیس آن شیخ نجدی که شاگرد رشید تبلیس و رئیس اهل تبلیس بود عوام اهل اسلام
را از دایره ایمان بیرون آورد و در باو یه ضلالت فرو برد و دام تزی ویرش درین باب
این بود که قدرت الهی این است که عدد و نامتناهی مساویان آنحضرت صلی الله علیه و سلم
در جمیع کمالات در یک آن پیدا کند عوام کالانعام که معنی قدرت و بودن تعلق آن
بامکان و معنی اسکان و عدم احتمال اشتراک در بعضی خصایص که او سبحانه و تعالی
بآنحضرت صلی الله علیه و سلم کرامت فرموده نمیدانند بلکه نمیدان می توانند بدام تزی ویرش
آمده این فقره او را در زبان ساخته دین و ایمان را در باخته اند و این دوزخ خیس بر
ترویج روح آن تبلیس دقیقه از دقایق تبلیس فرو نگذاشته لیکن سعی او بجائی دول
آشفته و آهنگی نرسید و ستاده او بقول خودش خود را با الله منی شرور و انفسا من

سیئات ایمان که از نیم تم قلب نبود و اجابت و قبول نیافت که او در شر و نفس خودش
 و سیئات اعمال خود گرفتار مانده و روی اذان بر نیافت و الله الموفق للارشاد و الهادی
 الى سبيل السداد قال اللباس الخامس و نیز در فتوحات کی است الباب الثالث
 و الخمسون و مائة فی معرفة مقام الولاية البشرية و سراره و الباب الرابع و الخمسون
 و مائة فی معرفة الولاية الملكية و سراره الباب الخامس و الخمسون و مائة فی معرفة
 مقام النبوة و سراره الباب السادس و الخمسون و مائة فی معرفة مقام النبوة البشرية
 و سراره الباب السابع و الخمسون و مائة فی معرفة مقام النبوة الملكية و سراره الباب
 الثامن و الخمسون و مائة فی مقام الرسالة و سراره الباب التاسع و الخمسون و مائة
 فی معرفة الرسالة البشرية الباب استون و مائة فی معرفة مقام الرسالة الملكية
 این عبارت در مقام فهرست کتاب است و اما در مقام تفصیل ابواب پس کلام پس
 طویل است این اوراق گنجایش نقل آن نمی دارد پس بطرجموم قدرت و وسعت
 قدرت کامله میتوان گفت که ممکن است که حقیقتی و انواع دیگرش جان انسان
 پیدا کند چنانکه در غلمان مشاغل انسان و جان اند پس آن و انواع و اشکل جن و
 انس مکلف می فرماید و در یکی ازان و انواع مراتب و مناصب مثل مناصب
 ولایت و نبوت بشری پیدا کند و یکی را خاتم مرتبه ثانی سازد و این معنی منافی کرمیه
 و خاتم النبیین نباشد چنانکه تا پیش برین تقدیر بر طبع سلیم غیر مخفی است و ثواب و
 عقاب مثل جن و انس در آنها واقع کند و برای آنها یک عالم دیگر باشد چنانکه الحال عالم
 برنج برای جن و انس موجود است و از فهم اکثر عوام بیرون غایب مانی الباب آنکه علم و ادراک
 ازین قاصر است حضرت رب العباد نیز چه تخصیص شمول قدرت بان بماند او و نفی
 اتم نه فرموده و اما از اکثر علوم و شمول دیگر صفات کامله آنی قاصر الفهم هم و لایحیون
 بشی من علما لا بما تشار و جابر نقرآن مذکور است قال الرسول صلی الله علیه وسلم

له باب ستره
 و یک نماند و
 در یک پنجاه
 که در یک پنجاه
 که در یک پنجاه
 که در یک پنجاه

ان الله ارضاء بغيره وانشاء فيا تمثون يوم اي شل ايام الدنيا تمثين مرة شحونه خلعت
 لا يعلمون من الله يعصى في الارض ولا يعلمون ان الله تعالى خلق آدم واليس رداه ابن عباس
 فاستوسع ملكه الله تعالى انتهى مورد ضعيف كه از مسكن خود گاهي بيرون نيامده باشد تمام عالم را
 در مسكن خود مخصر ميدانچون بيرون از مسكن آيد عالمي بنيد كه بمسكن خود عظم او را مقايسه در تصور
 نيايد چنين تخيل هم اعراض غير فاره كه در عقل جزوي مي آيد و اعمال نيك و بد تخيل شده در قراو
 بروي خواهند آمد و نيز هوا و نفس در حيز و كلوا و قوع تنگي بصورت شده چون بر خراج
 ميگذرد الفاظ متكون مي گردد پس اين معني در دست و پا و پوست بدن كي متصور است
 تا ناطق شوند و حال آنكه نطق دست و پا و جلده منصوص عليه است و نطق و علم و ادراك جمله
 اشياي مع جمله جمادات و غيره را عقل جزوي استحيل ميداند به خصوص قطعي ثابت است
 و على هذا القياس و هر كس را كه مهارت در كتب مولف در احوال مرزخ و آخرت و دوزخ
 و بهشت و انعام و الايام مثل شرح الصمد و روبرو در سافره و غيرهما حاصل است يقين
 ميداند كه باكثر آنها عقول غير انبيا عليهم السلام نمي رسد پس باین ملك ناقصك شمول
 قدرت الهي مساوي مذكور را بنا بر استحالة زعمي خود نفي نمودن بجز الحقا و در صفات كماله
 حضرت رب العباد ديگر نفيست اقول اين شوریده سر باستيلاي باطنويامي فرط
 محبت آن بخدي ابر و سادسي و خيالاتي مي تراشد كه در نظر هر عاقل و نسل بر طباق جنون
 اومي باشد حاصل تطويل لا طائل اين قایل دو امر است يك اينكه ممكن است كه او سبحانه
 و تعالی دو نوع ديگر بگو انسان و جان با فريند و آن هر دو نوع را مكلف فرمايد و در
 يك ازان دو نوع انبيا سوخت كند و يك كس را در آن نوع خاتم النبيين گردانند پس آن
 كس مساوي اخذت صلي الله عليه وسلم و صفت خاتم النبيين باشد و دوم اينكه او سبحانه
 استجالات عادي را خواهد آفريد كه آن را عقل جزوي استحيل ميداند و اين هر دو امر بر عاقل
 حقايق و دلالت دارند اما امر ثاني از اين جهت كه بچك شي ان اشيا نيكد ذكر كرده است

مصدق اجتماع النقیضین نیست و نه متمنع ذاتی است مصداق مساوی آنحضرت صلی الله
علیه وسلم را در صفت خاتم النبیین که مصداق اجتماع النقیضین است و وجودی است
عدم آنست آنها قیاس کردن ناشی از غایت حماقت و تلبیس است جمله دعوا و ابیدین
قیاس فریب توان داد که آن بچا رگان در میان استبداد عادی و استیلاات ذاتی
فرق نتوانند کرد اما امر اول بچند وجه لغو و لا طایل است اول اینکه شیخ نجندی مقتدای این
قایل که این جا بابل در اجتماع هوای او عقل و دین خود بر باد داده و میدهد می گوید
که برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم عبارت است از فرد انسانی که مشارک آنجناب علیه و علی
آله و صحابه الصلوٰه و السلام باشد در مابیت و اوصاف کمال پس پیداشدن دو نوع
دیگر سوای جن و انسان و ملک شدن آن بر دو نوع و مبعوث شدن انبیاء و خاتم
النبیین شدن در یکی ازان دو نوع بر تقدیر تسلیم همه یا ده گونه ای این قایل شیخ نجندی
سودی نمی بخشد که آنچه خاتم النبیین بودن فرد انسانی میکند و بر آن بر نعم خود او له می
آرد از پیداشدن خاتم النبیین در نوع دیگر کارش بر نمی آید و دلیل او بر آن انطباق
ندارد و در اینجا این آشفته سه با تقضائی غایت آشفتگی اتباع شیخ نجندی مقتدای
خود هم گذشته و ویم اینکه بر تقدیر پیداشدن آن نوع و مبعوث شدن انبیاء در یکی
از ازان هر دو نوع آن انبیاء و عموم النبیین داخل اند بر این تقدیر آنحضرت صلی الله
علیه وسلم خاتم النبیین اند که جمله آنها انبیائی آن نوع هستند پس آخر همه انبیاء بشا باشد
کما مرار یا در عموم النبیین داخل نباشد پس آنها انبیاء نیستند و خاتم آنها خاتم النبیین
نیست نامیدن آنها بنبیین و نامیدن خاتم آنها بخاتم النبیین سببی بر جمل است توهم
اینکه نبیین جائیکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم را خاتم النبیین گفته اند افراد انسانی هستند
و نبیین جائیکه نبش آنها در آن نوع مقدّر شده است افراد آن نوع اند ساقط است
ازیرا که نبیین مشتق است و در مفهوم مشتق ذات خاصه اقل نیست پس مفهوم النبیین

در مقام النبیین عام است دلالت علی ذات دون ذات ندارد و سلوم اینکه این قابل خود
حدیث مروی از حضرت ابی هریره رضی اللہ تعالیٰ عنہ فیما سبق نقل کرده است ان رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وسلم قال فضلت علی الانبیاء رببت اودیت جوامع الکلم و تصرف بالاربع
واعطت لی القلیم و جعلت لی الاصل سجدا و طهورا و ارسلت الی الخلق كافة و ختمت لی النبیین
رواه مسلم پس آن دو نوع اگر مخلوق شوند در عموم الخلق كافة داخل باشند پس آنست
است آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم باشد پس تخیل اینکه کسی مساوی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم
در جمیع کمالات باشد بر تقدیر وجود آن دو نوع نیز ساقط است یا در عموم الخلق كافة داخل
نباشد پس بر آن تقدیر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم مرسل الی الخلق كافة نباشد البتہ و باللہ
پس ابتدائی این احتمال نفی این صفت ازان حضرت صلی اللہ علیہ وسلم است نہ ثبوت ساد
آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در جمیع کمالات چهارم اینکه ملاطی قاری در شرح شفا یقیناً
ادعای اللہ علیہ وسلم در شرف و کرم حشره جمیع خلق اللہ فان العالمین لا شک انه حقیقه فیما
سواء لا صارت بالاتفاق بصرفه عن دلالة الاطلاق ثم من المعلوم انه لولا نور وجوده و ظهور
کرمه وجوده لما خلق الافلاک و لما وجد الا ملاک فمظهر لرحمة الالهیة التي وسعت کل شیء
من الخلق الکوئیة المحتاجة الی النعمة الایجاب و ثم الی منحة الامداد و یحصده القول بانہ مبسوط
الی كافة العالمین من السابقین و اللاحقین فمتمیزة قلب حکم المجاہدین و الانبیاء
مقدمة الاولیاء و مخرجة و سایر الخلق من صحاب الشمال و الیمین و یدل علیہ قوله تعالی
تبارک الذی نزل الفرقان علی عبده لیکون للعالمین نذیرا و من جملة انذاره للعالمین قوله
تعالی و من یقل منهم الی الہ من دونه فذلک بخبر جہنم و یقویہ قوله صلی اللہ علیہ وسلم
بعثت الی الخلق كافة و قد بینت وجه ارساله الی الموجودات العلویة و السفلیة فی
رسالتی المسماة بالصلاات العلییة فی الصلوات المحمدیة انتہی آیا این قابل جابل
باتفاق آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم یا بن اوصاف ایمان دارد یا نه اگر ایمان ندارد

بهر چه خواهر بر زبان آورده و اگر ایمان دارد باید بشکند که تصحیح کلام بخدی خود است نه سایر چه بر تقدیر
 قول باسکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات کوازل و معاد و دیگر کمالات
 قول بودن آن مساوی عند فرض وجوده رحمت برای جمیع خلق الله و بودنش
 مستصف باینکه لولا نور وجوده لما خلق شی من الاشیاء و بودنش مبعوث الی کافه
 العالمین من السابقین و اللاحقین ضروری خواهد بود و بر این تقدیر آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم موصوف باین صفات نتواند بود پس بر این تقدیر مع کونه غلات المفروض المسلم
 که ایمانش موصوف بودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم باین صفات است آن مساوی
 مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات نشد پس آن مساوی بر تقدیر وجودش
 مصداق آن مساوی صلی الله علیه وسلم فی جمیع کمالات و یسرها و له فی جمیع کمالات
 باشد فو مصداق اجتماع التخصیصین فو محال بالذات پس این آشفته سر را بحال
 این و موصوف هم نیست حالا نظر در بیرون و گویای این قایل باید کرد و فرصت ابواب فتوحات
 یکی که این قایل نقل کرده است مساوی برادر این قایل ندارد این قایل از نقل آن چند
 تبیین منظور داشت یکی آنکه عوام و جمله گمان کنند که این قایل بولایت حضرت شیخ اکبر
 قدس سره اعتقاد دارد که کلام حضرت شیخ اکبر قدس سره را برای استناد می آورد
 حال آنکه مقتضای او حضرت شیخ اکبر بلکه جمیع اولیا و صوفیه را مشرک و مبتدع میدانست
 و دیم اینکه عوام و جمله اعتقاد کنند که اینکس فتوحات مکتبه را هم میداند حال آنکه بیچاره نمیتواند
 که عبارت آن درست خواند و قول او چنانکه تا پیش بر این تقدیر مخفی است علامت
 عدم سلامت طبع و دماغ اوست چه صیغه انبیین عام است و این صیغه که مشتق است
 بر خصوص ذات موصوف دلالت ندارد و معنی خاتم النبیین آخر الانبیاء بشارت است
 و محذور بودن مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این صفت مصداق اجتماع التخصیصین
 بر هر تقدیر لازم است و قوله غایه مافی الباب الخ بما نحن فیه بطلی ندارد چه از ان لازم

نمی آید که مصنوعات ذاتی ممکن شوند و حدیثی که از جواهر القرآن نقل کرده است بر امکان مسامی
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم دلالت ندارد و آن خالق که در آن ارض بیضا است تحت عموم الخلق
 فی قوله صلی الله علیه و سلم بعثت الی الخلق كافة و در عموم العالمین فی قوله سبحانه لیسکون
 للعالمین نذیرا و فی قوله سبحانه و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین داخل اند و مبدء وجود آن
 خالق نیز نو آنحضرت صلی الله علیه و سلم است ذکر این حدیث در مقام بیان امکان مسامی
 آن حضرت صلی الله علیه و سلم حجتی ندارد و در صحت قدرت الهی و عموم آن ممکنات را
 گفتگو نیست گفتگو دین است که مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات
 که مصداق اجتماع النقیضین است تسخیل بالذات است همچنین قول او و همچنین
 تجسم اعراض غیر قاره الخ بساخن فیه ربطی ندارد و اگر این معنی ثابت می کرد که فلان مصداق
 اجتماع النقیضین بوقوع خواب آمد و او را سودی می بخشید اما قوله پس باین علمک ناقصک
 شمول قدرت الهی مساوی مذکور را بنا بر سحاح الزعمی خود نفی نمودن بحر الحاد و صفات
 کمالیه حضرت رب العباد و دیگر نیست حالش باین است که استحاله اکثر تسخیلات ذاتیه
 بعلمک ناقصک ثابت است چنانکه استحاله ذاتی مصداق اجتماع النقیضین و مصداق
 ارتفاع النقیضین و استحاله ما وجوده مستلزم عدمه از اوایل اولیات است علمک
 ناقصک بر امی ایقان با اوایل اولیات کافی است و کسی جز سقراطی انکار آن
 نتواند کرد و بیانات قاطعیه بینه بر سر گشته که مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 در جمیع کمالات مصداق اجتماع النقیضین است پس قول بشمول قدرت الهی آنرا
 ناشی است از جهل بسبب معنی خاتم النبیین و اول النبیین فلما و آخرهم نبیا و بمعنی
 رحمة للعالمین و بمعنی لیسکون للعالمین نذیرا و بمعنی ارسلت الی الخلق كافة و بمعنی بعثت
 الی الخلق كافة و از جهل مرکب در مرکب سوداوی این عظیم السامی فی السکول رخ شده است و الح
 و صفات رب العباد و آن است که شیخ نجدی مقتدای او بمقدور بودن اتصاف او

سبحانه نقایص و قبایح محو کذب غیر آن قایل شده و این جاہل با مکان اتصاف و سبحانه
بحد نقایص و خسایس و فواحش و قبایح و با مکان عدم او سبحانه که حصه از عدم هست با مکان
وجود شریک الباری که حصه از وجود است و بدون او سبحانه جاہل و عاجز و اضم
دائی و اکبر و متحد جمیع ممکنات و حوادث در مرتبه ذات احدی بنقہ مقدسہ علی ما مر فصل
قایل است سبحانه و تعالی غایضون این بیچاره و آن بخدی آواره از ملک ناقصک
هم بهره نیافتند و از ایقان با و ازل اولیات هم رد تانفتند و از جملیات مرکبہ خود در غیا
بر یافتند قول بعدم شمول قدرت الہی متغیات ذاتیہ را بچو مصداق مساو و لیس مساو
و مصداق وجود و لیس موجود و مصداق عرض لیس مہیض و مصداق اسود و لیس باسود و بالجملہ
مصادیق مضمومات متناقضہ لامتناہیہ عین ایمان است چه بر تقدیر قول بدخول متغیات
ذاتیہ تحت قدرت الہی از قول بدخول جمیع متغیات ذاتیہ تحت قدرت الہی گزیر نتواند
بود و قول بہت دور است شریک الباری و عدم او سبحانه و اتحاد او سبحانه جمیع
حوادث و ممکنات الی غیر ذلک من استحیلات لازم خواهد آمد چه میانہ متغیات ذاتیہ
در امتناع ذاتی تفاوی نیست تا برخی از آنها مقدور باشند و برخی مقدور
نباشند مقام استعجاب این است کہ این جملہ ایمان فراموش و این بتجاہلان ناحق
کوش با متناع ذاتی مصادیق بعض و لیس با میض و اسود و لیس باسود و کاتب
ولیس بکاتب و بالجملہ مصادیق مضمومات متناقضہ لامتناہیہ عدم دخول آن مصادیق
تحت قدرت الہی اعتراض دارند پس با متناع ذاتی مصداق مساوی آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم در جمیع کمالات کہ بوجہ عدیدہ مذکورہ بالا مصداق اند مساولہ
صلی اللہ علیہ وسلم فی جمیع کمالات و لیس مساولہ فی جمیع کمالات یعنی مصداق
اجتماع انقبضین است چرا کہ انبیا را می خرد شد در گد و لہائی اینہامی تر شد
چرا کہ برایش درون اینہامی باشد چون عدم دخول مصادیق آن مضمومات غیر متغیاتی

الحق بفتح
است و این
خارج از باب
کنند و این
نهی الایب

تحت قدرت الهی در عموم قدرت الهی قاضی نشد عدم دخول این مصداق تحت آن
چنان در عموم آن قاضی تواند بود منشاء این کج فهمها در کج رویها و بال تجدید
است و العیاذ بالله من الالحاد و سوء الاعتقاد قال الخبائل الخبول اکنون بسبیل منزل
و تسلیم می گویم که در شخص مفروض المساوات و صفت خاتمیت متمنع بالذات است لیکن
عالم ربانی علیه الرحمه تصریح نکرده که مساوی در جمیع کمالات ممکن و مقدور است و حق
از خود تراشیدن و دیگری را بدان متمم کرده در پی ابطالش بودن سوائی هشیان
بهتان از قبیل خرافات بمعنی است و از جنس تریات لایعنی بالفرض اگر تقدیر کلاش
همین باشد پس از جمیع کمالات کما لیکه تساوی در آن ممکن نباشد و ما به التساوی
آنرا نتوان گفت مستثنی است با استثناء عقلی خواهد بود چنانچه کمالات جزئیة متشخصه قائمه
بذات هر دو مساوی مستثنی اند زیرا که مراد کلیات آنهاست که در هر دو مساوی
مشترک اند چنانچه استثناء ذات مبارک و مقدس صلی الله علیه و آله از جمیع نبیین علیهم
السلام در لفظ خاتم النبیین زیرا که لام برای استغراق است پس اگر گفته شود که
در این صورت چه شیئی و کسی فوت شده خواه این را فوت مساوات نام نهند یا بی زیرا که
کمال ختم نبوت در دیگر مساوی یافته نشد و این شیئی را استدلال باطل کرده میگویم که ممکن است که
در آن مساوی دیگر یک کمال مختص بذات او قلم مقام و صفت ختم یافته شود پس چنانکه در یک
مساوی و صفت خاتم است در دیگر مساوی و صفت دیگر مختص باد و در مقابل و صفت خاتم
است پس در صورت سوائی این دو و صفت در اوصاف کمال دیگر هر دو و مساوی
مشترک اند و این هر دو و صفت در هر دو و موصوف توزیع یافته شدند اگر گفته شود که
این جواب دافع اعتراض نیست بلکه موجب زیاده اعتراض است زیرا که چون گفت آن
و صفت خاتم در یکی موجب بطلان تساوی باشد عدم الاشتراک فقدان و صفت
که در هر یکی موجود و مختص بموصوف خود است و مفقود در دیگری موجب اعتراض بطریق

اولی خواهد بود چرا که بنظر هر یک وصف مختص گفته خواهد شد که تساوی باطل لعدم الاشتراک
در وجه اشک گفته خواهد شد که درین سوال از حدیث استثنای حدیث تذکرک همسری
زهرول است زیرا که حاصلش این است که سوائی دو کمال مختص و دیگر کمالات مشترک
من حیث الانواع میان هر دو متساوی و اشتراک این دو کمال من حیث النوع مستثنی
است از اشتراک نوعی دیگر کمالات و چون اشتراک مطلق مابین التساوی میان
هر دو متساوی لازم تساوی است برای تحقق این لازم تساوی اشتراک کلی عرضی
هر دو نوع کمال مختص میان هر دو متساوی کافی است و این کلی عرضی مفهوم کمال مختص است
که بر هر دو نوع مختص صادق است و در هر دو متساوی مشترک توضیحش آنکه در وصف
خاتم و اعتبار است یکی مفهوم خاتم و دوم آنکه فردی است از کلی کمال مختص پس چون
در تساوی کمال دیگر مجازی کمال خاتم یافته شد در آن هم یک خصوصیت ذات است
دوم آنکه فردی از کمال مختص است پس چون کلی کمال مختص در هر دو مشترک است
همسری مساوات فوت نشد که خصوصیت خاتم و مقابل آن مشترک نکشت شمارید
و عمر و در وصف شجاعت و سخاوت مشترک اند و در زید و عمر و در عمر و
و صف بند و ق اندازی هر دو بر وجه کمال پس میتوان گفت که زید و عمر و در جمیع
کمالات متساوی اند باین معنی که بعضی مشترک بالانواع و بعضی اگر دیرکی است در دیگر
همسر آن بعضی است و کلی مختص در هر دو مشترک است پس در زید و عمر و سه
کمال یافته شدند شجاعت و سخاوت و کمال مختص و هیچ یکی از زید و عمر و کم از دیگری
یا افضل از نویست و هر دو را متساوی گفته خواهد شد شاید صدق این مقال عند
العلماء اتفاق اقوال است از فقها بر تساوی عراب و برانین با آنکه در هر یک وصفی
است مختص در دیگری مفقود است لیکن کلی عرضی هر دو وصف که آن منفعت معتبره است
در هر یکی مشترک است و موجود بین ابران هر دو را متساوی گفته خواهد شد و در پایه

و دیگر کتب فقد مذکور است ان العربی و انکان فی الطلب و الهرب اقوی فالبرزون
اصبر و الین عطفافی کل منها منفعة معتبرة فاستویا طلب و هرب قوی در برابرین
و صبر و الین قوی از روی عطف و عزاب غفوق است و لیکن باعتبار منفعة معتبره هر دو قوی
شدند پس این قسم مساوی ممکن و مقصد و رالی خواهد بود که واقع شدن فی نیست اگر گفته
شود و کذین توجیه بر یک احتمال تساوی ثابت شد و بر احتمال دوم که اعتبار اشتراک
نوعی هر یک کمال محض است تساوی ثابت نمی شود و چنانچه خود موجه بر آن اعتراض است
و مراد معترض که نافی تساوی است احتمال دوم است جوابش داده خواهد شد که
این اعتراض خارج از ادب مناظره است چرا که معترض اصل مدعی و معل نیست اصل
مدعی امکان مساوات عالم ربانیست و معترض سایل پس بیان مراد از طرف مدعی
اصل برای دفع اعتراض کافیست و تعین مراد او از طرف خود واکار مراد مدعی که
این مراد تو نیست بعد از آن اعتراض بر آن خلاف قانون مناظره است اقول
حاصل این بیانات که بی تابانه ازین سودا زده هوای شیخ بخدی سر زده عقل
وین این طبعه شیاطین را بر باد داد و و امر است یکی اینکه مراد شیخ بخدی از مساوی
آنحضرت صلی الله علیه و سلم مساوی در جمیع کمالات نیست نسبت دعوی مقدمه و
مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات سوی او بتان است دوم
اینکه اگر بالفرض دعوی همین باشد محتمل است که در شخص مفروض المساوات کمالی
دیگر که موازن و معادل وصف خاتم النبیین باشد یافته شود و آن کمال در آن
کمال در آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد پس آن شخص مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
در جمیع کمالات نمی باشد که در آن حضرت صلی الله علیه و سلم وصف خاتم النبیین
بالاختصاص و در آن شخص کمال معادل و موازن این وصف بالاخصصاص و دیگر کمالات
و مساویین بالاشته الوجود باشند پس مساوات متحقق شد و ازین گونه مساوات

مشارکت آن شخص با حضرت صلی الله علیه وسلم در صفت خاتم النبیین که صالح مشترک
 نیست لازم نماید با خلاصه کلام چون شیخ نجدی که این سرگشته تیه حیرانی باقتضای ملاطی
 و بی ایمانی او را لقب نام ربانی بخشیده است خود تصریح کرده است که برابر آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم عبارت است از فرد انسانی که مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم در
 ماهیت و اوصاف کمال است و براسکان آن دلیل آورد باینکه امتناع ذاتی آن
 یا از جهت امتناع اشتراک ماهیت خواهد بود یا از جهت امتناع اتصاف باوصاف
 مذکوره بالنظر الی نفس الذات و ظاهر است که اشتراک ماهیت انسانی در الوفا لول
 افزوده متمنع نیست والا اتصاف آنجناب صلی الله علیه وسلم باوصاف مذکوره متمنع
 بودی فان حکم المثلیین واحد فیما ثبت و یسلب بالنظر الی نفس الماهیه و الا لازم عدم
 اشتراک الماهیه بینما فیلزم عدم المماثله است پس وجود مساوی مذکور متمنع نباشد
 انتمی دلیل ازین کلام شیخ نجدی ظاهر و آشکار است که مدعای او همین است که برابر آن
 حضرت صلی الله علیه وسلم یعنی مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم در ماهیت و جمیع
 اوصاف کمال متمنع بالذات نیست و دلیل او در جمیع اوصاف کمال که آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم بآن اوصاف متصف اند جاری است و دلیل آن ضلیل نزد
 این دلیل قابل و ثوق و تعویل است بلکه این پلید برای تشدید و تأیید آن عرقریزیها
 بلکه جانفشانیها نموده است هر چند مال عرقریزی و جانفشانی او بحر خفیت و خسران
 و ناکامی و حرمان یسیر نیست کما سیلوح عنقریب انشاء الله تعالی پس از این
 برد و امر کار شیخ نجدی بنی آید و کره از کار فرد بسته اش نمی کشاید تصحیح کلام ضلالت
 التیام ابوی اثبات اینکه صفت خاتم النبیین و دیگر اوصاف کمال مخصوص ذات
 افضل ممکنات علیه افضل الصلوات صلح اشتراک بین الذوات اندر و نمینماید
 تسلیم اینکه صفت خاتم النبیین و شخص مفروض المساوات متمنع بالذات است و مساوی

آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات ممکن و مقدور نیست و دعوی او را باطل میکنند
و بحجرت را از پنج بر می کنند و سه سو و اربع بی شکند و دلیلش را از پامی انگشت حاصل که
این هر دو امر کارآمد شیخ نجدی نیست برای کار آن حیپاره آواره بیچاره اگر ممکن
باشد چاره و گریز است او باین بذایات از مضایقی که در آن افتاده است نتواند
زشت حالا اولاً نظر اجمالی در این هر دو امر بقطع نظر اینکه این هر دو امر را با کلام شیخ نجدی
ربطی نیست و ثانیاً نظر تفصیلی در بذایات این شوریده سه ضرور است پس می گویم
که امر اول یعنی قول او اکنون بر سبیل منزل تسلیم می گویم که در شخص مفروض المساوات
وصف خاتمیت ممتنع بالذات است لیکن عالم ربانی تصریح نکرده که مساوی در جمیع
کمالات ممکن و مقدور است بمعنی محض است زیرا که مرادش از شخص مفروض المساوات
اگر شخص مفروض المساوات فی جمیع کمالات است بعد تسلیم است نفع ذاتی وصف
خاتمیت در آن محض این شخص را مفروض المساوات گفتی عزیزان دیوانگی است و اگر مراد
از آن شخص مفروض المساوات فی المابیه دنی بعض الاوصاف است که آن شخص نظر دیگر
کمالات مفضول باشد و مساوی نباشد پس در امکان آن بلکه در وجود این
چنین شخص کثیره که مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم در مابیت انسانی و در توحید
و ایمان و نبوت و رسالت اند کلام نیست و اگر مرادش این است که در شخص مفروض
المساوات اگرچه وصف خاتمیت ممتنع بالذات است مگر بعضی دیگر عادل و موازن
وصف خاتمیت در آن موجود است و ازین جهت او را مساوی توان گفت این آیه
بامرثانی است که آن را بعد از این قول تطویل لاطایل بیان نموده است بر این تقدیر
این قول محض لغو و معنی است دیگر وجود مضموح این قول و نظر تفصیلی و مضموح خواهد یافت
و امر ثانی و سهوی شیطانی است که در خواص مؤمنین خطو و هم نمی کنند چه جای آنکه از
زبان مسلمانان بچو یا و سه زنده و فلک به عجز اول اینکه عقیب و مامونین این است

که او سبحانه بفضل عظیم خود جمیع محاسن صورتیه و جنویه و مابعد فیضیال و فیهیه و فیهیه و جمیع خصال حمیده
جلیله و کتبیه و جمیع مکارم اخلاق و محاسن افعال ظاهره و باطنیه و اعلی مراتب عبادت و
تقوی و انقیاد در مراتب قرب و زلفی و غایت مدارج خلقت و محبت و صطفاء و استی
سنا صاحب شرف و غر و اعتلا مالا یعد و لا یحصی با آنحضرت صلی الله علیه و سلم کرامت فرموده
و بیچک فضیلتی و کمائی را که شاید ان شان والا ای آنحضرت صلی الله علیه و سلم که افضل
رسل اولی العزم اند بوده باشد نگذاشته که با آنحضرت صلی الله علیه و سلم ارزانی
نداشته چنانچه قاضی عیاض قدس سره باب ثانی قسم اول کتاب شفا را در ذکر
محاسن و فضایل آنحضرت صلی الله علیه و سلم و آن باریا باین عبارت معنون
نموده اند الباب الثانی فی تکمیل الله المحاسن غلطا و قرانه جمیع الفضایل الدینییه
و الدنیویه فیه استقاپس تمام اینکه در مساوی آنجناب خلائق مآب صلی الله علیه و سلم
فضیلتی و کمائی موازن و موازی وصف خاتم النبیین باشد که آن فضیلت
و کمال بوجود در ذات قایض الجود آنحضرت صلی الله علیه و سلم شرف نیافت
باشد در خاطر هیچکس مومن ظهور نتواند کرد برای ظهور و ظهور و مساوی شیطان زندقه
و بی ایمانی شرط است دویم اینکه او سبحانه در شان آنحضرت صلی الله علیه و سلم
میفرماید تو میسم نعمته علیک و نیز میفرماید و کان فضل الله علیک عظیما پس آن فضل
و کمال که این قایل آن را مساوی موازن و وصف خاتم النبیین قرار داده خصال
آن بساوی فرض کرده خود و مقتدای خود نموده و نش در آنحضرت صلی الله علیه
و سلم تجویز میکند آیا از جمله نعم و افضال حضرت ذوالجلال است یا از ان جمله نیست
علی الثانی تخمیل بودن آن معادل و مقابل وصف خاتم النبیین از کسی بی جنون
مطلق متصور نیست معنوی هر تجویز آن نتواند کرد و علی الاول آن فضل و کمال که هم
پایه وصف خاتم النبیین است بلا شبهه در ذات جامع جمیع حسنات آن فضل

لكنات عليه افضل الصلوات موجود خواهد بود و الا ان تمام اوسجا نه نعمت خود را بر آن
حضرت عظیم بودن فضل اوسجا نه بر آن حضرت صلی الله علیه وسلم درست نخواهد بود و العیاذ
بالله من ذلك نحو خطرات شیطانیه بکذب آیات قرآنی است سیوم اینکه اوسجا نه
میفرماید و انک لعلى خلق عظیم و عن جابر رضى الله عنه ان النبى صلى الله عليه وسلم قال
ان الله بعثنى تمام مكارم الاخلاق و کمال محاسن الافعال از آیه کریمه غایت عظمت
خلق آنحضرت صلی الله علیه وسلم و از حدیث شریف بودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم
متمم جمیع مکارم اخلاق و کمال جمیع محاسن افعال ثابت است چه آیه کریمه توصیف
خلق بعظمت بآنکه موصوف و صفت که این تکمیل برائی تعظیم است و در حدیث شریف
اضافه مکارم و محاسن که هر دو جمع اند صوی الاخلاق و الافعال که هر دو جمع محلی
باللام اند آمده افاده غایت عظمت خلق و عموم مکارم الاخلاق و محاسن الافعال
نمود و ازین رو متحقق است که آنحضرت صلی الله علیه وسلم جامع جمیع مکارم اخلاق
و محاسن افعال و متمم و کمال آنها هستند و بیچک فضل و کمال از جمله مکارم اخلاق
و محاسن افعال و شریف شیم و کرامت خصال آنچنان نیست که آنحضرت صلی الله
علیه وسلم با کمال و اتم آن موصوف نباشند حالای گویم که آن کمال که این متایل
بودن آن در مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم معادل و صفت خاتم النبیین
و نبودن آن در آنحضرت صلی الله علیه وسلم تجویزی کند یا تقبیل مصطفی و قربا الهی
است یا ازان قبیل نیست علی الاول آن کمال منحصر در رسالت و نبوت و در ولایت
بی نبوت است اگر آن کمال از باب نبوت و رسالت است معادل و صفت خاتم
النبیین نمی تواند شد چه خاتم النبیین کمال نبوت و رسالت است بیچک نبوت
رسالت که در ای قتم نبوت و رسالت باشد معاوت و موازنت قتم نبوت و جبر
از کمال نبوت و رسالت است نتواند کرد اگر آن کمال ولایت بی نبوت است معادل

آن با وصف خاتم النبیین تصور نیست و علی الثانی آن کمال اگر از جنس مکارم اخلاق
و محاسن افعال است نبودن آن در آنحضرت صلی الله علیه و سلم محتمل نیست موجود بودن
آن در آنحضرت صلی الله علیه و سلم با کمال و جوه ضروریست و اگر از جنس مکارم اخلاق
و محاسن افعال نیست کمال نیست چه جای آنکه معادل وصف خاتم النبیین باشد
چهارم اینکه کمال و فضل و شرف مخلوقات محصور است در قرب حضرت خلاق سبحانه
و امریکه بقرب حضرت او سبحانه تعلقی ندارد و فضل و شرف و کمال نیست در مراتب
فضل و کمال بحسب تفاوت مراتب قرب با هم متفاوت اند و اعلی اجناس و انواع
فضل و کمال مخلوقات نبوت و رسالت است و اعلی مراتب نبوت و رسالت حتم
نبوت و رسالت است که عبارت است از کمال نبوت و رسالت پس هیچک کمال
از کمال آنکه مخلوقات و ماسوی الله را حاصل تواند شد در صورت بودن آن و رایی
نبوت معادل نبوت نتواند شد و در صورت بودنش و رایی رسالت معادل رسالت
نتواند شد و در صورت بودنش از باب نبوت و رسالت معادل حتم نبوت و رسالت
نتواند شد توهم امکان مخلوقی که خاتم النبیین نباشد و در آن کمالی موجود باشد
که معادل وصف خاتم النبیین باشد ناشی از جهل و نادانی و زندقه و بی ایمانی است
پنجم اینکه موصوف بخاتم النبیین همان نبی باشد که مکمل قصه نبوت و رسالت و محد دجهت
عدالت و حتم مکارم اخلاق و محاسن افعال و جامع جمیع خصال فضل و کمال و دین
او ناسخ او یان و شریعت او و مبدی تا بقای جهان و رسالت او عام کافه انس و جان
و فیض هایت او فایض بر جمیع انام و دین او کامل بلا افراط و تفریط در غایت قصد
و علی وجه التمام باشد و دین او الی یوم الدین شایع و ملت بیضائی او ظاهر بر جمیع
ملل و شرائع بود در این معنی محال کلام و گنجایش شکوک و اوهام نیست حاصل که
عموم بایست ظهور و اخرج تعلیلین من الطلقات الی النور و تمذیب خلایق باعمال صالحات

و بحسن افعال و مکارم خلائق و اشاعت حسنات و کف عن السيئات الی یوم النشور
از لوازم ضعف مذکور است و موصوف آن بخواهی من سنی سخته سخته فله اجرها و اجر من عمل
بها الی یوم القيمة بدین هدایت عامه و عنایت تامه از ایمان و اعمال صالحه و اتقائی
هر واحد از احاد و مؤمنین و مسلمین متقین و صالحین و شهدا و صدیقین آراست او شب
و ما جور است و لهذا آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرموده اند انما اکثر الناس تبعای یوم
القيمة نیز فرموده اند الطمع ان اکون اعظم الانبياء اجرا یوم القيمة اذا تم هذا
فبقول آن کمال که این قایل ابدایی احتمال بودن آن در مساوی آنحضرت صلی الله
علیه و سلم معادل و مقابل وصف خاتم النبیین و بودن آن کمال در آنحضرت صلی الله
علیه و سلم نموده است یا چنین است که موصوف آن کمال رسالت و صاحب شریعت
سرموده عامه بادی ثقلین الی یوم النشور و سستی مشوبات و اجر و نذر باشد یا چنین
تست علی الاول آن کمال وصف خاتم النبیین است که این قایل استغناء ذاتی
بودن آن در شخص مفروض المساوات تسلیم کرده است و علی الثانی تخفیل بودن
آن کمال معادل و مقابل وصف خاتم النبیین از صبیان و محتویین هم متصور نیست
ششم اینکه آن کمال آیا شایسته منصب نبوت و رسالت است یا نه علی الثانی
معادل وصف خاتم النبیین نتواند شد و علی الاول آیا آن کمال در کسی از انبیا
و رسل گاهی بود یا نه اگر آن کمال در کسی از انبیا و رسل علیهم السلام بود و توهم
بودن آن کمال در آنحضرت صلی الله علیه و سلم با مقتضای بی ایسانی است لما رو
ان انبی صلی الله علیه و سلم حار خصال الانبياء کلها و جمعت فیها فی بعضه
و منبجها و سیاتی انشاء الله العزیز مفصلا و اگر آن کمال که شایسته منصب نبوت
و رسالت است در یکایک نبی از انبیا علیهم السلام گاهی نبود و نیست و گاهی بخوابد
آن کمال از قیاس نیاب الاعمال است نه جنس فضل و کمال و این تخفیل که رب جلیل

ایمه انبیا و رسل علیهم السلام را از ان کمال که با وصف خاتم النبیین موازن و عدیل است
محرورم گذشته آن را برای کرو و رمالا شی محض که شیخ بخدی و پیر دانش آنها را مساوی
آنحضرت صلی الله علیه و سلم پنداشته نگاه داشته آن را از لا و ابدال محض معدوم داشته
است از فنون جنون است پس ابدای این احتمال که خیال محال است با مقتضای
غایت غوایت و ضلال برای انضلال عوام جهال است و این همه و بال اتباع بخدی
و نیم المال است بستم اینکه آن شخص مفروض المساوات که موصوف بحال موازن و معادل
وصف خاتم النبیین باشد برقت دیر اسکانش و فرض وجودش یا نبی باشد یا نبی
نباشد اگر نبی نباشد محال است که مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم کو در وحد
هزار کمال دیگر سوائی نبوت باشند و اگر نبی باشد پس وجود او بصفت نبوت در زل
آنحضرت صلی الله علیه و سلم و بعد آن مستلزم سلب صفت خاتم النبیین از ان حضرت
صلی الله علیه و سلم است حال آنکه بعد تسلیم اختصاص وصف خاتم النبیین با آنحضرت
صلی الله علیه و سلم کلام است و گفتگو بعد تسلیم امتناع ذاتی اشتراک آنست پس فرض
وجودش در زمان آنحضرت صلی الله علیه و سلم و بعد آنکه مستلزم خلاف مسلم مفروض
است فرض نقیضین است ففرض محال و بر تقدیر وجود او قبل زمان آنحضرت
صلی الله علیه و سلم پایه او با صد هزار کمال و فضل و شرف از پایه آنحضرت صلی الله
علیه و سلم فروتر خواهد بود که نبوت او که اعلی کمالات او است یکمال رسیده غیر کامل
با کامل برابر تواند شد که در غیر کامل صد هزار وصف باشد غیر کامل بهر حال
غیر کامل است هشتم اینکه آنچه این قایل تجویزی کند که آنحضرت صلی الله علیه و سلم و آن
شخص مفروض المساوات در جمیع اصناف کمال سوائی وصف خاتم النبیین که
محقق با آنحضرت صلی الله علیه و سلم است و سوائی آن وصف معادل و صفت
خاتم النبیین که محقق با آن شخص مفروض المساوات باشد متشاکر باشند

محض باطل است چه بسیاری از کمالات مخصوصه آنحضرت صلی الله علیه و آله چنان هستند
که هرگز مشترک بین ایشان نتواند شد و هیچکس مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در آن
کمالات نتواند شد و ازان جمله است بسوئ بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم سوئی عالمین
کافه که قال غرن قابل لیکون للعالمین نهذرا و قال صلی الله علیه و سلم و بعثت الی الخلق کافه
و ارسلت الی الخلق کافه این صفت صلح مشترک بین ایشان نیست چه اگر دو کس صفت
با این صفت باشند هر واحد از آن هر دو داخل عموم العالمین و عموم الخلق باشند پس هر واحد از آن هر دو
از امت و یکی باشد و نه که لا یعقل از آن جمله است بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم رحمۃ للعالمین
این صفت هم مشترک بین ایشان نتواند شد و از آن جمله است بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم
اول مخلق الله و بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم اول النبیین خلقا اول من فشق عنه
الارض و اول من یفقی من الصعقه و اول بن یوزن له فی السجود و اول من یرفع راسه
و اول من نظیر الله تعالی و اول مشافع و اول شفیع و اول من یحرک خلق الجنة و اول
من یقرع باب الجنة و اول من یفتح له الجنة و اول من یخیر علی الصراط این سیزده صفات
صلح مشترک بین ایشان نتواند شد که اول فعل التفصیل صفات سوئی صیغه عموم
در این صفات است پس سبق موصوف آن بر جمیع من عداه مما اضعف الیه الاول
قطعی و ضروری است و قد سبق ما قلنا من التوضیح والتلویح ان الاول لایکون
متعددا و اگر دیگری مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرض کرده شود آنحضرت
صلی الله علیه و سلم و عموم مصناف الیه داخل باشد پس سبب این صفات از آنحضرت
صلی الله علیه و سلم لازم آید پس مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در این صفات مشارک
آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد فوجوده مستلزم لعدمه و ازان جمله است بودن
آنحضرت صلی الله علیه و سلم مایل و سبیل که آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرموده اند
فانما منیر لایبغی الا لعبد من عباده و الله و ارجو ان الیوم و نیز چون صحابه

پرسیدند الوسیله فرمودند اعلی درجه فی الجنة لا ینالها الا رجل واحد پس نیل وسیله کنی منور
مگر برای یک بنده و نخواهد یافت آن را مگر یک مرد یعنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم صلح
اشترک بین اثنین نیست و از آن جمله است قیام آنحضرت صلی الله علیه و سلم علی یمن الله
و علی یمن العرش مقام لا یتقوه غیره فیبطه فیہ الاولون والاخرون کما سبائی عنقریب
انشاء الله العزیز و لهذا حضرت شیخ عبدالحق محدث دهلوی قدس سره در تکمیل الایمان
در اشعائی ذکر حدیث شفاعت کبری میفرماید خبر او را ایستادن در این مقام ممکن نباشد
و از آنجمله است بودن سایر انبیاء علیهم السلام در روز قیامت زیر لوای آنحضرت
صلی الله علیه و سلم کما قال صلی الله علیه و سلم و بعد می گوید لوا را الحمد ما من نبی آدم فمن سواک
الا تحت لوائی معلوم نیست که آن شخص مفروض المساءات طایفه بخندیه در اعتقاد
این طایفه در صورت امکان او بعد فرض وجودش در عرصه قیامت خواهد بود یا نه و علی
الاول یا ایا تحت لوائی آنحضرت صلی الله علیه و سلم خواهد بود یا خود صاحب لوا خواهد بود
استکشاف اعتقاد این طایفه در این باب توان کرد و از آن جمله است شفاعت
کبری که احادیث آن عنقریب فی آیه سلاصه آن این است که آنحضرت صلی الله علیه
و سلم در روز قیامت لمجا و ملازم سایر اولین و آخرین انبیا علی الله دهلوی شیخ
مشایخ این بخندیه در قصیده بانیه بآن اعتراف دارد و حیث یقول ملاذعبا و الله
لمجا نفعم اذا جاء یوم فیضیب الله و ارب چه عباد الله که جمع مصان است از صنع عموم
است و ظاهر است که این صفت هم مشترک بین اثنین تواند شد و الا هر واحد از آن
اثنین ملازم با جمیع من عده من الاولین والاخرین و من عباد الله باشد پس تقدیر
بودن هر واحد با اثنین لمجا و ملازم جمیع من عده هر واحد از آن اثنین لمجا و ملازم جمیع
من عده نباشد نفوتقدیر محال مگر شاید این بخندی با جماع شیخ بخندی با حادیث شفاعت
ایمان نه آید و قول شیخ مشایخ خود را از قبیل اکاذیب شعریه شمارد و از آنجمله است

بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم اکرم الاولین و الآخرین علی الله چه بر تقدیر بودن دیگری اکرم
الاولین و الآخرین علی الله آنحضرت صلی الله علیه و سلم اکرم الاولین و الآخرین علی الله نتواند بود
پس مشارکت دیگری با آنحضرت صلی الله علیه و سلم در این صفت هم ممکن نیست و وجود مشار
آنحضرت صلی الله علیه و سلم در این صفت مستلزم عدم آنست فموجمال بالذات و از انجمله است بودن آنحضرت
صلی الله علیه و سلم سید الناس یوم القيمة بر تقدیر بودن دیگری سید الناس یوم القيمة آنحضرت
صلی الله علیه و سلم سید الناس یوم القيمة نتواند بود پس مشارکت دیگری با آنحضرت صلی الله علیه و سلم
در این صفت هم ممکن نیست و وجود مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در این صفت مستلزم
عدم آنست فموجمال بالذات و از انجمله است بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم
امام النبیین و صاحب شفاعت یوم القيمة بر تقدیر بودن دیگری امام النبیین
و صاحب شفاعت یوم القيمة آنحضرت صلی الله علیه و سلم در عموم النبیین که جمیع محلی بالذات
است داخل باشند و امام النبیین و صاحب شفاعت نباشند و وجود مشارک
آنحضرت صلی الله علیه و سلم در این صفت هم مستلزم عدم آنست فموجمال بالذات
و از انجمله است بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم متمم کرام الاخلاق و مکمل محاسن
الافعال بر تقدیر بودن دیگری متمم کرام الاخلاق و مکمل محاسن الافعال آنحضرت
صلی الله علیه و سلم متمم کرام الاخلاق و مکمل محاسن الافعال نتواند بود که متمم تام
و تکمیل کامل تحصیل حاصل محال بالذات و غیره معقول است بالجمله صفات مذکوره
و دیگر آنچه بمانند جو صفت خاتم النبیین صالح اشتراک بین شصت نیست تحصیل بودن
مساوی مفروض مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در سایر کمالات و اختصاص او
بکمال موازن و معادل صفت خاتم النبیین که مختص با آنحضرت صلی الله علیه و سلم است
ناشی از جلیل و نادانی و الحاد و بی ایمانی است این قایل اگر از اتصاف آن حضرت
صلی الله علیه و سلم بصفات مذکوره انکار و رد و لفت اسلام از رتبه خود بر آرد و اگر

با این اعتراف می نماید باید که از کیش نجدیت و اتباع شیخ نجدی برآید و اگر با وجود این
اعتراف تجویز مشارکت در این اوصاف در افتد از اطمینان مخاطبت برافتد که
پنج تجویزی بقدم و تمیز تواند شد هر یکی از این صفات کمال بچو وصف خاتم النبیین آنچنان
فضل کلیست که محمل اشتراک بین ایشان نیست و هیچک نصیلت از فضایلی که در دیگری
سوائی آنحضرت صلی الله علیه و سلم با اختصاص یا بلا اختصاص یافته اند یا یافته شوند
یا یافته تواند شد نسبت به هر یکی از این صفات کمال فضایل جزئیه اند معادل هیچک
از این صفات نتواند شد و وجود مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در یکی هم از این
صفات مستلزم عدم آن است و مشارک مذکور مصداق اجتمع النقصین است
فمحمل بالذات اقول حالا نظر تفصیلی در بدیانات این قایل باید کرد قول او اکنون
بر سبیل منزل تسلیم می گویم که در شخص مفروض المساوات وصف خاتمیت متعلق بالذات
است ترقی در سخافت و خرافت است چه بعد تسلیم امتناع ذاتی وصف خاتمیت در
شخص مفروض المساوات آن شخص را مفروض المساوات گفتن از آثار جنون است
که بر تقدیر نبودن آن شخص خاتم النبیین مساوی بودن او معنی ندارد و پس این تسلیم
خرق مساوات است و اگر بنای مساوات او بر ادعای احتمال اختصاص کمال
معادل وصف خاتم النبیین آن شخص است مال این قول همان می شود که بعد از این گفته
است بر این تقدیر این قول لغو و بیهوده است و قول او لیکن عالم ربانی تصریح نموده که مساوات
در جمیع کمالات ممکن و مقدور است بدان مانند که البیضا تمام مشتمل بر یوسف و زلیخا
خوانده می پرسید که زلیخا زن بود یا مرد آیا دعوی شیخ نجدی که این قایل لقب عالم
ربانی با دلطف فرموده است این بوده که شخصی که مساوی آنحضرت صلی الله علیه
و سلم فی امر من الامور و فی وجه من الوجوه باشد ممکن و مقدور است اگر همین دعوی
او است ظاهر است که هزاران هزار اشیا که مشارک آنحضرت صلی الله علیه

در شکیست و وجود و دانسانیت و در ایمان اند و نیز مشارکان آنحضرت صلی
الله علیه و سلم و ربوبت و رسالت موجود بوده اند در امکان و وجود محویشیا و اشخاص
چه کلام است و شیخ نجفی تصریح نموده بدینکه برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم
عبارت است از فرد انسانی که مشارک آنجناب باشد در راهبیت و اوصاف کمال
و بر امکان آن دلیل می آرد چنانکه بالا گذشت و آن دلیل در جمیع اوصاف کمال
آنحضرت صلی الله علیه و سلم جاری است و این قایل برای اتمام آن دلیل بسیار است
پایزده حرکات مذبحی کرده است و اینجا این مدعوش کم کرده هوش ناحق کوش دعوی
و دلیل را فراموش ساخته خود را در محضه دیگر انداخته است معلوم شد که این پلیدی وای
با این بلاد نامنای بفایت ناشی و ساهی است بلاوت و نسیان خود را بر طاق
نسیان گذشته تمت افزا و بهتان بر دیگران برداشته این فروت بهوت خود
بهتان نموده در خرافت افزوده لب بچو خرافات کشوده و قول او بالفرض اگر تقدیر
کلامش همین باشد پس از جمیع کمالات که یکسان و تساوی در آن ممکن نباشد و البته
آن را نتوان گفت مستثنی است استثنای عقل خواهد بود و طرفه هذیانی است چه دلیل
آورده شیخ نجفی که بالا مذکور شده است و این خاکپای نجفیان برای اتمام آن
بسیار خاک بر سر خود ریخته است در جمیع کمالات جاری است چه حاصل آن دلیل
این است که مشارکت در راهبیت ممکن نیست و اتصاف با اوصاف مذکوره نیز
بالنظر الی نفس الماهیه ممکن نیست و الا اتصاف آنحضرت صلی الله علیه و سلم هم
با آن اوصاف ممکن می بود و این کلام در همه اوصاف جاری است اگر کلامین کمال
بکدامین وجه مستثنی شد این دلیل همان کمال منقوض است بر تقدیر مستثنی بودن کمالی
از کمالات از کلیه عدم استناع اتصاف بان بالنظر الی نفس الماهیه دعوی
شیخ نجفی و دلیل از پنج برگنده است و سعی این قایل در تمام دلیل را بیکان است

و مضافاً از دو حال خالی نیست آیا بسته شدن باستانهای عقلی مخصوص بر صفت حاتم
 النبیین است یا دیگر کمالات مخصوصه با حضرت صلی الله علیه وسلم که در وجه هشتم ذکر شده
 اند زیرا ازان کلیه بسته اند اول باطل است چه مبرهن شده است که آن کمالات
 بمحمول اشتراک بین ثنیین نتوانند بود و مساوی آن حضرت صلی الله علیه وسلم در آن
 کمالات صدق اجتماع التقیضین و وجودش مستلزم عدم اوست پس استلزام
 آن کمالات بم ازان کلیه ضرور است و علی الثانی متحقق شد که مساوی آن حضرت
 صلی الله علیه وسلم در همه آن کمالات مخصوصه ممکن بالذات است و هو المطلوب پس
 نجدت مستاصل و دلیل شیخ نجدی باطل و محفل است از اینجا انکشاف یافت
 که توجیه قول شیخ نجدی به تجویر اینکه در مساوی مفروض کمالاتی مختص موازن و صفت
 خاتم النبیین یافته شود توجیه القول بم لا یرضی به قایله است و قول او بسته شدن
 بودن و صفت خاتم النبیین ازان کلیه بنائی بجده یتم برمی کند و دلیل او را از
 پامی افکند و کفی الله المومنین القتال و قول او چنانکه کمالات جزئیه متشخصه بذات
 هر دو متساوی بسته شدن اند زیرا که مراد کلیات آنهاست که در هر دو متساوی مشترک
 اند به شیخ نجدی و دلیل او حضرت تمام میرساند چه معنای دلیل او این است که چون
 اتصاف نفس با هیئت بعضی در فردی ممکن باشد اتصاف نفس با هیئت بهمان
 و صفت در افراد دیگر بالنظر الی نفس الذات ممکن نتواند بود و اگر این کلیه صادق است
 اتصاف نفس با هیئت کمالات جزئیه متشخصه بذات هر دو متساوی بالنظر الی
 نفس الذات ممکن نتواند بود پس کمالات جزئیه متشخصه بذات هر دو متساوی
 ازان کلیه بسته نتوانند بود و اگر آن کلیه کاذب است دلیل شیخ نجدی ساقط
 است در مقدمات کلیه عقلیه از تخصیصات به بیان مراد کاری بر نمی آید و در حقیقت
 کلیه صادق این است که هر صفتی که صلح اشتراک بین ثنیین در نفس الامر باشد

اقصای نفس با هیئت بآن وصف و فردی مستلزم امکان اقصای ماهیت بآن
 وصف و فرد و دیگر هم هست و چون کمالات جزئی متشخصه بخصوصیات موصوفات
 صلح اشتراک بین ایشان نیست آن کمالات داخل این کلیه نیست و چنان
 وصف خاتم النبیین و دیگر اوصاف مختصه آنحضرت صلی الله علیه و سلم که در وجه
 هشتم مذکور شده اند صلح اشتراک در نفس الامر بین ایشان نیست که سابق
 مرار پس شیارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در آن کمالات متمتع بالذات است
 چنانکه مسارک شخص خاص در اوصاف جزئی متشخصه بآن شخص متمتع بالذات است
 و قول او و چنانچه ذات مبارک و مقدس صلی الله علیه و سلم و علی آله و سلم از جمیع نبیین علیهم
 السلام در لفظ خاتم النبیین زیرا که لام برای اشتقاق است دلالت دارد
 بر اینکه بیچاره تا حال معنی خاتم النبیین نفی شده است خاتم النبیین عبارت است
 از واحد اخیر جماعت انبیاء علیهم السلام پس سببیکه از اجتماع گشتن باشد واحد
 اخیر الجماعت نتواند بود داخل بودن واحد اخیر در اجتماع ضروری است و جماعتی
 که ما و رای آنحضرت صلی الله علیه و سلم است آنحضرت صلی الله علیه و سلم واحد اخیر
 الجماعت نیستند آنحضرت صلی الله علیه و سلم واحد اخیر جماعت جمیع انبیاء اند مثلاً
 واحد صدم خاتم مجموع صد است و اگر واحد صدم از مجموع گشتن کرده شود
 بایمانند و نه واحد صدم واحد اخیر نود و نه نیست بلکه آن واحد اخیر مجموع صد
 خاتم مجموع صد است پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم همه انبیاء علیهم السلام نه
 باین معنی که مجموع احاد و انبیاء باین واحد و حد یعنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم تمام شد
 که قال صلی الله علیه و سلم بنجم بی انبیون و اگر آنحضرت را صلی الله علیه و سلم از آن مجموع
 گشتن کنند آنحضرت صلی الله علیه و سلم واحد اخیر و خاتم الجماعت که بعد استثنای
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم بایمانند نیستند خاتم الجماعت بایمانده آن نبی است که قبل

آنحضرت صلی الله علیه و سلم بلا واسطه است لیکن آن نبی خاتم النبیین نتواند بود زیرا که آن
نبی آخر همه انبیاست پس گشتنی بودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم از عموم النبیین
در خاتم النبیین معنی ندارد و شاید این قایل توهم کرده که اگر آنحضرت صلی الله علیه و سلم
داخل عموم النبیین باشند و از آن گشتنی نباشند لازم آید که خاتم ذات خود باشند
منشأ این توهم فاسد غایت غبار و تهمت خاتم جماعت احاد متعدد و راجعی باشد
که آن جماعت بیک واحد اخیر تمام شود آن واحد اخیر خاتم الجماعت است بودن کسی
واحد خاتم یک واحد معنی ندارد و مثلاً اگر کسی گوید که آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم
حضرت موسی علیه السلام اند این قول او بمعنی است بودن که این واحد واحد اخیر که این
واحد معنی ندارد و واحد اخیر جماعت احاد راجعی باشد واحد با هو واحد احسانی
و واحد اخیر نبی نتواند بود پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم داخل همه انبیاء اند و واحد
اخیر جماعت همه احاد نبیین گشتنی داخل بودن آخر انبیاء در همه انبیاء و تا آخر انبیاء
عن جمیع من عداه من الانبیاء در معنی خاتم النبیین ما خود است کیسه نبی نیست آخر الانبیاء
نتواند بود و آن نبی که متاخر از سایر انبیاء نیست آخر الانبیاء نیست و آنچه این
قایل گفته است که لام در النبیین برای استغراق است درست است فی الواقع
لام در النبیین برای استغراق است معنی خاتم النبیین آخر همه انبیاء است و دلیل
بودن آخر همه انبیاء در همه انبیاء ضروریست کیسه نبی نیست آخر همه انبیاء نتواند بود
عجب این است که پیش ازین که این قایل تجویز تعدد خاتم النبیین کرده می گفت
که جایز است که دو نبی در یک زمان باشند و هر دو خاتم النبیین باشند بودن لام
النبیین برای استغراق از یادش رفته بود و چون آن تجویز توانست دانست که
لام النبیین برای استغراق است معنی خاتم النبیین آخر همه انبیاء است و
پس چگونه از آن دو نبی که در یک زمان باشند آخر همه انبیاء نتواند بود و چنانچه سابق

مفضل گذشته سبحان الله این قابل با این غباوت که معنی الفاظ درست نمی تواند
فهمید در وفایق علمیه است اندازی کردن بخوابد و قوی او میگویم که ممکن است که در آن
مساوی دیگر یک کمال منقص بذات او قایم مقام وصف ختم یافته شود و سوره
شیطانی است که بطلان آن آنفا بوجه شستی مبرهن گشته این پلید عنید معنی
خاتم النبیین ندانسته و قدر این وصف که از اعلی کمالات و فضایل کلیه است
شناخته هر چه از وسوسه شیطانی در خاطرش خطور میکند هر زهی سر این خاتم
النبیین صغی است که بعثت موصوف آن الی الخلق كافة و نماید شریعت بحال
تمام رسیدن منصب نبوت و رسالت بوجود فایض الوجود او و شیوع فیض
هدایت او در هفت اقلیم در اقطار و امصار علی و الدهور و الاعصار و ثقلین الی یوم
القیام و استحقاق او با جور و ثنوبات ایمان و سلام و اعمال صالحه مؤمنین انام علی
الخلود و الدوام و بودن ملت او ناسخ مل و ظهور دین او بر ادیان و اکمال او سبحانه
دین او را و اتمام او نعمت را بر او و بر امت او بر آن وصف مترتب است اگر این همه
امور بر صغی که این قابل اختصاص آن بمساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
بمعادلت وصف خاتم النبیین تجویز کرده است مترتب اند آن وصف و صف
خاتم النبیین است که این قابل با مقتضای حماقت یا جهل مرکب یا بدینی تعصت
بر آن اطلاق این اسم نکند و اگر این همه امور بر آن مترتب نیست تخفیل بودن
آن وصف معادل وصف خاتم النبیین یا با مقتضای غایت مفاہمت و مخروی
است یا از مبارزه و بدیشی یا از آثار مایه الخویا قیاس معادلت آن وصف با وصف
خاتم النبیین بر هر اندازی زید و بنده اندازی عمر از غایت حماقت ناشی است
چند امور که بر تیر اندازی مترتب اند و امور که بر بنده اندازی مترتب اند با هم
منتقارب اند اگر تیر اندازی را معادلت بنده اندازی شمارند بعید نیست بخلاف

وصفت خاتم النبیین و وصف دیگر که فرض کرده شود و بچنان قیاس با حضرت موصوف
وصفت خاتم النبیین اعلی الله علیه وسلم مساوی مفروض موصوف و وصف فرض کرده
خود را بر عراب و بر اذین که منافع آن هر دو بهمیه با هم متقارب اند بخللات ما نحن فیہ
الاقبسیج و تخمین ایراد این بهمان چنین نظر معا ولت خاتم المرسلین سید العالمین
علیه فضل صلوات المصلین و از کی تسلیمات المسلمین با مساوی فرض کرده
خو بسو نظن و تخمین یا معا ولت عراب بایر اذین که ذکر این بسایم در محو مقام ازین حیوان
لا یعقل از باب استخفاف و توین است کتفی از تبیین و توین است این خراب تر
که ابله من الحمار واکفر من حمار است معا ولت کدام دو حیوان لا یعقل و نظیر معا ولت
حضرت عظیم المماثل فضل الاماثل من الآخرين والا و ایل علیه فضل الصلوات
الافاضل با یک لاشی محض بفرض کردن آن مساوی و معادل با و وصف بودن
این نظیر قیاس مع الفارق بجه میبائی می آورد و بر فتن دین و ایمان همچو میبائی باکی ندارد
از همه و بال بحدیث است و سوال مصد ر بقول او اگر گفته شود که بر این توجیه بر یک احتمال
تساوی ثابت شد الخ محض هیچ و هیچ است چه بدلائل ساطعه بر این قاطعه برین گشته
که بر هیچیک احتمال تساوی محتمل و ممکن نیست بر جمیع احتمالات تساوی باطن محال است خود
آن احتمال که این قابل ابدائی آن نموده است خیال محال است عجیب تر این است که
آن احتمال فرضی محض است این قابل اسکان آن احتمال هم ثابت نکرده و هم
باقضائی تلخیص از جانب معترض اعتراف به ثبوت تساوی بر آن احتمال در سوال
می نماید بر تقدیر اسکان آن احتمال محال اسکان تساوی است نه ثبوت آن و جواب
مصد ر بقوله جوابش داده خواهد شد الی آخره از سوال تخف تر است چه مقتدا می
این قابل که این قابل لقب عالم ربانی با بخشیده است خود تصریح نموده است
باینکه مراد از برابر آن حضرت صلی الله علیه وسلم فرد انسانی است که مشارک آن حضرت

صلی الله علیه وسلم در ماهیت و در اوصاف کمال است و بر آن بزرگم باطل خود و دلیل
آورده است پس ابدائی احتمال اینکه در فروی از افراد انسان که مشارکت او با حضرت
صلی الله علیه وسلم در وصف خاتم النبیین مستغ بالذات باشد کمالی دیگر معادل وصف
خاتم النبیین یافته شود بکار آن نابکار نمی آید و آنچه بکار آمد دست اثبات اسکان
مشارکت مساوی مفروض با حضرت صلی الله علیه وسلم در وصف خاتم النبیین و دیگر
اوصاف کمال مخصوصه بذات مقدسه آن افضل ممکنات است صلی الله علیه وسلم
و نیز در صورتیکه مقتضای این قایل مدعی اسکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم
در ماهیت و در اوصاف کمال است ابدائی احتمال وجود وصفی که معادل وصف
خاتم النبیین تواند شد در مساوی مفروض او با سودی نمی دهد چه ابدائی احتمالی
مدعی را کفایت نمی کند مدعی را برای اثبات و محولش می باید که اولاً این معنی ثابت نماید
که فلان وصف معادل و موازن وصف خاتم النبیین است بعد از آن اسکان
وجود آن وصف در مساوی مفروض خود با اثبات رساند و بعد آن امتناع اتصاف
آن حضرت صلی الله علیه وسلم با آن وصف بمقابله امتناع اتصاف مساوی مفروض
او ب وصف خاتم النبیین مبرهن کند اما نگاه از عمده اثبات دعوی خود تواند
بر آورد صرف این پیوده سرای که جایز است که در شخص مفروض المساوات کمالی
مختص بذات او قلم مقام وصف خاتم النبیین یافته نشود و برای مدعی کافی
نیست از اینجا معلوم شد که بی ادب بی بصر را بر ادب و آداب مناظره هم نظر
نیست و این مخالفت بخت را از قوانین علم خلاف هم خبر نیست قال الخلیل
الخلیل با دمی گویم که کلام عالم ربانی علیه الرحمة چای تو کرد و رون بنی او برین او و شکر
جبرئیل او و محمد که برابر پیدا کرد و الی محتمل است که مراد مساوی و برابری
در شرف و عزت باشد که وجه و اسباب آن در تساوی وین مختلف باشند

معاین
جناب
شیخان
خاکس
صاحب
گنام و بی
ستی

چنانکه زید که مستمک است و عمر که مستمک است و نزد بادشاه بردوشن و عزت برابر
میدارند پس می توان گفت که هر دو نزد بادشاه برابر و متساوی اند یا آنکه سبب هر دو
وصفت در هر دو موصوف مختلف است پس ابطال اشتراک در سبب و وجوه
شرف و عزت چنانکه معترض از نامهی خود می نماید با دیمائی است اقول ظاهر انشمار
این بهر بیان فرط جنون و جوش سود است این بود از ده خود کلام خود را نمی فهمد چه حاصل
این قول همین است که جایز است که در دیگری وصفی یافته شود که آن وجه و سبب
مساوات آن دیگر در شرف و عزت با آن حضرت صلی الله علیه و سلم باشد چنانکه
در آنحضرت صلی الله علیه و سلم وصف خاتم النبیین مثلاً وجه سبب شرف و عزت
است و همین حاصل کلام اول اوست که بطلان آن انقاب وجوه عذیره بهرین
گشته و چون آنحضرت صلی الله علیه و سلم اکرم الاولین و الآخرین علی الله اند اگر
مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در شرف و عزت عند الله سبحانه ممکن
باشد و وجودش فرض کرده شود یا آن مساوی اکرم الاولین و الآخرین علی الله باشد
یا اکرم الاولین و الآخرین علی الله نباشد علی الثانی او در شرف و عزت عند الله
سبحانه برابر آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد پس وجود آن مستلزم عدم آن
باشد فهو محال بالذات و علی الاول آنحضرت صلی الله علیه و سلم داخل عموم مفضل
علیم باشند و اکرم الاولین و الآخرین نباشند العیاذ بالله پس مساوی آن
مساوی نباشند پس آن مساوی مساوی نباشد پس وجود مساوی در شرف
و عزت عند الله سبحانه مستلزم عدم اوست فهو محال بالذات مگر این قایل
شاید از جوش سودای خود و برای ترویج روح مقتدای خود و برانکاران بودن
آنحضرت صلی الله علیه و سلم اکرم الاولین و الآخرین علی الله اقدام و جسارت
و الترام هلاک خسارت نماید و این صفت بمساوی مفروض خود ثابت کند

بر این تقدیر مساوی مساوی نتواند شد و علاوه بر این این است که آن وجه
 و سبب شرف و عزت که در متساویین مختلف اند اوصاف کمال اندیانه علی
 الثانی آن سبب و وجه سبب و وجه شرف و عزت نتواند بود و علی
 الاوّل حسب تصریح مقتضای ایشان برای اثبات دعوی اثبات امکان مشارکت
 مساوی مفروض و با آن حضرت صلی الله علیه و سلم در آن وجه و سبب اوصاف
 کمال اند ضروری است و ابطال امکان تشرک آن بین اثبتین برای ارغام انفس و وارغام
 انفس پیرانش پس است قال اللّٰهی الطاعنی و نیز میتوان گفت که حضرت
 خاتم النبیین حبیب رب العالمین صلی الله علیه و سلم چو سبب سبب جناب
 شان تجلیل نباشد مفضل نخواهند بود بلکه افضل و اکمل از سایر انبیاء علیهم
 السلام اند علیه التقدیر الاجماع همچنین بعضی رسل از بعضی دیگر افضل اند تملک رسل
 فضلنا بعضهم علی بعض الاّیه و همچنین اولو العزم افضل از غیر خود اند بالاجماع ایضا
 و اتفاق لغت و عرف بر این است که مفضل نسبت بمفضل علیه مرتبه مساوات یا
 جایز شده بمرتبه زیادت فایز می باشد و در این هم شک نیست که با وجود
 تفاضل فیما بین انبیاء و رسل علیهم السلام اختصاص بعضی بخصایص و بعضی بکبر
 بخواص دیگر تحقق است چنانچه در آدم علیه السلام سجده ملائک و وجودی توالد
 و ابوبشریت مثلاً و در حضرت ادیس علیه السلام اجتماع نبوت و حکمت و سلطنت
 و دخول جنت در حیات دنیا و در نوح علیه السلام تحمل ایندای است تا نهصد و پنجاه
 سال در تبلیغ احکام الهی و غرق تمام روحی زمین در انتقام انجناب و ابقای
 نسل آدم بواسطه ایشان علیهما السلام و قصه نار و بنی فرزند جگر گوشه خود در
 حضرت ابراهیم علیه السلام و علی بن ابی طالب پس اگر خصوص سبب فضیلت
 در مساوات شرط باشد نفی فضیلت از افضل لازم خواهد بود و عدم الاشتراک

اوجو و انحصایص الموجب للفضیله اند حضرت مالک معطی فضایل جلسانه بعد ذکر تفضیل
بذکر وجوه مختلف در رسل متفاضل علیهم السلام در کریمتک الرسل تخصیص منسوس
بنسبها علی ذلك واللزام باطل لثبوت التفاضل منہم بالنص فالملزوم مثله پس
ثابت شد که نفی امکان مساوی بسبب عدم اشتراک در خصوص خاتمیت منبئی
بر ذمه اول از قاعده تفضیل است منسبی از تفصیل و پیشتر جمله کمالات کثرت
ثواب و قرب حضرت رب الارباب است که جمله ثواب است پس معتبر در تفاضل
و تساوی همین معنی است پس منطوق و وسعت قدرت کامله ممکن و مقدور الهی است
که هر مفضل را که در کمالات دیگر مفضل است یعنی در مساوی کثرت ثواب مفضل
است او را مساوی بلکه افضل از افضل او گردانند در این مطلب بزرگ و مقصد
سترگ مومنین ممکن التساوی اند در این معنی و قدرت کامله واقع نشود زیرا که کلام
در وقوع نیست بلکه در امکان و تحقق قدرت کامله است چنانکه حدیث صحیح
بخاری دال است بر این معنی اقول حاصل تطویل لاطایل که این قابل جاہل و ست
از دین و ایمان کشیده تبلیغات عجیبه برای اغلال جمله و عوام در ضمن آن پوشیده
است این است که وجود مساوی بلکه اعلی از آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در کثرت ثواب
و قرب حضرت رب الارباب ممکن است بلکه جمله مومنین در این فضل مساوی آنحضرت
صلی اللہ علیہ وسلم بلکه اعلی از آنجناب درین باب توانستند شد که اشتراک دیگری
در خصوص خاتمیت انبیا ممکن نباشد زیرا که کثرت ثواب و منزلت قرب منوط
بفضل الهی است برای نیل آن قابلیت شرط نیست در این معنی جمله مومنان
ممكن التساوی نظر بقدرت الهی اند گو تساوی واقع نشود و کلام در وقوع نیست
کلام در امکان و مقدوریت است ہذا خلاصہ کلام و نشاء بچو و سوس شیطانی
غایت الحاد و بی ایانی و نہایت جہل و نادانی است بچند وجہ اول ایگہ ازین

کلام ضلالت التیام کار شیخ نجندی بر بنی آید برای اثبات دعوی او و اتمام دلیل
 او اثبات امکان مشارکت دیگر افراد انسانی با آنحضرت صلی الله علیه و سلم در وصف
 خاتم النبیین و دیگر اوصاف کمالیه مخصوصه آنحضرت صلی الله علیه و سلم ضروری است ازین
 گفتگوی خارج از بحث کارش بر بنی آید و گره از کارش بستمایش نمی کشاید ایما این
 سودا زده محبت شیخ نجندی صفت بر باد رفت و کارش بر نآمد و سر آن هم نشد میسر و
 سودائی خام شد و نهایت کار این است که این نجندی از غایت رشد و اتباع شیخ
 نجدی برای استخفاف عثمان والا آنحضرت صلی الله علیه و سلم بلکه سایر انبیاء علیهم السلام
 بجواز مساوات جمله مؤمنین کوفساق با غلط فسوق و فجار باشد بخور باشند با آنحضرت
 و با آنحضرت علیه و سلم الصلوات و التسلیمات در مراتب قرب و درجات ثواب
 بلکه اعلی بودن آنان از آنحضرت و از آن حضرات علیه و سلم السلام در این باب
 قایل شده راه دیگری پیماید و در پرده در آهنگ استخفاف موافق و هم آهنگ
 شیخ نجدی بوده بنوای مخالف نوای او میباید و بسازد و در طلب و در سخا
 نفعه دیگری افزایش دهد و تشدید بیهوده برای بزبانی ناپاک خود بعضی القاب مستطاب
 آنجناب می آلاید تا پرده از روی آهنگ زشت او نکشاید تا باین تبیین بجمعه
 و عوام بنماید که آنچه می گوید بیان عقیده اسلام است نه بقصد استخفاف ارجح
 التقلید علیه الصلوة و السلام وجه دوم اینکه عقیده مأمونین است که او
 سبحانه غر مجده بفضل عظیم و رحمت تمامه خود آنحضرت را صلی الله علیه و سلم از جمله مکتبات
 برگزیده و باقصی درجات قرب در رفی در دنیا و عقبی و اعلی مراتب اجور و ثوابات
 در نشاء اخری که ممکن را فوز بآن درجات و نیل آن ثوابات ممکن بوده است
 آنحضرت را صلی الله علیه و سلم اختصاص بخشید و باقتضای غایت محبت و عنایت
 و عظم مراتب فضل و رحمت آنجناب لغوت کمال و صفات عز و جلال و شرف و جمال

با آنحضرت صلی الله علیه و سلم کرامت فرمود که آن نعوت و صفات محتمل اشتراک بین شئین
 نتوانند بود مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در آن نعوت و صفات غیر محتمله
 اشتراک بین شئین بمصدق اجتماع النقیضین است بچک مرتبه و مشرف و بچک
 درجه ثواب و قرب و زلف که ممکن بر لیل آن ممکن باشد آنچنان نیست که آنحضرت صلی
 الله علیه و سلم نایل آن یا نایل اعلی از آن نباشند و بعد تسلیم بودن آنحضرت صلی
 الله علیه و سلم نایل قصی مراتب ثواب و قرب و زلفی و متصف بآن نعوت و صفات
 علیا قول بامکان فوز دیگری بآن مراتب قصوی و اتصاف دیگری بآن صفات
 کبری قول بامکان تمتعات ذاتی است و بر تقدیر نایل دیگری بآنها مراتب و اتصاف
 دیگری بآن صفات نفی آن نعوت و صفات از ذات آن سر و ممکنات علیه افضل
 الصلوات ضروری است پس تجویز اسکان مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در نل آن
 درجات و اتصاف بآن صفات بی تجویز سلب آنهمه از ذات آن افضل ممکنات علیه
 افضل التحیات اسکان ندارد و با تجویز سلب آن درجات و صفات از آن حضرت
 صلی الله علیه و سلم نیز تجویز اسکان مساوی و مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 ممکن نیست که بران تقدیر مشارکت و مساوات معنی ندارد و هرگاه که مشارکت
 و مساوی ممکن نشد اعلی اولی بالامتناع است چه این قابل خودی گوید که مفصل
 مرتبه مساوات را جایز شده بمرتبه زیادت فایزی باشد پس چون جایز شدن مرتبه
 مساوات جایز نباشد فایز شدن بمرتبه زیادت بطریق اولی جایز تواند بود اما
 بیان اینکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم باقصی درجات قرب و زلفی قدر و اعلی اجور
 و ثوابات را جایز نراند بنزدی از آن این است که او سبحانه سیفر باید و ناقتدلی
 فکان قاب قوسین او ادنی قال ابن عباس رضی الله عنه هو محمد و ناقتدلی من ربه
 و عنه رضی الله عنه هو الرب و نا من محمد فتدلی الیه ای نزل الیه صلی الله علیه و سلم

وعن الحسن البصري رضي الله عنهما قال قال ابن عباس رضي الله عنهما هو في قوله ما فتلى
 مقدم وموخر في فيه تقدم وما خسر على الرفق لمحمد صلى الله عليه وسلم ليلة المعراج فجلس
 عليه ثم رفع فذنا من ربه قال صلى الله عليه وسلم فارقني جبرئيل وانقطعت عن الاصوات
 وسمعت كلام بلي وعن انس في الصحيح عرج بي جبرئيل الى سدره المنتهى وذا الجبار رب
 العزة فتدلى ابي الجبار فكان منه ابي بن سيد الابرار قاب قوسين او ادنى فاوحى اليه
 ما شاء واوحى اليه خمسين صلاة ثم خفف حتى قال يا محمد بي خمس وهي خمسون لا يبدل
 القول لذي وعن ابن كعب محمد ذنا من ربه فكان قاب قوسين وقان جعفر ابن محمد رضي الله
 عنهما ادناه ربه منه حتى كان منه لكاب قوسين وعن ابن عباس رضي الله عنه صلى الله
 عليه وسلم في قوله ما فتلى قال فارقني جبرئيل فانقطعت الاصوات عني فسمعت كلام
 ربي وهو يقول ليس دارو علك يا محمد ادن ادن وعن ابن عباس رضي الله عنه انه
 اى محمد صلى الله عليه وسلم راه اى الله سبحانه بعينه وبه قال انس وعكرمة والزيج
 وروى عطارد عنه بقلبه وعن ابي العالية عن ابن عباس رضي الله عنه راه لفوا ده
 مرتين وذكر ابن اسحاق ان ابن عمر رضي الله عنهما ارسل الى ابن عباس رضي الله عنهما بل راي محمد
 دبه فقال نعم والاشبه عن ابن عباس رضي الله عنه راي ربه بعينه وروى ذلك عنه من
 طرق وروى الحاكم والنسائي والطبراني ان ابن عباس قال ان الله اخضع موسى
 بالكلام وابراهيم بالخلعة ومحمد بالردية وحجته قوله ما كذب الفواد ما راى فالتقى ما اعتقد قلب
 محمد خلافا ما راى ببصره قال في شرح الشفا الرجح كما قاله النووي عند اكثر العلماء
 انه ما عيني راي ليلة الاسراء وروى عبد الله بن الحارث قال اجتمع ابن
 عباس وكعب فقال ابن عباس اننا نؤمنوا بشم نقول ان محمد اراى ربه مرتين فلكعب
 جهماء وبنو الجبال وقال ان الله قسم روته وكلامه بين محمد وموسى فلكعب موسى دراه محمد

بقلمه روى لقي ابن عباس كعبا فساله عن شئ فكبر حتى جاوية الجبال فقال ابن عباس انابوهم
فقال ان محمدا راي ربه فقال كعب ان الله قسم رويته وكلامه من محمد موسى فكلم موسى
مزمين وراه محمد مزمين وعن معاذ عن النبي صلى الله عليه وسلم قال رايته ربي وذكر كلمة
فقال يا محمد فتم تخضع للملأ الا على قلت انت اعلم يا رب مزمين قال فوضع كفه وفي
رواية يده بين كفتي فوجدت بردا بين شدي وفي رواية قد وجدت بردا ناطما بين شدي
فعلت ما في السماء والارض وفي الرواية الثانية فتجلى لي كل شئ وعرفت ما في السماء
والارض ثم تلا هذه الآية وكذلك نرى ابراهيم ملكوت السموات والارض الحديث
وعلى عبد الرزاق ان الحسن اى البصرى كان يحلف بالله لقد راي محمد ربه وحكاه
ابو عمر عن عكرمة وعلى بعض المتكلمين هذا المذهب عن ابن مسعود وعلى ابن اسحاق صاحب
المغازي ان مروان سأل ابا هريرة هل راي محمد ربه قال نعم وعلى النفاش عن احمد ابن
حنبل انه قال انا اتول بحديث ابن عباس لعينه راه حتى انقطع نفسي اى نفس احمد وعلى
عبد الله ابن احمد ابن حنبل عن ابيه انه قال راه وعن عطاء بن قولة المشرح لك صدرك
قال شرح صدره للروية وشرح صدر موسى للكلام وقال الشيخ ابو الحسن الاشعري
وجامعهم صحابه انه اى النبي صلى الله عليه وسلم راي الله بصره وعيني راسه وقال اى الشيخ
الاشعري كل آية اوتيا بنى من الانبياء عليهم السلام فتداوتى مثلها نينا صلى الله عليه وسلم
وخص من منزه تفضيل الروية وفي حديث الاسرار انه صلى الله عليه وسلم راي موسى في
السماء السابعة ثم على صلى الله عليه وسلم فوق ذلك بالاعلاء الله فقال لم اظن ان يرفع
على احد وفي الصحيحين في حديث الاسرار من رواية مالك بن صعصعة عن صلى الله عليه
وسلم قال فلما جا وزته يعنى موسى بكى فزودى ما يليك قال رب هذا غلام بعثته بعدى
يدخل من امته الجنة اكثر مما يدخل من امتي وفي احاديث الشفاعة عن ابن عباس
رضي الله عنه صلى الله عليه وسلم يوضع ملائكة ياربنا برحمتهم عليها ويعتق منى لا ارجس

عليه قائلان يدي ربي متعصبا فيقول الله تبارك وتعالى ما تريد ان احصى باهلك فاقول
يا رب عجل حسابهم فيديهم فيحاسبون منهم من يدخل الجنة برحمته ومنهم من يدخل الجنة
بشفاعتي ولا ازال اشفع حتى اعطى سكاكاً رجال قد امروهم الى النار حتى ان غار النبا
ليقول يا محمد ما كنت لغضب ربك في اهلك من نعمة وعن انس ان رسول الله صلى الله
عليه وسلم قال انا اول من تعلق الارض عن جمجمة ولا فخر وانا سيد الناس يوم القيمة ولا
فخر ومي لوار الحمد يوم القيمة انا اول من يفتح له الجنة ولا فخر فاتي فاخذ بحلقه الجنة فيقال
من هذا فاقول محمد فيفتح لي فيسقط الجبار تعالى فآثره ساجداً وعن حذيفة بن اليمان
والاخرى محمد فيشفع فيضرب الصراط فيمرون اولهم كالبقر ثم كالرعي واليطردون الرجال
ويتركهم على الصراط يقول اللهم سلم سلم حتى يحاذوا الناس وذكر اخرهم جازا في رواية ابى هريرة
فاكون اول من يحبر عن ابن مسعود رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
اني اقام المقام المحمود فيل وما هو قال ذلك يوم نزل الله تبارك وتعالى على كرسيه
فخط كخط الرجل المجدي من تعنا بقره وبولسعة بين السماء والارض ويجاركم حفاة عراة
فلا يكون اول من يسي ابراهيم يقول الله تعالى اكسويل فيوتي برطين يضادون من رباط
الجنة ثم اسي على اثره ثم اقوم عن يمين الله مقاما يغضبني فيه الاولون والاخرون وعن ابى هريرة
رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال فاكسي حلة من حلل الجنة ثم اقوم عن يمين العرش
ليس احد من الخلايق يقوم ذلك المقام غيري وعن ابن مسعود رضي الله عنه صلى الله عليه
وسلم انه اسي المقام المحمود فياخر عن يمين العرش مقاما لا يقوم غيره يغضب فيه الاولون والاخرون
وعن عبد الله بن عمرو بن العاص انه سمع النبي صلى الله عليه وسلم يقول اذا سمعتم المؤذن
فقولوا مثل ما يقول ثم صلوا على فانه من صلى على مرة صلى الله عليه عشر اثم صلوا الله في
الوسيلة فاما منزلة لا يغني الا لعب من عباده وارجوا ان اكون انا هو وعن ابى هريرة
عنه صلى الله عليه وسلم قال صلوا الله في الوسيلة قالوا يا رسول الله ما الوسيلة قال

بقلبه روى لى ابن عباس كعبا فساله عن شئ فذكر حتى جاوية الجبال فقال ابن عباس اننا نؤمنهم
نقول ان محمد ارى ربه فقال كعب ان الله قسم رويته وكلامه من محمد موسى فكلم موسى
مزمين وراه محمد مزمين وعن معاذ عن النبي صلى الله عليه وسلم قال رايت ربى وذكر كلمه
فقال يا محمد فتم تحميم الملاء الاعلى قلت انت اعلم يا رب مزمين قال فوضع كفه وفى
روايه يده بين كفتي فوجدت برد ما بين شمرى وفى روايته قد وجدت بردا ناطله من شمرى
فعلقت ما فى السماء والارض وفى الروايه الثانية فتجلى لى كل شئ وعرفت ما فى السماء
والارض ثم تلا هذه الاية وكذلك نرى ابراهيم ملكوت السموات والارض الحديث
وحكى عبد الرزاق ان الحسن اى البصرى كان يحلف بالله لقد راى محمد ربه وحكاه
ابو عمر عن عكرمة وحكى بعض المتكلمين هذا المذهب عن ابن مسعود وحكى ابن اسحاق صاحب
المغازى ان مروان سأل ابا هريرة بل راى محمد ربه قال نعم وحكى النفاش عن احمد ابن
حنبل انه قال انا اقول بحديث ابن عباس بعينه واه رايه حتى انقطع نفسي اى الفضل احمد وحكى
عبد الله ابن احمد ابن حنبل عن ابيه انه قال رااه وعن عطاء بن قولة المشرح لك صدر ك
قال شرح صدره للروية وشيخ صدر موسى للكلام وقال الشيخ ابو الحسن الاشعري
وجماهير صحابه انه اى النبي صلى الله عليه وسلم راى الله بصره وعينى راسه وقال لى الشيخ
الاشعري كل آية اوتيا بنى من الانبياء عليهم السلام فقد اوتى ثلها نبينا صلى الله عليه وسلم
وخص من منهم بتفصيل الروية وفى حديث الاسرار انه صلى الله عليه وسلم راى موسى فى
السماء السابعة ثم على صلى الله عليه وسلم فوق ذلك بما لا يعلم الا الله فقال لم اظن ان يرفع
على احد وفى الصحيحين فى حديث الاسرار من روايته ما لك ابن جوصة عنه صلى الله عليه
وسلم قال فلما جاوزه لى موسى لى فنودى ما ليك قال رب هذا ظلام بعثته بعدى
يدخل من امته الجنة اكثر مما يدخل من امتى وفى احاديث الشفاعة عن ابن عباس
رضى الله عنه صلى الله عليه وسلم يوضع ثلاثون سائرا يحسبون عليها ويحصى منزى لا اجلس

لما في الترمذي والدارمي انا كرم الاولين والاخرين ولا فخر كذا ذكره الديلمي وكانه ذهب همه
 الى ان اللام في الاولين والاخرين بنفس الامر اديم البشر والاطهر ان اللام للاستفراق
 وانه كرم اخلاقي بالاتفاق ولا عبرة بخلاف المفترقة وارباب الشقاق وسيد ولد
 آدم بحديث الترمذي انا سيد ولد آدم يوم القيمة وبسدي لوار الحمد ولا فخر واما من نبى
 يومئذ آدم فمن دونه الا تحت لوائى وانا اول من ينشق عنه الارض ولا فخر وفضل الناس
 منزلة عند الله اى مرتبة ومكانة واعلاهم درجة وارفعهم قرينة واقربهم زلفى اى تقربا واكثرهم
 حبا لكونه حبيب رب العالمين انتهى واما انك مساوى مشارك اخناب خلاقي باب
 در وجه قرب و ثواب متع بالذات است فاولا اذ توجه به كه اگر مساوى و مشارك كذا
 ممكن باشد بعد فرض وجودش يا اول من ينشق الارض عن حجة باشد يانه اگر باشد
 مساوى نباشد پس مساوى باشد و نباشد فهو مصداق اجتماع النقيضين و اگر
 باشد اخنضرت صلى الله عليه وسلم اول من ينشق الارض عن حجة نباشد پس بالزوم محال
 مفروض سلم اخنضرت مساوى او نباشد پس او مساوى باشد و مساوى نباشد
 فهو مصداق اجتماع النقيضين و وجودش بمر تقيد مستلزم عدم او است فهو محال
 بالذات و ثانيا اذ نيكه اول بعد فرض وجودش اگر سيد الناس باشد اخنضرت صلى الله
 عليه وسلم و عموم الناس داخل باشند و سيد الناس نباشد العياذ بالله پس
 مساوى او نباشد پس آن مساوى مساوى نباشد فهو مصداق
 اجتماع النقيضين و اگر سيد الناس نباشد مساوى نباشد پس مساوى
 باشد و مساوى نباشد فهو مصداق اجتماع النقيضين و على التقديرين وجوده مستلزم
 لعدمه فهو محال بالذات و ثالثا اذ نيكه اگر او حامل لوار الحمد يوم القيمة نباشد مساوى
 نباشد و اگر باشد اخنضرت صلى الله عليه وسلم تحت لوائى او باشند و داخل عموم
 فمن سواه و من دونه باشد پس با وجود لزوم خلاف مسلم مفروض مساوى او نباشد

اعلى درجة في الجنة لاينا لما الارسل واحدا رجوان يكون انا هو وقال صلى الله عليه وسلم انا
 اكثر الناس تجاوي يوم القيمة انا اول من يقرع باب الجنة وقال صلى الله عليه وسلم انا سيد
 ولد آدم يوم القيمة ولا فخر في بيدي لولاء الحمد ولا فخر في ناس بني آدم فمن سواه الا تحت لوائي
 وانا اول من ينشق عنه الارض ولا فخر وانا اول شافع واول شفيع وقال صلى الله
 عليه وسلم الا وانا جيب الله ولا فخر وانا حامل لواء الحمد يوم القيمة تحت آدم من رونه ولا
 فخر وانا اول شافع واول شفيع يوم القيمة ولا فخر وانا اول من يحرك خلق الجنة فيفتح الله
 لي فيدخلني بمجي فقرار المؤمنين ولا فخر وانا اكرم الاولين والاخرين على الله ولا فخر وقال
 صلى الله عليه وسلم اذا كان يوم القيمة كنت امام انبييهم وخطيبهم وصاحب شفاعتهم
 غير فخر وقال صلى الله عليه وسلم انا اول الناس خروجا اذا بعثوا وانا قايدهم اذا وقدا
 وانا خطيبهم اذا نصتوا وانا شفيعهم اذا حبسوا وانا مبشرهم اذا بسوا لكرامتهم والمفزع
 بيدي لولاء الحمد يومئذ بيدي وقال صلى الله عليه وسلم اتي باب الجنة يوم القيمة فاشققت
 فيقول الخازن من انت فاقول محمد فيقول بك امرت لا افتح لاحد قبلك فتال
 صلى الله عليه وسلم انا سيد الناس يوم القيمة وتدررون لم ذلك فقال جميع السادة الاولين
 والاخرين وذكر حديث الشفاعة على ما ياتي ان شاء الله تعالى قال في الشفاعة هو سيدهم
 في الدنيا ويوم القيمة لكن اشاء عليه السلام لانفراد بالسود والشفاعة دون غيره
 اذ لجار الناس اليه في ذلك فلم يجدوا سواه والسيد هو الذي لجار الناس اليه في
 حوائجهم فكان حينئذ سيد منفردا بمن بين البشر لم يراهم احد في ذلك لا ادعاه وبهذا
 منه صلى الله عليه وسلم كما قال تعالى لمن الملك اليوم بعد الواحد القهار والمملك له
 تعالى في الدنيا والاخرة لكن في الاخرة انقطعت دعوى المدعين لذلك في الدنيا
 وكذلك لجار الى محمد جميع الناس في الشفاعة فكان سيدهم في الاخرى ودونهم
 انتهى وقال في الشفاعة وشرحه لا خلاف في انه صلى الله عليه وسلم اكرم البشر

در درجات قرب و ثواب نتواند بود و مساوی و درین مساوی و الا علی و الا علی
یا علی فاما مصداقا اجتماع النقیضین و وجودهما مستلزم لعدما فاما محالان بالذات
و بوجه آخر اگر مساوی یا اعلی از آنحضرت صلی الله علیه و سلم در درجات قرب و ثواب ممکن
باشد بر تقدیر وجودش با مضبوط اولین و آخرین در مقام قرب و ثواب باشد یا نه
علی الثانی مساوی مساوی و الا علی و الا علی نتواند بود و فاما مصداقا اجتماع النقیضین
وجودهما مستلزم لعدما فاما محالان بالذات و علی الاول آنحضرت صلی الله علیه
و سلم و عموم اولین و آخرین داخل و از جمله غایبین او باشند العیاذ بالله پس مضبوط
سایر اولین و آخرین نباشند فیلزم خلاف المفروض المسلم فیه الشق ایضا محال
بالذات چه بر این شق عدم انصاف آنحضرت صلی الله علیه و سلم باین صفت بر تقدیر
انصاف آنحضرت صلی الله علیه و سلم باین صفت لازم است و عدم اشئی علی تقدیر
وجوده محال بالذات و بوجه آخر آنحضرت صلی الله علیه و سلم موصوف اند بقیام عن
یمن العرش بمقام بیس احد من الخلق یقوم ذلک المقام غیره کما رواه ابو هریره
رضی الله عنه پس اگر مساوی یا اعلی از آنحضرت صلی الله علیه و سلم در درجات قرب
و ثواب ممکن باشد بر تقدیر وجودش یا موصوف لقیام آن مقام باشد یا نه علی التکلیف
مساوی مساوی و الا علی و الا علی نتواند بود و فاما محالان بالذات و علی الاول لایکون
ذلک المقام الذی لیس احد من الخلق یقوم غیره صلی الله علیه و سلم ذلک المقام
الذی لیس احد من الخلق یقوم غیره صلی الله علیه و سلم و هذا سلب اشئی عن نفس
فهو محال بالذات مگر شاید آن مساوی و علی بر تقدیر وجودش داخل عموم احد
من الخلق نزد این نا فهم بی ایمان نباشد و ثانیاً از نیکه آنحضرت صلی الله علیه
و سلم صاحب منزلتی اند که نمی سزد مگر برای یک بنده از بندگان خدایتعالی
کما رواه عبد الله بن عمر و ابن العاص رضی الله عنهما پس اگر مساوی یا اعلی از آنحضرت

صلی الله علیه وسلم ممکن باشد بر تقدیر وجودش آن منزلت که بجز یک بنده بدیگری نمی
یاسزد و برای آنحضرت صلی الله علیه وسلم است نه برای آن مساوی یا اعلی بر این تقدیر آن
مساوی مساوی و آن اعلی اعلی تواند بود و فو صدق اجتماع انقیاضین و وجوده مستلزم
لعدمه فهو محال بالذات یا سزاوار برای آن مساوی یا اعلی است برای آنحضرت صلی
الله علیه وسلم العیاذ بالله و هذا خلف چه کلام بعد وضع و تسلیم بود آنحضرت صلی الله
علیه وسلم صاحب آن منزلت است و اگر این قایل این را مسلم نمی دارد و ازین انکار
می آرد در این مقام با او کلام نیست در مقام کلام بانصاری و یهود با او هم گفتگو خواهد
بود و با اینهمه بر این تقدیر هم امکان مساوات که مدعی این قایل صورت نمی تواند
بست و بوجه آخر وسیله برترین درجات جنت است که بر ابران یا بر تر از ان هیچیک
درجه در جنت نیست کما قال صلی الله علیه وسلم فی وصفها اعلی درجه فی الجنة و اعلی نفل
تفضیل است و مضاف است سوی نکره و نکره که نفل تفضیل سوی آن مضاف
باشد عام مستغرق می باشد و آن نفل تفضیل با فاده تفضیل موصوفش بر جمیع
ما عداه ما احيى الیه می کند پس اگر مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم یا اعلی
در درجات قرب و ثواب ممکن باشد بر تقدیر وجودش درجه او در قرب و ثواب یا
مساوی وسیله باشد یا اعلی از ان و این هر دو احتمال باطل است چه وسیله اعلی از
سایر درجات است یا کمتر از وسیله باشد پس نایل آن درجه کمتر مساوی نایل وسیله
که آنحضرت اند صلی الله علیه وسلم یا اعلی از ان تواند بود پس مساوی مساوی و اعلی اعلی
نتواند بود و حاصل که ثبوت نیل درجه اعلی بدیگری بی سلب نیل آن از آنحضرت صلی الله
علیه وسلم ممکن نیست و بوجه آخر چون آنحضرت صلی الله علیه وسلم نائل آن درجه علیا هستند
که نائل آن نیست مگر کبر و اگر مساوی یا اعلی از آنحضرت صلی الله علیه وسلم در قرب و
ثواب ممکن باشد بر تقدیر وجودش اگر نائل آن درجه باشد مساوی مساوی و اعلی

اعلیٰ نتواند بود و اگر نایل آن درجه باشد آنحضرت صلی الله علیه و سلم نایل اندر چه باشد
فیلم خلاف المسلم المفروض و معذرا بر این تقدیر هم مساوات ممکن نیست با جمله مشترک
آن درجه اعلیٰ که نمی‌سزد و مگر برای یک بنده و نایل آن نیست مگر کمر میان دو کس
و تساوی دو کس در آن درجه ممکن نیست این قایل تساوی و تشارک جمله مؤمنین در آن
درجه و شیخ او تساوی کرده و اما در آن درجه که نمی‌سزد و مگر برای یک بنده و نایل آن نیست
مگر یک مرد که آن بنده و آخر متعین است یعنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم تجویز میکنند این
است فهم اینان و همین است عقیده این بیدنیان و تا سعا از نیکه پوشیده نیست که قرب
و ثواب کسیکه بطیفیل او دیگران فایز بقرب و ثواب شوند نسبت بقرب و ثواب کسیکه
چنین نباشد زاید و افزون است و قرب کسیکه بطیفیل او اکثر کسان مقرب و مثاب
شوند از قرب و ثواب کسیکه کمتر آن بطیفیل او بقرب و ثواب رسند ازید و اکثر است
و آنحضرت صلی الله علیه و سلم اکثر الناس تبعایوم القيمة اندکما سبق و لما قال صلی الله
علیه و سلم ما من نبی من الانبیاء الا قد اخطی ما شکله من علیه البشر و اما کان الذی
اوتیت و حیاء الی الله الی فارحان اکثرهم تا بغایوم القيمة قال صلی الله علیه و سلم
انا اول شیخ فی الجنة لم یصدق نبی من الانبیاء ما صدقت و ان من الانبیاء نبیا
ما صدقه من امته الا اجل و احسن ظاهراست که ثواب و قرب آنحضرت صلی الله
علیه و سلم از قرب و ثواب بن عداه افزون تر است و لهذا قال صلی الله علیه و سلم طمع ان
اكون اعظم الانبیاء اجر ایوم القيمة پس اگر مساوی آنحضرت در قرب و ثواب یا اعلیٰ
ممكن باشد بر تقدیر وجودش یا او اکثر الناس تبعایوم القيمة باشد یا نه علی الشانی
مساوی مساوی و اعلیٰ اعلیٰ نتواند بود و علی الاول آنحضرت صلی الله علیه و سلم
اکثر الناس تبعایوم القيمة خواهند بود و فیلم خلاف المسلم المفروض حاصل اینست که
وصف اکثر الناس تبعاکه ملزوم و صفت اکثر الناس قریبا و ثوابا است صالح مشترک

بین نین نیست کالادوصات المذكوره سابقا و عاشر ازینکه اوصاف محققه آنحضرت
صلی الله علیه وسلم از باب قرب و ثواب که مصدر باول اند همچو اول من مشیق عنه الاثر
و اول شافع و اول شفیع و اول من یحرک خلق الجنة و اول من یقرع باب الجنة و اول
من یفتح له الجنة صلح اشتراک بین نین نیست پس مساوی آنحضرت صلی الله علیه
وسلم در این اوصاف محال است و هرگاه مساوی محال است اعلی اولی بالاعتناء
است چه این قابل اعتراف دارد که مفضل نسبت بمفضل علیه مرتبه مساوات را
جایز شده بمرتبه زیادت فایز می باشد و حاوی عشر ازینکه سید ولد آدم و صاحب
لوار الحمد و بودن آدم علیه السلام نین سواه تحت لوا به و امام النبیین و اکرم الاولین
و الآخرین علی الله که اوصاف آنحضرت صلی الله علیه وسلم اند صاحب اشتراک بین
آننین نیست پس مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این اوصاف محققه متنوع
بالذات است و اعلی اولی بالاستیلاء است تجوز اینکه در هر یک کسان مساوی
و مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این اوصاف باشند چنانکه شیخ نجفی
گفته تجوز اینکه جمیع مؤمنین در این اوصاف که مراتب قرب و ثواب اند مساوی
آنحضرت صلی الله علیه وسلم بلکه اعلی از آنحضرت صلی الله علیه وسلم باشند بی جنون
مطبق یا الحاد و موقی از کسی ممکن نیست این گول جهول اینقدر نتوانست فهمید که جمله
مؤمنین سید الناس یوم القيمة قایم مقامی که در آن جز یک کس قایم نخواهد بود و اول
و آخر و غبطه آنکس خواهند کرد و نایل درجه اعلی که بجز یک کس برای دیگر نمی سزد
و بجز یک کس دیگری نایل آن نخواهد بود و اکثر الناس تبعاً یوم القيمة اول من یقرع
باب الجنة و حامل لوائی که آدم و من سواه تحت آن باشند و اول من مشیق عنه الاثر
و اول شافع و اول شفیع و اول من یحرک خلق الجنة و امام النبیین و حصه و صاحب
شفاعتهم اول الناس خروجاً اذا بقوا و قایم اذ اوقدوا و خطیبهم اذا التصوا و اذ یضعهم

اذا جئوا بغيرهم اذا اطلبوا وخطب خازن جنت بدين خطاب يكلمت لا استج
لاحد قبلك واکرم الاولين والآخرين على الله چنان توانست شد بایستی که اول تصویران
بیان می کرد بعد از آن در پی اثبات اسکان آن می افتاد و انشاء الله العزیز و فی نظر تفضله
در اقوالش زیاده ازین کشف فضاج و فطایح او نموده می شود و هر چند در بیان این
مطالب تکرار عمل بوقوع آمد لکن راقم را در تکریر تقریر میزد و رتوان داشت که کار
بایدی نانهی بیدینی افتاده لهذا تسبیحا علی غیاوته و الحاد و قطعاً لفساد و لاداره
اطناب و تکریر و داده و وجه ثالث اینکه از جمله درجات قرب و ثواب که اوجحانه
بفضل عظیم خود آنحضرت صلی الله علیه وسلم را بان اختصاص بخشیده است شفاعت
کبری است قال حذیقه رضی الله عنه کجج الله الناس فی نعید واحد حیث یسبح الله انی
یفدیم البصر حفاة عراة کما خلقوا سکوتا لا حکم نفس الا باذنه فینادی محمد المحدث و فی
روایة انس و ابی هريرة رضی الله عنهما و غیرهم کجج الله الاولین و الآخرین یوم القيمة
فتقولون فیقولون لو استشفعنا الی ربنا و تدنوا ثمس فیصلع الناس من الغم لا یطیبون
ولا یحتملون فیقولون الا ننظرون من شفیع کلم فیا تون آدم فیقولون انت ابو البشر فک
الله یدیه وفتح فیک من روحه و اسکنک جنة و اسجدک لآلکمة و ملک اسماء کل شی
اشفع لنا عند ربک حتی یرحمننا من مکاننا الا ترى ما نحن فیه فیقول ان ربی غضب الیوم غضباً لم
ینضب قبله مثله و لا ینضب بعده مثله و نانی عن الشجرة فصیت نفسی نفسی اذ بهوا الی
غیری اذ بهوا الی نوح فیا تون نوحا فیقولون انت اول الرسل الی اهل الارض و سماک
عبد شکو الا ترى ما نحن فیه الا ترى ما بلقنا الا تشفع لنا الی ربک فیقول ان ربی غضب
الیوم غضباً لم ینضب قبله مثله و لا ینضب بعده مثله نفسی نفسی قال فی روایة انس
و ذکر حطیئة التي اصاب سوا له رب یغیر علم فی روایة ابی هريرة و قد کانت لی قوّة و قوّة
علی قومی اذ بهوا الی غیری اذ بهوا الی ابراهیم فسانه خلیل الله تعالی فیا تون ابراهیم

فيقولون انت نبي الله وخليفته من اهل الارض اشفع لنا الى ربك الاترى ما نحن فيه فيقول
ان ربى غضب اليوم غضبا فذكر شمله ويذكر ثلث كلمات كذب نفسي نفسى است لما وليكن
عليكم موسى فانه كلم الله وفي رواية فانه عبد اياه الله التوريه وكلمه وقربه نجيا قال
فيا تون موسى فيقول كست اما ويذكر خطيئته التي اصاب وقتله النفس نفسى نفسى ليكن
عليكم يعيسى فانه روح الله وكلمته فيا تون عيسى فيقول است لما وليكن عليكم محمد عبد الله
له ما تقدم وما خرافا ولي فاقول انا لما فانطلق فاستاذن على ربى فيوزن لي فاذا
رايته وقعت ساجدا وفي رواية فاتي تحت العرش فاخر ساجدا وفي رواية فاقوم بين
يديه فاحمده بما ملا اقدار عليها الا ان لميسينها الله تعالى وفي رواية فيصيح الله
على من محامده وحسن الثناء عليه شيئا لم يفتح على احد قبلى وقال في رواية ابى هريرة
فيقال يا محمد ارفع راسك لتضع فاشفع فارفع راسى فاقول يا رب اميتى اميتى
فيقول اوخل من اميتى من الاحساب طيع من الباب الايمن من الابواب الجنة وم شركاه
الناس فيما سوى ذلك من الابواب ولم يذكرني رواية النس في الفصل ومثال
مكاريه ثم اخر ساجدا فيقال لي يا محمد ارفع راسك وقل سمع لك واشفع تشفع واسأل
تعطه فاقول يا رب اميتى اميتى فيقال انطلق من كان في قلبه شغال حبه من برة او غيره
من ايمان فانه فاعطى فافعل ثم ارجع الى ربى فاحمده بمكالمه وذكر مثل الاول وقال فيه
شغال حبه من دخول قال فافعل ثم ارجع وذكر مثل ما تقدم وقال فيه من كان في قلبه ادنى من
شغال حبه من دخول فافعل ثم ارجع في الرابعة فيقال ارفع راسك قل سمع واشفع تشفع واسأل
تعطه فاقول يا رب يذن لي فمن قال لا اله الا الله قال ليس لك ليكن عني وكبريائي و
عظمي وجبريائي لاخر من النار من قال لا اله الا الله ومن رواية الى قتادة عنه قال
فلما ادري قال في الثالثة والرابعة فاقول يا رب ما بقى في النار الا من جسد القرآن اى
وجب عليه الخلود ومن رواية انس قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم

يقول لا شفعن يوم القيمة لاكثر مما في الارض من حجر وشجر وفي الصحيحين عن انس بن مالك
المؤمنون يوم القيمة حتى يهبوا بذلك فيقولون لو استشفعنا الى ربنا فيرجحنا من مكاننا
فيأتون آدم فيقولون انت آدم ابوالناس الحديث وفيما عنه قال قال رسول
الله صلى الله عليه وسلم اذا كان يوم القيمة ماج الناس بعضهم في بعض فيأتون آدم
فيقولون اشفع الى ربك فيقول لست بما الحديث حضرت شيخ عبدالحق محدث دهلوي
قدس سره وكميل الايمان خلاصه اين احاديث را بزبان فارسي بيان نموده اند
يراد عبارت كميل الايمان براي افاده كسانيكه سواد عربيت ندارند مناسب
مي نمايد قال قدس سره اول كسيكه فتحياب شفاعت كند محمد رسول الله
صلى الله عليه وسلم خواهد بود و فدا ظاهر شود كه او را در درگاه خداوندی چه قدر
جاه و عزت بوده است روز روز او است و جاه جاه او است اللهم بجاه
محمد اخضر لنا و تمامه عالميان چون از شدت هول موقف بجان آيند و حيران
شوند و بطلب شفع بر آيند تا دوايشان را در مان كنند نزد آدم صفي الله
روند و گويند كه توان آدمي كه پدر تمام اومياني و پرورگار ت بدست خود
پيدا كرد و در بهشت بهشت جا داد و سجود ملائكه گردانيد و اسماء تمامه اشيا
ترا بخوت شفاعت كن كه ما ساخت روزي در پيش آمده است آدم صفي الله
عليه السلام گويد كه ايستادن درين مقام و دم زدن در اين حضرت حد من
نيست از من بهتر آن شرمندي كه اكل شجره كرده بودم و در فرمان الهي براه خطا
رفتم از خاطر من رفته است اين كار كه از نوح بر آيد پس آدم عليه السلام حواله نوح
عليه السلام كند و ايشان نزد نوح عليه السلام برونند و لوح بابر ايم عليه السلام
و ابراهيم موسي عليه السلام و موسي عيسي عليه السلام تمام اين رسل اولوا العزم صلوات
الله و سلامه عليهم جميعين شرمند زلات خود باشند بچلچلست اين مقام

قدم پیش نواند نهاد تا در خاتمه حضرت محمدیه که سید رسل و شفیع روز محشر و مکرم بخطاب
لیفعلک الله ما تقدم من ذنبک و ما تأخر است بآیند و عرض حال خود نمایند پس
وی بر خیزد و در سر پرده جلال درآید و در مقام محمود که در دنیاش وعده کرده
بود منی ان بعثک ربک مقاماً محموداً و خبر او را ایستادن در این مقام ممکن نباشد
بایستد و سجده در رود و حکم شود که سر از سجده بردارد و هر چه خواهی بخواند و هر چه
گویی بگو پس سر از سجده بردارد و بربانیکه در آنوقت آموزندش پروردگار خود را
حمد و ثنا گوید قسمی از عاصیان را به بخشاید باز سجده رود و قسمی دیگر را شفاعت
کند و از سجده نماند که سر بردارد و تمامه گنهگاران را به بخشاید پس چپکس باقی نماند الا
آنکه قرآن بخود و حکم کرده است یعنی کافران و منکران این مصنون حدیثی است که
در صحیح بخاری و مسلم مذکور است و از اینجا خود ظاهر شد که گناهان همه را وی در خواهد
و احتیاج شفاعت دیگری نماند مگر آنکه گویند که این مخصوص بامت وی باشد
یا دیگران را شفاعت در حضرت وی بود و ویرا در حضرت حق و الله اعلم و در حدیث
دیگر آمده است که بعد شفاعت آنحضرت صلی الله علیه و آله و سلم کسی نماند جز
کسانی که در ایشان خبر لا اله الا الله ذره نیکی نبود و سراسر معصیت و گناه باشد
پس اذن شفاعت ایشان در خواهد از درگاه رب العزت حکم آید که ای محمد اینها
خاصگان من اند ایشان من خود بخود شفاعت کنم و از آتش دوزخ ایشان را
برآورم و بالجمله روز روز محمد است و جای جای اوست و مقام مقام اوست
و سخن سخن اوست و همان است و دیگران همه طفیلی اند که در قرآن خطاب میروند
و لسوف یعطیک ربک فترضی ترا ای محب من و ای محبوب من و ای مطلوب من
و ای بنده خاص من چندان نعمت و بهم و رحمت کنم که رهنی شوی ازین تا هیچ آرزو
در دل تو نه نشیند ای محمد همه کس رضائی من می طلبند و من رضائی تو نخواهم کلام

قدسی کلیم الطلبون رضائی وانا اطلب رضاک یا محمد وی صلی الله علیه وسلم گوید که من مدعی
نشوم تا یک یک را از امت من نیاموزی و نه بخشی انتهی بالفاظه قال فی الشفا بعد ذکر
احادیث الشفاعه فقد اجتمع من اختلاف هذه الاثار ان شفاعه صلی الله علیه وسلم
ومقامه المحمود من اول الشفاعات الی آخرها من صین مجتمع الناس للمشر و تصفیق بهم الخباجر
و یبلغ منهم العرق والشمس والوقوف ببلغه وذلک قبل الحساب فیشفع حیث لا راقه الناس
من الموقف ثم یضع الصراط ویحاسب الناس کما جاز فی الحدیث عن ابی هریره و حدیث
و هذا الحدیث الثقی فی شفیع فی تعجیل من لا حساب علیه من امته الی الجنة کما تقدم فی الحدیث
ثم یشفع فیمن وحب علیه العذاب و دخل النار ثم حسب فی فیضه الاحادیث الصحیحه
ثم فیمن قال لا اله الا الله و یریس هذا السواء انتهی و چون حال کیفیت شفاعت کبری
که او سبحانه آنحضرت صلی الله علیه وسلم بفضل خود از جهت محبوبیت و جاهد و درجات
تمامه بآن اختصاص بخشیده است مبین شد حال امیگویم که آیا این نجدی نجید و این پلیدی
پلیدی که مساوات جمله مومنین با آنحضرت صلی الله علیه وسلم بلکه اعلی شدن جمیع مومنین
از آنحضرت صلی الله علیه وسلم در قرب و ثواب تجویز میکنند با اختصاص مضمون این اقوال
با آنحضرت صلی الله علیه وسلم ایمان دارد یا نه علی الثانی در اینجا با و گفتگو نیست باینکه
بایهود و نصاری و غیرهم از منکران نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم گفتگو خواهد شد
باین نجدی هم گفتگو در میان خواهد آمد و علی الاول اگر این نجدی این شفاعات را اعلی
درجات قرب و ثواب نمیدانند استحقاق مخاطبت و اہمیت بجا و بربت ندارد و الا این
شفاعات را اعلی درجات قرب و ثواب میداند صورت حصول ترتیب این شفاعات
جمله مومنین را اول تصویر کنند و میان نماید که بر تقدیر حصول این شفاعات بجمیع مومنین
مجبوس کدام کس خواهد شد چنانکه در حدیث حسن المومنون آمده و مضمون برسان صادق
خواهد آمد و یبلغ الناس من الغم بالاطیقون و لا یحتملون را چه معنی خواهد بود و استشفاع

کدام کس خواهد کرد و کدام کس شافع کدام کس خواهد شد و کس اینکه بر آنها حساب است
 کدام کسان خواهند بود چه ظاهر است که بر این تقدیر جمله مومنین خود صاحب شفاعت
 کبری برای تعجیل ادخال آنان در جنت شفاعت خواهند کرد کافران خواهند بود و
 همچنان کس اینکه شفاعت از عذاب وارهند و از دوزخ بیرون آیند کفار خواهند بود
 و نیز بر این تقدیر جمله مومنین ملاذ و لمجا محتاج الیه جمله مومنین ملحق و محتاج و مستشفع خواهند
 بود چه مساوات جمله مومنین با آنحضرت صلی الله علیه و سلم در درجات شفاعت بی آنکه
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم ملاذ و لمجائی سایر مومنین بلکه سایر اولین و آخرین اند و سایر
 مومنین و سایر اولین و آخرین در سنگاری خود با از شداید موقوف محتاج باستشفاع از آنحضرت صلی
 الله علیه و سلم ملاذ و لمجا جمله مومنین بلکه جمله اولین و آخرین در سنگاری خودشان
 از شداید موقوف باشند و چنانکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم برای تعجیل من الاصل
 علیه الى الجنة و عضون من حجب علیه العذاب و اخرج من دخل النار شفاعت خواهند
 فرمود و شفاعت باجناب صلی الله علیه و سلم در باب مقبول خواهد شد جمله مومنین
 شافع جمله مومنین در اینجه باشند و شفاعت جمله مومنین در حق جمله مومنین مقبول باشد
 متصور نیست این نخبی را بعد بیان صورت حصول درجه شفاعت کبری بجمعه مومنین
 که تخیل آنهم از کسی بی جنون بطبق متصور نیست باید که اسکان آن با ثبات رسانند
 بلکه مع تسلیم انصاف آنحضرت صلی الله علیه و سلم بشفاعت کبری قول با اسکان انصاف
 یک کس دیگر هم بشفاعت کبری از کسی که ادنی فهم دارد متصور نیست چه اگر کسی دیگر
 از اولین و آخرین متصف بشفاعت کبری شود آنحضرت صلی الله علیه و سلم ملاذ و لمجا
 سایر مومنین و سایر اولین و آخرین اول تسلیم فتح باب شفاعت کند باشند و سایر مومنین و سایر
 اولین و آخرین در سنگاری از شداید موقوف و دخول جنت و دلائل از عذاب استحق و خروج از دوزخ محتاج
 باستشفاع از آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشند فیلزم خلاف المسلم المفروض بهم اطلاق مساوات لازم آمد چه

براین تقدیر آنحضرت صلی الله علیه و سلم متصف باین صفات نتواند بود چه جای آنکه مع
مساوی متصف باین صفات باشند ظاهر این نجدی باین احادیث ایمان نبرد
معتقد و همان است که شیخ نجدی سه صورت اختراع کرده یک صورت را شفاعت
و جاهت و صورت دوم را شفاعت محبت و صورت سیوم را شفاعت بالاذن
نام نهاده است و آن هر سه صورت در حقیقت شفاعت نیست در حقیقت آن
تلبیس یا قضای الحاد است چنانکه استاد در تحقیق الفتوی تفصیل مذکور نموده
وجه رابع اینکه مصطفی و برگزیده خدای عز و جل بنده را بنسبت و رسالت بی آنکه
او سبحانه آن بنده را بمنزله قرب و جاهت و درجه رفیع ثبوت از دیگر بندگان
خود امتیاز و اختصاص بخشیده ممکن نیست و از اجل بدیهیات است که غیر نبی و غیر رسول
در قرب و ثواب برابر نبی و رسول یا برتر از نبی و رسول نمی تواند بود و الا نبوت عدم
نبوت رسالت عدم رسالت یکسان و برابر باشد و نبوت و رسالت محض لغو و بیکار
و اختصاص بنده نبوت و اختصاص بنده رسالت سق و عبث باشد محض فرمودن
او سبحانه آن بنده را بنسبت محض فرمودن او سبحانه آن بنده را بدرجه خاص از
قرب و ثواب است و محض فرمودن او سبحانه آن بنده را بر رسالت محض فرمودن
او سبحانه آن بنده را بمنزله از قرب و درجه از ثواب است که آن منزلت و آن
درجه غیر نبی و رسول حاصل نتواند شد پس غیر نبی یا نبی و غیر رسول یا رسول و رسل
غیر الوالعزم یا رسل الوالعزم در درجه قرب و ثواب برابر نتواند شد فضل رسل
الوالعزم بر غیر الوالعزم و فضل مرسلین بر غیر مرسلین و فضل نبی بر غیر نبی در قرب و
ثواب از ضروریات آن مناسب است و سلب آن فضل در قوت سلب آن
منصب است تجویز مساوات جملة یومنین کوفساق و مجار
باشند با انبیاء و مرسلین و رسل الوالعزم خصوصاً با فضل رسل الوالعزم یا تجویز

افضالیت جمله مومنین از آنحضرت علیهم السلام در قرب و ثواب غایت غزابت و
ضلالت است و منشأ آن فرط جهالت بجلالت منصب نبوت و رسالت است
بر تقدیر تجویز قول بعصمت انبیا علیهم السلام و نفی عصمت از غیر انبیا لغو و لا طائل
و چون او سبحانه بفضل و رحمت خود بفرمانی و کان فضل الله علیک عظیما و تم نعمته علیک
و انا اطلب رضاک یا محمد و لسوف یعطیک ربک فصرنی آنحضرت صلی الله علیه و سلم را
از جمله مکانات برگزیده بر سایر انبیا و رسل و سایر مکانات فضل کلی بخشیده نبوت و
رسالت را که اعلی درجات فضایل ممکنه مکانات است بوجود و باحوال آنحضرت صلی الله
علیه و سلم با تمام و اکمال رسانیده و قصر نبوت را بذات کامل بالصفات آن فضل
مکانات علیه فضل الصلوات تام و کامل گردانیده و کما قال صلی الله علیه و سلم شئ و مثل
الانبیا و کمثل قصر آسن بنیانه ترک منه موضع لبنة الحديث و بعثت و ارسال آن
حضرت صلی الله علیه و سلم اکمال دین نموده و اتمام نعمت فرموده و کما قال عز من قائل
اليوم اكملت لكم دينكم و اتممت علیکم نعمتی و آنحضرت را بار رسالت الی الخلق كافة
کما قال غفر محمد لیكون للعالمین نذیرا و کما قال صلی الله علیه و سلم و ارسلت الی
الخلق كافة بر سایر انبیا و رسل و ملائکه و من سواهم و ما سواهم جمیعا فضل کلی کرامت
فرموده چنانچه حضرت امام جعفر صادق رضی الله عنه بعد روایت حدیث اسیر میفرماید
اکمل الله الحمد الشرف علی اهل السموات الارض و عن ابن عباس رضی الله عنهما ان الله فضل محمدا
صلی الله علیه و سلم علی اهل اسما و علی الانبیا و صلوات الله علیهم و سبحانه بعثت ان حضرت صلعم مکارم
اخلاق و محاسن الافعال را تکمیل و اتمام رسانیده و کما قال صلی الله علیه و سلم ان الله بعثنی لتکمال
مکارم الاخلاق و کمال محاسن الافعال و قال صلی الله علیه و سلم طمع ان اكون عظم الانبیا و اجرا
یوم البقیة و شئنی ظاهراست که اختصاص و سبحانه آنحضرت را صلی الله علیه و سلم بار رسالت الی الخلق
کافة بفضل بر ملائکه و انبیا علیهم السلام و غیرهم و ما من نبوت و رسالت و اکمال دین

و اتمام نعمت بوجود فایض الهی و آن حضرت صلی الله علیه و سلم و بدون آنحضرت صلی الله علیه و سلم اکثر الناس اتباعاً و اعظم الانبياء اجر اليوم القيمة در قوت اختصاص او سبحانه آنحضرت را صلی الله علیه و سلم با علی درجات قرب و اقصى مراتب ثواب است و اگر مساوات جمله فساق و فجار و مبین در عین انصاف باشد مخای فسق و غلط وجود نوریان حضرت صلی الله علیه و سلم یا افضل بودن آنها از آن حضرت صلی الله علیه و سلم در قرب ثواب جایز باشد چنانکه عقیده این قایل است رسالت عامه الی الخلق كافة و ختم و اکمال نبوت و رسالت و اکمال دین اتمام نعمت و تمم مکارم اخلاق و تکمیل محاسن افعال بهشت آنحضرت صلی الله علیه و سلم و کثرت اتماع و عظمت اجر آنحضرت صلی الله علیه و سلم نسبت با جوار انبیاء علیهم السلام و کثرت و افضل گردانیدن او سبحانه آنحضرت را صلی الله علیه و سلم بر سایر اهل سموات و ارض محض لغو و سفه و عبث باشد العیاذ بالله من ذلك و تجویز این قایل کمال رسالت با کمال نخبه را بر ملک کمال نخبه

از کمال رسالت تفرق شد این ذنقه و الحاد ناشی از غایت فساد اعتقاد است و عند ان قریح بچرخافات قول با مکان اجتماع منافیات و تضادات است وجه خاص آنکه در شرح عقاید نسبی می گوید و لا یبلغ ولی درجه الانبیاء معصومون مامونون من خوف الخاتمة مکرمون بالوحی و شهادة الملك مامورون بتلیغ الاحکام و ارشاد الا لانام بعد الا انصاف بکلمات الاولیاء فما نقل عن بعض الکرامیة من جواز کون الولی افضل من النبی کفر و ضلال الحاد و جهالة انتهى و در شرح نقه اکبری گوید و منها ان الولی لا یبلغ درجه النبی لان الانبیاء معصومون مامونون من خوف الخاتمة مکرمون بالوحی حتی فی المنام و بهت هدة الملائكة و الکرام مامورون بتلیغ الاحکام و ارشاد الا لانام بعد الا انصاف بکلمات الاولیاء العظام فما نقل عن بعض الکرامیة من جواز کون الولی افضل من النبی کفر و ضلاله و الحاد و جهالة انتهى این قایل با مقتضای وسعت ظرف و فرخی حوصله

بران چه بعضی کرامت را تجویز ملوغ ولی بدرجه نبی و تجویز فضل ولی بر نبی کمال برده اند
 قناعت و الکفا نکرد تجویز مساوات جمله فساق و فجار مومنین گوشتناهی فی الفسق
 و الفجور باشند در عین اتصاف بکمال فسق و فجور با افضل الانبیاء و المرسلین
 صلوات الله علیه وعلیهم بلکه تجویز افضل بودن بر فساق و فجار از مومنین ازا آنجناب
 در درجات قرب و ثواب اعتقاد می کند و این را کمال دین و ایمان می پندارد
 همچو اعتقاد از دست بخت نیست چه این مدقق با مکان اتصاف او سبحانه بحسب
 تقایض و قبلیج و فواش و همه صفات حوادث قایل شده بتدقیق نظر بران دلایل
 آورده است که ازان اتصاف او سبحانه بحسب تقایض و قبلیج و فواش و اتحاش
 او بحسب ماعداه من الممكنات و المستغنیات در مرتبه ذات احدیه مقدسه و امکان
 عدم او سبحانه و امکان وجودش در یک الباری لازم می آید که امر سابقا پس از
 قول بکواز فضیلت هر فساق و هر فاجر بر افضل الرسل علیه فضل الصلوات
 او را چه باک تواند بود وجه سادس آنکه این قایل و خواجه تا شان او که اتباع
 شیخ نجدی اند و خود شیخ نجدی با آنحضرت صلی الله علیه و سلم را متصف بفوز اعلی درجات
 قرب و ثواب میدانند یا نه علی الاول مساوی یا اعلی از آنحضرت صلی الله علیه و سلم در قرب
 ثواب ممکن تواند بود چه بر این تقدیر درجه قرب و ثواب آنحضرت صلی الله علیه و سلم از دیگر
 همه درجات قرب و ثواب اعلی است و در صورت بودن که این درجه دیگر مساوی آن
 یا اعلی ازان آن اعلی درجات تواند بود و بد اخلف و علی الثانی لازم است که این بخیران
 اعتقاد کنند که درجه آنحضرت صلی الله علیه و سلم در قرب و ثواب از درجات غیر متناهیست
 فراتر است و او سبحانه باینکه فرموده است و کان فضل الله علیک عظیما و یتیم نعمته
 علیک و اسو ف یعطیک ربک فرضی و کلم یطلبون رضائی و انما اطلب رضاک یا
 محمد آنحضرت را صلی الله علیه و سلم با وجود غایت محبوبیت از فضل عظیم تمام نعمت و عطا

مضی که راست فرمودن دیگر درجات علی که از درجه آنحضرت صلی الله علیه وسلم برتر اند باشد
محروم داشت و آنحضرت صلی الله علیه وسلم بسبب تنگ ظرفی و پست پستی بدرجه که از درجات
غیر قنایه فرودست می راضی شده از اعلی درجه که اغل التفصیل مضاف سوی نموده
است با آنکه آن درجه از درجات غیر قنایه فرودست دل خود را خوش کرد بر این تقدیر
این بخدیایان را ازین اعتقاد نیز نیست این اعتقاد محض الحاد و بیدینی است العیاذ بالله من
ذلک وجه سابع آنکه این بخدیایان با مقتضای سوره اعتقاد و جنبش باطن بقصد غرضی که
اشاره الله العزیز در نظر تفصیل در این قول ایسائی بآن خواهد رفت در پی اثبات امکان
مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم در اوصاف کمال افتاده حیل اجزائی خود را تمسک
بعوم قدرت الهی قرار داده اند و چون این قایل بر این معنی متنبه شد که بعض اوصاف کمال
بپنج خاتم النبیین صالح اشتراک بین این نیست تا مساوات در آن ممکن باشد اول
برای تحریف معنی خاتم النبیین دست و پا زده حرکات مذبحی کرد چون از آن دست و
پا زدنش بجز دست بر سر زدنش کاری بر نداشت از دعوی امکان مساوات در جمیع
اوصاف در گذشته بدعوی امکان مساوات در قرب و ثواب که درجات آن از
جنس ملائین رات و لا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر است تشبیه کرده همان
حیل یعنی عموم قدرت الهی را تمسک گردانیده چون بدلائل قاطعه بر این ساطعه اقتناع
ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله علیه وسلم و اعلی از آن حضرت صلی الله علیه وسلم در درجات
قرب و ثواب هم بهرین شد این گمراهان سوی این بیراهه روی توانند رفت و حیل
اینها را سا منقطع و مساوی اینها یکسند دفع است چه خود این قایل بعد هم شمول
قدرت الهی بعض ممکنات را بچو صفات الهی معترف شده است چه جای متمنعات
ذاتیه و اندرین صورت ضرورت بیان دیگر برای تکلیف اینها نبوده است الا برای
افهام مکابرین و افهام ناظرین میگویم که آیا در اعتقاد این بخدیایان حضرت باری جلالت

قدرت قادر است بر اینکه یک ممکن را در اوصاف کمال و درجا قرب و ثواب افضل ممکنات
 و اعلی از سایر مساوی الله گردانند و در اجتماع اینان بر این قادر نیست علی الثانی نفی قدرت
 او سبحانه بر اینان لازم آمد و اینان را از التزام نفی قدرت آکی بر این بر این شق گزینست
 فیلهذا هم انفرار علی ماعنه الفرار و علی الاول چون او سبحانه قادر است بر اینکه یک ممکن را
 افضل ممکنات گردانند گردانیدن ممکن دیگر مساوی آن ممکن مفروض افضل ممکنات
 یا اعلی از آن ممکن مفروض افضل ممکنات مقدور نتواند بود چه معنی قادر بودن او سبحانه
 بر گردانیدن ممکن افضل ممکنات در اوصاف کمال و درجا قرب و ثواب این است
 که او سبحانه قادر است بر اینکه ممکن را اوصاف کمالی بخشد که بر این اوصاف کمالیه
 و افضل از آن ممکن نبود و بآن ممکن درجه از قرب و ثواب کرامت فرماید که مساوی
 آن درجه و اعلی از آن امکان نداشته باشد زیرا که اگر مساوی آن اوصاف کمالیه
 و آن درجه و اعلی از آنها ممکن باشند آن ممکن مفروض افضل ممکنات در اوصاف
 کمال و درجا قرب و ثواب نتواند شد بلکه بعض ممکنات مساوی او و بعض ممکنات
 اعلی از او در اوصاف کمال و قرب و ثواب نتواند شد پس در این صورت بودن
 ممکن افضل ممکنات در اوصاف کمال و درجا قرب و ثواب ممکن نتواند بود پس او سبحانه
 بر گردانیدن ممکن افضل ممکنات در اوصاف کمال و درجا قرب و ثواب قادر نتواند بود
 لان المصحح للمقدوریه هو الاسکان پس خلقت لازم آمد زیرا که شق اول این است که او سبحانه
 قادر است بر اینکه یک ممکن را در اوصاف کمال و درجا قرب و ثواب افضل ممکنات گردانند
 حاصل اینکه این بخدیان را گزینست از احد الامرین یا بگویند که او سبحانه بر گردانیدن ممکن
 افضل ممکنات قادر نیست و علی التقدیرین این بخدیان را از محمد و ریکه اندر احید
 میاکی گردانیده اند و غیر نیست فقطع و ابر القوم الذین ظلموا و الحمد لله رب العالمین حالا
 را قول این قایل نظر تفصیله باید تا تفصیل ضلالت و جهالت او انکشاف یابد و قول

چون مساوی جناب شان تسخیل نباشد مفضل نخواهند بود مگر افضل و اکمل از سایر
انبیا علیهم السلام اندناشی از نا فیهی و بیدینی است چه اگر مساوی آنجناب در جمیع کمالات
ممکن باشد از فرض وقوع آن نظراتی ذاته محالی لازم خواهد آمد پس بر فرض وجود آن
مساوی اگرچه مفضل نخواهند شد مگر افضل و اکمل از سایر انبیا خواهند شد چه آن
مساوی مفروض الوجود از جمله انبیا است پس وجودش مستلزم نفی این صفت کمال یعنی
افضل الانبیا از آنحضرت صلی الله علیه وسلم است پس مشارکت او با آنحضرت صلی الله
علیه وسلم در جمیع کمالات که این صفت هم از جمله است مستلزم سلب مشارکت در جمیع
کمالات است و آنچه مستلزم نقیض خود است محال بالذات است پس مشارکت
و مساوات آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات محال بالذات است چون مساوات
حال بالذات است افضلیت از آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع کمالات اولی بالاتفاق
است چنان قابل خودی گوید که اتفاق عرف و اهل لایحه بر این است که مفضل
نسبت به مفضل علیه مرتبه مساوات را جایز شده بر مرتبه ریادت قلمی باشد حال آنکه
مستقدان بخدی و شیخ او و کیمیشان اولین است که اعلی از آن حضرت صلی الله علیه
وسلم در جمیع کمالات ممکن است و ظاهر است که بر تقدیر امکان آن و فرض وجودش آن
حضرت صلی الله علیه وسلم مفضل نخواهند بود بلکه این قابل بجز این افضلیت جمله مومنین
گو فاسق و فجار با حفظ انجای فسق و فجور باشند بر آن حضرت صلی الله علیه وسلم در مرتبه
ثواب است پس او مفضل بودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم از هر فاسق و فاجر با احتیاط
باعتقاد آنحضرت صلی الله علیه وسلم و جمیع خاتم النبیین و سایر اوصاف کمالیه تخصیص
آنحضرت صلی الله علیه وسلم و کمالات مخصوصه بانبیا علیهم السلام در عین حال انصاف
آن در عین حال تصدیف فساد و فجور مومنین یا خای فسق و فجور نمیکند بلکه با اینهمه دعای اسلام
کنند و انبیا و بالقدمین و کثرت قبول او و اتفاق عرب و لغت بر این است انی قوله سایر

می باشد با سودی نمی دهد بلکه هیچ نفعی را برای کسی که آنحضرت صلی الله علیه و سلم جامع
 جمیع کمالات سیر انبیا علیهم السلام اند و بر سایر انبیا و رسل در قرب و ثواب و فضایل
 دینی و دنیوی و محاسن صوری و معنوی فضل و مزیت دارند که بسیاری از عنقریب مستوفی
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم و صفات کمال محال بالذات است چه آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم اول النبیین خلقا اند و اول ما خلق الله نوری آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 و اول النبیین خلقا و اول ما خلق الله صلح اکثر اک بین ایشان نیست و متاخر در
 خلق مساوی اول تواند شد و آنحضرت صلی الله علیه و سلم برای تمام مکارم اخلاق
 و کمال محاسن افعال مبعوث اند پس اگر مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در صفات
 کمال ممکن باشد با تمام مکارم اخلاق و کمال محاسن افعال با منوط باشد یا نه علی
 الشانی این مساوی مساوی تواند شد و علی الاول چون آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 متمم مکارم اخلاق و کمال محاسن افعال اند بدون آن مساوی متمم مکارم اخلاق و کمال
 محاسن افعال محال بالذات است زیرا که متمم تکمیل محال بالذات است و هرگاه که
 مساوات محال است افضلیت اولی بالاتفاق است چه این قابل اعتراض نمیکند
 باینکه فضل مرتبه مساوات را جایز شده به مرتبه زیادت فایز می باشد هر چند برای اثبات
 امتناع ذاتی علی از آن حضرت صلی الله علیه و سلم حاجت باین بیان نیست چه متاخر
 افضل از اول نمی تواند بود و غیر متمم مکارم اخلاق از متمم آن و غیر تکمیل محاسن افعال
 از تکمیل آن افضل تواند شد مگر این بیان برای تکلیف این قایل آورده شد و قول
 او در اینهم شک نیست الی آخره بچند وجه بر غایت جمالت و ضلالت او دلالت
 دارد و اول اینکه بر فضیلتی که در نبی من الانبیا بوده است بوجه اکمل در آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم موجود است قال فی الشفا بعد ذکر قوله تعالی تلک الرسل فضلنا بعضهم علی بعض
 الاية قال اهل التفسیر فی قوله سبحانه ورفعه بعضهم درجات اراد محمد صلی الله علیه و سلم

لانه بعث الى الاحمر والاسود واعطت له لفنايم وظهرت على يدية المعجزات وليس احد
 من الانبياء اعطى فضيلة او كرامته الا وقد اعطى محمد صلى الله عليه وسلم مثلاً انتهى وقت ال
 الشيخ ابو الحسن الاشعري رحمه كل آية او تمناهي من الانبياء عليهم السلام فقد اوتي مثلاً
 نبينا صلى الله عليه وسلم وخص من بينهم بتفضيل الروية وفي مواهب اللدنية في التفسير
 الرابع من المقصد الرابع اخص نبى لستى من المعجزات والكرامات الا ونبينا صلى الله
 عليه وسلم مثلاً كما الفوا عليه انتهى وقال في شرح الشفا قال التمساني روى ان النبى
 صلى الله عليه وسلم خارجاً لصال الانبياء كلها واجتمعت فيه اذ هو معرضاً ومنبعها فاعطى
 خلق آدم ومعرفة عيسى وشجاعة نوح وخلق ابراهيم ولسان اسمعيل ورضي ابراهيم وفضلاً
 صلح وكملة لوط وبشرى يعقوب وجمال يوسف ومشدت موسى وصبر ايوب وطاعة
 نونس وعباد يوسف وصورت داود وحب داود والياس وعصمة يحيى وزهد
 عيسى وأمرس صلى الله عليه وسلم في جميع اخلاق الانبياء ليتقربوا منه صلوات الله
 عليهم جميعين وقد اوضح بذلك البصيرى حيث قال لكل آى الى الرسل الكلام بها فانما
 اتصلت من لوزة بهم وقال الامام المغوى رحمه ما اوتي نبى آية الا اوتي نبينا صلى الله
 عليه وسلم مثل تلك الآية وفضل غيره ياب مثل الشفاق القر باشارة وحسين الجوع
 على مفارقة تسليم الحجر واشجر عليه كلام البهايم والشهادة برسالة وبيع المار من بين
 اصابعه وغير ذلك من المعجزات والايات التى لا يحصى واظهرها القرآن الذى عجز
 اهل اسما والارض عن الاتيان بمثله ثم روى بسند عن ابن هريرة رضى الله عنه
 ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال يا من نبى الا وقد اعطى من الايات
 ما ان على مثله البشر وانما كان الذى اوتيته وحيا او جاءه الله تعالى الى فارجو
 ان الكون اكثرهم تابعا يوم القيمة متفق عليه بالجملة ورحمك نبى اذا انبيا عليهم السلام
 فضيلة وكرامته وادنى بنود كه مثل ان فضيلت وان كرامت وان آيت

بر ائمه و جود و آن حضرت صلی الله علیه و سلم نباشد و ازین مبرهن شد که هیچکس بنی
 از انبیا و هیچکس رسول از رسل باعتبار خصوصیات فضایل هم فضلی بر آن حضرت صلی الله
 علیه و سلم ندارد پس قول این قایل که با وجود تفاضل فیما بین انبیا و رسل علیهم السلام
 اختصاص بعضی بخصایص و بعضی دیگر بخواص دیگر متحقق است ناشی از سوء اعتقاد است
 چه میان هیچکس بنی و میان آن حضرت صلی الله علیه و سلم تفاضل نیست معنی تفاضل این است
 که آن حضرت صلی الله علیه و سلم از دیگر انبیا و رسل من وجه فضل باشند و دیگر انبیا و رسل
 از آن حضرت صلی الله علیه و سلم من وجه آخر فضل باشند حال آنکه هیچکس بنی و رسول
 بوجه من الوجوه از آن حضرت صلی الله علیه و سلم افضل نیست آن حضرت من کل الوجود
 از همه انبیا و رسل افضل اند و آن حضرت را باین غلطی که گفته فضل علی است چه بچند فضیلت
 در هیچکس بنی از انبیا و رسل نیست که مثل آن با کمال وجوه در آن حضرت صلی الله علیه
 و سلم موجود نباشد پس هیچکس بنی را هیچکس وجه بر آن حضرت صلی الله علیه و سلم فضل نیست
 و از اینجا بطلان قول این قایل پس اگر خصوص اسباب فضیلت در مساوات شرط
 باشد نفی فضیلت از افضل لازم خواهد آمد لعدم الاشتراک لوجود الاختصاص
 الموجبه للفضیله انکشاف یافت چه بنی این قول بر این است که در بعض انبیا علیهم
 السلام بعض فضایل و آنچنان بوده اند که مثل آن در آن حضرت صلی الله علیه و سلم نبوده
 و این معنی باطل است و آن فضایل که خصایص آن انبیا شمرده می شوند نسبت با آن حضرت
 صلی الله علیه و سلم خواص آن انبیا نیستند آن خواص اضافیه به نسبت دیگر انبیا
 هستند مثلاً اول ابرش فضیلت خاصه حضرت آدم علیه السلام است لیکن این فضیلت
 خاصه حضرت آدم علیه السلام نسبت با آن حضرت صلی الله علیه و سلم نیست چه آن حضرت صلی
 الله علیه و سلم اول النبیین خلقا هستند پس آن حضرت صلی الله علیه و سلم از حضرت آدم
 علیه السلام و اولیت آن حضرت صلی الله علیه و سلم است محتاج بیان نیست و علی هذا القیاس

در خصوص اول آن حضرت صلی الله علیه و سلم از حضرت آدم علیه السلام

و دیگر خصایص دیگر حضرات انبیاء علیهم السلام چنانچه مبتدی از آن عنقریب می آید صحت آنحضرت
صلی الله علیه و سلم جامع جمیع اجناس انواع فضایل اند که در دیگر انبیاء علیهم السلام فراوی مرادی
بوده اند صریح آنچه خوبان همه دارند تو تنها داری . بلکه جمیع فضایل خاصه و عامه
و جمیع کمالات کلیه و جزئی که در حضرات سایر انبیاء علیهم السلام بوده اند از آنحضرت
صلی الله علیه و سلم عقیبتس بودند و مهم اینکه بعضی فضایل کسی از انبیاء علیهم السلام در آن
حضرت نبود ناشی از تجدد و بی ایمانی است وجه دوم اینکه آنچه این قابل از آیه
تمکک الرسل فضلنا بعضهم علی بعض فهمیده است که هر یک از رسل علیهم السلام
بر من خدا من الرسل بعض وجه فضل دارد تا اذن لازم آید که هر واحد از دیگر رسل
علیهم السلام در بعضی وجه فضایل از آنحضرت صلی الله علیه و سلم افضل باشد محض
غلط فہمی است معنی این آیه کریمه این قدر است که او سبحانه بعضی رسل را بر بعضی دیگر
از رسل فضل بخشیده است چنانکه او سبحانه رسل الواعزم بر رسل غیر الواعزم
و در رسل الواعزم آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر سایر رسل الواعزم فضل و کرامت
فرموده و چنان او سبحانه بعضی انبیاء را بر بعضی دیگر از انبیاء علیهم السلام فضل داده
که اقل سبحانه و لقد فضلنا بعض النبیین علی بعض و ازین مفهوم نمی شود که هر یک نبی افضل
است از جمیع من عدا من الانبیاء چنانکه این قابل از آیه تمکک الرسل فضلنا بعضهم
علی بعض فهمیده است فی الشفا و شرحه قال الله تعالی و لقد فضلنا بعض النبیین علی
بعض فالتفضیل ثابت قطوع به فی الجماعه من از باب النبوة و کنایه من اصحاب الرساله
لقولہ و قال ای ہر یک از رسل فضلنا بعضهم علی بعض قال بعض اہل العلم و التفضیل المراد بہم
ہمنا فی الدنیا ای غیر متصور فی العقبی لانہ غیر موجود فی الاخری و ذلک ای سبب تفضیلہم فی
الدنیا بثلثہ احوال ان یکون آیاتہ و معجزاتہ بہر و کثرت و لا شک ان معجزات نبینا صلی
الله علیه و سلم کثر و کثرت و لو لم یکن الا القرآن کفی بالثبوت و کمال البرهان و اکنون امتہ از کی

واکثری ازین من غیر هم کیفیت و کیمه اما الکیفیه فقد قال تعالیٰ بکتم خیر امتہ واما الکیمیه فقد
 ثبت انہ صلی اللہ علیہ وسلم قال صفوف المؤمنین مائۃ و عشرون و امتی منہم ثمانون
 او یون اسی البنی الفضل فی ذاتہ الفضل و اطہر ثم ما یدل علی انضائہ بنینا صلی اللہ
 علیہ وسلم فی ذاتہ انہ سبحانہ خلقہ قبل جمیع موجوداتہ بل جملہ کالعدۃ الثابتہ فی مراتب مخلوقاتہ
 و جعلہ اولاد احسن فی مقامات کائناتہ و جعل نور شکوایتہ محل فیوض الواز ذاتہ و اسرار صفاتہ
 و بعدن ظهور تجلیاتہ و فضله اسی فضل کل نبی فی ذاتہ و راجع الی ما حصہ اللہ بہ من کرامتہ و
 اختصاصہ من کلام اسی کما وقع لموسیٰ فی الطور و لنبینا فی مقام و ما یدل ادنی فی موضع الظهور
 او علمہ اسی کما ثبت للخلیل و لبینا الجلیل مع زیادۃ المحبة الخاصة و المحالۃ الجامعۃ من المحبة
 و المحبوبیتہ بل الوسیلۃ لكل محب و محبوب فی المرتبۃ المطلوبة و المحذوبۃ و ہیۃ اورویتہ اسی بصریہ
 کما اختص بنینا صلی اللہ علیہ وسلم علی ما تقدم اورویتہ بصریہ و ہی مقام المشاہدہ برفع
 الحب الجسمانیۃ کما یحصل لكل من الافراد الانسانیۃ و اما اشار اللہ من الطافہ تحف ثلاثیۃ
 و اختصاصہ انتہی این قابل معنی آیت و اراکونہ فہمیدہ تفضیل ہر یک نبی بر آن حضرت
 صلی اللہ علیہ وسلم من وجہ قابل شدہ این آیت راستند میگردد و چنان شیخ اوسعانی
 آیات قرآنی و احادیث نبوی غلط فہمیدہ بندگان خدا تعالیٰ را گمراہ میگردد شاید منشاء
 غلط فہمی این قابل آنست کہ او از تفسیر مظہری فیما سبق منہ نقل کردہ است افضل
 ہو زیادۃ احد الشیخین علی الآخر فی وصف مشترک بینہما و فی العرف و الاصطلاح یختص
 ذلک بالکمال و ہو بالیقینی مدعا فی الدنیا و ثوابانی الآخرۃ فانتجان احدہما مختصا بصف
 کمال و الآخر بصف کمال آخر فکل واحد منہما افضل جزئی علی الآخر فی مطلق الکمال اعنی
 فی استحقاق المدح و الثواب انتہی این قابل از جملہ شرطیۃ فانتگان الی آخرہ گمان برد کہ
 یہ ربی از رسل علیہم السلام بر جمیع من مدعا من الرسل فضل جزئی وارد و این گمان او را در این
 ضلالت انداخت کہ گمان برد کہ ہر یک رسول را بر آن حضرت صلی اللہ علیہ وسلم از جہتہ

بعض فضایل فضل خبری است و ندانست که این جمله شرطیه است و در هیچ بنی از انبیاء
 در هیچ رسول از رسول علیهم السلام فضیلتی و کمالاتی آنچه آن نبود که در آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم مثل آن بوجه اکل موجود نباشد کما سبق و این جمله شرطیه معنی آیه کریمه
 نیست و صاحب تفسیر نظری در معنی این آیه نگفته است که هر یک رسول را بر جمیع من عدا
 فضل جزئی است بلکه اوی گوید در تفسیر آیه در بعضی درجات علی بعضهم و علی کلام المرفوع و در جات
 بعضهم علی بعضهم نفی کثیر من الانبیاء و الرسل حیث فضل الرسل علی الانبیاء و الرسل العزم
 من الرسل علی غیرهم و نحو ذلک و اما رفع درجات بعضهم علی کلام مذکور مختص بنبیان صلی الله علیه
 و سلم ثبت ذلک لوجی غیر متلو و انعقد علیه الاجماع انتهى و این کلام صریح است در خلاف
 مزعوم این قایل باقی مانده شده در کلام صاحب تفسیر نظری بدو وجه یکی آنکه مدلول کلامش
 این است که ضمیر هم فی بعضهم در قول او سبحانه و رفع بعضهم راجع است سوئی انبیاء کما یدل
 علیه قوله اما رفع درجات بعضهم علی بعضهم نفی کثیر من الانبیاء و الرسل حیث فضل الرسل علی
 الانبیاء حال آنکه مرجع مذکور قیما قبل تلک الرسل و تفضیل رسل بر انبیاء مدلول این آیت
 نیست مدلول این آیت تفضیل بعض رسل بر بعض آخرا از رسل است و دوم اینکه تفضیل او
 رفع بعضهم را بقوله اما رفع درجات بعضهم علی بعضهم الی آخره منی است بر اینکه مراد از بعضهم
 فی قوله و رفع بعضهم درجات بعض بهم است حال آنکه دیگر اهل تفسیر گفته اند که مراد از آن
 حضرت صلی الله علیه و سلم و این ابهام برای تفخیم شان آنحضرت صلی الله علیه و سلم است اعتماد
 اعلی الله لایقباد منه الا العز و الا کمال الا فضل درجات من عدا من الرسل و این کلام
 استطراد اندک و رتبه پس معلوم شد که قول این قایل لهذا حضرت مالک و معنی فضایل
 جل شانیه بعد ذکر تفضیل مذکور و جبه مختلف در رسل متفاضل علیهم السلام در کریمه تلک الرسل
 تخصیص فرموده و نمیشد علی ذلک اگر مرادش این است که او سبحانه بعض رسل را بر بعضی
 دیگر فضل بخشیده بعض و جو و فضل بیان فرموده است مفید طلب اوست چه از نقد

لازم نمی آید که کسی را از رسل آنحضرت صلی الله علیه وسلم من وجه فضل باشد. و اگر مرادش از این است که او سبحانه هر یکی را از رسل بر جمیع من عداه من الرسل فضل بخشیده بذکر وجوه مختلف در هر یک رسل متفاضلین تفضیل فرموده است این غلط فہمی او است او سبحانه هر یکی را از رسل بر جمیع من عداه من الرسل فضل نه بخشیده است و ازین کریمہ ہمین قدر فہمیدہ میشود کہ او سبحانه بعضی رسل را بچو رسل اولو العزم بر بعضی دیگر از رسل بچو رسل غیر اولو العزم فضل داده است و بعضی رسل اولو العزم را بر بعضی دیگر از رسل اولو العزم بچو آنحضرت راضی صلی الله علیه وسلم بر سایر رسل اولو العزم فضل بخشیده است و آنچه او سبحانه وجہ فضل ذکر فرمودہ است و ہو قولہ سبحانہ من کلم اللہ و قولہ تعالی و آیتنا حفصی ابن مریم البینات و ایدناہ بروح القدس چنین نیست کہ ازان تفضیل کسی از سایر رسل اولو العزم بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم متفاو شود در من کلم اللہ آنحضرت صلی الله علیه وسلم دال اند چنانچہ مفسران گفته اند کہ موسیٰ علیہ السلام و محمد صلی الله علیه وسلم حکم موسیٰ لیلۃ الحرة و فی الطور و محمد لیلۃ المعراج صین قابت سین او ادنی و بر تقدیر اینکه مراد از من کلم اللہ موسیٰ علیہ السلام باشد نفی این صفت از آنحضرت صلی الله علیه وسلم نمیتوان کرد چہ حکم او سبحانه با آنحضرت صلی الله علیه وسلم لیلۃ المعراج ثابت است و بچنان او سبحانه بنیات با آنحضرت صلی الله علیه وسلم کرامت فرمودہ و آنحضرت صلی الله علیه وسلم را بروح القدس موبد گردانید پس ازین وجہ تفضیل حضرت موسیٰ یا حضرت عیسیٰ علیہما السلام بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم لازم نمیتواند آمد چنانکہ معلوم این قابل است و ازینجا معلوم شد کہ قول این قابل اگر خصوص سہاب فضیلت و مساوات شرط باشد نفی فضیلت از افضل لازم خواهد بود و لعدم الاشتراک مبنی است بر جہل او باینکہ آنحضرت صلی الله علیه وسلم جامع جمیع کمالات اند کہ در حضرت انبیا علیہم السلام بودند و توان او و اللازم باطل اثبات التفاضل منہم بالنص مبنی است

بر نفییدن معنی آیت کریمه چه معنی آیت کریمه تفضیل بعضی رسل بر بعضی است نه تفضیل رسل
 از رسل بر جمیع من عداه من الرسل کما عرفت وجه ثالث اینکه انواع و اجناس فضایل
 باهم متفاوت اند بعضی فضایل از بعضی دیگر از فضایل افضل اند و بعضی کمالات نسبت
 بعضی دیگر از کمالات مفضول اند مثلاً رسالت از نبوت بی رسالت افضل است
 و ولایت بی نبوت از نبوت مفضول است و از اعلیٰ برهات است که کسیکه با
 متصف باشد بفضیلتی که افضل است از فضیلتی دیگر افضل است از کسیکه متصف باشد
 بآن فضیلت دیگر مفضول بلکه بعضی فضایل نسبت بعضی اشخاص فضایل اند و نسبت
 بعضی اشخاص دیگر فضایل نیستند مثلاً نبوت بی رسالت نسبت بانبیاء غیر مرسل
 از کمالات است و نسبت بر سلبین از کمالات نیست بلکه دون درجه آنحضرات است
 و اینهم ظاهر و ضروری است که شخصی که واسطه افاضله کمالی شخص دیگر باشد از آن شخص
 دیگر افضل است چه تفاوت میان مفضیض کمال و مفضیض آن گران مفضیض علت
 مستقله نباشد ضروری است و اینهم از اعلیٰ ضروریات است که همه کمالات و فضایل
 و سایر اوصاف هر گونه که باشد توابع وجود و موصوفات اند لا شیء محض که هیچگونه بهره
 از وجود ندارد و متصف بکمالی و فضیلتی نتواند شد پس کسیکه بطیفیل دیگری وجود آمده
 باشد هر حال از آن دیگر مفضول است و توهم افضل بودنش از آن دیگر غیر معقول
 و در این مقدمات کسی را که عقل و ایمان نداشته باشد جای کلام نیست بعد تمهید
 این مقدمات می گویم که ادبجانه آنحضرت راضی الله علیه و سلم آنچنان فضایل فاضله
 بفضیل عظیم خود کرامت فرموده است که هیچکس را از سایر انبیاء و رسل علیه السلام
 در آن فضایل با آنحضرت صلی الله علیه و سلم مساوات و مشارکت نیست چه جای
 آنکه کسی را از انبیاء و رسل با آنحضرت صلی الله علیه و سلم بوجهی از الوجوه افضل باشد
 یعنی از آنجمله این است که خلق و ایجاد همه ممکنات بفضیل آنحضرت است و اولی با خلق باشد

نور آنحضرت صلی الله علیه وسلم است اگر نبودی آنحضرت صلی الله علیه وسلم نه آدم بودی
و نه شی آدم بلکه نه عالم و نه جزای عالم نشانه آنکه لولاه کم کن فلک ولاد و نه ولازمین
ولا حولانه ولا آدم ولا ولدانه ولا ادیس ولا نبوته و حکمت و لا سلطانه ولا جنة و خلما و لا علای
ولا سکانه و لا نوح و لا طوفانه بل و لا مار و لا طغیان و لا من حمل معه لافلکهم و لا قومه و لا
عرقم و فلکهم و لا ابراهیم و لا آکه و لا ملکهم نعم و لا داود و لا سلیمان و لا موسی و لا ثعبانه و لا
فرعون و لا یامانه و لا عیسی و لا حواریوه و لا ربیانه و لا الدنیا و لا احوالها و لا الارض و لا
زلزالها و لا القيمة و لا احوالها و لا جنة و لا رضوانها و لا جهنم و لا نیرانها کما قال فی شرح
الشفایان من المعلوم انه لولا نور وجوده و ظهور کرمه وجوده لما خلق الافلاک و لا وجد
الافلاک فهو مظهر للرحمة الالهیة التي وسعت کل شی من الخلق الکوئیة المحتاجة الى نعمة
الایجاد ثم الى نعمة الامداد الى آخر ما قال و قد سبق نقله پس هر چه بوجود آمده است
از فضایل و احباب فضایل بطیفیل آنحضرت صلی الله علیه وسلم از کس عدم بمنصه
شود و آمده است تعجب نیکه کسی از انبیا و رسل علیهم السلام که بطیفیل آنحضرت صلی الله علیه
وسلم بوجود آمده اند از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بوجه من الوجه افضل اند
بدان مانند که بعض غلاة بیدین گویند که حضرت حسین رضی الله عنهما از آنحضرت
صلی الله علیه وسلم افضل اند و بران استدلال نمی کنند که مادر حضرت حسین
رضی الله عنهما از مادر آنحضرت صلی الله علیه وسلم و پدر حسین رضی الله عنهما از پدر
آنحضرت صلی الله علیه وسلم افضل اند و نمی دانند که فضل پدر و مادر حضرت حسین
رضی الله عنهما از جهت کدام کس و بطیفیل کدام کس بود و وی از انجمله این است
که او سبحانه میفرماید و اذ اخذ الله میثاق النبیین لما آتیتکم من کتاب و حکمت
ثم جاءکم رسول مصدق لما معکم لتؤمنن به و لتقررنه قال آقررنه و اخذتم علی ذلکم
اصحی قالوا قرنا قال فاشهدوا و انا معکم من الشاهدین قال امیر المؤمنین علی ابن

ابي طالب رضي الله عنه لم يبعث الله نبيا من آدم فمن بعده الا اخذ عليه العهد في محبة صلى الله عليه
 وسلم لمن بعث وهو حي لم يؤمن به ولم ينصره وياخذ العهد بذلك على قومه ونحوه عن السدي
 وقادة قال ابو الحسن القالبي اخضع الله محمد صلى الله عليه وسلم بفضل لم يوتره غيره ابانه
 وهو ما ذكره في هذه الآية قال المفسرون اخذ الله الميثاق بالوحى فلم يبعث نبيا الا وكره
 محمدا ونعمه واخذ عليه اى على كل شئ ميثاقه وهو ان ادركه الموت به وقيل ان ميثاقه
 لقومه ياخذ ميثاقهم ان يؤمنوا به بعد موتهم وكذا الى ان يبعث فيؤمنوا به وقال الله سبحانه
 واذا اخذنا من النبيين ميثاقهم ومنك ومن نوح وابراهيم وموسى وعيسى ابن مريم واخذنا
 ميثاقا غليظا قال امير المؤمنين عمر بن الخطاب رضي الله عنه في كلامه كى به النبي صلى الله عليه
 وسلم يا بلى انت وامى يا رسول الله لقد بلغ من فضيلتك عند الله ان بعثك آخر الانبياء
 وذكرك في اولهم فقال واذا اخذنا من النبيين ميثاقهم ومنك ومن نوح الآية وقال
 قادة ان النبي صلى الله عليه وسلم قال كنت اول الانبياء في الخلق وآخرهم في
 البعث فلذلك وقع ذكره مقدما بهنا قبل نوح وغيره وقال الامام ابو الليث اسم قنق
 في هذا الفضيل نبينا صلى الله عليه وسلم تخصيصه بالذكر قبلهم وهو آخرهم والمعنى اخذ الله عليهم
 الميثاق افاخرهم من ظهر آدم كذا قال في شرح الشفاء والمعنى ان الانبياء ميثاقا
 خاصا بعد دخولهم في الميثاق العام المعنى به قوله است بركم قالوا بلى تبليغ الرسالة
 واخص من هذا الميثاق ميثاق الانبياء اصالته وامهم تبوا انه صلى الله عليه وسلم نوفرض
 انه وجد في اى زمان من الازمنة لتبعه جميع الانبياء وجميعهم من الاولياء والعلماء
 والاصفياء فكانهم تابعون له بالقوة وعلى فرض وقوعه بالفعل انتهى ثم قال وفي كتاب
 القصص لروثمة ابن الفرات يرفعه الى ابى موسى الاشعري انه قال لما خلق الله سبحانه آدم
 عليه السلام قال له آدم عليه السلام فقال نعم يا رب قال من خلقتك فقال انت يا رب
 خلقتنى قال فمن ربك قال انت لا اله الا انت قال فاخذ عليك الميثاق بهذا قال نعم

فانج الله سبحانه الحجر الاسود من الجنة وهو اذ ذلك ابيض ولولا ما سوده المشركون
 بسم اياه لما شتقى به ذواته الا شفى به فقال الله سبحانه اسبح يدك على الحجر
 بالوفاء ففعل ذلك فامر به بالسجود فسجد الله سبحانه ثم اخرج من ظهره ذرية فبدأ
 بالانبياء منهم ويدار من الانبياء به محمد صلى الله عليه وسلم فاخذ عليه العهد كما اخذه على
 آدم ثم اخذ العهد على الانبياء والرسل كذلك ان يؤمنوا به محمد صلى الله عليه وسلم
 وان ينصروه ان ادركم زمانه فالتمسوا ذلك وشهد به بعضهم على بعض وشهد الله
 سبحانه بذلك على جميعهم اخذ بعد ذلك العهد على سائر بني آدم فسجدوا وكلموا الا الكافرين
 والمنافقين لم يطيقوا ذلك احياء خلقت في اصلا بهم الحديث وقال صلى الله عليه وسلم
 بعثت الى الخلق كافة وقال صلى الله عليه وسلم وارسلت الى الخلق كافة فهو صلى الله
 عليه وسلم بعثت الى كافة العالمين من السابقين واللاحقين پس آنحضرت صلى الله عليه
 وسلم در حقيقت بنی الانبياء اراند و از اینجا است که فرموده اند لو كان موسى حيا لما سمعه
 الا اتباعي وحضرت ابراهيم وحضرت عيسى عليهما السلام که از رسل اولو العزم اند در روز
 قیامت در امت آنحضرت صلى الله عليه وسلم خواهند بود و همه انبياء از حضرت آدم و بن
 سواه زیر لواي آنحضرت صلى الله عليه وسلم در آن روز خواهند بود و افاضه کمالات و
 کرامات برار و اح حضرات انبياء عليهم السلام بوساطت روح مقدس آنحضرت
 صلى الله عليه وسلم شده است و نسبت سایر انبياء عليهم السلام سوى آنحضرت صلى الله
 عليه وسلم نسبت امت سوى رسولان است و نسبت استفيض سوى مفيض
 پس توهم اينکه هر يك بنی و رسول بوجه من الوجوه از آنحضرت صلى الله عليه وسلم افضل
 است توهم اين است که افراد است از رسول خود افضل اند و مستفيض از مفيض افضل
 است بخين توهم باطل در دلی که ایمانی دارد تواند تخمید سیومی از جمله این است
 که آنحضرت صلى الله عليه وسلم اکرم الاولین و الآخرین علی الله اند و در عموم مضامین الیها

همه انبيا و رسل عليهم السلام داخل اند و زيارت آنحضرت صلى الله عليه وسلم خير صحاب اليمين
 و غير السابقين اند كما روى عن ابن عباس رضی الله عنه قال قال رسول الله صلى الله
 عليه وسلم ان الله قسم الخلق تسعين فجعلني من خيرهم قسما فذلك قوله اصحاب اليمين و اصحاب
 الشمال فانما من اصحاب اليمين و انما خير اصحاب اليمين ثم جعل القسدين ثلاثا فجعلني من خيرها
 ثلثا و ذلك قوله فاصحاب اليمين و اصحاب المشامة و السابقون السابقون فانما من
 السابقين و انما خير السابقين ثم جعل الاثلاث قبایل فجعلني من خيرها قبيلة و ذلك قوله
 و جعلناكم شعوبا و قبایل لتعارفوا الآية فانما اتقوا ولد آدم و اكرموا على الله و لا تحرموا
 القبایل بيوما فجعلني من خيرها بيتا فذلك قوله انما يريد الله ليزهق عنكم الرجس اهل
 البيت ليظهر لكم تطهيرا و ظاهر است که در عموم اصحاب اليمين و عموم دیگر مضاف اليه خير
 در اين حديث رسل و انبيا داخل اند و زيارت شده است اناسيد الناس يوم
 القيمة و در عموم الناس حضرت آدم من سواه داخل اند توهم افضل بودن هر کي از انبيا
 و رسل از آنحضرت صلى الله عليه وسلم بوجه من الوجوه ناشی است از سوء فهم و سوء عقیدت
 چهارم از انجمله اين است که در حديث اسرار است فقال تبارک و تعالی له اى للنبي
 عليه السلام قل انك اتخذت ابراهيم خليلا و عطيتك ملكا عظيما و كلمت موسى كلميا و
 اعطيت داود ملكا عظيما و انزلت له الحديد و سخرت له الجبال و اعطيت سليمان ملكا عظيما
 و سخرت له الجن و الانس و الشياطين و عطيتك ملكا لا ينبغي لاحد من بعده و علمت موسى التوراة
 و الانجيل و جعلته يبرئ الائمة و الابرص و اعذته و اسه من اشيطان الرجيم فلم يكن له
 عليه ما سبيل فقال له ربه تعالی قد اتخذتك حبيباً فهو مكتوب في التوراة محمد حبيب
 الرحمن و ارسلتك الى الناس كافة و جعلت منك هم الاولون و هم الآخرون و جعلتك
 منك لا يجوز لهم خطيئة حتى تشهدوا انك عبدى و رسولى و جعلتك اول نبين خلقا
 و آخرهم نبيا و عطيتك سبعا من المثاني و لم اعطها احداً قبلك و عطيتك اتم سورة بقره

من کنز تحت عرشى لم اعطها نبيا قبلک و جعلتک فاتحا و خاتما پس از فرموده اوستحانه حرمة
بين است که فضیلتی که اوستحانه با حضرت صلی الله علیه و سلم که است فرموده افضل اند از
فضیلتی که اوستحانه ب حضرت ابراهیم و حضرت موسی و حضرت داود و حضرت سلیمان حضرت
عیسی علیه السلام بخشیده و اوستحانه آنحضرت را صلی الله علیه و سلم بهمان فضیلت که
آنحضرت را صلی الله علیه و سلم بآن اختصاص بخشیده از سایر انبیا و مرسلین افضل گردانیده
و بخصوص خاتمیت و فاتحیت و اعطای خاتم سوره بقره و سبع مثانی و اولیت در خلق
و آخریت در بشت و شریف است با ولایت و آخریت که فرع اولیت و آخریت آنحضرت
صلی الله علیه و سلم است و ارسال الی الناس كافة که از لوازم ختم نبوت است و محبوبیت
خاصه آنحضرت صلی الله علیه و سلم را بر دیگران تفضیل داده و چون فضایل آنحضرت علیه
السلام نسبت بفضایل آنحضرت صلی الله علیه و سلم مفضول اند لا محاله آنحضرات علیه
السلام نسبت با آنحضرت مفضول اند تحصیل فضیلت دیگری از انبیا و مرسلین علیه
السلام بوجه من الوجوه از آنحضرت صلی الله علیه و سلم تحصیل خالی از تحصیل معنی تفضیل
و مبنی بر ضلالت و تضلیل است و از اینجا منکشف شد که قول این قایل پست
شد که نفی امکان تساوی بسبب عدم اشتراک در خصوص خاتمیت مبنی بر ذهول
از قاعده تفضیل است و مبنی از تضلیل محضی سویی تحصیل رب طلیل از قاعده تفضیل
و از موجبات کفر این جاهل ضلیل است اگر وصف خاتمیت و آخریت در بشت
و ارسال الی الناس كافة که از لوازم خاتمیت است مفید فضل آنحضرت صلی الله
علیه و سلم بر دیگر انبیا و مرسل و مفید نفی مساوات دیگران با آنحضرت صلی الله علیه و سلم
یعنی بود این کلام قدسی و جوی نداشت حال آنکه این کلام سوق است برای تبیین تفضیل
آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر ان رسل که در کلام آنحضرت صلی الله علیه و سلم مذکور است
این جاهل میباید هر چه در دلش می آمد بیوده میساید خیم از انجمله این است که در

حدیث اسرار وایت ایهر ریه رضی اللہ عنہ آمدہ شمع نقوای انسبی جبریل و منہ
من الملائکۃ ارواح الانبیاء فاتموا علی ربهم و ذکر کلام کل واحد منهم و ہم ابراهیم و موسیٰ
عیسیٰ و داؤد و سلیمان ثم ذکر کلام انسبی صلی اللہ علیہ وسلم فقال ای ابو ہریرہ و ان
محمد انشی علی ربہ فقال کلکم انشی علی ربہ و انا انشی علی ربی فقال الحمد للہ الذی ارسلنی
رحمۃ للعالمین و کافۃ للناس پیشہ راوندیرا و انزل علی الفرقان فیتبیان کلاشی و جلاشی
خیر امۃ جعل امتی امۃ وسطا و جعل امتی ہم الاولون و ہم الآخرون و شرح لی صدقہ
و وضع عینی و زری و رفع لی ذکری و جعلنی فاتحا و خاتما فقال ابراهیم بہذا فضلكم محمد
ازین حدیث ثابت است کہ حضرت ابراہیم علیہ السلام از بہت و صفت خاتمیت
و دیگر فضایل خاصہ آنحضرت راصلی اللہ علیہ وسلم بردیگر انبیاء و رسل علیہم السلام
تفضیل دادند و فرمودند بہذا فضلكم محمد اگر بدانست این قایل نفی مساوی
بسبب عدم اشتراک در خصوص خاتمیت مبنی بر ذہنول از قاعدہ تفضیل مبنی از
تذلیل است باری این قول ابراہیم علیہ السلام کہ بخصوص خاتمیت و خصوص باب
تفضیل آنحضرت راصلی اللہ علیہ وسلم بر رسل و انبیاء علیہم السلام تفضیل دادند
و نفی مساوات کردند بر کدام قاعدہ مبنی و از کدام چیز مبنی است شاید در اعتقاد
این جہول حضرت ابراہیم علیہ السلام را ہم از قاعدہ تفضیل مذہول و تذلیل مامول و معمول
بود البیاض باللہ کچھ کلمات این قایل محضی بکفر او است ششہ از انجملہ این است کہ در شرح
شفافہ کور است کہ روی عن ابن عباس مبنی اللہ عنہ قال قال رسول اللہ صلی اللہ علیہ
وسلم نزل علی جبرئیل سلم علی فقال فی سلامہ السلام علیک یا اولی السلام علیک یا آخر
السلام علیک یا ظاہر السلام علیک یا باطن فاکمرت ذلک علیہ و قلت یا جبرئیل کیف
یکون ہذہ الصفۃ لمخلوق بشی و انا ہذہ صفۃ الخالق الذی لا یمیت الا بہ فقال یا محمد علم
ان اللہ امرنی ان اسلم بہا علیک لانه قد فضلك بہذہ الصفۃ و خصک بہا علی جمیع

النبیین المرسلین فشق لك اسماءهم ووصفهم ووصفهم ووصفهم بالاول لانك اول
 الانبياء خلقا ووصفهم بالآخر لانك آخر الانبياء في العصر وتمام الانبياء الى آخر الامر و
 سماك بالباطن لانه تعالى كتب اسمك معه اسم بالانوار الاحمر في ساق العرش قبل ان يخلق
 اباك آدم بالف عام الى ما غايته له ولا نسيته قام في بالصلوة عليك فضليت عليك
 يا محمد الف عام بعد الف عام حتى بعثك الله بشيرا ونذيرا وادعيا الى الله باذنه وسراجا
 منيرا ووصفهم بالظاهر لانه اظهرك في عصرك هذا على الدين كله وعرف شرعك وفضلك اهل
 السموات والارض فما منهم احد الا وقد صلى عليك وسلم فربك محمود وانت محمد وربك الاول
 والآخر والظاهر والباطن وانت الاول والاخر والظاهر والباطن فقال رسول الله صلى الله عليه
 وسلم الحمد لله الذي فضّلني على جميع النبیین حتى في اسمي ووصفتي ازيجرث ثابت هست که آن
 حضرت صلی الله علیه وسلم از جمیع انبییین فضل اند من جمیع الوجوه والا قول آنحضرت صلی
 الله علیه وسلم حتی فی اسمی ووصفتی یعنی باشد العیاذ بالله معلوم نیست که در اعتقاد این
 قایل قول حضرت جبریل علیه السلام لانه فضلک بهذه الصفة وخصک بها على جميع
 النبیین والمرسلین وقول آنحضرت صلی الله علیه وسلم الحمد لله الذي فضّلني على جميع النبیین
 حتی فی اسمی ووصفتی نیز مبنی بر ذبول از قاعده تفضیل و مبنی از تفصیل هست قاعده این
 قایل او را بمقتدی از نار خواهد نشاند و تلیسات منافعانه او را بدرک اسفل
 خواهد رسانید هضم از بخله این هست که از حضرت ابن عباس رضی الله عنهما مروی هست
 ان الله فضل محمد صلی الله علیه وسلم على اهل السما وعلى الانبياء صلوات الله وسلامه عليهم
 قالوا فما فضله على اهل السما قال ان الله قال لاهل السما ومن يقل منهم اني الله من دونه
 الآية وقال الحمد لله الذي فضّلني على جميع النبیین حتى في اسمي ووصفتي
 ان الله تعالى قال وما ارسلنا من الرسول الا مبشرا ونذيرا قال الحمد لله الذي
 سلم وما ارسلناك الا كافة للناس فارسله الى الجن والانس ازين قول حضرت ابن عباس

که مستنبط از آیه قرآنی است تفضیل آنحضرت صلی الله علیه و سلم از جهت رسالت عامه
بر سایر رسل و انبیاء ثابت است و از این ظاهر است که هیچ نبی و رسول را بر آن
حضرت صلی الله علیه و سلم بوجهی فضل نیست چه اعلی فضایل آنحضرت علیه السلام رسالت
است و نبوت و رسالت آنحضرت نسبت بر رسالت عامه نامه آنحضرت صلی الله علیه
و سلم که خاتم رسالت و منبع سایر کمالات است مفضل است پس لا محاله اهل آن
رسالت نسبت بصاحب این رسالت کامله مفضل اند حضرت ابن عباس از جهت
خصوص سبب فضیلت یعنی عموم رسالت که یکی از شعب ختم نبوت است تفضیل آنحضرت
صلی الله علیه و سلم بر سایر انبیاء قایل اند شاید در اعتقاد این جابل حضرت ابن عباس هم
از قاعده تفضیل ذاهل و تفضیل مخاطبین مامل اند چون از قول این جابل ضلیل جمیل رب
جلیل و آنحضرت و حضرت ابراهیم خلیل و حضرت جبریل از قاعده تفضیل و انتساب این
حضرات بتضلیل لازم است این لباس تخیل این عباس چرا رسالات خواهد کرد و برای
کشف عوار این نامنجانار وجه بسیار اند و فیما ذکرناه کفایت اولی الابصار و وجه رابع
اینکه فضیلت برد و گونه است یکی آنکه موصوف آن بوجو و آن فی نفسه کامل باشد و کمال
او متعدی بغیر او نشود و از وصفی بدگیری نرسد و کمال او بدگیری سودی نه بخشد و دیگری
آنکه فضل و کمال موصوف آن متعدی بغیر باشد و دیگران بقبض فضل و کمال موصوف
آن از فضایل و کمالات متمتع و بهره اند و زشوند و این قسم بحسب مراتب عموم فیض
و در ارج تقدیمه افضال متفاوت بحسب المراتب است و در این شک و اشتباه نیست
که قسم ثانی از قسم اول افضل و اعلی است و فضل متعدی نسبت بفضل غیر متعدی
باسم فضل احق و اولی است و از اینجا است که خیر الناس من نفع الناس و ظاهر است
که بادی از متعدی و مجدی از محبتی و در فضل برتر و فضل کامل بر کامل و بخی بر ناجی
اجلی و ظاهر است و چنانکه در کمالات ظاهره و باطنه و فضایل دنیویه و دنیویه سیانه

متعدی و غیر متعدی تفاوت است و متعدی ازان کمالات و فضایل از غیر متعدی افضل
است همچنان در باب قرب و ثواب کسی که قرب و ثواب او ذریعہ قرب و ثواب دیگران
نباشد و قرب و ثواب اول افضل است از قرب و ثواب ثانی و علی هذا القیاس
مراتب قسم ثانی در فضیلت متفاوت اندان فضیلت متعدیہ کہ تعدیہ ان اکثر و عموم
آن بیشتر است افضل است ازان فضیلت متعدیہ کہ تعدیہ آن کمتر و افاضہ ان
اقل و اندر است چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم رحمۃ للعالمین وبعوث الی کافئہ
الخلق الی یوم الدین اند افاضہ آن رحمت تمام عالم و عالمیان را عام و افادہ آن
ہرگونہ کمالات دینیہ و دنیویہ و صورتیہ و معنویہ و جمع فضایل اولویہ و اخرویہ را بجمع
عالم و عالمیان نام و مستدام است تحقیل اینکه کسی را از انبیاء و رسل بوجہ سن الوجہ
بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم فضل است ناشی از غایت خرابت و بی ایمانی است
و باقتضای جمالت و نادانی است بچہ تحقیل بدان مانند کہ کسی بکہ امی یک فلس دہد
و بادشاهی ہزاران ہزار کسان صرہ ہائی در بخشہ اینی آنکس را کہ یک فلس بہ یک گدا
دادہ است بران بادشاہ تفضیل دہد باین وجہ کہ صفت دادن یک فلس بیک
گدا در بادشاہ یافتہ نشد بچہ ابلہ را چہ توان گفت وجہ خامس آنکہ تفضیل آدم سجود
طایک و وجہ بلی تولد و ابوت بشر و حضرت ادریس باجماع نبوت و حکمت و سلطنت
و دخول جنت و حضرت نوح جمل ایذای است تا نصد و پنجاہ سال در تبلیغ احکام الہی
و غرق تمام روی زمین در انتقام آنجناب و ابقا نسل آدم توسط ایشان و حضرت
ابراہیم بقصد نثار و ذبح ولد بر آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم باقتضای غایت سفاہت است
و اما جمالا فلما روی عن ابن عباس رضی اللہ عنہما ان ابنی صلی اللہ علیہ وسلم کانت روحہ
بین یدی اللہ قبل ان یخلق آدم بالفی عام سبج ذلک النور و یسبح الملائکہ تسبیح فلما خلق
اللہ آدم القی ذلک النور فی صلبہ فابطن فی الارض فی صلب آدم و جعل فی صلب

فنج في السفينة وقذف في في صلب ابراهيم ثم لم يزل تعطيني من الاصلاب الكريمة والارحام الطاهرة
 حتى اخرجني من ابوي لم يلتقيا على سفاح قط قال القاضي في الشفاء وشهد بصحة هذا الخبر
 شعر العباس المشهور في مع النبي صلى الله عليه وسلم وروى ايضا عن ابن عباس عنه عليه
 السلام لما خلق الله آدم بعطني في صلبه الى الارض وبعطني في صلب نوح في السفينة
 وقذف في في النار في صلب ابراهيم ثم لم يزل تعطيني في الاصلاب الكريمة الى الارحام
 الطاهرة حتى اخرجني من ابوي لم يلتقيا على سفاح قط قال في الشفاء والي هذا اشار العباس ابن
 عبد المطلب رضي الله عنه بقوله شعر من قبلها طيت في الظلال وفي مستودع حيث
 يخصف الورق ثم سبطت البلاد لا بشر انت ولا مضعة ولا علق بل
 نطقه يركب السفين وقد الحجم بسرا واطل الفرق تنقل بصالب الى رحم
 اذا مضى عالم بهر طبق ثم احتوى بتلك المهيمن من خذف عليها
 تحتها النطق ليس خلق اخضر صلى الله عليه وسلم ازل حضرت آدم عليه السلام تقدم
 است اكر حضرت آدم اول بشرا حضرت اول الخلق اند اول بشرا رابر اول الخلق
 فضني تواند بود وهرگاه كه وجو حضرت آدم عليه السلام وصفات شان بطيفيل اخضر
 صلى الله عليه وسلم است حضرت آدم عليه السلام را بچگونه فضل بر آن حضرت صلى الله عليه
 وسلم تواند بود وچنان وجو حضرت ادرس عليه السلام وكمالات شان ونجات حضرت
 نوح عليه السلام از غرق حضرت ابراهيم عليه السلام از حرق بطيفيل اخضر صلى الله عليه
 وسلم بوده است وسمند ابرائى البطل همچو تخميش وبيدى لوار الحمد ولا فخرنا من نبى
 يوسف آدم فمن دونه الا تحت لواى كافى هست واما تفصيل فلما روى عن ابى هريره
 رضى الله عنه قال قالوا يا رسول الله سى وجهك لك النبوة قال وادم بين الروح
 والجسد وعن الرباض ابن سارية رضى الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله
 عليه وسلم يقول انى عبد الله وخاتم النبيين وان آدم لم ينجل في طينته وكل كى الاما

وادت لما ولدت اشرف
 يا برنار الخليل يا سبب
 + الاض وفارت نبوك الاق
 + الصفة اذا فارت نبوك الاق

ابوالیث اسمرقندی و غیره ما ان آدم عند عصیته قال اللهم انی محمد اخضر خضیتی ویرودی تقبل
 توبتی فقال له الله من این عرفتم محمد ا قال رایت فی کل موضع من الجنة مکتوبا لا اکه
 الا الله محمد رسول الله ویرودی محمد عبیدی و رسولی فعلت انه اکر م خلقتک علیک فآب
 علیه و غفر له و فی روایتی فقال آدم لما خلقتنی رفعت راسی الی عرشک فاذا فیہ مکتوب
 لا اکه الا الله محمد رسول الله فعلت انه لیس احد اعظم قدرا عندک ممن جعلت اسمی معک
 فاجی الله الیه و عزتی و جلالی انه لا اخر انبییین من ذریجتک و لولا لما خلقتک قال
 فی شرح الشفاء و تقرب منه ماروی لولاک لما خلقت لافلاک و روائ الیه یحق عن علی
 کرم الله وجهه انه کان آدم یکنی بابی محمد و وجه تخصیصه کونه صلی الله علیه وسلم فضل اولاده
 و اشرف باستاناده بالجملة چون اهل فضایل حضرت آدم علیه السلام اشرف شان
 بآبوت آنحضرت است تفخیز حضرت آدم علیه السلام بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم
 بوجه من الوجوه باقتضای اهل دینی ایمانی است چنانکه بعضی از بزرگواران شیخین رضی الله عنهما
 از جهت نبوت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم تفخیز میدهند و آنچه
 این قایل از فضل حضرت ادریس علیه السلام بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم از جهت اجتماع
 نبوت و حکمت و سلطنت و دخول جنت دریات ذکر کرده است نشان آن نیز بمثل
 و نادانی و الحاد و بی ایمانی است چه ظاهر است که نبوت حضرت ادریس علیه السلام از
 نبوت و رسالت آنحضرت صلی الله علیه وسلم بر ارب مفضول است و حکمت آنحضرت صلی
 الله علیه وسلم از حکمت ادریس علیه السلام بر ارب زاید است قال سبحانه و انزل الله
 علیک الکتاب الحکیمه و علمک ما لم تکن تعلم و کان فضل الله علیک عظیما و قال سبحانه
 هو الذی بعث فی الامیین رسولا منهم یلوه علیهم آیاته و یعلیمهم الکتاب و الحکیمه و قال صلی
 الله علیه وسلم فی حدیث شرح صدره صلی الله علیه وسلم ثم تناول احد بنی امی
 المسلمین الذین کثر و احده صلی الله علیه وسلم شیئا فاذا انما تم فی یار و من نور یخار و

دونه فتمت بقلبي فاستلزام ايماناً وحكمة ثم اعاده مكانه وأمر الآخر بده على مفرق صدرى فالتفت
وفى رواية قال قلبك اى شديداً عينا تبصران واذنان سمعان ومعنى شديداً
متين فى العلم وحكم فى الفهم ومعنى تبصران يدركان الامور العقلية ومعنى اذنان سمعان
انها تعيان العلوم العقلية وفى حديث ابى ذر رضى الله عنه صلى الله عليه وسلم فها هو الا ان
وليا اى الملكان فكانا ارى الامر مائنه وعن معاوية عن النبى صلى الله عليه وسلم قال صلى
رسول الله صلى الله عليه وسلم صلوة الغداة ثم اقبل علينا فقال ابنى ساعدكم فى امست
من الليل فصليت ما قدر لي فمئت وفى رواية فوضعت صبي فاذا انما برى فى حسن صورة
فقال يا محمد قم يختم الملك الا على قلت انت اعلم يا رب مرتين قال فوضع كفه وفى
رواية يده بين كفتي فوجدت برداً بين شديتى وفى رواية قد وجدت برداً ناطقاً من شديتى
فعلمت ما فى السماء والارض وفى رواية الثانية فتجلى لى كل شئ وعرفت ما فى السموات والارض
ثم تلا هذه الآية وكذا لك رضى ابراهيم ملكوت السموات والارض وليكون من المؤمنين وقال
وسب ابن مبه قرأت فى احد وسبعين كتاباً فوجدت فى جميعها ان النبى صلى الله عليه وسلم
سلم ارجح الناس عقلاً وافضلهم راياء وفى رواية اخرى فوجدت فى جميعها ان الله لم
يوطع جميع الناس من بذر الدنيا الى انقضائها فى جنب خلقه صلى الله عليه وسلم الا كجبة
رمل من رمال الدنيا قال فى الشفاء ومن بحراته البابرة ما جمعه ما من المعارف
والعلوم وخصته من الاطلاع على جميع مصالح الدنيا والدين ومعرفته باحوال شرايعهم
وقوانين دينه وسياسة عاده ومصالح امته وما كان فى الامم قبله وقصص الانبياء
وارسل بالنبوة والقرون الماضية من لدن آدم الى زمن وحفظ شرايعهم
وكتبهم ووعى سيرهم وسرد انبائهم وايام الله فيهم وصفات اعيانهم واختلاف
آرائهم والمعرفة بهدوهم واعمارهم وحكمه كلامهم ومحاكاة كل امته من الكفرة وسائرهم كل
فرقة من الملوك يمين بما فى كتبهم واعلامهم باسراها ومخفيات علومهم واخبارهم الى الاخوار

على لغات العرب غريب الفاظ فرقا والاعاطة بضر وبفصاحتها والحفظ لا يامسا وانشائها
وحكمها وما في اشعارها والتخصيص بجوامع كلها الى المعرفة بضر الاشكال بصحة والحكم ببيت
لتقريب تفهيم لغامض وتبيين للشكل الى تمهيد قواعد الشرع الذي لا تناقض فيه ولا
تخاذل مع اشتغال شريعة على محاسن الاخلاق ومجاء الاداب وكل شئ مستحسن مفصل
لم يترك منه لمحد وعقل سليم شيئا الا من جهة التخللان بل كل جاحد له وكافر من الجاهلية به اذا
سمع ما يدعوا اليه صوبه وتحسنه دون طلب اقامته برهان عليه ثم ما احل لهم من الطيبات
وحرم عليهم من الخباياث وصان به انفسهم واعراضهم واموالهم من المعاقبات والحدود
عابلا واتخليف بالثار اجلا سما لا يعلم ولا يقوم به لا بعصنة الا من مارس الدرس في الكون
على الكتب ومثاقفة بعض هذا الى الاختوار على خروب العلم وفنون المعارف كالطب
والعبارة والفرائض والحساب النسب غير ذلك من العلوم مما اتخذ اهل هذه المعارف
كلامه صلى الله عليه وسلم قدوة واحولوا في علمهم انتهى وقد سبق انه صلى الله عليه وسلم قال
بغنى الله لتام مكارم الاخلاق وكمال محاسن الانفعال ليس مبين شدة كهرو قسمة حكمت
يعنى حكمت في علمه وحكمت عليه بانواعها واصنافها در ذات ان اعلم ممكنات عليه افضل
الصلوات باكمل مراتب رسيدة وحكمت ادريس عليه السلام ذره ازان ضياء وقطره
اذان دريا بود و همچنان سلطنت حضرت ادريس عليه السلام با سلطنت آن شاه
رسل كرام كه در مشارق ومغارب ارض با اشاعت دين اسلام تا قيام قياست باقى
على الدوام است نسبتى معتد به اندارد فنى صحيح مسلم عن ثوبان عنه صلى الله عليه وسلم ان
الله زوى الى الارض فرايت مشارقها ومغاربها وسلمت ملك استى ما زوى الى منها قال فى
الشفار ولذلك استمدت اى ملته و امرته صلى الله عليه وسلم فى المشارق والمغارب ما بين
ارض الهند قصى المشرق الى بحر طنج و هى بلدة عظيمة بساحل بحر المغرب حيث العمارة و راره
وذلك ثام ملكه امه من الامم وايضا صحيح مسلم عن سعد بن ابى وقاص رضى الله عنه صلى الله

علیه السلام لا يزال اهل الغرب ظاهرين على الخلق حتى تقوم الساعة وروى احمد والطبرانی
عن ابی امامه رضی الله عنه صلى الله عليه وسلم لا تزال طائفة من ائمتی ظاهرين على الخلق
ظاهرين بعدهم حتی یتیم امر الله بهم کذلک قبل یا رسول الله واین بهم قال بیت المقدس
واما دخول جنت و حیات دنیا که از خصایص حضرت ادریس علیه السلام فرو تر است از دخول
مقام ثاب قوسین او ادنی و نیز وسیله که خاص بآنحضرت صلى الله عليه وسلم است از درجه
که در جنت برای حضرت ادریس علیه السلام است ارفع و اعلی است حاصل که فضایل
حضرت ادریس علیه السلام نسبت فضایل آنحضرت صلى الله عليه وسلم بمراتب مفضول اند و فضل
اهل فضایل مفضول بر اهل فضایل فاضله معنی ندارد و آنچه این قایل از فضل حضرت نوح علیه
السلام بر آنحضرت صلى الله عليه وسلم از جهت تحمل ایذای است تا نهصد و پنجاه سال
در تبلیغ احکام الهی و غرق تمام روی زمین در انتقام آنجناب و ابقای نسل آدم توسط
ایشان علیه السلام گمان می کند از نا فهمی او ناشی است چه فضایل مذکوره نسبت
بفضایل آن سید الا و اخر والا و اهل مفضول اند حضرت امیر المومنین عمر بن الخطاب
رضی الله عنه در کلامی که بآن بر آنحضرت صلى الله عليه وسلم میگفت میفرماید بای انت
وامی یا رسول الله لقد دعا نوح علی قومه فقال رب لا تذری علی الارض من الکافرین
دیارا و لودجوت علینا لعلنا من عند آخرنا نلقه و طی ظهرک و امی و جبک و کسرت رباعیک
فایمت ان تقول الاخیر و قلت اللهم اغفر لقومی فانهم لا یعلمون بای انت و امی یا رسول
الله لقد اجعک فی قلبه سینک و قصر عمرک ما لم تیغ نوحا فی کثره سینه و طول عمره فلقد
آمن بک اکثر و ما هن مع الا قلیل بای انت و امی یا رسول الله لو لم تجالس الا الکفار
ما جالسنا و لو لم تلک الا الی الکفار ما نکت الینا و لو لم توکل الا الکفار ما واکلتنا
لبست الصوف و کبت الحمار و وضعت طعامک بالارض تو اضعنا منک صلى الله علیه
تفاوتی که میان دعای اغراق و دعای آمرزش و انجاست و فرقی که مابین مراتب بیت

که مقصود مراد از پشت زل و انبیا است بطلب اهتدا و کثرت اهتدا و میان هر دو ادبی
رینماست ظاهر و آشکارا است و همین تفاوت فرق در کلام حضرت فاروق عظیم مراد ما
است و فی الصحیحین انما کذب کفار قریش من کفار مکة اما جبریل فقال له ان الله قد سمع
قول قومک مکة اورد و اعلمک و قد امرتک الجبال تمامه باشند فهم فدااة ملک الجبال
و سلم علیه قال منی باشند ان شئت فدااة ملک الجبال سلم علیه فقال منی باشند ان شئت الطبق
علیه الاشبین فقال النبی صلی الله علیه و سلم بل ارجوان یخرج الیهم من یعبدهم و یعبدهم
ولا یشکر بشینا و روى ان جبریل علیه السلام قال للنبی صلی الله علیه و سلم ان الله امرهم
والارض و الجبال ان یطیعنک فربما شیت فقال و اخرعن امتی لعل الله ان یتوب علیهم
و در روایت ابی هریره رضی الله عنه در حدیث شفاعت آمده که چون مردمان از نزد
آدم علیه السلام نزد حضرت نوح علیه السلام آمده است شفاعت کنند حضرت نوح علیه السلام
فرماید و قد كانت لی دعوة تتعالی قومی از من به الی غیری و از آن حضرت صلی الله علیه
و سلم صحیحین مرئیت لكل نبی دعوة یدعو بها و اختبأت دعوتی شفاعته لاسمى قال فی الشفاء
قال اهل العلم معناه لكل منهم دعوة اعلم انها تسجاب لهم و یبلغ فیها مغربهم و الا فکرم
لکل نبی منهم من دعوة مستجابة لنینا صلی الله علیه و سلم منها لا یبعد لکن حالهم عند الدعاء بها
بین الرجاء و الخوف و ضمنتم لهم اجابة دعوة فیهما شأ و یدعون بها علی یقین من الاجابة
و قد قال محمد ابن زیاد و ابو صالح عن ابی هريرة و عاشت فی هذا الحدیث لکل نبی دعوة دعا بها فی امته
فاستجب له انما ارید ان ادخر دعوتی شفاعته لاسمى یوم القيمة و فی روایت ابی صالح عن ابی
هريرة لکل نبی دعوة مستجابة یفعل لکل نبی دعوت و انی اوجزت شفاعتی لاسمى کذا فی الصحیحین
و زاد فی صحیح مسلم فی ما کله ای واصله و شامله انشا الله من مات لا یشکر بالله شیئا ثم
قال فی الشفاء عن انس مثل روایت ابن زیاد عن ابی هريرة فیکون بهذه الدعوة المذكورة
خصوصة بالامه ضمنه الاجابة و الا فقد اجر صلی الله علیه و سلم انه سال لامة بشیاء من

اسمعده الین والدینیا غننی بعضها ومنع بعضها وادخلهم بلاد الذرة قیوم القیامت و خاتم النبی
 و عظم السؤل و الرغبه جنزاه السد حسن باجری نبیا عن امته و علی الله علیه سلم کثیر انتهى پس
 از تفاوتی که میان دعوت مستجاب مضمونه الاجابه حضرت نوح علیه السلام که از ان است ایشان
 غریق طوفان شده داخل در کات نمران خواهد شد و دعوت مضمونه الاجابه آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم که از ان است آنحضرت صلی الله علیه وسلم با وجود عصیان غریق حمت در ریاض طوفان
 خواهد شد پس بتفاوتی که مابین صاحبین دعوتین است تو آن پروا ندی دعوت مضمونه الاجابه
 حضرت حجه للعالمین یحیی باید که عالمیان را غریق رحمت نماید و ایشان حضرت فلاح یحیی
 شاید که ابواب رحمت بر ادبی و بیستگان خود کشاید سفینه حضرت نوح علیه السلام تنی چند را
 از طوفان رها کند و سفینه امانیت اطهار حضرت سید الابرار هزاران هزار گنبد و غاصیان
 افزون از شمار با از عذاب نارنجات داده بجات تجری تحت الانهار خواهد رسانید و بقای
 نسل آدم علیه السلام توسط حضرت نوح علیه السلام از جهت آن سید الاجا که محبوب مطلوب
 از اجا دانده بوده است کما مراراً و اما تفضیل حضرت ابراهیم علیه السلام بر آن حضرت صلی الله
 علیه وسلم بقصه نار و فون و ولد نشاء آن نیز جمل این قابل است حال قصه نار از شعر حضرت
 عباس ابن عبد المطلب جنی السعنه و لغت آنحضرت صلی الله علیه وسلم که سیف را باید
 یافزار الخلیل یا سبب العصه اذا الفار حق روشن است و حال قصه نار و بنج ولد این است
 که زخمه از فروغ و آثار مرتبه غلت که او سجا نه بحضرت ابراهیم علیه السلام کرامت فرموده
 بود و آبلای حضرت ابراهیم علیه السلام باقادر نار و بنج ولد استخوان خلعت بود و گردانید
 نار بر دسلام و فدائی ولد بنج عظیم از رحمت بودن آنحضرت علیه الصلوٰه و التسلیم در
 صلب حضرت ابراهیم و حضرت فزج علیهما السلام بوده است معنی خلیل منقطع الی السد یا
 مختص بنحست مولی یا مختص بصداقت و محبت یا برگزیده یا فخر و محبت منقطع عن الاخوان
 و الاخوان است و حضرت ابراهیم علیه السلام باین صفات بر وجه کمال اتصاف است

که بود منقطع الی الله و محض بعبادت و محبت او و برگزیده او سبحانه و متعلق او سبحانه بدینان
که حاجت خود را بوجهی مقصور در شست چنانچه مردی است که چون او علیه السلام در آتش
می انداختند جبرئیل علیه السلام از او علیه السلام پرسید ملک حاجت او علیه السلام فرمود اما الیک
فما حضرت جبرئیل علیه السلام گفت فاسأل ربک حضرت ابراهیم علیه السلام فرمود حسبی من هو الی
علیه السلام و محبت آنی و حضرت ابراهیم علیه السلام باقتضای مرتبه غلت بجدی بود که بومی رو بار
ذبح و لدا قدم فرمود و چنانکه او سبحانه بمحضرت ابراهیم علیه السلام درجه غلت بخشید و بود باحضرت
صلی الله علیه و سلم نیز درجه غلت که است فرمود در احادیث اسرار حدیث ابی هریره رضی
عنه مردی است که او سبحانه باحضرت صلی الله علیه و سلم فرمود انی اتخذ تک غلیلا و قال صلی الله علیه
و سلم کنت متخذ غلیلا غیر ربی لا تتخذت ابابکر غلیلا و فی روایة لیکن انی و صاحبی و قد اتخذ الله
صاحبکم غلیلا و فی حدیث آخر ان صاحبکم غلیل الله و او سبحانه باحضرت راضی الله علیه و سلم
درجه محبوبیت فرمود فی فضل بشید و درجه محبوبیت بخوا بکمال فرمود و از نجاست که گفته اند که صواب
غلیل بوسطه است او سبحانه میفرماید و کذلک فری ابراهیم ملکوت السموات الارض و صول
صیب بلا واسطه چنانچه میفرماید فکان قاب قوسین او ادنی و مغفرت غلیل که مرید و صاحب
است در حدیث است چنانکه او سبحانه حکایت عن الخلیل علیه السلام میفرماید و انی طمع
ان یغفر لی حیاتی یوم الدین و مغفرت صیب که مراد و مطلوب است در حدیقین است
چنانچه میفرماید لیغفر لک الله ما تقدم من ذنبک ما تاخر و غلیل گفت و لا تحزنی
یوم یبعثون و صیب را پیش از سوال خود فرمود یوم لا یخزی الله البنی و غلیل
بوقت ابتلافت حسبی الله و صیب را خود فرمود یا ایها البنی حسبک الله و
غلیل دعا کرد و گفت و اجعل لی لسان صدق فی الاخرین و صیب را بی سوال فرمود
و عننا لک ذکرک و غلیل بدعا خواست و اجنبی و بی ان بعد الاضنام و اهل بیت
صیب را بی سوال فرمودند انما یرید الله لیزهیب عنکم ارباب البیت و طهرکم

تطهیر حاصل که بچک مخلوق را بوجه من الوجوه بر آن حضرت صلی الله علیه وسلم فصل است
 اگر کدامین فضیلت مفضوله در دیگری آن چنان باشد که آنحضرت صلی الله علیه وسلم
 از جهت علو و رتبت و سبب نزول متصف بآن فضیلت مفضوله نباشد صاحب آن فضیلت
 مفضوله فضل از آن حضرت صلی الله علیه وسلم نتواند بود مثلاً در احادیث است آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم فضیلت بودن از خیر امت و امت وسط موجد است و این فضیلت در آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم نیست نتوان گفت که احادیث آن حضرت صلی الله علیه وسلم
 از آنحضرت صلی الله علیه وسلم افضل اندازین جهت که در احادیث فضلی است که در آن
 حضرت صلی الله علیه وسلم نیست یا مثلاً در احادیث آنحضرت صلی الله علیه وسلم فضیلت
 خوش نویسی یافته میشود که آنحضرت صلی الله علیه وسلم نبود نتوان گفت که خوش نویسی
 بفضیلت خوش نویسی از آن حضرت صلی الله علیه وسلم افضل است چه امی بودنی فضیلت
 و مجزه آن حضرت صلی الله علیه وسلم است خوش نویسی بمراتب و لایحسی از آن مفضول است
 صاحب فضیلت مفضوله افضل از صاحب فضیلت فاضله نمیتواند بود بلکه صاحب
 فضیلت فاضله از صاحب فضیلت مفضوله قطعاً افضل است که در صاحب فضیلت
 فاضله آن فضیلت مفضوله یافته نشود چنانچه در روایت ابن وهب در حدیث اسرار
 آمده قال قال الله تعالی سل یا محمد فقلت ما اسأل یا رب اتخذت ابراهیم خلیلاً
 وکلت موسیٰ تحلیماً واطعیت نوحاً واطعیت سلیمان ملکاً لا ینبغی لاحد من عبده
 فقال الله تعالی ما اعطیتک خیر من ذلک اعطیتک الکوثر و جعلت اسمک مع اسمی
 ینادی برنی چون اسماء و جعلت الاضطرار لک و لا احک و غفرت لک ما تقدم
 من ذنبک و ما تاخر فانت تمشی فی الناس مغفوراً لک لم اصنع ذلک لاحد قبلاً و جعلت
 قلوب اصحابها و خبات لک شفاعة لم اجباها الا بنبی یحک از حدیث فضل
 بودن آنحضرت صلی الله علیه وسلم از حضرت ابراهیم و حضرت موسی و حضرت نوح و حضرت

سیمان علیهم السلام ازجهت بودن آنچه او سبحانه باحضرت صلی الله علیه وسلم کرامت فرموده
 افضل از آنچه باحضرت علیهم السلام بخشیده و بذاتاً قال سبحانه ما اعطیتک خیر من ناک
 پس برین شد که حاجت فضیلت فاضله از صاحب فضیلت مفضوله افضل است
 ازجهت فضیلت فضیلت او از فضیلت مفضوله و روی عن ابن عباس رضی الله
 عنهما قال جلس ناس من اصحاب النبی صلی الله علیه وسلم ينتظرونه فخرج حتی اذا دنا منهم
 سمعهم یتذکرون فسمع حدیثهم فقال بعضهم عجبا ان الله اتخذ من خلقه خلیلاً قال آخر اذا بائب
 من کلام موسی کلمه الله کلیماً و قال آخر نسی کلمه الله و روحه و قال آخر آدم مصطفاه الله
 فخرج علیهم و قال قد سمعت کلامکم و عجبکم بان الله اتخذ ابراهیم خلیلاً و هو کذلک و موسی نجی
 الله و هو کذلک و عیسی روح الله و هو کذلک الا دانا حبیب الله و لا نخر و انا حاصل
 لواء الحمد یوم القيمة و لا نخر و انا اول شافع و اول شفیع و لا نخر و انا اول من یرک خلق الجنة
 فیفتح الله فیهم ظلمها و یحیی فئزاد المؤمنین و لا نخر و انا اکریم الاولین و الاخرین و لا نخر
 از حدیث متحقق است که باحضرت صلی الله علیه وسلم از حضرت ابراهیم و حضرت موسی
 و حضرت عیسی و حضرت آدم علیهم السلام افضل اند ازجهت افضل بودن صفات آن
 حضرت صلی الله علیه وسلم از صفات آنحضرات علیهم السلام و در حدیث آخر آمده
 اما رمنون ان یکون ابراهیم و عیسی فیکم یوم القيمة ثم قال انهما فی استی یوم القيمة اما ابراهیم
 فیقول انت دعوتی و ذریعتی و اما عیسی قال انبیاء اخوة بنوعلات امها تم شتی و ان
 عیسی فی یس بنی و یمین بنی و انا اولی به و کل السمر قد بی عن الکلی فی قوله تعالی و ان
 من شیعة لابراهیم ان الباء عائدة الی محمد صلی الله علیه وسلم ای ان من شیعة محمد لابراهیم
 ای بنی رینه و نهاده و اختاره الفزار و کلی عنکی بالجملة بحک و از رسل انبیاء آنحضرت صلی الله علیه وسلم فضلیت
 و فضایل سایر رسل و انبیاء علیهم السلام نسبت بفضائل آنحضرت صلی الله علیه وسلم مفضول اند و آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم من جمیع الوجوه از سایر انبیاء و رسل علیهم السلام و از سایر خلق و امامان جمیع الوجوه افضل اند

وجه سادس آنکه چون ظاهر و بین و متحقق و مبرهن است که بعضی فضائل افضل از بعضی دیگر است
 و درجه بعضی فضائل نسبت به درجه بعضی دیگر و ترشلاً فضیلت نبوت نسبت به صحابت
 نبی که انهم فضیلتی است افضل و درجه صحابت نبی نسبت به درجه نبوت اسفل است
 و کسیکه موصوف باشد بفضیلتی که افضل است افضل است از کسیکه موصوف باشد بفضیلت
 مفضوله که در آن افضل این فضیلت مفضوله یافته نشود مثلاً نبی از صحابی نبی افضل است
 که در نبی صحابت نبی یافته نشود پس در فضیلت جایز شدن مرتبه مساوات مفضول
 یعنی اتصاف افضل بفضیلتی مفضوله که مفضول بآن متصف باشد ضرورت نیست بودن
 افضل متصف بفضیلتی که افضل باشد از فضیلتی که مفضول است برای فضیلت
 افضل پس است و چون وصف خاتم النبیین از جمیع اوصاف و فضائل که در سایر
 انبیاء و رسل بوده اند افضل است کسیکه متصف بوصف خاتم النبیین است افضل
 است از سایر انبیاء و رسل لما مر فی المقدمة الممهدة اما اینکه وصف خاتم النبیین
 از جمیع اوصاف و فضائل سایر انبیاء و رسل افضل است ظاهر و باهر است که اعلی
 فضائل انسانی اصطفاً ربانی و برگزیدگی یزدانی است که نبوت و رسالت عبارت از آن
 است و هر کمالی و فضیلتی که در هر یکی از انبیاء و رسل طیم السلام بوده است بحسب وجه نبوت
 و رسالت او بوده است او بجهان هر کمالی و بفضیلتی را که شایان شان مرتبه نبوت
 هر یک نبی و رسول بوده است بهر یکی از انبیاء و رسل که است فرموده است و همچنان آیات
 و معجزات هر یک نبی و رسول با اندازه مرتبه نبوت و رسالت بحسب حال عهد نبوت و رسالت
 او بر دست او منصوب نموده چنانچه بر دست حضرت موسی علیه السلام که در عهد ایشان
 سحر باج و غالب بود آیت ید بیضا و قلب العصا حیه تسمی و بر دست حضرت عیسی
 علیه السلام که در عهد ایشان رواج طب بیشتر بود آیت ابرائی که دابر صر حیاتی
 موسی پیدا کرد و علی هذا القیاس و چون او بجهان نبوت و رسالت را بوجود قایض الجود

حضرت خاتم النبیین رحمة للعالمین بغایت کمال آن رسانید آنحضرت صلی الله علیه وسلم را
مبعوت الی الخلق کافه و دین آنحضرت را صلی الله علیه وسلم ناسخ ادیان و شرعیات و ملت
ایشان را موبد تا آخر انجیان و فیض رحمت و هدایت ایشان در عالم و عالمیان داریم
الفیضان گردانید و معجزات آنحضرت صلی الله علیه وسلم از هر قسم زاید از اصناف معجزات
نسبت به معجزات سایر رسل و انبیاء بر دست مبارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم و برست
اولیائی است آنحضرت صلی الله علیه وسلم که کرامات آنان معجزات آنحضرت صلی الله علیه
وسلم اند همچو اجابت دعوات و تکلم جمادات و احیائی اموات و نطق حیوانات عجم و اسماع
احجار صم و جوشیدن آب از اصابع فیض منابع و تکثیر قلیل و شق قمر و شمس و قلب
اعیان چنانکه روز به بعضا تنوع بر آن شده و چنین جذع و اطمار بر حییات و سایه کردن
ابر بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم و شفای استقام و ابرائی الآم و ظهور دین بر سایر ادیان
و مشارق و مغارب الی غیر ذلک مما لا تعد ولا تحصى و تا قیام قیامت باقی خواب و دشت
و عمده آن معجزات باقیه قرآن مجید است که وجوه اعجاز آن از بودن آن در وجه اعلی
از فصاحت و بلاغت که خارج از طوق بشر است و نظم عجیب و اسلوب غریب و حسن
تألیف و تناسب کلمات و جزالت و وجازت الفاظ و کثرت و غزالت معانی
و حسن مطلع و مقاطع که همه فصحا و بلغای عرب با وجود براعت و دعوائی بلاغت و افراط
حمیت و شدت جاہلیت از معارضه آن باز ماندند و تن بجز در دادند و اشتغال آن
بر اخبار بغیبات مانع از آیه و شریع سابقه و قرون لاحق و اسرار منافقین و اهل
کتاب و جوہس نفسانی مؤمنین و اسرار بخوانی کفار مشرکین و احتوائی آن به مصالح
عباد در معاش و معاد و حکم بالغه و احکام محکم و علوم بهار و ظاہر و باطنه و اسباب
اجابت دعوات و نسل سعادات و دفع آفات و عاهات و شفای امراض روحانی
و جسمانی الی غیر ذلک مما ہو مذکور فی مقام غیر محصور و نامتناہی است چون خاتم النبیین

و آخر الانبیا را موبد بودن دین او و بقای شریعت او الی آخر الدنیا ضرورت است لاجرم
 می بایست که معجزات او و کتاب شریعت او تا آخر انبیا نماند باقی باشد تا بر آن او سبحانه
 قرآن مجید را که عدد آیات آن شش هزار سیصد و شصت و شش است و آنصورت
 از آن که بمقدار سه آیت است معجزه بالاستقلال بوجه غیر محصوره است و بدین
 حساب این کتاب یکم بر دو هزار دو و صد و بیست و دو معجزه مستقل شتم است
 و نظیر بوجه اعجاز حادی معجزات نامحصور است در مصاحف و تفاسیر و صدور
 حفاظ در امصار و اقطار اقلیم از عهد سعادت مهد آن حضرت صلی الله علیه و سلم
 بر مرور اعوام و ظهور و انقضا ای اخصار و و هو محفوظ و اشتهر بآنکه فرموده انما نحن
 الذکر و انما له کما فطون و محفوظ ماندن آن تا این مدت مدید بدین گونه که در آن در متون
 مصاحف و صدور حفاظ فرق و تفارقی و اختلافی بیک حرف و یک لفظ و یک لغت و یک
 با وصف غایت جده و جهد واحد و قرامطه و سطره و دیگر ادای دین و تحریف و تغیر آن
 رو نداده از اعظم معجزات است این چنین حفظ از غیر او سبحانه اسکان نداشت
 وقوع مصداق آیه کریمه انما نحن الذکر و انما له کما فطون از اجل معجزات بیانات است
 و چون ادیان و شرائع انبیا و رسل سابقین بود نبود بلکه آنهم بدین دین متین منسوخ شدند
 حفظ زبر اولین همچو تورا و انجیل از تحریف تبدیل ضرورت نداشت باجمه بایات عامه
 و نبوت تامه ملت دایمه و شریعت قایمه و معجزات باقیه و ثواب متوالیه تا الیه ارجو
 غیر متناهیة از لوازم ضروریه و صفات خاتم النبیین است انصاف آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم باین وصف جمیل جمیل برای تفضیل آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر سایر انبیا و مرسلین
 من جمیع الوجوه کافی و وافی است چه موصوف را باین صفت ضرور است که نبوت
 و رسالت او از سایر نبوات و رسالات اعم و اشمل و دین و شریعت او از سایر
 ادیان و شرائع اتم و اکمل و ملکات اخلاق او از اخلاق سایر خلق انک و اغسل

و ششم و شمالی او از سایر ششم و شمالی است و اجل و ملت او قائم و اقوام و مجرات او از
 مجرات سایر انبیا و مرسلین اظهر و ابر و دوم و طریق او از سایر طرق اهدی و اسهل
 و است او از سایر ائم اکثر و افضل باشد پس این وصف جامع فضیلتی است که
 بر فضیلتی را از ان فضایل بر همه فضایل سایر انبیا و مرسلین علیهم السلام فضل کلی است
 و از اینجا است که اوسجا نه در تفضیل آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر دیگر انبیا و مرسلین
 فرمود و جعلتک فاتحا و خاتما و حضرت ابراهیم علیه السلام فرمود بیهذه انفضلکم محمد و حضرت
 جبرئیل علیه السلام آنحضرت صلی الله علیه و سلم گفت لانه فضلک بیهذه الصفه و خصک بها
 علی جمیع النبیین و المرسلین و آنحضرت صلی الله علیه و سلم فرمود الحمد لله الذی فضلنی علی جمیع
 النبیین حتی فی اسمی و صفی و حضرت ابن عباس رضی الله عنهما بعوم رسالت آن حضرت
 صلی الله علیه و سلم که شعبه از شعب وصف خاتم النبیین است بر تفضیل آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم بر جمیع انبیا و مرسلین است لال فرموده و از اینجا تحقق شد که از امتناع اشتراک
 در خصوص خاتمیت انبیا امتناع مساوات آنحضرت صلی الله علیه و سلم تحقق و مبرهن است
 پس قول این قایل که نفی امکان مساوی بسبب عدم اشتراک در خصوص خاتمیت
 بنی بزرگوار از قاعده تفضیل است و بنی از تفضیل ناشی از فرض جهالت و ضلالت
 این منلیل ذلیل است و از جهت تضمن آن تجلیل حضرت رب علیل و بنی نبیل و ابراهیم غلیل
 و روح امین جبرئیل علیهم السلام را بر الحاد و قائل آن دلیل است وجه سابع اینکه قاعده
 تفضیل کسی بر دیگری این است که اگر مفضل بمفضل علیه و فضیلتی خاص تشارک باشند
 باید که آن فضیلت در مفضل بوجه اکمل زیادت بر آن مرتبه فضیلت که در مفضل علیه وجود
 باشد یافته شود و اگر مفضل بمفضل علیه و فضیلتی خاص تشارک نباشند باید که فضیلتی که
 در مفضل باشد افضل باشد از فضیلتی که در مفضل علیه است مثلا بودن زید افضل از عمرو
 بدو وجه می تواند شد یکی آنکه زید و عمرو در فضیلتی مثلا علم تشارک باشند و علوم این

نسبت معلوم شود و باید باشد و ذکر این که در فضیلتی یافته شود و که از فضیلتی که در مورد
است افضل باشد و آن هر دو نیست از هر یک منسب نباشند مثلاً در زید فضیلت علم
و در عمر فضیلت کتابت یافته شود در این صورت هم زید افضل است از عمر و زیرا که فضیلت
زید معنی علم فضل است از فضیلت عمر معنی کتابت و فیما بین فی این قاعده تفصیل تحقیق است
چه وصف تمام انبیین که نقص بآن حضرت علی السلام و علم از جمیع اوصاف کمال که در سایر
انبیا و مرسلین علیهم السلام بوده اند افضل است پس لا محاله موصوف و وصف تمام انبیین
از سایر انبیا و مرسلین فضل است ازین قایل بیان کند که آن قاعده کدام است که این فضیلت
و نفی مساوات بر ذمه اول ائمان منی است و آن قاعده کدام کس مقرر کرده است و در کدام
علم آن قاعده مقرر شده است و در کدام کتاب از کتب معتبره تصریح بآن قاعده و تصریح
باینکه از هدم اشتراک و فضیلتی که فضل فضایل باشد نفی مساوات لازم نمی آید مرقوم است
عالمی است که این قول آن باشد که اهل سنت و شیعه با هم اختلاف کردند در این که
افضل اصحاب آن حضرت علی السلام حضرت ابوبکر صدیق اند یا حضرت علی مرتضی رضی الله
عنهما اهل سنت گفتند که فضل اصحاب حضرت صدیق اند و شیعه گفتند که فضل اصحاب
حضرت مرتضی اند چون شیعه استدلال کردند باین که حضرت مرتضی شیخ و اقوی و عالم و
افضل و شرف و اقرب الی الرسول و ابوالحسنین و بعد حضرت سید مقتول احمد الی
غیر ذلک من فضائل التي لا تحصى و مناقبه التي لا تستقصى اهل سنت جواب دادند که
مراد ما از فضیلت فضیلت من حیث الثواب و اگر ائمه عند الله است نه فضیلت
من حیث آحاد و الفضایل از من حیث مجموع الفضایل از این جواب این قول همیه که
این قاعده فضیلت است و بنا بر این فهم نفی مساوات را از جهت هدم اشتراک
و خصوص خاصیت منی بر ذمه اول از قاعده تفصیل انکاشت و ارجع فی ایمان است
برداشت حال آنکه این جواب بیان قاعده نیست بیان مراد از دعوی فضیلت است

و این جواب را در محل است کی آنچه تحقیق دوانی در حاشیه جدید شرح تجرید جدید تفصیلا
و در شرح فقاہ محمدیه اجمالا بیان کرده قال فی شرح العقائد فان مبعوثه الفضل موصوفه
لن زیاده فی معنی المصدر بوجه ما اتم من ان یکون من جمیع الوجوه اجماع صفات الفضائل
من حیث المجموع والذی وقع الخلاف فیہ ہوا رجحان ہذا الوجه ای من حیث الثواب
لا رجحان من الوجوه الاخر فلان فی ذلک رجحان الغیر فی احاد الفضائل الاخر ولا فی مجموع
الفضائل من حیث المجموع انتہی و یحیی آنکہ فضل کثرت ثواب از دیگرہ فضائل افضل
است و حضرت صدیق معنی اللہ عنہ موصوف است بفضیلت کثرت ثواب کہ افضل
است از دیگر فضائل و کسی کہ موصوف است بافضل فضائل افضل است از من عداد
کو موصوف باشد بجمع فضائل مفضولہ این جواب این محل مبنی است بر قاعده کہ ما بیان کرده
ایم و بنا بران قاعده از عدم اشتراک در وصف قائم النبیین نفی مساوات لازم است
کما ینادو بحدیث و تدقیق نظر تفصیل حضرت شیخین یعنی صدیق اکبر و فاروق اعظم رضی اللہ
عنہما بر ہمہ بشر بعد الانبیاء علیہم السلام کہ ہمہ اہل سنت از اسلام و اخلاق و اخلاص
بران اتفاق دارند مبنی است بر انضیلت و صف قائم النبیین بر جمیع فضائل و کمالات
تفصیل این اجمال و توضیح این تمثال این است کہ سئلہ تفصیل حضرت شیخین رضی اللہ
عنہما بر ہمہ بشر بعد الانبیاء از سبیل اعتقاد یہ است و در سبیل اعتقاد یہ جزم اعتقاد
می باید در اعتقاد یات ظن بکار نمی آید و انضیلت حضرت شیخین رضی اللہ عنہما
مرتضوی رضی اللہ عنہ من حیث کثرت الثواب باعتبار علمای اہل سنت امر ظنی
است فی المواقف و مشرھا علم ان سئلہ الافضلیۃ لا طلع فیہا فی الجہنم والیقین
اذ لا ولا یحتمل بطریق الاستقلال علی الافضلیۃ بمعنی الاکثریۃ فی الثواب بل سئلہ با
انتقال نیست ہذا سئلہ مسئلہ تعلق بہ اہل فیکتفی فیہا بالظن الذی ہو کان فی
الاحکام العلمیۃ بل ہی سئلہ علمیۃ یطلب فیہا الیقین والنصوص المذکور من الطرفين بعد

تعارضها لایفید القطع علی ما لکنفی علی منصف لانها باسرها اما اسناد اذنیته الدلالة
مع كونها متعارضة ورس الاختصاص بکثرت اسباب الثواب موجبا لزیادته
قطعا بل نظنا لان الثواب تفضل من الله كما عرفت فیهما سلف فله ان لا یثبت لمطیع ویشبب
غیره ونبوت الامامة وان کان قطعیا لایفید القطع بالافضلیة بل غایتة الظن کما یست
ولا قطع بان امامة المفضول لا تصح مع وجود الفاضل لکننا وجدنا السلف قالوا
بان الافضل ابو بکر ثم عمر ثم عثمان ثم علی حسن ظننا بهم یقضی بانهم لو لم یعرفوا ذلك
لما اطبقوا علیه فوجب علینا اتباعهم فی ذلك القول وتفویض ما هو الحق الی الله
تعالی انتهى واین اعتراض است باینکه بافضلیت من حیث الثواب جزم نیست
وقول بافضلیت که بتقلید اسلاف است مبنی بر حسن ظن است وپیدا است که در اعتقادات
ظن بکار نیست ثم قال فی شرح قال الامدی قدیرا و با تفضیل اختصاص احد الشخنین عن
الآخر اما بافضل فلیکن وجهه لیس فی الآخر کالعالم والمجاهل واما زیادة فیهما لکنه اعلم مثلاً
وذلك غیر مقطوع باینکه بین الصحابة و ما من فضیلة بین اختصاصها بواحد منهم الا ان یکن
مشارکة غیره لیه و بتقدیر عدم المشاركة فقد یکن بیان اختصاص الآخر بفضیلة اخرى
ولاسیما الی الترتیب بکثرة الفضائل لاحتمال ان یکون الفضیلة الواحدة ارجح من
فضائل کثیرة اما زیادة شرفها فی نفسها او زیادة کمیتها فلا جزم بالافضلیة بهذا
المعنی ایضا انتهى از اینجا ظاهر شد که در سلسله تفضیل حضرت شیخین رضی الله عنهما
بیان مراد باینکه مراد افضلیت من حیث الثواب است بکار نمی آید برای آن وجهی
قاطع باید که موجب جزم باین سلسله اعتقادیه متفق علیها باشد و آن وجه قاطع این
است که چون کمال نبوت و رسالت که ختم نبوت عبارت از ان است و کمال التملیک
این دین الی یوم الدین و عموم و دوام هدایت و دعوت الی الخلق و بقای آن تا آخر
الزمان و شیوع عبادات و ایمان در هر مکان و در همه اعصار و ازمان و اقامت

عدل و حدود و اجرای احکام شرعی و ایصال حقوق و کف از مظالم و امر بالمعروف
و نهی عن المنکر الی غیر ذلک از آثار مرتبه بران است افضل فضایل همه خلائق است و معروف
بوصفت خاتم النبیین با تصافات باین افضل فضایل از همه آخرین و اوایل افضل است
کما حقتنا فیما سبق و مکین این دین و اعلا رکبته الله و مکرر سواد مسلمین و تابد و اشاعت
آن و هدایت کافه انام سونی اسلام و تطهیر عباد در اقطار و بلاد از عبادات اصنام
و اطلای اهل کتاب و مشرکین و اطفای فروغ آتش پرستان و فتح بلاد و امصار
و قهر جبار و کفار اقطار و اقامت حدود الله بر فسقه و فجار و انتظام ممالک بروفق
احکام شرعی که این همه وجوه اظهار دین است افضل فضایل افضل الائم است چه این همه
اظهار دین شین علی الادیان و اکمال آثار ختم نبوت و ابقای آن تا آخر زمان است ظاهر
و باهر است که این همه قسمیکه از دست حضرت شیخین رضی الله عنهما حسن انجام یافت است
و دیگر کسی صورت نسبت حضرت صدیق اکبر اول من اهل من الرجال و اهل الفین بلا خلاف
است و دعوت او حضرت عثمان بن عفان و حضرت زبیر ابن العوام و حضرت عبد الرحمن
ابن عوف و حضرت سعد ابن ابی وقاص و حضرت طلحه ابن عبید الله رضی الله عنهم
ایمان آوردند و او از بدو اسلام در حضرت آنحضرت صلی الله علیه و سلم بذل نفس
و مال دقیقه فرو نگذاشت و در صحیح بخاری از عبد الله ابن عمر و ابن العاص مروی است
قال ینما النبی صلی الله علیه و سلم یصلی فی حجر الکعبه اذا اقبل عقبه ابن ابی معیط فوضع
ثوبه فی عنقه فخنقه خنقا شدیداً فاقبل ابو بکر حتی اخذ بمبکیه ففقه عن النبی صلی الله علیه و سلم
و قال القتلون رجلاً ان یقول ربی الله الا ینه و اذ علی رضی الله عنهما مروی است
که او در حضرت صدیق اکبر را بدین وجه بهر من آل فرعون تفضیل داد و فرمود که مؤمن
آل فرعون کتمان ایمان کرده گفت القتلون رجلاً ان یقول ربی الله و صدیق رضی الله
اعلان ایمان نمود گفت القتلون رجلاً ان یقول ربی الله و رفاقت حضرت صدیق

اکبر رضی الله عنه باحضرت صلی الله علیه وسلم در هجرت که مقدمه ظهور دین و بعد از ظهور
 قوت مسلمین است و صحابت او با آن حضرت صلی الله علیه وسلم در غار که مخصوص کتاب
 مبین است و خبر و تمکن و استقلال و ثبات بعد وفات حضرت سرور کائنات علیه افضل
 الصلوات و جرم عمر قاتل اهل ردة و المنافین زکوة و قتل مسلمین کذاب و دیگر مدعیان
 نبوت که از حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه بوقوع آمده موجب قوام و دوام و شیوع دین
 اسلام شد فضیلتی است که هیچ فضیلت از فضایل این است معاول آن نمی تواند شد
 مدعی الترفذی عن ابی هريرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ما لاحد
 عندنا يد الا وقد كاضناها غللا يا بکر فان لم نزيدك كافية لشد بياوم اقيمت و انقضی مال احد ما انقضی
 مال ابی بکر و لو كنت تخذ اخليلا لاتخذت يا بکر الا وان صاحبكم غليل الله و روى عن عمر رضی
 الله عنه ذكر عنده ابو بکر ثقی و قال و دوت ان على كلمة مثل علمه يوما واحد امن يا امته ليلدة واحدة
 من ياليه يا ليلدة فليد سار مع رسول الله صلی الله علیه وسلم الى الفار فقل انتبيا اليه
 قال و السد لانه خلت اذخل قبلك فالك ان فيه شي اصابني و و نك فذل فلكس و وجد
 في جاني ثقبان شق اذا رده فسد ما به و بقي منها اثنان قال فقبا عليه ثم قال رسول الله صلی الله
 علیه وسلم اذخل فذل رسول الله صلی الله علیه وسلم و وضع راسي في حجره و نام فلما غاب ابو بکر
 في رجل من حجر و لم تحرك مخافة ان يتنبه رسول الله صلی الله علیه وسلم فقطعت و موعه
 على وجه رسول الله صلی الله علیه وسلم يا بکر قال لدخت فذاك ابی و انی فقتل رسول الله
 صلی الله علیه وسلم فذهب ما يجد ثم اتقضى عليه و كان سبب موته و ما يورثه فقل استبص
 رسول الله صلی الله علیه وسلم ارتدت العرب و قالوا لا نؤذي زکوة فقال لو سنوني فقالا
 لجا بكم علي فقلت يا غليظة رسول الله تالفت الناس و ارفق بهم فقال لي اجبار
 في الجارية و خوارني الاسلام انه قد انقطع الوجي و تم الدين انقص و انما حي و اما
 مجادات و فتوحات فاروقية که باعث شیوع دین اسلام در کافه انام و در آمدن

۵۱
لما ملک سیدہ اقطار سیر از فارس و روم و شام در حوزة تصرف مسلمین بنایت تسلط
و انتظام و انہدام آشکده با و معابد احسانم و ابقنائی مساجد با استحکام و جریان
حدود و احکام و سیاست و جبرگیری رعایا و اعمال و حکام و در آمدن اکثر بدکیشان در
دین و باز ماندن آنها از ارتکاب مظالم و ماتم و قوت گرفتن مسلمانان از یاقین انغال
و مغنم الی غیر ذلک مما شارع من الخیرت فی الممالک از غایت اشتہار کاشمش فی ربیع
النبہار استغنی از بیان و اظهار است بالجملہ انجا زمو اعیدیکہ اکسجانه بجزرت حسام
النہیین از اظهار دین اسلام برہر دین و تسلط و استخلاف و تکلیف یونین و اغنای
آنان از مغنم و اظهار مجاہدین بر مرتدین و دیگر کافریں و اجلائی یو و در مرتبہ ثانیہ از
جزیرہ عرب در آیات کتاب میں بقولہ سبحانہ ہو الذی ارسل رسولہ بالہدی
و دین الحق لیظہرہ علی الدین کلہ و قولہ وعدا لد الذین امنوا انکم و علوا الصالحات
لیستخلفن فی الارض استخفاف الذین من قبلہم و لیکنتم منہم الذی ارضی لہم و لیسجد لہم
من بعد ذلک انما یبغون فی لا یشیر کون فی شیانہ و قولہ تعالی یا ایہا الذین آمنوا من ریتہم
عن و ریتہم یأتی اللہ بقوم کجیم و محبوبہ اذکۃ علی المؤمنین اعزہ علی الکافریں یجاء ہون
فی سبیل اللہ ولا یخافون لومۃ لاکم ذلک فضل اللہ یؤتی من یشاء و اللہ ذو الفضل
العظیم و قولہ تعالی و لقد کتبنا فی الزبور بعد الذکر ان بالارض یرفہا عبادي الصالحون
و قولہ سبحانہ و عدکم اللہ مغنم کثیرہ فجعل لکم ہذہ و قولہ تعالی ہو الذی اخرج الذین کفروا
من اہل الکتاب من ديارہم لا اول ثمرة کہ منی است بکثر ثانی و ملای اہل کتاب مرتہ
ثانیہ فرمودہ بود بر دست حضرت شیخین و بجد جہد و حسن و سعی و تدبیر حضرتین رضی اللہ
عنہما جلوتہم نور گرفت و شیوع الکمال دین و اتمام نعمت الہی بر مسلمین بجا ہدات و شاق
حضرت شیخین رضی اللہ عنہما حسن انجام پذیرفت و تا کہ بر سیرت شیخین عمل رفت و خلتالی
راہ نیافت و فساد قیرونا شد با جملہ انجہ در بارہ اشاعت دین قائم النبیین علی اللہ

علیه السلام از دست شیخین رضی الله عنهما سرانجام یافت از دست دیگری سر نشد
و بوقوع نامه بسبب آن هر چه باشد و این عظیم نفع فی الاسلام که حضرت شیخین رضی الله عنهما
بفضل الهی میسر شد نسبت بسیار احاد و فضائل عظمای این است فضل کلی است میان
این فضیلت کلیه و دیگر فضایل افاضل این است نسبتی است که خلل و خلعت آن نسبت
است که فیما بین فضیلت ختم نبوت و دیگر نبوات است پس چنانکه فضیلت ختم نبوت بالای
سائر نبوات است چنان این فضیلت شیخین رضی الله عنهما بالای سائر فضایل است چنانکه
اجورایمان و اسلام و اعمال صالحات جمیع احاد این است الی یوم القيمة بآن حضرت
صلی الله علیه و سلم خواهند رسید چنان اجورایمان و اسلام و اعمال صالحات اهل یار که
کس شیخین رضی الله عنهما دران و یار دین اسلام شیوع یافته الی یوم القيمة بشیخین
رضی الله عنهما خواهد رسید و این فضلیت شیخین رضی الله عنهما قطعی یقینی است از باب در آن
مکاره و میدانی است که ام کس تواند گفت که دفعه یازده و قتال اهل ردة از صدیق اکبر
رضی الله عنهما دو قلند قاصد سیه و یرموک و فتح بلاد از فاروق اعظم رضی الله عنهما بوقوع
نامه و شیوع اسلام و طوایف انام کس سبب حضرت شیخین رضی الله عنهما بظهور رسیده
افضلیت حضرت شیخین رضی الله عنهما باین فضل کلی بر سائر محابه رضی الله عنهم قطعی است
پس تحقیق پوست که سبب تفصیل شیخین که از عقائد و شیهه است از مسائل قطعی تصدیقیه است
و این سبب متفرع است بر فضیلت و صفات قائم الینبیین بر جمیع فضایل و کمالات سائر
انبیا و مرسلین و از تفصیل حضرت شیخین رضی الله عنهما بر حضرت امیر المؤمنین موسی بن جعفر
علی مرتضی کرم الله وجهه و ارحام و فضایل آنجناب که افزون از شمار و بیرون از حساب است
و آنهم فضایل نیز از باب ذریه قرب و ثواب اندیشی است بر غایت تعصب درین باب
والله الموفق للصواب ازین تفصیل بهرین شد که این قایل جابل باین قول خود که نفعی
امکان ساوی بسبب عدم اشتراک در خصوص خاتمت نبی بر ذمه اول از قاضیه

تفصیل است و بنی از تفصیل قطعیست تفصیل حضرت شحین رضی الله عنهما که نزد اهل سنت
 مجمع علیه است بر مذهب تفصیل حضرت شحین رضی الله عنهما منوط است باینکه کار اظهار آثار
 ختم نبوت و مصالح مترتبه بر آن و اشاعت آن چنانکه از دست حضرت شحین رضی الله عنهما
 برآمده از دست دیگری سرانجام نیافته و این کار فضل فضایل است است پس مصدر
 این کار فضل است است و بتقدیر نبودن ختم نبوت افضل فضایل خلق و نبودن اختصاص
 آن با حضرت صلی الله علیه و سلم سبب بود آنحضرت صلی الله علیه و سلم افضل الخلق و نبودن
 عدم محال شرک و خصوص خاتمت دلیل نفی امکان مساوی عظیم نفع در اظهار آثار خاتمت
 و اشاعت مصالح و لوازم مرتبه بران افضل فضایل است نتواند بود پس موصوف بآن فضل
 است نتواند بود و فضیلت باعتبار کثرت ثواب مجبول است علم بقطعیست آن نتوان کرد
 کما فی الواقع و حقا ائق اذکرنا بالتفصیل فی التفصیل الکلام و ان قضی الی التطویل
 لکنه لا یخون التحصیل والله الهادی الی سواد السبیل و به تاسمین آنکه چون ختم نبوت و رسالت
 افضل کمالات و فضایل ممکنات است کما سبق اختصاص او سبحانه بنده را بدین فضل
 کمالات و فضایل بی اختصاص او سبحانه آن بنده را بغایت قرب و ثواب تصور و ممکن
 نیست تجویز این که بنده که او را او سبحانه باین افضل فضایل اختصاص بخشیده است
 مانع اعلی درجات قرب و ثواب نباشد تجویز قافیهین است وجه تسمیه اینکه چون او
 سبحانه آنحضرت صلی الله علیه و سلم باینجهان درجات قرب و ثواب کرامت اختصاص
 بخشیده است که مصالح مشترک بین ایشان نیست و مشارکت دو کس با هم در آن اوصاف
 و درجات ممکن نیست بخدا آن است اول من تخلق الارض عن حجه و اول من مشق عنه
 الارض و اول الناس خروجا ذابنوا و اول من یقی من اصمعه و اول من یحرک
 خلق الجنة و اول من یقرع باب الجنة و اول من یفتح له الجنة و اول شفیع فی الجنة و اول من
 یؤذن له فی السجود و اول شافع و اول مشفع و اول من یحیی علی الصراط مشترک بین اوصاف

بین آئین نمیست چه اول مضامین است سوی صبح عموم پس موصوفت باین صفات
 همان است که جمیع من عداه در شقاق ارض از و در فرج وقت بعثت و در تحریک
 خلق جنت و قرع باب آن و مفتوح شدن آن برای وی و در شفاعت و جنت
 و در مازون سجود بودن و در شافع و شفیع بودن و در جوار بر صراط سابق و مقدم باشد
 اگر دو کس در این امور معیت دارند یکی ازان هر دو کس سابق علی جمیع من عداه
 در این امور نیست پس موصوفت باین صفات نیست و سابق گفته شده که اول تعدد
 نتواند شد و هر گامیکه دو کس در این صفات مشارک نتواند شد و بر یک کس
 ازان دو کس که مشارک در این صفات بفرض محال فرض کرده شوند صادق
 نتواند شد که اول از جمیع من عداه و سابق بر جمیع من عداه کما اضعیف الیه الاول
 است پس تساوی جمله مؤمنین در این صفات اولی بالاتفاق است اذ اجمعند لهذا القول
 آیا این صفات از باب قرب و ثواب اند یا نه اگر چه نیست این قایل از باب قرب و
 ثواب اند مشارکت و مساوات کسی با حضرت صلی الله علیه و سلم در این صفات که صالح
 اشتراک بین آئین نتواند شد محال بالذات است چه جای آنکه جمله مؤمنین در این
 صفات ممکن التساوی باشند و اعلی از آن حضرت صلی الله علیه و سلم در قرب و ثواب
 بر این تقدیر اولی بالاتفاق است زیرا که اگر اعلی ازان حضرت صلی الله علیه و سلم ممکن
 باشد اهل در فرج و افاقه از صفت و دخول جنت و جوار بر صراط و بازویت بسجود
 و شفاعت و مقبولیت شفاعت باشد یا نه علی الثانی اعلی ازان حضرت صلی الله
 علیه و سلم نتواند بود چه آن حضرت صلی الله علیه و سلم در این امور از جمیع من عداه اول
 و مقدم است و ظاهر است که با وصف مقدم بودن آن حضرت صلی الله علیه و سلم در این
 همه امور بر جمیع خلق هر کس از جمله من عدا آن حضرت صلی الله علیه و سلم تا خازن آن حضرت صلی الله
 علیه و سلم در این امور خواهد بود و اگر کسی از جمله من عدا آن حضرت صلی الله علیه و سلم در این امور

از جمیع من عده اول باشد انما حضرت صلی الله علیه وسلم در این همه امور اول باشد چه بر این
 تقدیر آنحضرت صلی الله علیه وسلم در عوم من عدا الکس مما اخصیت الیه الاول یعنی در عوم
 مفضل علیه اعل است پس آنحضرت صلی الله علیه وسلم اول من عده در این همه امور تواند
 بود فیلزم خلاف المفروض المسلم علی الاول آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این همه امور اول
 از جمیع من عده نخواهد بود فیلزم خلاف مفروض المسلم مع هذا چون مشارکت مساوات
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این صفات ممکن نیست اعلی از آنحضرت صلی الله علیه وسلم
 در این صفات ممکن تواند بود چه این قائل خود اعتراف دارد که مفضل نسبت بمفضل علیه
 مرتبه مساوات را جاعز شده بمرتبه دیادت فایزی باشد پس چون مساوات
 در این همه امور ممکن نیست مفضل ممکن تواند بود و اگر این صفات بدانست
 این قائل باز باب قرب و ثواب نیستند این قائل طبیعت مخاطبت ندارد و این گفتگوی
 او از جمله بذایات مجاین است بوجه عاشر این که شفاعت کبری و صفت سید الناس
 یوم القيمة اگر کم الاولین و الاخرین علی الله و قائم مقامیکه لا یقومه الا رجل واحد و ناکل درجه
 که لا یفنی الا بعد من عباده و لا ینالها الا رجل واحد و بدون صاحب لواهی که آدم
 من سوا حتمه و اکثر الناس تبعایوم القيمة و اعظم الانبیاء اجرا یوم القيمة از صفات آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم اند اگر این قائل انکار اقصاف آن حضرت صلی الله علیه وسلم
 باین صفات میکند از دعوی ایمان دست بردارد و هر چه خواهد بر زبان آورد و اگر
 این قائل را با اقصاف آنحضرت صلی الله علیه وسلم باین اوصاف اعتراف است مشار
 و مساوات کسی با آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این اوصاف ممکن نیست چه جای تساوی
 جمله مؤمنین در این صفات این قائل مشارکت و مساوات دیگری را با آنحضرت صلی الله علیه
 وسلم تصور کند بعد از آن امکان آن با ثبات رساند تصویر آن از کسیکه بر او از
 فهم داشته باشد متصور نیست چه جای آنکه امکان آن با ثبات رساند وجه حادی

اینکه غالباً مشاجرات این قایل بر این نهیان این است که نزد اهل سنت تشویب
 مطیع و تعذیب عامی بر خدا تعالی واجب نیست و ازین عقیده اهل سنت کار این
 قایل برنی آمد و عقیده ما اهل سنت خلق آنحضرت صلی الله علیه وسلم و بعث آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم و اختصاص آنحضرت صلی الله علیه وسلم بختتم نبوت و افضلیت
 بر سایر خلق عموماً و بر سایر انبیاء و رسل خصوصاً و دیگر فضایل که بالا مذکور شده اند
 و شفاعت کبری و قیام بمقامیکه لایقوم احد غیره و نزل وسیله که درجه ایست
 و جنت که لانیستی الالعبد من عباد الله و لاینا لها الا اجل واحد حضرت باری جلّت کبریا
 واجب نبود و وجوب چکپشتی براوسجا نهی شانه چک معنی ندارد و این همه ممکن بوده
 است که اوسجا نه آنحضرت را تا فریدی و بر سالت و محبوبیت نه برگزیدی و بآن
 فضایل و کمالات و شفاعت کبری و آن درجات اختصاص نه بخشیدنی اقصاف
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم و عدم اقصاف آنحضرت صلی الله علیه وسلم بآن صفات
 ممکن بوده است مگر چون آن صفات صلاح اشتراک بین اثنین نیستند که ما غیر مرتبه
 مشارکت و مساوات و و کس در آن صفات ممکن نیست و از اسکان آن صفات
 و اسکان اقصاف آنحضرت صلی الله علیه وسلم بآن صفات اسکان اشتراک تضامین
 اثنین فصاعده لازم نمی آید مثلاً زید و تشخص زید ممکن است و اشتراک تشخص زید بین
 اثنین ممکن نیست همچنان صفت اول انبیین خلقاً مثلاً ممکن است امکان داشت که
 اوسجا نه چکپشتی بنی آفرید یا دو کس با هزار کسان با پیش از دیگر انبیائی میگرددانید
 علی التقدیر بین هیچ کسی اول انبیین خلقاً نمی بود مگر اشتراک و کس در صفت اول
 انبیین خلقاً ممکن نیست چه اگر اوسجا نه دو کس را پیش از دیگر انبیائی میگرددانید
 بر چکپشتی کس از آن بر دو اول انبیین خلقاً صادق نتوانست شد که معنی اول انبیین
 خلقاً سابق بر جمیع من عده من الانبیاء در آفرینش است و بر تقدیر مذکور چکپشتی کس از آن

هر دو سابق بر جمیع من عدا من الانبیاء نیست بلکه بعض من عدا من الانبیاء را بدو آفرینش
معیت دارد همچنان وصف خاتم النبیین ممکن است امکان داشت که او سبحانه کسی را
نبی نگزیند بی او و کس یا چند کس را معانی گردانده بعد از آن دو کس یا چند کس نبوت
را منقطع گردانیدی بر این هر دو تقدیر کسی خاتم النبیین نبودی چه خاتم النبیین آخرین
همه انبیا است بر تقدیر اول کسی نبی نبودی چه جای آنکه کسی آخرین همه انبیا باشد بر تقدیر
ثانی چکی از آن دو کس نبی یا چند کس نبی که بعد از آن نبوت منقطع می شد آخرین همه انبیا
نیست تا مصداق خاتم النبیین باشد بلکه بعضی انبیا با هر یکی از آن هر دو نبی باشند نبی معیت
دارد پس وجود و عدم خاتم النبیین ممکن است لیکن اشتراک خاتم النبیین در دو کس
مکن نیست تساوی و تشارك دو کس در وصف خاتم النبیین ممتنع بالذات هست چه این
وصف صلاح اشتراک بین اثنتین نیست و بهترین قیاس دیگر صفات که او سبحانه بفضل
عظیم خود بر آنحضرت صلی الله علیه وسلم تمام نعمت نموده آنحضرت صلوات الله علیه
اختصاص بخشیده است ممکن اند اسکان دشت که آن صفات و موصوف آن صفات را نمی فیه
مگر اشتراک آن صفات بین اثنتین ممکن نیست که آن صفات صلاح اشتراک بین ثلثین
ندارند که ما مراراً و سابق ذکره مکراراً پس ازین عقیده اهل سنت قول باسکان مساوی
و مشارکت کسی با آنحضرت صلی الله علیه وسلم لازم نمی آید و چون آن صفات اعلی مراتب
قرب و ثواب اند و او سبحانه آنحضرت را صلی الله علیه وسلم بآن اعلی مراتب قرب و ثواب
اختصاص بخشیده است و آن صفات که اعلی مراتب قرب و ثواب اند صلاح اشتراک
بین اثنتین ندارند و اشتراک آنها بین اثنتین ممکن نیست بلکه ممتنع بالذات است مساوی
و مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم در آن اعلی مراتب قرب و ثواب ممکن نیست و ممتنع
بالذات است و هو المدعی اما آنکه آن صفات اعلی مراتب قرب و ثواب اند ظاهر
است چه سیکه اول من مشق عند الارض و اول من یفیع من الصلوة و اول من یجوز

على الصراط واول من يقرب باب الجنة واول من يفتح الجنة واول من يؤذن له في السجود
واول شافع واول مشفع واول شفيع في الجنة وقيام عن بين العرش بمقام لا يقومه احد
غيره وناكل وسيله اي درجة لا يتغنى الا العبد من عباد الله لا ياله الا اجل واحد افضل
است ودر قرب و ثواب از كسي كه اول در رتبه نباشد و اما اينكه اين صفات صلوح
اشراك بين اثنين ندارند فلما مر مرة انچه معتقده اهل سنت لازم است بين قدر
است كه سلب اين صفات از آنحضرت صلى الله عليه وسلم ممكن است باسكان ذاتي
و اين سلم معتقد مومنين است ليكن در اسكان وجود آنحضرت صلى الله عليه وسلم
و اسكان اتصاف آنحضرت صلى الله عليه وسلم باين صفات و اسكان سلب آن اتصاف
كلام نيست كلام در اسكان اشتراك اين صفات باين آنحضرت صلى الله عليه وسلم
و فردى ديگر از افراد انسان است و در اسكان مساوى و مشارك آنحضرت صلى الله
عليه وسلم در اين صفات است و برابر اين قاطعه اثبات رسيد كه اين صفات صلوح
اشترك بين اثنين ندارند و مساوات و مشارك ديگرى با آن حضرت صلى الله
عليه وسلم در اين صفات متنع بالذات است اين تايل كه تساوى جميع مومنين در اين درجات
قرب و ثواب كه صلوح اشتراك بين اثنين ندارند و تشارك اثنين در انهم متنع بالذات
است تجويز ميكند بيان نمايد كه هر يكى از جمله مومنين چنان اول من يفتح الجنة و اول
من يفتق من الصفة و اول من يجوز على الصراط و اول من يقرب باب الجنة و اول من
يفتح الجنة و اول من يؤذن له في السجود و اول شافع و اول مشفع و اول شفيع في الجنة
توانند شد اگر هر يكى از جمله مومنين اول باشد هر يكى از جمله مومنين در انهم جميع من عده
من المومنين مقدم باشد و هر يكى از جمله مومنين در انهم جميع من عده من المومنين مقدم نباشد
پس اول باشد و نباشد پس هر يكى از مومنين مصداق اجتماع النقيضين باشد
پس در اعتقاد اين تايل عمت و امكان مصداق اجتماع النقيضين از جمله عقائد

اهل سنت است حاشا بهم عن ذلک و علی هذا القیاس درجه شفاعت کبری اعلی درجات
 قرب و ثواب است که صاحب آن درجه آن باشد که همه مؤمنین و آخرین پوی اتجا دارند و
 بحضرت او پناه آرند و در جاهت و شفاعت او از خدا یار و موقت نجات یابند و بسطارش او
 کسانی که محاسب نباشند بزدوی پر پشت مشتابند و گنه گاران از دوزخ بر آیدند
 و بخت در آید و خلیل یابی که جمله مؤمنین در آن درجه ممکن التساوی اند بی رسیح یا الخویا و در میان
 از کسی ممکن نیست و همچنان در صفت سید الناس یوم القيمة و اکرم الاولین و الاخرین علی عهد
 و کیمیا بودن صاحب لواهی که با من بنی آدم من سواه الا تحت جمله مؤمنین ممکن التساوی
 نتوانند شد مگر این قابل شفاعت کبری و این صفات را از باب قرب و ثواب نمیدانند
 و در اعتقادش صفت خاتم النبیین انجیل صنعت نقاشی است که با قرب و ثواب
 تعلقی و مناسبتی ندارد و کجای خود صفت کمال است همچو خیال که سر سر خیال است
 و بال اجل و شایع بخدی و خرم المسائل است و به ثانی عشره بلکه اگر این قابل بنای هدیانات
 خود در زعم باطل خود در این عقیده اهل سنت که بر او سبحانه تشویب مطیع و تعذیب
 عامی واجب نیست نهاده است باوصف این که هدیانات او باین عقیده مساسی
 ندارند و به تخصیص جمله مؤمنین با مکان تساوی در کثرت ثواب قرب رب الارباب
 چه باشد زیرا که نزد اهل سنت تعذیب کفار و مشرکین برخدا ایتعالی واجب نیست
 و اگر این هدیانات را مبنای دیگر است بایستی که آن بنای هدیانات خود را ذکر نمود
 امکان تساوی جمله مؤمنین و اتساع شرکت مشرکین و کفار در آن با شهادت میرسانید
 و به ثالث عشره که کلام او عند التامی متفاوت و بمعنی است چه خلاصه کلام او این
 است که مستبر و فضیلت فضیلت من حیث کثرة الثواب و القرب است و جمله
 مؤمنین در این فضیلت ممکن التساوی اند و این کلام محض بی معنی است افتخار بودن جمله
 مؤمنین من حیث کثرة الثواب و القرب متضمن این است که هیچکس از مؤمنین فضل من عدا

من المومنین من حيث كثرة الثواب والقرب نباشد زیرا که هر یکی از مومنین داخل عموم مضامین
 الیه افضل یعنی عموم مفضل علیه است و معنی تساوی جمله مومنین در فضیلت عدم تفضیلت
 وعدم مفضولیت هر یکی از مومنین من عداه من المومنین در کثرت قرب و ثواب و عین افضل
 بودن هر یکی از مومنین من عداه من المومنین در کثرت قرب و ثواب است این کلام متبہات
 از معنی است چون این قایل جاہل سخن خود میفکند و میسنداند که معنی که از در باناش برآمده معنی
 است یا با معنی آزد امید نمیدان آن دیگری چسان توان داشت وجه را پنج عشر اینکه
 آیا آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در اعتقاد این بجمعی افضل الخلق من حيث كثرة الثواب است
 یا نہ علی الثاني قول او فیما سبق به بودن آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم افضل و اکمل از سایر
 انبیاء علیہم السلام کہ در بارہ آن این قایل و علیہ العقد الاجمل گفته است در اعتقادش
 باطل است و ایمانش نزد مومنین ذایل است زیرا کہ نزد او معتبر و معنی افضل افضل
 من حيث القرب والثواب است و نزد مومنین آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم افضل الخلق
 من حيث كثرة القرب والثواب بلا ریب و ارتہبات اند و انکاران کفر است و علی
 الاول مشارکت و مساوات دیگری با آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در این وصف محال
 است چه اگر دیگری افضل الخلق من حيث كثرة القرب والثواب فرض کرده شود آن
 حضرت صلی اللہ علیہ وسلم در عموم مفضل علیه داخل باشد پس افضل الخلق من حيث كثرة القرب
 والثواب نباشد ہذا خلف و نیز چون آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم بر این تقدیر افضل الخلق
 من حيث كثرة القرب والثواب است آن دیگر در عموم مفضل علیه باشد پس افضل
 الخلق من حيث كثرة القرب والثواب نباشد ہذا خلف فعلی التقديرین مساوی مساوی
 نشد و مشارک مشارک نشد ہذا عقد اجتماع النقیضین و وجہ مستلزم احد مدسوس
 مبرہن شد کہ مساوی آنحضرت صلی اللہ علیہ وسلم در تفضیلت من حيث القرب و
 الثواب نیز متعین بالذات است و ہو المدی و ہذا خمس عشر قول این قایل پس نظر

بوقت و وسعت قدرت کا در ممکن و مقدّر الهی است که هر مفضل را که در کمالات دیگر مفضل
 است یعنی در مساوی کثرت ثواب مفضل است او را مساوی بلکه افضل از افضل
 او گردانند صریح است در این که اگر مفضل در کثرت ثواب مفضل باشد گردانیدن
 آن مفضل مساوی کسی که از او در کثرت ثواب افضل باشد یا افضل از او در کثرت
 ثواب بداندست این قایل هم ممکن و مقدّر نیست والا قول او که هر مفضل را که کمالات
 دیگر مفضل است یعنی در مساوی کثرت ثواب مفضل است لغو و بیجانی باشد چون
 هر واحد از سایر خلق در کثرت ثواب از آنحضرت صلی الله علیه و سلم مفضل است
 گردیدن یکی از خلق دیگری از مومنین مساوی یا افضل از آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 در کثرت ثواب با اعتراض این قایل هم ممکن و مقدّر نتواند بود و پس همی این قایل را بکار
 رفت حق بجز قرار گرفت و تحقیق پرست که بوسجانه بفضل عظیم و حرمت تامه آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم آفریده و از جمله کمالات برگزیده و استحقاقی و باب قرب او ثواب اختصاص بخشیده
 که آن صفات صلی الله علیه و سلم مشترک بین ایشان نتوانند شد و وجود مشارک و مساوی آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم در آن صفات مستلزم عدم آن است و مشارک و مساوی آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم مصداق اجتماع اختصاصین و محال بالذات و وجود آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم و اقصای آنحضرت صلی الله علیه و سلم بآن صفات و وجود آن صفات در ذات
 آن سرور کائنات علیه افضل الصلوات ممکن بالذات و تحقق باراده حضرت خالق
 الکائنات و اهب العلیات است و امکان آن صفات مستلزم امکان اشتراک
 آن صفات بین ایشان نیست امکانی دیگر و امکان اشتراک آن دیگر و اینهمه یعنی
 آفریدن آنحضرت صلی الله علیه و سلم و برگزیدن بسیار کمالات و اختصاص بصفات متمنه
 عن الاشتراک محض فضل عظیم او سبحانه است آن نه از جهت قایمیتی و استحقاقی ذاتی بود
 و نه از جهت کاری و نه از جهت علیّه و نه از جهت استحقاق و قابلیت و نیکی کاری و اعمال

حسن و عبادات بقول که شایسته نفسی که او سبحانه بفضل عظیم خود آنحضرت را صلی الله علیه
 و سلم بآن اختصاص کرامت فرموده و بدو ندیم کرامت فرموده او سبحانه بوده اند و یقین
 مبرور حدیث صحیح بخاری است که آیا فی الشارعه تعالی باید دانست که ازین قایل
 ناین مقام چند موجبات کفر او سرزد شده اند در اثباتی الباطل احوال او ایما بان فیه
 است مناسبی نماید که در اینجا بطریق فذلک تعداد موجبات کفر او سرزد شود اگر
 این قایل بعد قنیه شدن بران موجبات کفر باعلان تمام تو بوضوح نماید در دین اسلام
 باز در آید و اگر اختیار را بر عاقل کند و رویا بگیرد و ما علینا الا البلاغ غنیمتین
 از موجبات کفر او این است که در او ایل خرافات تاسخ و گفته است که این کلیه سبب
 متنع ذاتی داخل تحت قدرت الهی نیست محل کلام است پلغ تجرید دخول مقتضات ذاتی
 تحت قدرت الهی میکند و بر این تجرید لازم است که عدم الواجب سبحانه و شریک الباری
 و دیگر مقتضات ذاتی داخل تحت قدرت الهی باشند و قول باین لازم کفر است پس
 ازین قول او تجرید غلط انجائی کفر بر او لازم است و غایت جهل او از ندانستن او معنی
 اتنع ذاتی معنی قدرت ازین تجرید پیدا است و جهل او عذر کفر نمیتواند شد و و مایه
 او قایل شده است با مکان اتصاف او سبحانه بنقایض و قبایح و فواحش غیر متعارف
 او قول با مکان اتصاف او سبحانه بیک فاحشه و بیک نفیض هم کفر است پس این اعتقاد
 ایشتمل است بر انجائی غیر متعارف غیر اعتقاد امکان اتصاف او سبحانه بیک
 فاحشه و بیک نفیض کفری جداگانه بالاستقلال است سیوم اینکه این
 قایل قاعده اختراع کرده است که اگر یک حصه از که این معنی مصد ری ممکن ذاتی باشد
 ضرور است که جمیع حصص آن معنی مصد ری ممکن باشند در اعتقاد این قاعده اصرار
 نماید و در کما سبق یعنی قاعده منضم و جوه غیر متعارف کفر است چه وجود و عدم معنی مصد ریست
 و بعضی حصص آن هر دو صحیح وجود انسان و عدم انسان ممکن ذاتی است پس بنا بر این

اعتقاد و ضروری است که جمیع حصص وجود و عدم ممکن ذاتی باشند پس وجود واجب
 سبحانه و هم عدم واجب سبحانه ممکن ذاتی باشد و وجود شریک الباری و هم عدم شریک
 الباری ممکن ذاتی باشد و حدوث واجب الوجود سبحانه و ترکب واجب الوجود
 و غیرهما که تلفظ آن زبان نمی آید ممکن ذاتی باشد لی غیر ذلک من الملوازم الباطل و غیر
 المتناهیة که قول به یک ازان لوازم کفر استقل جدا که است چهارم اینک به زین
 قایل بران قاعده و منحصر خود اسکان اقصاف و سبحانه بنقایص و قبلیج منصرف نموده
 است این تفریع و بجای خود و کفر است فی الاصل و الفرع و الموصل و المضارع
 و التامیل و التفریع کلماتی النار چشم اینک که گفته است که سلب اقصاف و سبحانه
 بنقایص و قبلیج و فو ازش ممکن و محلول و سبحانه است و ذات واجب الوجود
 چنانکه مقتضی اقصاف خود و بصفت کمال است همچنین مقتضی سلب اقصاف خود
 بمقابل آن صفت است و این را بغایت شرف و در بیان کرده است و این اعتقاد
 او کفر است زیرا که نفس ذات حق احدیه بر این تقدیر مصداق سلب اقصاف
 بنقایص و قبلیج و فو ازش نتواند بود مصداق این سلب بر این تقدیر از نفس ذات
 احدیه مصداق یجابات نقایص و قبلیج و فو ازش غیر متناهیة باشد ضرورة استحالة
 ارتفاع صدق الوجبات و هو البها و این متضمن انجائی غیر متناهی کفر است ششم اینک
 در اعتقاد او میان اقصاف و سبحانه بصفت نقص صحت ذاتی است این تمائل
 در میان این چند صفت بچو صفت بر وی خود سیاه کرده است و خودش اعتراف دارد
 که صفات کمال و اقصاف بصفا کمال متاخر بالذات از ذات حق است پس او را
 از اعتراف تنها سلب اقصاف بنقایص و فو ازش و قبلیج غیر متناهیة از ذات حق
 بنا بر اعتقاد او بصیت ذاتیه میان اقصاف بصفت کمال و سلب اقصاف
 بنقایص و فو ازش و قبلیج بر وی نیست پس نفس ذات حق واجب مصداق سلب اقصاف

اما حدیثی است که در این کتاب مذکور است که نفس ذات

به صفات کمال و سلب اقصاف و سبحانه

نقایص فوجش قلیح غیر تنابیه حسب این اعتقاد و اعتقاد نیست پس این بنده را از اعتقاد
 نبودن نفس ذات حق مقدسه صدق ایجابات غیر تنابیه که نقایص آن این سلب غیر
 تنابیه اند گزیر نیست و این اعتقاد او متضمن وجوه غیر تنابیه کفر است یعنی که این
 قایل اعتقاد دارد باینکه علم و قدرت و غیره صفات الهیه و هم اتصاف بآن صفات
 ممکن ذاتی و معلول او سبحانه اند و باین اعتقاد میگوید که عدم علم و قدرت از ذات
 حق مقدسه که از شان او علم و قدرت است بعینه جهل و کفر است و میگوید که چون صفت
 علم و قدرت او سبحانه ممکن بالذات است وجود و عدم این هر دو صفت ممکن خواهد
 بود و عدم هر دو صفت مذکوره از ذات مقدس که از شان او علم و قدرت است
 بعینه جاهل و کفر است پس بر او لازم است اعتقاد ثبوت جهل و کفر بنفس ذات حق مقدسه
 قبل از اتصاف آن ذات حق بعلوم و قدرت و این اعتقاد کفر است و متضمن انجای کفر است
 چه این کلام او در دیگر صفات که کمالیه جاریست مثلاً حیات صفت زانده است ممکنه
 پس وجود و عدم آن ممکن است و عدم حیات از ذات مقدسه که از شان آن حیات
 است موت است پس موت او سبحانه ممکن است و چون ثبوت حیات از ذات
 حق مقدسه متنازع است عدم حیات در مرتبه متقدسه و نیست و سبحانه الحی الیمی
 الاموت عما یقول الظالمون علواً کبیراً و چون سابق وجه بطلان قول این قایل بیان کرده
 ایم در اینجا حاجت اعاده آن نیست هشتم اینکه او گفته است که عدم علم از
 حضرت باری جلشانه مستلزم جهل است چه سلب بسیط نزد وجود مومنوع
 مستلزم سلب عدولی است کما لا ینفی علی المنطقی انتهی و این قول او از موجبات
 کفر است زیرا که علم نزد او از صفات زانده علی الذات است پس سلب آن
 از مرتبه ذات احدیه محض و است و او خود اعتراف دارد باینکه صفات او سبحانه محتاج
 از ذات حقند و تا فی محتمل از محتمل آید نه و بی است پس سلب بسیط علم از ذات احدیه

ضروری است و سلب بسیط نزد وجود موضوع که ذات احدیه است مستلزم سلب
 عدولی است و سلب عدولی علم نزد اجل است پس این قول و اعتراف است
 با عقدا و با تصافات او سبحانه در مرتبه ذات احدیه یکپنجه آن کفر است و این
 بر شکلین قائلین زیادت صفات لازم نمی آید زیرا که اجل نزد آنان عبارت است
 از قوت استعدادیه علم نه از سلب بسیط علم و نه از سلب عدولی علم و ذات حق از
 قوت استعدادی منزله است و زعم این قایل بودن اجل سلب عدولی علم ناشی از
 اجل است چه سلب عدولی علم در جمادات موجوده تحقق است حال آنکه جمادات
 متصف بجل نیستند و قدر تفصیل ذلک هم این شکله این قایل در معنی خاتم النبیین
 تحریف کرده ظاهر است که معنی خاتم النبیین از همه انبیا بعثا است و لام النبیین برای
 استغراق و در عقائد همه مسلمانان است آن محمد اصلی الله علیه و سلم آخر الانبیاء این
 قایل معنی دیگر برای خاتم النبیین تراشیده که سبب معنی تراشیده خود تخریب نقد و خاتم
 النبیین نمود پس از رد و حال خالی نیست یا این قایل معنی خاتم النبیین نمیداند
 و بر این تقدیر ظاهر است که او اعتقاد باینکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم النبیین اند
 ندارد چه تصدیق بوقعتی دانستن معنی محمول ندارد و بر این تقدیر کفر و ثابت است
 و جل در کفر غنه نمیتواند بود یا این قایل دید و دانسته بغرض تفصیل جمله معنی خاتم
 النبیین را تحریف میکند بر این تقدیر این کفر او را غلط و جوه کفر است و هم این شکله این قایل
 بمستثنی بودن ذات مبارک مقدس آنحضرت صلی الله علیه و سلم از جمیع نبیین علیهم السلام
 و رافض خاتم النبیین که لام برائی استغراق است قایل شده است و بر ظاهر است که
 کسیکه از جمیع نبیین خارج است خاتم النبیین نمی تواند بود پس این قول او مستلزم
 قول بر نبودن آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم النبیین است و این کفر است غنه
 این شکله این قایل ازین معنی که کسیکه از جمیع نبیین خارج است خاتم النبیین نمیتواند

چهل داشت سودی ندارد چهل در کفر عذر نتواند بود یا ز دهم اینکه این قایل بعد
 تسلیم امتناع اخصاف دیگری بوصف خاتم النبیین و استحالة اشتراک این صفت
 بین آئین ابدای احتمال بودن وصفی دیگر همتا و عدیل و صفت خاتم النبیین و رساوی
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم و نبودن آن و صفت در آنحضرت صلی الله علیه وسلم نمود است
 و ابدای انجمن احتمال محال کفر است زیرا که وصف خاتم النبیین اعلی اوصاف گماید
 ممکنات است تجویز بودن کدامین وصف مجهول همتا و عدیل این وصف از درای شان
 کمال نبوت و رسالت است و تجویز لغو و بیکار بودن بعضی کمال نبوت و رسالت
 است و این کفر است و وجه بودن این تجویز از درای شان کمال نبوت و رسالت
 سابق ازین تفصیل تمام مذکور اند و او از دهم اینکه این قایل در نظریه تساوی آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم که مختص بوصف خاتم النبیین اند و تساوی مفروض خودش که آنرا
 مختص بوصفی که آنرا همتا و عدیل و صفت خاتم النبیین تجویز کرده قرار داده تساوی
 زید و عمرو بین گویند که در زید صفت تیر اندازی و در عمرو و صفت بند قه اندازی بعد شتران و
 و عمرو کمالات دیگر همچو سخاوت و شجاعت یافته شود و نیز تساوی عراب برافزین که در یکی ازین
 دو منفعتی معتبره بالاختصاص یافته میشود آورده است آوردن پنج نظیرات
 در بجه تمام موجب استخفاف و از درای شان آنحضرت صلی الله علیه وسلم و منصب آن
 حضرت صلی الله علیه وسلم یعنی ختم نبوت و رسالت است پس در بودن آن از موجبات
 نظر قایل اشتباهی نیست این قایل جاهل در این تنخیر ناندیشید که کدام کس را
 بجای زید که هم کس را بجای عمرو که هم کس را بجای عراب که هم کس را بجای برافزین می نهید و صفت خاتم
 النبیین را بجای تیر اندازی یا بجای بند قه اندازی یا بجای قوت هرب و طلب که در
 عراب است یا بجای کین عطف که در برافزین است قرار میدهند انجمن نظیر از غلط
 وجه و کذب است علمای اعلام آن ابیات را که در آن تشبیه مدحین شعرا با آنحضرت

صلی الله علیه و سلم آمده است همچو قول ابو العلامه سحری لولا انقطاع الوتی بعد محمد
قلنا نعمین ایہ بدیل ہو شمله فی الفضل الا انہ لم یأتہ برسالتہ جزیل و همچو قول حسان
اندلسی در مدح محمد ابن عاصم و وزیر ادابی بکر ابن زید و نکان ابابکر ابو بکر الصدیق
و حسان حسان و انت محمد از باب تحفان از موجبات کفر شمرده اند چه جائی تشبیه
آن حضرت صلی الله علیه و سلم بزرید یا عمر و یا عراب یا برازین و تشبیه منصب خاتم
النبیین بتراندازی و بذوق اندازی یا باد صاف آن دو و بیهوده انجمنین تنظیر
کفر است و سهل انگاشتن آن کفر دیگر است سیزدهم اینکه قایل بفضول دیگر
انبیاء علیهم السلام بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم بعض وجوه قایل است و این کفر
خرق اہل است و قدر نزد ما همه مومنین آنحضرت را صلی الله علیه و سلم بر سایر انبیاء
و مرسلین من جمیع الوجہ فضل کلی است چهار دہم اینکه قول این قایل کہ نفی امکان
ساوی بسبب عدم اشتراک و خصوص غایتت یعنی بردہ اول از قاعده
تفصیل است و یعنی از تفصیل منجز تجلیل حضرت رب علیل و حضرت جبریل حضرت
ابراہیم خلیل و آنحضرت علیہ علیہما الصلوٰۃ و التسلیم میشود کہ سابق مفضل پس
این قول بوجہ چند از موجبات کفر است پانزدہم اینکه قول او بجزا از
مسادات جملہ مومنین با آنحضرت صلی الله علیه و سلم در قرب و ثواب بلکہ عجز از تفصیل
جملہ مومنین از آنحضرت در قرب و ثواب کفر است و اشنع است از کفر بعض
کرامیہ کہ بجز از افضل بودن ولی از نبی تجویزی نسند چه این قایل بجزا از افضل
بودن انجرفار و انساق فاسق مومنین از افضل الانبیاء و المرسلین در قرب و
ثواب قایل شدہ است شانزدہم اینکه قول او پس بظرفوت و وسعت
قدرت کامل ممکن و مقدور الهی است کہ ہر فضول را کہ در کمالات دیگر مفضول
است یعنی در مساوی کثرت ثواب مفضول است او را مساوی بلکہ افضل از

افضل او گرداند در این مطلب بزرگ و مقصد تبرک جمله مومنین ممکن التماسی اند
 در این معنی و مقدریت قدرت کامله کو واقع نشود و صریح است در اینکه در اعتقاد
 او آنحضرت صلی الله علیه و سلم افضل از جمیع من عداه در قرب و ثواب نیستند مومن
 عداه اگر چه در دیگر کمالات از آنحضرت صلی الله علیه و سلم مفضل باشد در قرب
 ثواب از آنحضرت صلی الله علیه و سلم مفضل نیستند و این اعتقاد کفر است
 بعضی هم قول مذکور صریح است در اینکه جمله مومنین کو فشا ق و فجار باشند
 در قرب و ثواب از آن حضرت صلی الله علیه و سلم مفضل نیستند و در کمالات
 دیگر یعنی مساوی کثرت ثواب مفضل اند و ازین قول لازم است قول اینکه نبوت
 و رسالت محض لغو است چه در قرب و ثواب نبی و غیر نبی و رسول و غیر رسول بنابر
 این قول برابر اند پس هیچ اعتقاد اعتقاد لغو و بیکار بودن نبوت و رسالت است
 و آن بی شبهه کفر است بجهت اتم آنکه قول باینکه جمله مومنین در قرب و ثواب
 افضل از حضرت افضل امیر مسلمین خاتم النبیین صلی الله علیه و سلم تواند شد مستحق
 استخفاف شان آنحضرت صلی الله علیه و سلم است بقطع نظر از آنکه این کلام صادق
 باشد یا کاذب اشتغال کلام بر استخفاف منوط بکذب آن نیست بسا کلام
 کاذب مشتمل بر استخفاف نبی باشد و بسا کلام صادق متضمن استخفاف نبی باشد و استخفاف
 شان آنحضرت صلی الله علیه و سلم هر گاه نبی باشد کفر است نوزدهم آنکه این قول
 تجویزی نیست که در این مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم درین وجه باشد که در یک
 مقام محض مساوی و معصیت خاتم النبیین که وصف مختص آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم است یافته شود و در دیگر کمالات آنحضرت صلی الله علیه و سلم و آن مساوی
 مشارک باشد حال آنکه بسیاری از کمالات و معصیت نماید آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم آن چنان هستند که مساوی نباشد و این استند بر برخی از ان کمالات

و نفوت در اثباتی ابطال قول این قبیل سابق مذکور شده اند پس تجویز اینکه آن مساوی
 و همه کمالات و صفات کمالیه آنحضرت صلی الله علیه و سلم سوائی وصف خاتم النبیین شایک
 باشد بی انکار تصادف آنحضرت صلی الله علیه و سلم بدان صفات کمالیه ممکن نیست
 و آن الکلام بعضی زندقه و کفر است بستم اینکه تکلف اینچنین تمجیلات بمعنی وادی اینچنین
 احتمالات باطله کبریه برای تصحیح کلام شیخ نجفی و انداختن خود را در مهالک استنکاف و کلام
 در شان آن حضرت صلی الله علیه و سلم برای اثبات امکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم فی جمیع الکلمات با وصف اینکه مضومات غیر متناهیته اینچنان هستند که مصداق
 آنها ممکن نیستند و از عدم امکان آنها عموم قدرت الیه برهم نمی شود از عدم امکان
 مصداق مفهوم مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم فی جمیع الکلمات چنان برمی عموم قدرت
 الیه تصور تواند شد بدون زندقه و سوء اعتقاد و بغیر کیشی و بد باطنی و الحاد و تنصوت
 اینهمه از غلایات کفر است آغاز باشد من ذلک کذب محسوس و کذب صلی الله علیه و سلم
 و بحجه قال الوساوس الخناس در بخاریست عن سالم بن عبد الله عن ابيه انه اخبره
 انه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول انما بقاؤه قبلكم من الامم كما بين صلواته
 العصر الى غروب الشمس اعطى اهل التوراة التوراة فعملوا بها حتى انتصف النهار ثم
 عجزوا فاعطوا قيراطا قيراطا ثم اعطى اهل الانجيل الانجيل فعملوا به حتى صلوات العصر ثم عجزوا
 فاعطوا قيراطا قيراطا ثم اعطيتهم القرآن فعملتم حتى غروب الشمس فاعطيتهم قيراطين قيراطين
 فقال اهل الكتابين اى ربنا اعطيت هؤلاء قيراطين قيراطين و اعطينا قيراطا قيراطا
 ونحن اكثر عملا قال الله بل فلتسكن من اجرکم من شئ قالوا لا قال فذلك فضلى اوديته من اشرار
 و در حدیث دوم متصل این است عن ابی موسی عن ابی صلی الله علیه و سلم قال سئل
 المسلمین والیهود والنصارى کشل رجل استاجر قوما یعملون له عملا یوما الى اللیل علی اجر
 معلوم فملاؤهم الى نصف النهار فقالوا لا حاجة لنا الى اجرک الذی شرطت لنا و اعلمنا

باطل فقال لم یأت فعله انما البقیة تملمک وخذوا اجرکم کا ملا فابوا وتركوا فاستاجر آخرین
 بعدہم فقال اتملوا البقیة یومکم هذا وکم الذی شرطت لکم من الاجر فعملوا حتی اذا کان
 حین صلوة احصر قالوا لک ما عملنا باطل وکمال الاجر الذی سجلت لنا فیه فقال اتملوا
 البقیة تملمک فانما البقی من النماشی لیسیر فابوا فاستاجر قوما ان یعملوا له البقیة یومکم فعملوا له
 البقیة یومکم حتی غابت الشمس فاستكملوا اجرا لظرفین کلیمهما ۱۰۱ از حدیث ابی موسی
 رضی الله عنه ثابت شد کہ حق تعالی از فضل خود طفیل حضرت خاتم النبیین صلی الله
 علیه وسلم است را بر عمل ناقص و ناتمام کہ از وقت عصر تا شام است اجر عمل کامل و
 تمام کہ عمل تمام روز است غنایت فرموده پس چنانکہ این است را بشرف فضل
 مذکور خود سرفراز فرمود مکن است و او تعالی قادر است بر نیکی دیگر اگر مساوی این
 است بفضل خود گردانند کہ واقع نفرماید و در حدیث ابن عمر رضی الله عنه حال این
 است بشمول ذات القدس و نفس نفس در کثرت ثواب بدینان و اخبار بر وجه تمام و اکمل
 فرموده کہ با وجود وقت عمل نسبت بہر دو است این است را اجر عمل مضاعف
 مرحمت شدہ و چون بہر دو است عرض کردند کہ عمل ما کثیر و اجر ما لیسیر و عمل این
 است اقل و اجر آن اکثر و اکمل است ارشاد شد کہ از اجر شما چیزی کم نکرده شد
 و بہر دو است تسلیم کردند باز فرمودند اینکہ زیاده از عمل عطا کردم فضل من است
 بحدہ فرمودند می بخشیم بر کرایم چون مومن صادق را بعد ملاحظہ معانی این حدیث شکی
 نیماند در اینکہ بر کرایم بشارت غنیمت و کثرت ثواب و قرب منزلت سرفراز فرموده
 از محض فضل است اگر کجای او دیگری را و این نصیحت قایم و منصوب میفرمودند
 کیست کہ مانع می شد و چیست کہ مزاحم میگردد و حالا اگر مساوی ما افضل
 از او سازند مانع در امر چیست چیست چنانکہ عنقریب از کلام بعض کمال اولیا
 خواهد آمد عارف روی قدس سرہ میفرماید داد حق را قابلیت شرط نیست و

و نیز می فرماید **ه** بلکه شرط قابلیت داداوست **و** عقیده اسلام این
 است که حضرت سید المرسلین صلی الله علیه و سلم را بمقام قاب قوسین اودانی در دنیا
 و بمقام محمود وقت شفاعت و بمقام وسیله بعد دخول جنت و دیگر فضایل چون نزدیکی
 از تفسیر منطهری نقل شده مخصوص فرموده دیگری هم و عدیل جناب اقدس نیست
 و نخواهد شد و هر سه بمقام ارفع و اعلی از سایر منازل و مقامات است و این
 عقیده اسلام نیست که حق تعالی را قدرت بر تسویه دیگران در آنها نیست معاذ الله
 اقول سابق بیان کرده ایم که آفریدن اوسحانه آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 و برگزیدن اوسحانه آنحضرت راضی الله علیه و سلم بر سایر ممکنات و اختصاص بخشیدن
 آنحضرت بصفات متمنعه الاشتراک از محض فضل عظیم اوسحانه بر آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم بوده است نه از جهت قابلیت و استحقاقی ذاتی و نه مزدکاری و اجر عملی
 و نه جزای عبادتی استحقاق و قابلیت و لیکو کارها و اعمال سنده و عبادات
 مقبوله که شایسته آن منصب جلیل که اوسحانه بفضل عظیم خود آنحضرت راضی الله
 علیه و سلم بآن اختصاص کرامت فرموده بودند هم کرامت فرموده اوسحانه بوده اند
 و از بودن آنهمه محض از فضل اوسحانه صلح اشتراک بودن آن صفات کمالیه
 که اوسحانه آنحضرت راضی الله علیه و سلم با آنها شرف اختصاص بخشیده است لازم
 نمی آید همه تشخصات و تعینات و همه آن صفات که صلح اشتراک بین ایشان
 نیستند از فضل الهی پیداشده اند و از پیداشدن آنها بفضل الهی بودن آنها
 صلح اشتراک بین ایشان لازم نمی آید امکان شی دیگر و امکان اشتراک آن شی
 دیگر است و سابق مکرر بار بامبرین شده که وصف خاتم النبیین و اول انبیاء خلقا
 و اول باخلق نوره و اول من نشق عنه الارض و اول من یخلق من الصلوة و اول من
 یجو علی الصراط و اول من یقرع باب الجنة و اول من یفتح له الجنة و اول من یؤذن له

فی الجود واول شافع واول شافع واول شافع فی الجنة وقایم بین الشریکین
احدی غیره یغیبه فی الاولون والآخرین ونازل واصله ای درجه لایب علی الالعبدین عبادهم
وذاینا لما الاجل واحد وشلغ بشفاعت کبری که این همه اوصاف کمالیه را اوجده
بفضل عظیم خود باحضرت صلی الله علیه وسلم کرامت فرموده است صلح مشترک بین
آئینین نیست تجویز مشترک این اوصاف کمالیه بین آئینین از کسی بی تنهایی درخت
و بلادت یا جنون مطبق ممکن نیست و از جمله اوصاف کمالیه غیر صافه الا مشترک این
است که است آنحضرت صلی الله علیه وسلم افضل الامم است چنانکه آنحضرت صلی الله علیه
وسلم افضل الرسل اند و این نفیست است آنحضرت صلی الله علیه وسلم کرامت فرموده
اوجده است که بفضل عظیم خود بوجاهست و محبوبیت آنحضرت صلی الله علیه وسلم این است
کرامت فرموده است قال الله سبحانه کنتم خیر امته اخرجت للناس و فی التوریه فی
صفاته صلی الله علیه وسلم وجعل امته خیر امته اخرجت للناس و فی التوریه یفک
خیر الانبیاء وان استک خیر الامم و اسمک احمد و استک الجمادون قراهم و ما لهم
و انا جلهم صد و هم لا یخفون قال الا و جبریل مع محمد بن علیهم تحنن الی طریقی فراضه فی حدیث
الاسرار ان محمد صلی الله علیه وسلم اثنی علی رب فقال کلکم اثنی علی رب و انا اثنی علی ربی
الحمد لله الذی ارسلنی رحمته للعالمین و کافه للناس شیرا و عزیزا و انزل علی الفرقان
فی بیان کل شیء و جعل امته خیر امته و جعل امته وسطا و جعل امته هم الاولون
و هم الآخرین بالجملة برون است آنحضرت صلی الله علیه وسلم خیر امته بنص لفظی ثابت
است و غیر افضل لتفضیل مضاف الی النکره است و نکره که افضل لتفضیل سومی
آن مضاف باشد از صیغ عموم است پس معنی خیر امته بهترین همه امم و افضل از سایر
امم و این صفت صلح مشترک بین آئین نیست چه اگر است دیگر خیر امته باشد و مشار
این است در این صفت باشد آن است و دیگر یا دیگر مضاف الیه و من فضل علیه

داخل باشد یا نه علی الاول آن است خیر امتی تواند بود بلکه از همه موصوله مفضل علیها است
 فیلزم خلاف المفروض و علی الثانی این است بهترین همه ام و افضل از سایر ام تواند بود پس
 خیر امتی تواند بود فیلزم خلاف المفروض المسلم و نیز بر تقدیر بودن است دیگر مشارک
 این است در این صفت این است یا داخل عموم مصناف الیه و مفضل علیه باشد یا نه
 علی الاول این است خیر امتی تواند بود بلکه مفضل نسبت به بعضی ام خواهد بود و علی الثانی
 آن است بهترین هم ام تواند بود پس خیر امتی تواند بود و نیز از سبب آن است آنحضرت
 را صلی الله علیه وسلم صفت بهم الاولون و هم الآخرون بطییل آنحضرت صلی الله علیه وسلم محض
 بفضل عظیم خود است فرموده و این هر دو صفت هم قابل اشتراک بین ایشان نیست
 چه معنی این صفت این است که امت آنحضرت صلی الله علیه وسلم در دخول جنت از سایر
 ام اول است و در وجود و خلقت از سایر ام متاخر است کما فی صحیح مسلم بخلاف الآخرون من

اهل الدنیا و الاولون يوم القيمة المقضی لهم قبل الخلق من اول من یخلی الجنة اگر این صفت
 در است دیگر یافته شود است آنحضرت صلی الله علیه وسلم در دخول جنت از سایر ام اول
 باشد و در وجود و خلقت از سایر ام متاخر نباشد و بر این تقدیر امت دیگر مشارک است
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این صفت تواند شد بلکه بر این تقدیر این صفت نه در است
 آن حضرت صلی الله علیه وسلم موجود است و نه در است دیگر مشارکت است و دیگر است
 آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این صفت مستلزم عدم مشارکت آن است دیگر است
 آن حضرت صلی الله علیه وسلم در این صفت است و هر چه وجود آن مستلزم عدم آن است
 محال بالذات است و نیز از سبب آنست که حملنا کم امت و سطا لکونوا شهداء علی

الناس و کما ان الرسول علیکم شهودا و نیز میفرماید لیکون الرسول شهیداً علیکم
 و کونوا شهداء علی الناس ازین آیات بهتر است که او سبب آنست آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم را بفضل خود بر سایر ام شهود گردانیده اگر مشارکت است و دیگر

با است آنحضرت صلی الله علیه و سلم در این صفت فرض کرده شود برابر
بر سایر ائم شعیبه نتواند بود و آن است دیگر هم بر سایر ائم شعیبه
تقدیر بر ستم سلب مشارکت آن است دیگر باین است در این صفت است
و هر چه وجود آن مستلزم عدم آن است محال بالذات است بالجمله
بفضل عظیم خود بر آنحضرت صلی الله علیه و سلم اتمام نعمت نموده آنحضرت
سلم بفضایلی اختصاص بخشیده است که آن فضایل صلح است
نتواند شد همچنان بفضیل آنحضرت صلی الله علیه و سلم است آن حضرت
سلم را بفضایلی اختصاص بخشیده است که آن فضایل صلح است
است هم ندارند پس چنانکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم افضل الانبیاء
است آنحضرت صلی الله علیه و سلم افضل الائم است فضیلت این
سبب است از فضیلت آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر سایر ائمه
استدلال از فضیلت آنحضرت صلی الله علیه و سلم از سایر انبیاء و
این است بر سایر ائم استدلال نمی است و استدلال از فضیلت این است
قول او سجده کنتم خیر امیه ثابت است بر فضیلت آنحضرت صلی الله علیه و سلم از
استدلال نمی است و هر دو وجه استدلال واقع است حاصل این است که فضیلت
آن حضرت صلی الله علیه و سلم بر سایر انبیاء علیهم السلام و فضیلت است آن
و سلم بر سایر ائم محض از فضل الهی است ناز جهت استحقاقی و نه مزدکی و نه
جلدوی عبادتی و از بودن فضیلت از محض فضل الهی لازم نیست که
اشتراک بین ایشان باشد امکان نمی و بودن وجود آن افضل الهی دیگر
اشتراک بین ایشان او اکثر و بیشتر کسی که فرق میان هر دو نمیتواند
پس از بودن ثریات اجر این است عمل ناقص نسبت با جوار اهل

بوده است که از هر دو حدیث صحیح بخاری متحقق است حسب امکان مساوات و مشارکت
 است دیگر با است آنحضرت صلی الله علیه و سلم در فضل لازم نمی آید ازین هر دو حدیث همین قدر
 ثابت است که افزون اجر بر عمل ناقص بفضل الهی منوط است و اما اهل سنت اعتقاد داریم
 که فضل بخشیدن کسی کو عمل ناقص هم نداشته باشد منوط بغضایت الهی است سبب عمل منوط
 باستحقاق و قابلیت نیست اما اعتقاد آن ندایم که اشتراک ادعای فیکه صلح اشتراک
 بین اثین نیست مکن است همچو اعتقاد منوط بسو قنایست است برای همچو اعتقاد شدت غیبت
 و بی ایمانی و جهل مرکب و ناهمی شمرده است عوام و جمله این چنین اعتقاد را با قنای غیبت
 و غیبت از باب ایمان میدانند غافل از اینکه این اعتقاد سو قنایست است و غایت بی ایمانی
 است اعتقاد صحیح این است که وجود باجو آنحضرت صلی الله علیه و سلم و نبوت و رسالت و آن
 حضرت صلی الله علیه و سلم و سایر فضایل آنحضرت صلی الله علیه و سلم و درجات قرب و ثواب آن
 حضرت صلی الله علیه و سلم مکن اندن حق و عدم حق آن ضرر نداده است او سبحانه بفضل عظیم خود
 آنحضرت را آفرید و با آنحضرت صلی الله علیه و سلم ختم نبوت و رسالت که اعلی درجات فضل ملکات
 است و دیگر فضایل لایحیی که بعضی از آنها صلح اشتراک بین اثین نیستند که است فرمود
 و است آنحضرت صلی الله علیه و سلم را بفضل عظیم خود افضل هم گردانید اگر میخواست آن
 حضرت را نمی آفرید و آن فضایل نمی بخشید و این است را با آفریدی و آنرا افضل الائم نگردانید
 سلب اینهمه ممکن بوده است و ازین لازم نمی آید که مشارکت و مساوات در فضیلتی که صلح
 اشتراک بین اثین ندارند مکن باشد و از جمله آن فضایل مختصه آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 که صلح اشتراک بین اثین نیستند آن فضایل اند که سابق مذکور شده اند عدم آن
 فضایل از آنحضرت صلی الله علیه و سلم و عدم آنحضرت صلی الله علیه و سلم مکن است الا اشتراک
 آن فضایل بین اثین مکن نیست و تفضیل آنحضرت صلی الله علیه و سلم سبحانه این است را
 بعضی فضایل چنین که است فرموده است که صلح اشتراک در میان دو است نیست

که اگر آنرا آنحال این تخیل را این میوه و سر آنکه از قلم و زبانش سر زده اند از این احتمالات
 خالی نیست یا آن متذلل و اوصاف را که صلح اشتراک بین ایشان نیستند و سابق بار با
 نه نه صلوح آنها برای اشتراک بین ایشان میسر نبوده است صلح اشتراک بین
 ایشان می امکان دارد و میان اسکان صفی و اسکان اشتراک آن فرق نمیتوان دانست یا
 حصول که این فضیلت را با کسی فضل الکی مستلزم صلح اشتراک بودن آن فضیلت
 بین اکثرین می پندارد بر این تقدیر او تنهایی فی البلاده و الحماقت است امید صحت
 پذیرفتن او توان داشت **ه** لکل دار و داریه تطب به و الا الحماقة حیث
 من ید او ساء و از حضرت سح علیه السلام روایت کنند که میفرموده ابرأت الاکمه و
 انابرص و اعیانی علاج الا حق یا او دیده و دانسته برای اخوانی جمله و عوام تبلیس
 می کنند که آن بچا رگان در میان اسکان شی و اسکان اشتراک آن و در صلح و عدم
 صلوح صفات برای اشتراک تمیز نمیتوانند کرد و آنان تمنعات ذاتی و مستحیلات
 عقلی را نیز ممکن و معتد و رد اند بر این تقدیر او از شیاطین الانس است نفوذ با باشد
 منم و من شیاطین الجن حالا نظر فضیلتی و کلمات میوه و این قایل باید که قول او
 پس چنانکه الی قوله که واقع نفر باید اگر مراد او از ان این است که او سبحانه قادر است
 برای آنکه است دیگر او فضیلتی که ممکن است اشتراک بین اکثرین اند میوه و مشارک درین
 است گرداند این مسلم است و با و سودی نمی بخشد که از ان اسکان مساوات و مشارکت
 است دیگر باین است و فضیلتی که صلح اشتراک بین ایشان نیست لازم نمی آید و اگر
 مراد او از ان این است که او سبحانه قادر است برای آنکه است دیگر مساوی و مشارک
 این است و تنبیح و صفات و نسبت گرداند کو آن اوصاف و فضایل صلح اشتراک
 نباشد این جمیع است مشارک گردانیدن کسی یا کسی و صفی که صلح اشتراک
 نیست بمساوات و تنافس است قول این قایل بدان مانده کسی گوید که چون وجود

زید و شخص افضل از فضل الهی است او سبحانه قادر است بر اینکه دیگر آن را در وجود و
 شخص زیر مشارک زیر گرداند کسی بی ظرفیت و بلا دت یا طباق جنون تجویز آن نتواند
 کرد و قول او قبول ذات اقدس و نفس افضل بهم بالغیب است در حدیث ابن عمر رضی
 الله عنهما ذکر احوال و نصاری و ذکر اجرام است آنحضرت صلی الله علیه و سلم است دیگر احوال
 انبیای بنی اسرئیل و ذکر اجرام آنحضرت صلی الله علیه و سلم نیست و قول اوسوس صادق
 را از ملاحظه معانی این حدیث مشکلی نمی ماند در آنکه هر کرا بشرف عزت و کثرت ثواب و قرب
 برکت سرفراز فرموده اند محض فضل است درست است مؤمن صادق را که هیچ چیز بر
 خداستحالی واجب نمیداند هرگز در این معنی شک نیست که هر مکن که بوجود آمده است از
 فیض و فضل او سبحانه بوجود آمده است و هر کرا شرف و عزت و کثرت ثواب و قرب
 منزلت حاصل شده است بفضیض وجود او سبحانه حاصل شده است لیکن استیلا
 ذاتیه و مقتضات عقلیه که صلوح قبول فضل و فیض ندارد و چگونه واقع نمی تواند شد از این
 کلام امکان مساوی که صدق اجتماع التقیضین و وجود آن مستلزم عدم آن است
 ثابت نتواند شد و قول او اگر بجائی او دیگر برادر این فضیلت قلم و منصوب می فرمود
 کیست که مانع میشد و چیست که مزاحم میگردد درست است لیکن باین بتاس
 خناس سووی نمید بچه مکن بوده است که او سبحانه آنحضرت را تا فریدی یا خاتم النبیین
 مگردانیدی یا دیگر صفات مخصوصه صالحة الاشراف بنحشیدی دیگری را آن صفات
 بنحشیدی لیکن آن دیگر بر آن تقدیر مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم نبودی و آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم مساوی آن دیگر نبودی این کلام برای اثبات امکان آنحضرت صلی الله
 علیه و سلم در صفات مخصوصه مراتب قرب و ثواب که صالح اشتراک بین ایشان نیستند
 سووی ندارد و حاصل این کلام بعد از توفیق برین قدر است که عدم این صفات از آن
 حضرت صلی الله علیه و سلم مکن بوده است و در این کلام نیست مدعای ما این است

که مساوی و مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این صفات محال و متمنع بالذات از
امکان عدم این صفات از آنحضرت صلی الله علیه وسلم امکان مساوی و مشارک آنحضرت
صلی الله علیه وسلم در این صفات ثابت نتواند شد اما قول او و حالا اگر مساوی یا فضل
از مساوی مانع و مزاحم کیست و حیثیت و سوشه طیفانی است چه اگر آن فضیلت و آن
درجه قرب و منزلت حاصل اشتراک بین اینها باشد مساوات و مشارکت دیگری در
همچو فضیلت و همچو درجه متمنع و محال نیست پس ممکن است که دیگری را مساوی یا فضل
در همچو فضیلت و همچو درجه قرب و منزلت سازند اگر آن فضیلت و آن درجه قرب منزلت
مصلح اشتراک بین اینها نباشد مشارکت و مساوات اینها در همچو فضیلت و همچو درجه
متمنع ذاتی و مستحیل عقلی است اتساع ذاتی مانع وجود مساوی و افضل است قول این
تأیید بآن مانع کسی گوید که چون او سبحانه زید و شخص زید را بفضل خود آفریده است اگر
دیگران را مساوی زید و شخص زیدی کند یا دیگران را در شخص زیدی از زید افضل گرداند مانع
کیست و مزاحم چیست سماع این بندگان را جز اینکه صدور این بندگان را از قایل بر چون
مطبق قایل محمول کند چاره نتواند بود سابق مکرر بر این شده است که فضایل که او سبحانه
بفضل عظیم خود از آنحضرت صلی الله علیه وسلم بدان اختصاص بخشیده است مشارک
اشتراک بین اینها نیستند تا مساوات و مشارکت کسی دیگر با آنحضرت صلی الله علیه وسلم
در آن فضایل ممکن و تصور باشد آری عدم وجود آنحضرت صلی الله علیه وسلم و عدم آن فضایل
از آنحضرت صلی الله علیه وسلم ممکن است در امکان آن کلام نیست کلام در این است که مساوی
و مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم در آن فضایل ممکن و تصور نیست این قایل اول تصویر نماید
که و کس اول من خلق نوره و اول النبیین خلقا و آخرهم بعثا و اول من خشع عند الله من
اول من خلق مع الصلوة و اول من یؤذن له فی السجود و اول شافع و اول شفیع و اول
من یجوز علی الصراط و اول من یقرع باب الجنة و اول من یفتح له الجنة و اول شفیع فی الجنة

و قائم مقام لایق و محاسبه فی الدنیا و الآخرة و ذایل درجه لایق فی الالبس
 من عباد الله و لایزالنا الا بجل واحد و صاحب شفاعت کبری چنان تواند شد و بعد
 تصور آن امکان مشارکت در این اوصاف ثابت نماید تا مدعایش بر آید و الا همه
 بسپرده گویند و داده سرانیمائی اولی و هدیان است عجب تر آن است که این کلام
 او بعد تسلیم امتناع ذاتی اشتراک و صفات خاتم النبیین بین ایشان است و ظاهر است
 که اختصاص آنحضرت صلی الله علیه و سلم بدین صفت محض از فضل آنی است پس ترقیه
 استلام بودن اختصاص باین صفت از فضل آنی اشتراک این صفت را بین ایشان
 و اگر تسلیم امتناع اشتراک این صفت بین ایشان چه معنی دارد این فرومایه که در ادراک
 پایه او از هر چهار پایه فروتر است کلام خود هم نفهم کلام دیگری از او چنان امید توان
 داشت و آنچه این قایل برای تبلیس گفته است که حق تعالی از فضل خود و بطیف حضرت
 خاتم النبیین صلی الله علیه و سلم غفلت ناقص و ناتمام که وقت عصر تا شام است از عمل کامل و تمام
 که عمل تمام روز است غایت فرموده ثلاث عقیده باطنه است چه عقیده او همان است
 که عقیده شیخ نجفی بوده است و شیخ نجفی تفضل و توسل آنحضرت صلی الله علیه و سلم از وجه
 شرک میدانست و بچنان قول او چنانکه عنقریب از کلام بعض کمل او بیا خواهد آمد چه شیخ نجفی
 دشمن اولیا قدس الله اسرارهم بود و عقیده او بلیلیا یا الله شرک و مبتدع بوده اند و آنچه
 این قایل از کلام بعض کمل او بیا نمیده است غلط فنی است چنانچه عنقریب انشاء الله تعالی
 می آید و قول او عارف رومی قدس سره می فرماید: و ادحق را قابلیت شرط نیست و بدین
 میفرماید: بلکه شرط قابلیت داد است و بسودی نمی بخشد ما خود اعتقاد داریم که اختصاص
 بخشیدن او سبحانه آنحضرت صلی الله علیه و سلم را بفضایلی که صلاح اشتراک بین ایشان
 نیستند از محض فضل عظیم او سبحانه است نه از جهت استحقاق و قابلیت استحقاق و قابلیت
 آن فضایل بآن بخشیده او سبحانه است کسی دعوی این معنی نمی کند که اختصاص آنحضرت صلی الله

علیه السلام بآن فضایل و اختصاص است آنحضرت صلی الله علیه و سلم بآن صفات از جهت
 استحقاق و قابلیت بوده است تا بر آن گفته آید که داوود را قابلیت شرط نیست
 آنچه حضرت مولانا قدس سره فرموده است عین عقیده ماست اما استناد بقول مولانا
 قدس سره این بخدی را نمی بایست چنانچه حضرت مولانا را در تقویت الایمان
 که اگر اتقوی الایمان نایده است باین بیت مولانا قدس سره تکفیر میکند
 فی الجمله یعنی بود که می آمد و میرفت هر قرن که دیدی در عاقبت آن شکل عرب را بر آمد
 و امای جهان شد این بخدی برای تبیین مولانا را بتعظیم یاد میکند و بقول مولانا استناد
 میکند تا مردمان ما بفریب بنماید که او بخرافات اولیا قدس سره هم سود اعتقاد ندارد
 و این جاد قیقه است فیهی که شیخ بخدی حضرت مولانا قدس سره را بپیت مرقوم
 الکفار نمود حال آنکه اگر او توحید وجودی نمی توانست فیهی یا آنرا کفر میدانست بایستی که
 الکفار حضرت مولانا قدس سره به ایات دیگر از همین ستمزد که نسبت بپیت مذکور
 عوام و جبل را منحوس ترانند بیکر و محمول حضرت مولانا قدس سره خود کوزه و خود
 کوزه گرد و خود گل کوزه به خود درند بگویش خود بر سر آن کوزه خریدار بر آمد و بشکست
 در آن شد لیکن چون بیت مذکور در لغت آنحضرت صلی الله علیه و سلم است آن بر دل شیخ
 بخدی گران تر بود از این جبهه الکفار حضرت مولانا بهمان بیت نمود و مطلق این ستمزد از کرامات
 مولانا قدس سره است که میفرماید رومی سخن کفر نگفته است و نمگوید متناهی نشود تا
 کافر شده آنکس که با نیکار بر آمد مرد و د جهان شد به و قول این قلوب عقیده است از این است
 لی قول و هر سه مقام ارفع و اعلی از سایر منازل و مقامات است درست است و از این
 قول که عقیده اسلام است قول با متنازع ذاتی مشارک و مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 و فضایل و کمالات لازم است زیرا که چون هر سه مقام ارفع و اعلی از سایر منزلت ازل
 و مقامات است پس اگر مساوی و مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در فضایل

و کمالات ممکن باشد بعد فرض وجودش ای مقام اوارفع و اعلی از سایر منازل و مقامات
 باشد یا نه اگر مقام اوارفع و اعلی از سایر منازل و مقامات نباشد آن مساوی
 و مشارک مساوی و مشارک نباشد فوجوده مستلزم عدمه فهو محال بالذات و اگر
 مقام اوارفع و اعلی از سایر منازل و مقامات باشد هر سه مقام آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم داخل عموم بفضل علیه سجده سایر منازل و مقامات باشد پس ارفع و اعلی از سایر
 منازل و مقامات نباشد پس آنحضرت صلی الله علیه و سلم مساوی و مشارک اوله مقام
 اوارفع و اعلی از مقامات آنحضرت صلی الله علیه و سلم بر این تقدیر هست نباشد پس او
 مساوی و مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم نباشد فوجوده مستلزم عدمه علی هذا التقدير
 ایضا فهو محال بالذات پس وجودش بر جمیع تقادیر مستلزم عدم اوست پس او
 بر جمیع تقادیر محال بالذات این آیه تیسرین در جوابی و جابجه شیاطین اینچنان بیوش
 و بدست است که معنی کلام فوجی بنده اینست که هیچکس منزلت و مقام مساوی
 مقامیکه ارفع و اعلی از سایر منازل و مقامات باشد نمیتواند شد و نه اعلی و ارفع
 ازان تواند شد چه اگر منزلتی و مقامی مساوی آن یا اعلی ازان باشد آن مقام
 اعلی و ارفع از سایر منازل و مقامات نباشد فیلزم خلاف المفروض و هو محال
 و اگر که این مقام مساوی مقامیکه از اعلی و ارفع از سایر منازل و مقامات مسلم
 داشته است ممکن باشد یا اعلی ازان ممکن باشد بر تقدیر وقوع آن مقامیکه اعلی
 و ارفع از سایر منازل و مقامات مسلم داشته شده اعلی و ارفع از سایر منازل و مقامات
 نتواند بود پس این تقدیر تقدیر سلب صفت اعلی و ارفع از سایر منازل و مقامات
 ازان مقام که اعلی و ارفع از سایر منازل و مقامات مسلم شده بوده است
 نه تقدیر مساوی و مشارک آن مقام در این صفت چه مساوی و مشارک در صفت
 آن باشد که درود درجهای او آن صفت یافته شود و این صفت اینچنان هست که

که اگر کسی مشارک و مساوی فرض گرفته شود سلب این صفت از موصوف آن و هم
 از مساوی مفروض لازم می آید بر تقدیر وجود مساوی و اعلی نسبت باعلی منازل
 و مقامات اعلی منازل و مقامات اعلی منازل و مقامات نتواند بود پس تقدیر مساوی
 آن یا اعلی ازان تقدیر بطلان آن است نه تقدیر مساوی آن یا اعلی ازان پس بعد
 تسلیم اینکه آنحضرت صلی الله علیه و سلم نازل آن سه مقام اند که آن هر سه مقام ارفع
 و اعلی از سایر منازل و مقامات است تقدیر مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 و تقدیر اعلی ازا آنحضرت صلی الله علیه و سلم تقدیر سلب نایل آن هر سه مقام از آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم است نه تقدیر مساوی و مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در اعلی
 و ارفع از سایر منازل و مقامات و نه تقدیر اعلی ازا آنحضرت صلی الله علیه و سلم در نایل
 آن هر سه مقام پس تقدیر مساوی و اعلی ازا آنحضرت صلی الله علیه و سلم که مشارک آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم در اعلی و ارفع از سایر منازل و مقامات باشد تقدیر عدم مساوی
 و اعلی مذکور است پس مساوی و اعلی که وجودش مستلزم عدم آن است محال بالذات
 است و نقض امر این است که آن اوصاف منقده آنحضرت صلی الله علیه و سلم صاحب
 اشتراک بین ایشان نیستند تقدیر اشتراک آنها تقدیر بطلان آنها است نه تقدیر
 اشتراک آنها و از جهت عدم امکان اشتراک آنها مساوی و مشارک آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم در آن اوصاف ممکن نیست و لنعم ما قال صاحب البردة منزلة عن
 شریک فی محاسن فخر الحسن فیه غیر منقسم چون صفات کمالیه آنحضرت صلی الله علیه و
 سلم که سابق بار مذکور شده اند صالح انقسام و اشتراک نیستند شریک آن
 حضرت صلی الله علیه و سلم در آن صفات متنع ذاتی است این احق خرف از جهت تناهی
 فی البلاوه با وجود اعتراض بودن مقاماتی که آنحضرت صلی الله علیه و سلم نایل آن هستند
 ارفع و اعلی از سایر منازل و مقامات تجویز مساوات و مشارکت دیگری در آن مقامات

میکند و نمیداند که تجویر شاکر است در آنجا تجویر بطلان ارفع و اعلی بودن انتقامات از سایر
 منازل و مقامات است نه تجویر اکثر اکثر آن ازینجا بطلان قول او این عقیده اسلام
 نیست که حق تعالی را قدرت بر تسویه دیگری در آنها نیست مبرهن است این ملید ملید
 نتوانست دانست که تسویه دیگری در ارفع و اعلی منازل و مقامات ابطال ارفع و اعلی
 منازل مقامات است پس معنی قدرت بر تسویه دیگری در ارفع و اعلی منازل و مقامات
 قدرت بر جمع نقیضین یعنی اثبات ارفع و اعلی منازل و مقامات و ابطال ارفع و اعلی
 منازل و مقامات است و اعتقاد بقدرت بر جمع نقیضین عقیده اسلام نیست همچو
 عقیده سوفسطائیت است عقیده این خرابتر از عقیده سوفسطائیه هم خرابتر است
 این ملید الحق را بنا بر اقوالش از اثبات قدرت بر جمع مضاد و متضاد ذاتیه گریز نخواهد
 بود این بخدیایان بر حیل نمودم قدرت الهی میخواهند که عقاید اسلام را برهم زنند - یریدون
ان یطغوا انوار الله بافوا هم و یابی الله الان یم ذره و لو کره الکافرون الحمد لله که پنج
بخدیت برکنده و جمیعت بخدیایان پراکنده شد فقطع و ابر القوم الذین ظلموا و الحمد لله
رب العالمین قال الاستاد و برای اثبات استحاله ذاتی وجود شخصی که برابر
آن حضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات باشد و دیگر حقی قاطع و دلیلی ساطع است
که بنای آن بر سلسله وحدت وجود که مختار حضرات ایما کشف و شهود است
قال البور المعتبر اول صد و در صد کلام از و بدین منط که سر سر غلط و خطا
بر غیاب و او حقیقی است قاطع و بر بلا و او دلیلی است ساطع چه مراد از حضرات ایما
کشف و شهود جمیع و همه آن حضرات اند و بعضی فقط شق اول کذب و بهتان است
و متوجّب نقصان ایمان چه سلسله وحده الوجود متکلف نیماست بعضی لوحده الوجود قایل
اند و بعضی دیگر گمانی آن در مثبت وحده شود و چنانکه حضرت علامه الدوله سمنانی و حضرت
امام ربانی مجدد الف ثانی قدس سر او هم از حضرت علامه الدوله سمنانی رحم مدو است

این بعضی از باب
 لوحده و کلام
 از و به بلا و او
 حقیقی است قاطع
 و بر بلا و او
 دلیلی است ساطع
 چه مراد از
 حضرات ایما
 کشف و شهود
 جمیع و همه
 آن حضرات
 اند و بعضی
 فقط شق اول
 کذب و بهتان
 است

که فرموده اند در آن وقت که مرا حال کرم بود بزیارت حسین منصور عجلای رفته روح
 او را در علیین یافتم در مقام عالی گفتم خداوند فرعون انما ربکم الاعلی گفت حسین
 انما الحق هر دو دعوی مدعی کردند اکنون روح منصور و علیین و روح فرعون در
 سیمین در این چه حکمت است و سر من ندا کردند که فرعون بخود در افتاد و همه خود را
 دید و مارا گم کرد و حسین منصور همه را دید و خود را گم کرد بنگر چه فرق است انتی یکی بدترام
 همه انور است و یکی خفاش و شوکی کو یکی نمر مالامال زلال و یکی سراب سیراب خضال
 از اینجا است که گفته اند که مقلد شریعت و احوالش مومن است و موجد و مقلد طریقت
 یعنی مقلد صاحب حالش زندق و محمد انچه از سوال و جواب مروی مذکور است از
 اثبات و نفی وحدت شهود و وحدت وجود برناقد تعبیر نمایی نیست و نیز کتب کلامیه
 ملو و شحون ازان است تا آنکه در وحدت شهود که شعرا از مدیریت وجود است
 از طایفه شریعت که دال بر حقیقت و اتصال و قرب حضرت خالی با مخلوق بلا کف است
 تعالی نیست الله معکم ان الله معنا ان بنی سیدین نحن اقرب الیه من جبل انورید
 نحن اقرب الیه منکم و لکن لا تبصرون و اشمال ذلک و این قرب و اتصال را از باب وحدت
 وجود و شریعت اند **۵** اتصال بی کیفیت بی قیاس نیز هست رب الناس با جان پاک
 و سایر مخلوقات علی هذا القیاس پس بر تقدیر اختلاف هر دو فریق از باب کشف و شهود
 چون ثالث که خارج از هر دو فریق است و غیر آنها و از باب کشف و شهود نیست
 چون نظر با اختلاف هر دو فریق نماید نزاد و قول هر یک محتمل نقیض است و علم یقین
 که محتمل نقیض نبی باشد نخواهد بود پس نام نهاد برمان قاطع و دلیل ساطع که فرع و معنی
 بران است هوسی از هوسات معترض است و طرفه این که به لفظ مختار که احترام
 و اشعار با اختلاف است تمیض کردن و باز قاطعیت برمان و ساطعیت دلیل
 ادعا نمودن خود گفتن است و جود غنیمت ان توضحش اینکه شخصی نه منفی است نه شافی

پیش از حنفی گفت که مسح ربع راس فرض است و شافعی گفت فی مکه او فی مایطریق علیه
اسم مسح در فرض کافی است پس از شنیدن هر دو قول آن شخص را یکی حرم حاصل نخواهد شد
باز حنفی گفت که نعل مسح محل است و مقدار و حدیث مسح ناصیه که ربع راس است
برای آن محل و رقع گشت پس فرض همان ربع خواهد بود و شافعی گفت نه نعل مسح مطلق
است نه محل پس او فی مایطریق علیه اسم مسح مودی فرض خواهد شد از شنیدن دلیل
هر دو فرقی باز او را قطع بیک جانب دست نخواهد داد تا وقتی که قدری از دو دلیل
نکند همچنین چون شخص ثالث از حضرات قلیعین وحدت وجود و ارامیه کرام و دیگر قالیعین
وحدت شود و قول هر دو شنید این شخص را حرم یکی از هر دو قول حاصل نخواهد شد و چون
یک فرقی تسک بشود و الهام مدعای خود خواهد نمود فرقی دین مبین است کشف و الهام
در دعوی خود خواهد زد باز قطع بیک طرف حاشا نشد چنانکه نقطه غشی بانکه آنچه فقها
و متکلمین بدان استدلال میکنند اجماعی است بر حضرت کرام اهل شهود
و الهام بخلاف تسک این طایفه گشت. سمود که آن محبت نیست بر دیگران زیرا که
کشف و الهام بجز از انبیا علیهم السلام اسباب علم نیست آری شهود و الهام
حضرت انبیا علیهم السلام که شعی است از اقسام وحی حقیقی است بر کافه انام این است
حال بنی و اصل اما خود بینی و فرع پس تا وقتی که ذکر کرده نشود محالستور و مشکوک
اقول این پر خزن آناف ناد در خرافت و سخافت می افزاید و در هر دم که از عمرش بگریید
حاشا جلوه و قلمون نمی آید چه ظاهر است که مراد او استاد از حضرات است که کشف و شهود
جمهور آن حضرات اند جمیع آن حضرات بروحده وجود اجماع دارند طایف حضرت
علماء الدوله متناهی قدس سره مر این اجماع را که بخلاف حضرت سعد ابن عباد و رضی
الله عنه اجماع صحابه را بر خلافت حضرت صدیق اکبر بنی امیه نه ناست بهر حال این
قول است و قول حضرت شیخ احمد سه ندی دین سنده از قیاس دیر قادیان متعدد و

ان شیخ منیل است این قابل اول چاره دیگر تا دلیل شان کند بعد از ان ذکر شیخ معروف
 در میان آر مسئله وحدت وجود ما بین حضرات ائمه کشف و شهود مختلف بهمانست
 قول حضرت علامه الدوله سمنانی در آن از باب خلاف است نه از باب اختلاف و فهم
 اختلاف از لفظ مختار در کلام استاذ باقتضای عبارت است معنی کلام استاد
 همین است که مسئله وحدت وجود مختار حضرت ائمه کشف و شهود است نه مختار اشاعره
 متکلمین و نه مختار معتزله و غیرهم از فرق اسلامیه شما اگر کسی گوید که مسئله امامت و خلافت
 مختار اهل سنت این است که خلیفه اول حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه اند توان فهمید
 که اهل سنت درین مسئله باهم اختلاف دارند بلکه ملول این کلام این است که مذکور
 شده است این احوقه لفظی الحریقی علی نفسه فهم دیگران را بر فهم خود قیاس میکنند درین
 مسئله و فرق نیستند صرف علامه الدوله سمنانی قدس سره در ان خلاف کرده
 اند و خلاف شان در مقابل سایر حضرات ائمه کشف و شهود و قبول را نشاناید و شیوخ
 این مرید مرید شاه ولی الله شاه عبدالعزیز بر توحید وجودی اصرار دارند جمعی که بر آن
 مبنی است در حق او بهر حال مبکوت است و علی التسلیم از وقوع اختلاف در مسئله
 اعتقادی قطعیت آن باطل نمیشود شاید این بی ایمان بقواعد اسلامیه که اکثر مختلف
 فیما اند جزم ندارد و قیاس این مسئله بر مسئله مسح راس حماقت بر حماقت است در
 فروع علمیه مجتهد را ظن او و مقلد را قول مجتهد کافی است جزم بکار نیست در اعتقادیات
 ظن نفوس است این حرف با مقتضای خرافت نموده در دلش بی آید بیو و پیسراید شود
 و الهام اولیائی گرام هم نزد محققین از قطعیات است سخافت این کس را با خرافت و
 کلام بر اصل مبنی علیه ظاهر شد و حماقت و جهالت او در کلام او بر فرع مبنی عنقریب جلوه
 مینماید و پرده را غوازی کشاید قال الاستاد و اصل مبنی علیه یعنی توحید
 وجودی برهان عقلی و در مبنی ثابت است قال الاحموقه الفرقه اقول

احوقه باطن
 حق باطن
 فزاد کعبه
 حق بر سر

چون اهل مبنی مختلف فیه بود و اختلاف آن مانع از جزم است در آن و در فرع مبنی
 بران و نه مبنی شافی قطعیت بران زمانی و تدارکش بدین قول خود مینماید و نمیدانند که
 پنجمین بحث در وحدت شهودی توان کرد باز زمانی و تدارکش لغو بحث کردید و سودی
 نبخشید اکنون باید شنید که منشاء هر دو قول در اصل کشف و شهود است هر فریق از
 صوفیه کرام موافق شود و الهام مقصد و مرام خود قرار داده اند و کسانی که قوت بیان
 و طاقته اثبات مطالب بدلیل و بران میدارند و این معنی از کتاب علوم ظاهری است
 میدهند بعضی از ایشان یا اتباع شان بنا بر افاد و دیگران خصوصاً مریدان معتقدان
 اثبات این عمده مطالب از هر جانب بنظم دلایل بطور دیگر سایل متوجه شده لیکن این
 مسلکی است غیر مسلک تصوف و سبیلی است چه از سبیل معرفت چه طریق وصول بطلب
 چهار قرار داده اند یکی شهود و وجدان دیگر استدلال بقیاس و برهان و اگر در اول
 شرط اتباع شریعت است منصب حضرت مصوفین است و الا دینیه اشراقین
 و ثانی نیز اگر تبعیت شرع است طریق متکلمین است و الا مسلک مشائیین پس اگر حضرت
 صوفیه کرام در اثبات مطلب ابرام مرام دیگر دلایل سوای کشف و شهود متوجه شوند
 دایره مناقشه و مباحثه منظره اتساع نمیرسد لهذا شتابان توحید جودی چون سبیل
 مشتمل بر دلایل سوای آنکه منصب اعلی شان است عقلی باشند یا نقلی تایید کردند
 و مقابل آن شتابان توحید شهودی نیز رساله باد اوراق صالحه متضمن اجوبه فریق اول و دلایل
 منتهیه کشود و شهود خود را مرتب نمودند پس لایق همچو مقصود کشف و شهود است نه استدلال
 دیگر و جوه چنانکه در کلام اهل عرفان قلمی بران است عارف بی قدس سره میفرماید پائے
 استدلالیان چوین بود بانی چوین تحت بنی تمکین بود و استدلال استدلال و این تخصص است
 و الا در سبیل و احکام شریعی طریق همین استدلال تعیین است چنانچه در شیخ دارد
 است انما العلم بالتعلم صاحب الفتوحین در جواب بیت مذکور است چوین استدلالیان

شد این سخن ثبوتی الاثبات است این پیش حضرت استاد علیه الاعمال این است کسی خواند
فرمود که پانچ این در کتابی حکیم تر از پانچ چوبین است ولی اختیار اقول این پیر
بی پیر را علاوه بر مخالفت و حرافت عمر از دل از مایه یونیا هم دلیلی محتمل است این هذیان
و یاد و سرای از آثار فساد و مایه یونانی است استاد این فرمود که توحید وجودی برهان
عقلی و دلائل نقلی ثابت است بحدی که آن بایستی که آن برهان عقلی و دلائل نقلی حتمی
و اگر توحیدی در آن برهان و دلائل گفتگو میکردی این هذیان را با کلام استاد ساسی نیست
و سابق بیان کرده ام که این مسئله مختلف فیما نیست خلاف حضرت علامه الدوله در آن از
باب خلاف است نه از باب اختلاف و علی الترتیل مختلف فیها بود و مسئله سانی قطعیست برهان
و دلیل نیست و الا هیچک مسئله از مسایل مختلف فیها هیچک برهان و دلیل از برای دلائل
آن مسائل قطعی نباشند از اینجا معلوم شد که این قلیل را هیچک مسئله از مسایل اعتقادی
مختلف فیها خرم حاصل نیست و من در مسایل اعتقادی به نحو است پس دعوتی ایمان
از وجوب است آدمی از کسیکه چنین حرافت و مایه یونیا مبتلا باشد تصدیق جازم هیچک
مسئله درست نتواند آمد و نه معنی از اجلی بدیهیات است که عقاید یقینیه یا بدیهیات اند
یا آچنان نظریات اند که مبادی و مقاطع بر این آنها بدیهیات اند بر تقدیر اول مختلف
در آن نادر الوقوع است و بر تقدیر وقوع اختلاف در آن مخالف و منکر آن مکابر
است خلافش اعتبارا شاید و بر تقدیر ثانی چون آن نظریات منتهی بدیهیات اند
آن نظریات هم قطعی بر این نهادم قطعی اند که در آن خلاف واقع باشد وقوع اختلاف در آن منافی
قطعیست آن نظریات بر این آن نظریات نمی تواند شد این قلیل بی تاویل در فقه امر هر چه در خاطرش
خطر رسد نماید هر چه سراید و در فضیحت خودش می افزاید و اگر کسی بچنین دعوی در
وحدت نشود نماید زبان آنکس نتوان گرفت و دهن او را ایند نتوان کرد مگر باید برهان
و دلائل از و خواسته آید یا پرد از روحی دعوتش بکشی و از قول او و کلماتی که

قوت بیان دارند الی قوله وسیلی است جدا از سبیل معرفت ایننی برمی آید که آن
 حضرات که بنظم دلایل در این سبیل پرداخته اند حرکتی میبوده ساخته اند و بیان طرق
 چارگان وصول بطلب که ملایان رسمی بمنده یان می آموزند بد است این قابل بجزرات
 علم و دلالت دارد و اظهار بحوران باعث شده است و قول او پس اگر حضرات صوفیه
 کرام الی قوله مرتب نموده ناشی از همان مخافت او است که مذکور شد و ارا حقایق بر
 نظر در مقامات دلایل و بر این است اگر آن دلایل و بر این منتهی به بدیسات میشوند و نشانی
 و مناظره در آن سوطانیت و مبارزه است و اگر منتهی بکواذب می شوند آن دلایل و مقامات
 آنها را مذکور کرده و وجه بطلان آن باید نمود از مرتب نمودن نشان توحید شود و ریال
 و ادراک را بمقابل آن بطل آن دلایل و بر این نتواند شد این گفتگو ادب معینی است و اسناد
 او بقول حضرت مولانا رومی قدس سره باندنی سوزد شیخ نجدی بکفر و الحاد مولانا تصریح
 کرده است او را بی آنکه کشت بهیت شیخ نجدی کند مولانا را عارف روی نماید و
 نشاید و بالانتمه مراد مولانا نه آنست که این کول قبول نمیده است چه مولانا بعد از این
 بیت می فرماید پای چوبین را اگر گلین بدی بدی فخر رازی را ز دار و این بدی بدی
 ظاهر است که فخر رازی بر حقایق تصوف دلایل نادرده است بلکه معنی کلام مولانا
 این است که طریقه متکلمین پسندیده اینحضرات نیست و اکثر اینحضرات با باعث
 تعلم علم کلام قابل نموده اند طریقه مضینه نزد اینحضرات طریقه صوفیه صافیه است این
 حضرات گفتگوی متکلمین را از قبیل مشاغبات معینی میدانند و مراد از تعلم در حدیث
 شریف تعلم بر طریقه متکلمین نیست و علی التفرع بعد تسلیم آنچه این قابل می گوید که لایق باجموعه
 مقصود کشف و شهود است نه استدلال بدیگر و جوهر میگویم که کشف و شهود و یک
 حضرت علامه الدوله سمنانی قدس سره و معارض کشف و شهود و جمیع حضرت اولیای
 کرام و صوفیه عظام که قابل بوحده و جوهر نمیتواند شد پس بهر حال حقیقت توحید

و جودی برین و تحقیق است و چون شیوخ این قایل میجو مولوی شاه عبد العزیز و مولوی شاه
ولی الصد دهلوی و بر اعتقاد توحید و جودی اصرار دادند و دلیلی که بر توحید و جودی مبنی است بر سلسله
شیوخ این قایل تمام و مفید الزام این ناکام است شاه ولی الصد و تفسیلات البیه میفرماید
تفسیرم بسم در دادند که این تقریر بچند برسان این فقیر السنه شتی دار و در یک لسان می باشد
این عبد الحکم است و بدیگی انسان است و بدیگی نامی و بدیگی جسم و بدیگی جوهر و بلسان آخر
است و باعتبار ان لسان هم مجرم هم مجرم هم فرس هم فیل هم بعیر و هم غنم تعلیم اسماء آدم
من بودم و آنچه بر لوح طوفان شد و سبب نصرت او شد من بودم آنچه برابر ابراهیم گذار گشت
من بودم توریة موسی من بودم احیا علی سیت را من بودم قرآن مصطفی من بودم و الحمد لله
رب العالمین انتی و آور دلتش بیت صاحب الافاق المبین را بجاو بیت مولانا قدس
سره باقتضای شدت خرافت است گفتگوی صاحب الافاق المبین در سلسله فلسفیه
هم بهیچ وجه و دیو ده است حال یون گوئیم و بیو ده و سرانهای او یکسکه فهم درست
دارد و از حاشیه استاد برائی بچین انشا توان یافت و آنچه استاد این قایل
بعده شنیدن بیت او گفته از ان لوح حر است چه بانی است دلایل برای رفتار نیست
برائی این است که مدعا بران بنا کرده شود بانی جوین تحمل بار بنامی باشد اذ بار
می شکنند بخلاف پای آهنگین که تحمل بار گران بنا تواند شد و ازین جهت صاحب
الافاق المبین گفته سخن شبانه تثبیت برای پای بنای باید نه برای پائی رفتن از اینجا
معلوم شد که استاد این قایل هم بنایت سطحی بود که معنی شعریم درست نمیدان
نتوانست تا بمطالع علی چه رسد قال الاستاد والا چون آن مسلک
و شوار گندار و فهم آن بر عامر بنایست و شوار است ذکر آن در اینجا مناسب مقام و ملائم
مذاق افام نمود قال البوه المسبوه چون تلح و جرح بعد بیان شرح است
فلح من خرافات و رای و قبح هفوات ادعائی او متصور نگردد و چون بتقریر فی کرسکه

بزرگ
و عقیدت با چندی
چون خورشید افشاده
بوده بالضم

بدد الوجه بطرف علم تصوف و در باب آن اذاتنا الله ما اذا قم ذهن منتقل گشت جواب
 را شناسن این قایل و خطاب پنج انگش این مقالات لاطایل از کلام اصحاب عرفان
 اهل این فضل کمال بکیران بیاوم آمد و چون خواهی دانست که کلمات اهل عرفان بزرگم
 و زعم این محمدان است واضح خواهد شد که آنچه این قایل در قول مذکور خود را
 خاصه و دیگر آنرا از عامه قرار داده مسلک دشوار و زبور مذکور نموده تصنعی است از دو
 عموم و تکلفی و در معرفت آنچه صوفیه کرام در بیان حقیقت محمدی ذکر فرموده اند بیان
 نفع است نه آنکه حق تعالی را بر سوای آن قدرت نیست اقول چون ذهن این
 که عبارت از حصر صلا است بطرف علم تصوف منتقل شد از جهت کجی که دارد و
 در ترسوی الحاد مایل شد تصوف در حقیقت نجدیان را کردن شکن و بخت را
 شکن است مشا را الیه باین محمدان شیخ نجدی و اتباع آن بی ایمان اند که کلمات اهل
 این بزرگم آن محمدان است و آن محمدان حضرات اولیای کرام را مشرک بجای
 نگارند و کسی از آن حضرات بیچگونه حسن حقیقت ندارند برای استجاب دعا که
 نجدی خواسته یعنی قوله و اذاتنا ما اذا قم اول ایمان و توبه از بخت است شرط است
 قایل نزد استاد و در حداد عامه هم نیست چه در عامه جهل بسیط است و در این
 و اهل و ذایل و اهل جهل مرکب و جهل بسیط استزاج یافته طرفه مجوفی مزاج
 است بلکه از جنس بیائیم و انعام هم نیست بلکه دشمارا بلذمن الحمار است و آنچه این
 از کلام حضرت شیخ شرف الدین احمد ابن یحیی منیری فهمیده است غلط فنی است
 صلح عنقریب و قول او آنچه صوفیه کرام در بیان حقیقت محمدی ذکر فرموده
 و واقع است پنج بخت است و او را برمی کند و قول او نه آنکه حق تعالی را بر سوای
 قدرت نیست مبنی است بر نفییدن او معنی حقیقت محمدی را قائل الصوفیه الکرام قدس
 سرار هم لما تجلی الحق ذاته بذاته لذاته و شاید بر فیما اساره و صفاته مجله و مفصله

ليس للوجود بالصفات اتساع والتسعون بل الامور الكلية الجزئية التي هي نفس العالم بل الممكنات
 تمامها ذلك لانه تعالى شيعها ونشأها بنشأته ذاتية لوجوب مشاهدته اجمالية لها
 فادرجة حقيقة جامع لجميع المراتب الامكانية العلوية والسفلية هي الاسماء بالحقيقة المحمدية
 التي هي حقيقة هذا النوع الانساني في الحضرة العلمية لكونها صورة جامعته للحقائق كلها سمي
 بالانسان الكبير فوجدت حقائق العالم اجمالا مضاميا لمرتبة الالهية الجامعة للاسماء
 فادرجة في تلك الحضرة العلمية تفصيلا ايضا فصارت اعياننا ثابته وهي مناط العلم تفصيلي
 له تعالى قبل الوجود اعني وجميع الحقائق التي تضمنها الاعيان الثابته في الحضرة الاحدية
 عين الذات ثم جعلها في العين مطابقا للوجود العلمي بايجاد العقل الاول وهو ما اشار اليه
 صلى الله عليه وسلم بقوله اول ما خلق الله نورى وهذه التعينات المتفرعة به هي حاضرة عنده
 تعالى مراة لمشاهدة عالم الاسكان وليست سوى اعتبارات التعينات مع الوجود المطلق
 وهي الاسماء بالاعيان الثابته وليست في الحقيقة غير تعالى لانها الوجود مع اعتبار
 تلك التعينات في العلم وهي الاسماء بالحقيقة المحمدية لجامعتها لجميع المراتب العلوية
 والسفلية پس حقيقت محمدية نزد حضرت صوفيه عبارات از حقيقت جامع جميع
 مراتب مكانية علوية وسفلية هت وتعدو وان محال بالذات هت چه اگر دو حقيقت
 جامع جميع مراتب امكانية علوية وسفلية باشند هر كي ازان هر دو جامع حقيقت
 دومي باشند يانه اگر كي ازان هر دو جامع حقيقت دومي نباشد جامع جميع مراتب امكانية
 علوية وغيره نباشد پس حقيقت محمدية نباشد وهو خلاف المفروض واگر جامع حقيقت
 دومي باشد آن حقيقت دومي جامع اين حقيقت جامع نباشد پس جامع جميع مراتب
 امكانية نباشد پس حقيقت محمدية نباشد پس فرض تعدد حقيقت محمدية مستلزم آن است
 كه يك ازان دو حقيقت يا حقايق حقيقت محمدية نباشد اين قاييل كه بعد تسليم اينكه
 آنچه صوفيه رام در بيان حقيقت محمدية ذكر فرموده اند آن ميان واقع هت تجويز نكرد

حقیقت محمدیه میکند چنانچه حقیقت محمدیه نفی شده است و نیز آنحضرات کرام قاص کرده اند که حقیقت محمدیه حقیقت نوع انسانی است و حضرت علی علیه السلام نوع انسانی را و حقیقت نمیتواند شد تجویز تعدد حقیقت نوع انسانی اینسلاخ از انسانیت است و نیز حقیقت محمدیه عبارت است از تنزل اول و غیب اول و اول احتمال و صلوح آتیه و ندارد و تعدد آن ممکن نیست این احمق پلید باقتضای سفاقت در هر یک فن دخل کرده خود را فیضیت میکند و از غایت حماقت برافتتاح خود متنبه نمی شود -

قال البکاس الخناس لخصفاس السناس اکنون اصفا باید کرد که سر دفتر غناد سر حلقه اولیا جامع علوم باطنی و حاوی فنون ظاهری حضرت شرف الدین احمد ابن محمد بن میری قدس سره در مکتوب سی و ختم مجله صد مکتوبات در بیان بعض حقایق و معارف که متعلق حج است و در این مکتوبات می فرمایند که مقصود و مراد طالبان انرج خانه خداوند خانه است نه خانه اما خانه و میان بهانه انتهی یعنی مقصود از زیارت خانه زیارت و مشاهده صاحب خانه است و از فضل حق تعالی فایز بدان می شوند چنانچه در مکتوب مندرج است چون عبارت مکتوب طوبی دشت برخامه آن که ابطال عقاید باطل و اثبات عقاید حق ازان حاصل بود اکتفا رفت بعد ازین هر که عاشق و انگیر کرد و مکاتیب بدیده که مشهور و معروف اند مطالعه عبارت آخرین مکتوب این است از خود و از طاقت خود منکر باش ایمان خود را بنظر زتارین عبادت خود را بت پرستی شمر خود را نفرو دی و فرعونی تصور کن و از دعوی دوزر باش که بساط عزت ربوبیت بساطی است که هر که بکاشیه آن بساط رسیده همه دعوی بهایش برهند و همه سر نایه بالش فرو بخفت همه حسناش رنگ زلات گرفت و همه طاعتش را معاصی برآید اگر فصیح جهان است کنگ گردد و اگر عالم عالم است جاہل گردد و چون در عظمت عزت بی نیازی

باس
کشد و در یک
نماند از آن
که در مکتوب
و این مکتوبات
است از حقیقت
کس نیست
خاس
شکلان
فناخت کمال
نسب
با فتح کبر
و در مکتوب
از خود و از
و کس نیست

او نظر کنی همه موجودات عالم را بمنی و چون بساطت قدرت او نگری همه معدومات را
 موجودیابی اگر خواهد در هر لحظه صد هزار انجمن محمد صلی الله علیه و سلم بیا فرزند و هر نفسی از انفس
 ایشان را مقام قاب قوسین دهد در جلال او ذره زیادت نکرد و اگر خواهد در هر نفسی
 صد هزار چون فرعون بیا فرزند تا دعوی انار بکم الا علی کند و جمال و کمال او ذره کم نکرد
 و اگر خواهد هر کافری را که بر روی زمین است غرق در بیانی رحمت خود کند از صنعت
 قمر او ذره کم نکرد و اگر خواهد که هر ولی و نبی که در عالم هست در یک سلسله قهر کشد
 و خالد انخلدا در عذاب الیم بدارد از صفت رحمت او ذره کم نکرد ای برادر
 آنجا که قدرت عظمت علم زندگونیات و مقدرات و مخلوقات را چه خطر مردی کو دک
 خود را بدیستان فرستاده بود چون شبانگاه بخانه باز آمد و در ابرسید که
 امر و زاستادت چه آموخت گفت همین که الف بیچ ندارد و السلام در این کلام
 حق حقیقت نظام خود را تمام می یابد تا در یافت شود که استسناح ذاتی بچو حضرت
 خاتم النبیین صلی الله علیه و سلم ثابت میگردد یا امکان ذاتی نیز یکی بلکه هزاران دلیله و
 دیشمار و نیز عبارات منقول و کتب صدق اسلوب مطابق کلام حضرت ملک عالم
 جل شانز است که حضرت سید انام علیه تحیه و السلام از حضرت رب الارباب
 عز اسمه بطور حدیث قدسی روایت کرده اند و در صحیح مسلم و دیگر کتب حدیث مذکور
 است و خواهد آمد انشاء الله تعالی و در آن حدیث قدسی و دیگر احادیث این
 محمدان نیز موجود است و این مکاتبت حقایق اسایب که زیاده از پانصد سال
 بران گذشته و شایع و ذایع و تمام بندگان و دست گردان سالکان
 طریقت و عالمان شریعت را از اویری آرام و عنایتی عظام است و در این مدت
 ممتد هزاران هزار و بیعد و شمار از هر دگر و هر چه در این خط و امطالع فرموده اند
 لیکن احدی بران گرفت نکرده و تنفسی در حرف گیری آن نشی بر نیاموده و دمی نروده

پس گویا اجماع سوتی از مرد و طایفه علی بن ابی طالب گشت و از آنجا که عدد و سیمین است و سیمین
 در بنی آدم هر دم بوی مجری الدم مطابق خبر صدق اثر است و نظیر این مرید طریقه در اینده می باشد
 بر بنی من مزید بیشتر است تا اینکه غایب لغت آن نبیست پدید و افراد انسان سلب ایمان
 و تحلیله نیز آن است العیاذ بالله تعالی و عبارت منقولہ مکتوب معرفت اسلوب در معانی
 متحد و موافق اقوال عالم ربانی است که مورد مطامع من متبعان خطوات شیطانی است
 پس باند نشسته آنکه مبادا چنانکه بعالم عامل مجاهد کامل رحمة الله علیه بنی ادبی نموده اند و باره
 عارف کامل کنش زبان درازی کنند و غضب الهی گرفتار شده آبروی اعتقاد خود
 بر باد داده خاک مذلت و خسران از غیر چنان بر سر انداخته سستی عذاب الیم نیز آن گشته
 همسایه شیطان شوند از خدا بگویم توفیق ادب به بنی ادب محروم ماند از لطف رب
 بی ادب خود را نه تنها داشت بدو بلکه آتش در همه آفاق زدند و بخواهی الدین انصیحی فکر
 برخی از احوال برکت اشتمال صاحب مکتوب محبوب پیر سالک و مجذوب ضرور
 افتاد باشد که فضل عمیم و هدایت حسیم حضرت کریم رحیم از مصلحتی و تنهایی آن العین رحیم
 محفوظ و مصون داشته در جوار رحمت ابدی که جنة الخلد است جاد و بد سناقب آن
 عالی مقام و احوال آن سرآمد و یار کرام در بسیاری از کتب و زبر این فن واقع
 و مندرج است بمجمل آنها و کتاب بالفعل موجود است سنوات اتقیا و اخیار الاخبار
 فی اسرار الابرار تألیف شیخ عبدالحق دهلوی محدث رحمة الله علیه در این کتاب
 دوم احوال حضرت شیخ شرف الدین احمد قدس سره بسیار نوشته اند و لیکن
 چون نسخه موجود آن اغلاط بسیار داشت و تنهایی صحیح آن در دیار دلی اکثر یافته
 میشوند بر نقل عبارت کتاب اول اکتفا رفت شیخ بدر الدین ابن شیخ ابراهیم
 سهروردی مؤلف سنوات اتقیا که از کتب معتبره تواریخ این کتاب را استخراج
 کرده و در طبقه اولیاء نامه ثامن در ذکر احوال حضرت شیخ منوچهر شیخ شرف الدین احمد

ابن یکی منیری رضی الله عنه از اولاد مشهوری هندوستان است خفی نه نسبت حب
 دو جلد کتاب مکتوبات است در اصل از منیر بود وقتی که والد بزرگوار وی رحلت فرمود
 وی خرد سال بود و والد ماجده عظمه اش تربیت نموده و در اندک مدت قرآن را
 حفظ کرده و در طلب علم درآمد و بجهت تحصیل علم از قصبه منیر برآمد اکثر کتب هند اول پیش
 شیخ شرف الدین لوامه که یکی از اعظم دانشمندان دہلی بود گذرانید چون تحصیل علوم
 پیش وی تمام کرد و فرق محبت حق که در باطن وی بود ویرا بخدمت سلطان اشلیخ
 کشید و التماس صحبت کرد سلطان اشلیخ فرموده که ترا حواله شیخ نجیب الدین
 فردوسی کردم به پیش وی آمد و صحبت او را لازم گرفت در مدت قلیله سلوک را با انجام
 رسانید و در بعضی کتب چنین آورده که وی بشوق نظام الدین اولیاء بدہلی آمد
 قضا را پیش از آنکه او بدہلی برسد شیخ بریاض رضوان فرامیده بود شیخ نجیب الدین
 فردوسی را در انجام دید چون بلازمست او رسید فرمود که ای درویش سالما است
 که منتظر تو نشسته ام امانتی دارم که بتو سپردنی است مرید او شد و نعمتی که برائی او
 نهاد و بود و گرفت شیخ شرف الدین در حفظ آداب شریعت بنایت گذاشت داشت
 و از آنچه مخالفت سنت و جماعت باشد مصون بود شیخ نجیب الدین چون او را در
 راه طریقت کامل دید تکمیل دیگران و غرقه خلافت با دحواله نمود و رخصت فرمود و
 از انجا به بهار رسید و در نوای بهار روی نور آنجا حجه برآورد و به حق مشغول گشت
 گویند او را در چندین سال در بیابان که مابین دہلی و اگره است توقف واقع شد
 هم در دشت می بود و عبادت میکرد و بعد از سالها بطن رسید روزی حضرت
 ابوالمظفر بلخی خلیفه او که مخاطب یک جلد مکتوبات و لیست از وی پرسید که مردم
 می گویند که شیخ چهل سال چیزی نخورده است فرمود چنین است که چیزی نخورده
 بلکه طعام نخورده ام اما کاه کاه برگ درخت و گیاه و میوه بیابان ازین جنس

چیز باخورده ام گویند که دوازده سال او را حاجت بول و غایب نشده در این مدت
 بوی طعام بدماغ او نرسید و بارها گفتی از روی کنفس ریاضتی که من کشیده ام
 اگر گوه را بودی آب شدی اما شرف الدین چندی نشد و ی بشیخ مظفر مکتوب نوشته
 است در **س** هر یک از این قوم راجع داده است و در آن گنج کرم بنهاده است
 برادر عزیز ابوالمظفر سلام و دعای کاتب مطالعه کند باید که در کار خود مردانه باشد
 و از شدت امور و از کثرت ابتلا و امتحانات گوناگون که در راه سالک است نباید
 که در کار قوت و رفور راه یابد ای برادر در عصمت الانبیاء آورده است که کار خدا
 بیک نظم نیست نتوان دانست که اقبال فتوح حق سبحانه و تعالی از کد ام راه
 پدید آید از راه نعمت یا از راه محنت یا از راه عطا یا از راه بلا موسی بنو عبیر راعلیه السلام
 بعد از زادن در تنورش انگنند ند پس در تابوت کردند پس در دریا نهادند پس در
 دست دشمن انگنند بعد از آن بدست ادفوت قبلی دادند و از خوف کشتن در
 غربت آوردند و از آنجا دوازده سال در شبانی انداختند شب تاریک شد
 و آتیه برآمد و برق جستن گرفت در کان در رسیدند و گوسفندان را بودند
 و راه کم کرد و در آن راه گرفتند و سر ساخت گرفت هر چه حقیق زد آتش نه برآمد
 چون از همه وجه عاجز گشت فتح از غیب پدید آمد تا گفت ای آنست نارا
 چون بطلب آتش در آنجا رسید گل دیگر شکفت ای آنار بک فاطمه تعلیم
 انک بالوادی المقدس طوی و انما اخر تک فاطمه لما یجی الی آخره الی آخر المکتوب
 و غلفه و شهرت بزرگی او در زبان سلطان محمد تغلق بود سلطان بیگی از امرایان
 فرمان فرستاد که در بهار برای شیخ خانقاه بنائند و بموجب حکم سلطان خانقاه
 عظیم بنا نمود و موصی که سلطان از دلی فرستاده در حجره خاص کسرترا نید و او را
 مع اصحاب دریدن دعوت کرده مجلس سماع ساخت و عرض کرد که این مقام و منزلت

درویشان است و بایشان گذرانید گویند که در زمان سلطان فیروز شاه بدین شهر
 آورده بود سلطان بادی عقیدت و اخلاص داشت دیدم راجله در وجه معاش
 خدام او داده تا منی آن دیدم در تصرف خدام او بود وقتی بخاطر او رسید که ترک آن دیدم
 نمایم بدین نیت متوجه ملی شده حاسدان سلطان رسانیدند که شیخ با وجود دیدم
 از کجاست نخواست نکرده بطمع پیش شما آمده است سلطان از اینجا که اعتقاد است زجر
 نخواست نموده چون شیخ را دید فرمان از آستین بیرون کشید و گفت که دیدم ترک کنم بادشاه را
 از حکم آن چاره نماند که باز اعاده نماید حاسدان منفعل گشته در سه به قصد و چهل نفات
 یافت او بل معارف همراهی او خود کشوده اقول این سیه روی سفید ریش و این
 مسلمان صورت کافر کیش برای اضمحلال جبال کلبیات گوناگون و تدریسات
 بوقلمون می نماید و ازین نیز نیکوهای او فضیحت و رسوائی او نزد کسانیکه بهره از فهم و دین
 دارند می افزاید به نجه بیان ایام احمدی حضرت صوفیه کرام و با معتقدان آنحضرت
 الدائم انحصار اندیش بخدی و پیر دانش آنحضرات را مبتدع و مشرک می انگارند
 و ارشادات آنحضرات را بجوی نمی شمارند این طریس طریس برای خدع و تلبیس زبان
 ناپاک خود را بدمج و شنای آنحضرات می آید و دوستان احوال حضرت شیخ
 شرف الدین احمد بن محمدی منیری قدس سره برای فریب دادن عوام و جمله می
 سراید تا خیال سوء اعتقاد طائفه نجه بد نسبت با آنحضرات از اذیان عوام و جمله
 بر آید و بان بجا رگان که معانی دقیقه نتوانند فهمید مطابقت کلمات کفر که از
 شیخ بخدی با ارشادات حق آنحضرات بنماید و غالباً او خود هم از جهت غایت غیبات
 و غوریت آن کلمات کفر را مطابق آن ارشادات میداند و بحسب فهم کج سخن
 بیموده بر زبان میجو خود میباید دانست که لغو صفات کمالات آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم برد و گونه اندکی آنکه با آنحضرت صلی الله علیه و سلم اختصاص ندارد

پنجم ایمان و نبوت و رسالت و یکی آنکه بآن حضرت صلی الله علیه و سلم مختص است
 در دیگری یافته نشد و این قسم دوم و قسم است یکی آن صفات که صالح اشتراک
 بین اثنین فصا عدا هستند با از انقسام بر متعدد ندارند مگر او سبحانه انصفا
 را بدیگری از زانی نداشته ثبوت آن صفات مستلزم سلب آن صفات
 از آنحضرت صلی الله علیه و سلم و ثبوت آن صفات بآنحضرت صلی الله علیه و سلم
 مستلزم سلب آن صفات از دیگری نیست نظریه بودن آن صفات صالح اشتراک
 و تعدد مشارکت دیگران بآنحضرت صلی الله علیه و سلم در مجموع صفات ممکن و مقدر است
 که واقع نیست همچون مرتبه قاب قوسین او ادنی که با از اشتراک و تعدد ندارد
 ممکن است که او سبحانه دیگران را تا بل مرتبه قرب قاب قوسین او ادنی گردانند چون
 این قسم صفات صالح اشتراک بین کثرین است مشارکان آنحضرت صلی الله علیه
 و سلم در این قسم صفات ممکن اند می توان گفت که اگر او سبحانه خواهد صد هزار چون آنحضرت
 صلی الله علیه و سلم در هر لحظه بیا فرزند و هر نفسی از انفس ایشان را مقام قاب قوسین
 و به چنان مقام قاب قوسین صالح اشتراک در میان کثیر غیر محصورات و قسم دوم از
 قسم ثانی آن صفات اند که هرگز بتسلو اشتراک بین اثنین ندارند فضلا عما فوق
 اثنین و نبوت آن صفات بیکی بی سلب آن صفات از جمیع من عداه ممکن نیست
 و انصاف آن حضرت صلی الله علیه و سلم بآن صفات بی سلب انصاف هر واحد
 من عداه صلی الله علیه و سلم بآن انصاف یکی من عداه صلی الله علیه و سلم بآن صفات
 بی سلب انصاف آن حضرت صلی الله علیه و سلم بآن صفات امکان عقلی ندارد و بمجمله
 این قسم صفات است صفت خاتم النبیین و اول ما خلق الله نوره و اول النبیین
 خلقا و اول من تشق عنه الارض و اول الناس خروجا اذ العرش و اول من یفترق
 من الصفه و اول من یوزن له فی السجود و اول شافع و اول مشفع و اول من یجوز علی

الصراط واول من یقرع باب الجنة واول من یفتح له الجنة واول شفیع فی الجنة واول مقام
 لا یقومه بعد غیره یغبطه فی الاولون والآخرین ونازل درجه لا یسبی العبد من عباده واول
 یألفه الارجل واحد وصاحب الشفاعة الکبری وسید الناس یوم القيمة وصاحب
 لواء الحمد الذی مامن نبی آدم فمن سواه الا تحت لوائه واکرم الاولین والآخرین علی له
 ورحمة للعالمین وبعوث الی الخلق کافه مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این
 قسم صفات محال بالذات ومنتع عقلی است پس بودن دو کس خاتم النبیین ممکن
 نیست چه جائی آنکه هر یکی از صد هزار کس که در یک یک لحظه آفریده شوند واحد
 اخیر کل جماعت انبیاء باشد چه هر یکی از آنها همه صد هزار بلکه از آنها کسان بیشمار که
 در هر یک لحظه آفریده شوند نبی باشد یا هر یک از آنها نبی نباشد اگر هر یکی از آنان نبی
 باشند و بعضی نبی نباشند محال است که هر یکی از ان همه با خاتم النبیین باشد چه
 کسیکه نبی نباشد خاتم النبیین نتواند باشد و اگر هر یکی از آنها نبی باشد هر یکی از
 آنها آخرین همه انبیاء و اعدا آخر جماعت همه انبیاء نتواند شد پس هر یکی از آنها خاتم
 النبیین نتواند شد حاصل که اشتراک و صفت خاتم النبیین در دو کس ممکن نیست
 فضلا عما فوق اثنین و همچنان دیگر اوصاف مذکوره مشترک بین اثنین نتواند شد
 چنان عاقلی بلکه کسیکه بهره از فهم داشته باشد تجویز تواند کرد که صد هزار کس در
 هر لحظه که هر واحد از آنها موصوف باشد باینکه انه اهل با خلق الله نوره واته اهل
 النبیین خلقا وانه من مشیق عند الارض واول الناس خروجا و العقب واول من
 یفتق من اصقعه واول من یوزن له فی السجود واول شافع واول مشفع واول من
 یجوز علی الصراط واول من یقرع باب الجنة واول من یفتح له الجنة واول شفیع فی
 الجنة مکر الخلق اند اگر یکی از ان صد هزار کس موصوف باین صفات باشد جمیع من
 عده داخل عموم صفات الیه و اول و مختل علیه باشند پس موصوف بصفات مکر

نتوانند بود و بر این تقدیر سلب این صفات آنحضرت صلی الله علیه وسلم ضروریست
 پس مشارکت دیگری با آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این صفات ممکن نیست و قد
 سبق مراد ان الاول لا یعدد و اگر صد هزار کس در هر یک لحظه آفریده شوند اگر
 کسی از آنان بمحصول بقیام مقامی که لا یقومه احد غیره یعنی فی الاولون و الآخرون
 نباشد کسی از آنان مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم تواند شد و اگر یکی هم از آنان قائم
 مقام لا یقومه احد غیره یعنی فی الاولون و الآخرون باشد آنحضرت صلی الله علیه و
 سلم قائم آن مقام نباشد و از جمله غایبین باشند نه مضبوط اولین و آخرین بر این تقدیر
 مشارکت آنحضرت صلی الله علیه وسلم در این صفت ممکن نیست و همچنان اگر آن صد هزار
 کس در هر یک لحظه آفریده شوند نائل درجه لا یمنی الا العبد من عباد الله و لاینالها
 الا جمل واحد نتوانند شد و اگر یکی از آنان نائل آن درجه باشد آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم نائل آن درجه نتواند بود و بر این تقدیر هم مشارکت یک کس هم با آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم در نیل آن درجه ممکن نتواند بود چه جائی مشارکت صد هزار کسان
 که در هر یک لحظه آفریده شوند با آنحضرت صلی الله علیه وسلم در نیل آن درجه ممکن تواند
 بود چه جائی مشارکت صد هزار کسان که در هر یک لحظه آفریده شوند با آنحضرت صلی
 الله علیه وسلم در نیل آن درجه و همچنان سوائی یک کس دیگری صاحب شفاعت کبری نمیتواند
 شد شفاعت کبری صلوح اشتراک بین ایشان ندارد و هر یکی از آن صد هزار کس
 که در هر یک لحظه آفریده شوند صاحب شفاعت کبری و سید الناس یوم القیمه و
 صاحب لوائی که جمیع من عباد یعنی آدم من سواه تحت ان لوا باشند و اکرم الاولین
 و الآخرین علی الله و رحمة للعالمین قاطبة و یبعوث الی الخلق کافه نمیتواند شد و انهم
 مقدمات بشرح و بسط تمام سابق ازین مکرر رسید و مبهرین شده نظر بر شدت
 غیاوت این قایل حاجت اعاله آن افتاد پس معنی کلام حضرت شریف الدین احمد

این یکی میسری قدس سره این است که اگر او سخنان خواهد صد هزاران همچو آنحضرت
 صلی الله علیه وسلم در قرب ذلنی و ذیل مقام قاب قوسین بیا فریند که این وصف
 صالح اشتراک بین کثیرین است در جلال او سبحانه ذره زیادت نگرود و این
 کلام صادق است چه آن فریدن صد هزار کسان که مانند آنحضرت صلی الله علیه وسلم
 در ذیل مقام قاب قوسین باشند موجب زیادت ذره در جلال الهی نمیتواند
 بود حضرت موصوف قدس سره بقوله و نفسی از انقاس ایشان را مقام قاب
 قوسین فیه بیه تشبیه که از قول او همچو محمد مضموم می شد تصریح فرمود که مشارکت در این
 صفت بسبب صلوح اشتراک ممکن است و ذکر آن صفات که صلوح
 اشتراک ندارند که در میان نآورد که مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم
 در آن صفات امکان ندارند است و از جهت این نکته حضرت موصوف قدس سره
 فرمود که اگر خواهد در هر خط صد هزار همچو محمد صلی الله علیه وسلم بیا فریند و هر نفسی از
 انقاس ایشان را خاتم النبیین گرداند یا اول النبیین خلقا گرداند الی غیر ذلک
 من الصفات التي لا تحتمل الاشتراك و اگر مقصود حضرت موصوف بیان امکان
 مشارک آنحضرت صلی الله علیه وسلم در جمیع صفات کمال خواه صلح اشتراک
 باشند یا ندی بود افزون قول او و هر نفسی از انقاس ایشان را مقام قاب
 قوسین دهد ضرورت نداشت بلکه بایستی گفت که صد هزار همچو محمد در جمیع صفات
 کمال بیا فریند و تخصیص مقام قاب قوسین بذکر جی نداشت وجه تخصیص آن
 بذکر همین است که دیگر صفات کمالیه آنحضرت صلی الله علیه وسلم صلح اشتراک
 نبوده اند این صفت محقق صلح اشتراک است و مشارکان آنحضرت صلی الله
 علیه وسلم در این صفت ممکن اند ذکر این صفت فرموده دیگر صفات محقق غیر صلح
 الاشتراک را ذکر نتوانست کرد از اینجا معلوم شد که این بیه جابل کلام حضرت موصوف

توانست فهمید انکاشتن او این کلام را موی کلام شیخ نجفی ناشی از جهل نافهی اوست
و معینا که قول حضرت موصوف اگر خواهد در هر لحظه عند زرار همچون محمد صلی الله علیه وسلم
بیا فریند و هر نفسی از انفس ایشان را مقام قاب قوسین دید در بلال او ذره
زیادت نکرد و قضیه شرطیه صادق است و برای صدق قضیه شرطیه امکان مقدم
و امکان تالی آن ضروریست صدق این شرطیه مستلزم امکان مقدم و تالی
آن نیست قال الله سبحانه لو اردنا ان نتخذ لہوا لاتخذناہ من لدنا ان کنتا
فاعلین و قال سبحانه لو کان فیہا آلہة الا الله لفسدتا بالجملہ استدلال بصدق
شرطیه بر امکان مقدم یا تالی آن سفاہست دیگر است این بود جواب اجمال
ہدیان این نجفی بنحو حالیا نظر تفصیلی در ہدایات بیہودہ او باید نمود و پورہ
از روی زشت عوار و عواری این اخور باید کشود قول او در این کلام حق و حقیقت
نظام غور تمام می باید تا دریافت شود کہ اتماع ذاتی چو حضرت خاتم النبیین صلی
الله علیہ وسلم ثابت میگردد یا امکان ذاتی نیکو بلکہ ہزاران دلکو و ہمیشہ این
تلمیح عجیب است در قول حضرت شیخ شرف الدین احمد منیری قدس سرہ و صف
خاتم النبیین مذکور نیست مشارک آن حضرت صلی الله علیہ وسلم در این وصف کہ
صلح اکثران نیست تمتع بالذات است حضرت مہدی ذکر مشارک آنحضرت
صلی الله علیہ وسلم بذکر نام مبارک در وضع نیل مقام قوسین فرمودہ اند این قلیل
لباس کہ شاگرد شایستہ و خواص خناس است بجائی نام مبارک وصف حاتم
النبیین مذکور نمود و تا در او ہام جملہ و عوام اند از د کہ امکان مشارک آنحضرت
صلی الله علیہ وسلم در وصف خاتم النبیین از کلام حضرت موصوف مستنبط
میشود حال آنکہ در کلام حضرت موصوف ازین وصف اثری نیست حضرت
موصوف بر ذکر مقام قاب قوسین کہ صلح اکثران است اکتفا فرمود اند

و با اینهمه از کلام حضرت موصوف امکان ذاتی مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم
در نزل مقام قاب تو سین هم ثابت نمی شود چه صدق شرطیه مستلزم امکان مقدم
و امکان تالی نیست مثلاً اگر کسی گوید که اگر امور غیر متناهی به مرتبه مجتمعه موجود بالفعل
شوند ذره در جلال الهی زیادت نگردد درین قضیه شرطیه صادق است از صدق
آن امکان وجود امور غیر متناهی به مرتبه مجتمعه بالفعل که باتفاق متکلیفین و حکما مستنع
ذاتی است و امکان زیادت جلال الهی ثابت نمی شود فهمیدن امکان مساوی
آنحضرت صلی الله علیه و سلم ازین کلام باقتضای غایت حاکمیت و نافی است و قول
او و عبارات مقوله مکتوب صدق اسلوب الی قوله و دران حدیث قدسی رفع
دیگر الحادات این محمدان نیز موجود است ناشی است از غایت جہل و نادانی
و شدت تمییس دلی ایمانی آن حدیث قدسی این است یا عبادی لوان او کم و آخر
و سلم و جنکم کانوا علی القی قلب ربل ما زاد ذلک فی ملک شیئاً یا عبادی لوان او کم
و آخره و سلم و جنکم کانوا علی النجر قلب ربل ما نقص ذلک فی ملک شیئاً و کلمه بود در لسان
عرب برای اشخاص علیها موضح است قال سبحانه لو کان فیما الله الا الله لفسدتا
فهمیدن امکان مقدم شرطیه که در حدیث قدسی حدیث قدسی مبنی است بر جہل از معنی او و جہل
ازینکه صدق شرطیه تقدیریه مستلزم امکان مقدم و امکان تالی آن نیست
و تفصیل نا فهمیهایی این قایل و شیخ نجدی و کشف جہالات این جاہلان بجا نیکنه
این قایل این حدیث قدسی را نقل خواهد کرد خواهد آمد انشاء الله تعالی و قول او و این
مکاتیب حقایق اسالیب الی قوله پس گویا اجماع سکوتی از هر دو طایفه بران واقع
گشت بر نافی قایل مبنی و از فرط حافتش مبنی است چه از قول حضرت صاحب مکتوب
قدس سره امکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع اوصاف کمال متوهم
نمی شود بلکه از بودن آن قول قضیه شرطیه امکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم

در نیل مقام قاب قوسین هم مستنبط نیست چه صدق قضیه شرطیه مستلزم
 امکان مقدم و تالی آن نیست کما سبق و صدق شرطیه مذکور محل کلام نیست اطلاق
 کرام و علمای عظام چایبران کلام میکردند و از اجماع بر صدق شرطیه مذکوره مکتوب
 فهم امکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در اوصاف کمال ناشی از حماقت و
 بلا دلت است از اجماع بر صدق این شرطیه کار شیخ نجفی و اتباعش برنجی آید و چون
 همه است از مجتهدین و مقلدین و صوفیه کرام اهل بدرع و اهلوا اجماع دارند بر آنکه
 آنحضرت صلی الله علیه و سلم موصوف اند بآن صفات کمالیه که صلح بیشتر اک
 بین ایشان نتواند شد و لکن آنحضرت صلی الله علیه و سلم افضل ماسوی الله و
 افضل کمالات اند آن اجماع مستلزم اجماع قطعی است بر امتناع ذاتی مساوی
 و مشارک آنحضرت صلی الله علیه و سلم در همه اوصاف کمالیه کما سبق در اشیاء نجفی
 و این خرق خرق قطعی نموده در وعیدین شنی النار در آمدند و از دایره ایمان بر آمدند
 و قول او از انجا که حد و مبین الی قول العیا ذب الله درست است و مصداق آن حال شیخ
 نجفی و خیم المال و حال این سر کرده جهال است که شیطان در درگ و پی زنها
 در آمده ایمان زنها را بغارت برده اینها را در جمله الاخرین اعمالا الذین ضل سبیلهم
 فی الحیو اة الدنیا و هم یحسبون انهم یحسنون صنعا و اخل کرده زنها را استحق خلود فی النار
 گردانید و قول او و عبارت منقول مکتوب معرفت اسلوب در معانی متحد و موافق اقوال
 عالم ربانی است که مورد مطاعن متبعان خطوات شیطان است بنی بر جهل دبی ایمانی
 است چه از عبارت منقول امکان ذاتی مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع
 کمالات بلکه امکان ذاتی مشابه آنحضرت صلی الله علیه و سلم در نیل مقام قاب قوسین
 هم مستنبط نیست و شیخ نجفی که سر کرده و شیاطین الانس بود است با مکان
 و قومی که در با مساویان آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات مصرح است

و غوایت شیخ نجدی که عالمی در فریب اغواش عالمی بیعیل در دام اغواء و تضلیل او
 درآمده و از دایره ایمان برآمده ضرور بود این فرد مایه فرد پاییه باقتضای درایت
 یعنی که شاید آنهم از ان او نباشد خواننده بر سر خود بلا آورد و دستا و طلا مه چون
 این بیت شنید بجوابش قصیده ثلثا غرا که شتمل است بر مسائل و دلائل و حصال
 و نیم شیخ نجدی و این قائل باین نظم فرمود و بجواب این بیت بیت خاص انشا نمود
 و آن مطلع جا بهلاست شراشقی که تدار که من الله انتقام و اگر چه مجاد میخورد و آن
 نجدی منگو و آن مایه فهم و آن قدر استعداد علمی ندارد که بر دو قالیق حقایق و صنایع
 و بدائع که در اشعار تصبیه و دلائل اند و قوف یاید مگر تشبیه و اطراف ناظرین که
 از عزیمت و دیگر فنون بهره یافته اند آن قصیده تمام و کمال در این مقام ثبت کرده
 شد و بی نده -

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کلامی فحشا العادی کلام

جوارح قطعه منها قلوب

کلام محاسن للرب قطعاً

لواقظ ماله منها التیام

کلامی جوارحهم و هم

به القوتین من راب الحسام

جمع جوارح
 که بیان میکند
 جمع جوارح

لواقظ ماله منها التیام
 کلامی جوارحهم و هم
 به القوتین من راب الحسام

براهین قضا یاها قواض

تزیید قلوب نجدین نجد

فکم سیف له تلم و نبی

وقت لاجل شد و قم

ینجدنی کجل نجد حق

جهول یدی علما و تبدو

یضادنی کاضاد الرشاد

قلامی فاصابتها بالهام

وتنکی فوق ما تنکی الحسام

وما للحق نبو و انشلام

کان لو نهم قط و قام

بما نجلت کما نجل طغام

علیه من جهالة و علام

المبین الغی و الذویر الظلام

فقد يعوى كما تعوى كلاب

حمار صا حین اراج لیشا

ومن امل الزمان ونكره ان

يساجل باقل سبحان نطقا

بحاری ضالع قزم ضلیعا

یوازن سافل ذون نزل

تزیغ تعالة لیشا هصورا

وقد يتغولك تتغول بهام

وكلب هر از مرال کلام

يعاضني عيائ عيام

يساهم في النعم سخيا فلام

قراها لياغاليه قزام

نقد ام له مجد قدام

يحادل احد كل طير طعام

الانسان والحيوان في كمال العقل والقدرة

سرواغ تعالة لتصيد ليثا

اذا ما هم ان يصطاد بانرا

يروغني وكيف تهاب شاة

لقد غر الجھول العزم عمر

صوى ذا الومغم في وغم وغم

بما عقت شيخ الجحد قيدا

عقام حته فكر عقم

بما حثف في الهلك اقتحام

حمام طارحان له الحمام

ليوث او عصا فيرا اعلام

نغام في حال لا يرام

وهم فواد ذا الهم اهتمام

يعاقني عيا يا عقام

على جمل هو الاء العقام

واورته اب تمهید فروش

فكان ابو جناد انجيدا

ترد دحافيا حتى تردى

فشغل ابیه فرش اوخيام

وفسل صاغون الخول

صغار القدر اصغر خول

ضيع ارضعت لاده جلا

وصوغ الكذب خوال دما

تعناه فروش اوخيام

ولم يحله ظهرا وسهام

وشغل لاهن فرش اوخيام

له فى صوغه هم اهتمام

واعمام وكبره عمام

فليس له من الجهل انقطاع

صمرا صمه و قرو و قرو

و خیم خیمه خیم شیم

لشیم ماله فی اللوم کعم

شیم لیس داهیة ولكنه

نشی غلا یخمر لا یخمر

نفی الحق التحمل عنه قدما

ولم یعقل مدام عقله بل

فذلان علی صماخیه صمام

وشیمته الوشیمة والشتام

ولیس له اذا ما لیعرکام

فی الدھی داهیة من نام

واسکره السخیمه کاسخام

ولم یسلبه حق ای مدام

حماقته له خلق مدام

اركان اسك ابهم مسترك

يحمه سواد البيض كن

حرق مع خب جلا ووهلا

كذا الدون يحيى حريق

فيره من شرافه شهوم

هذي هذان مخونين جنو

صبي قلبي واخي وصواخي

ومرتك وابهم مسترك

يسوي اللبام له اللبام

وشانته الشراسة والحرام

ويغواذ يقل ويستصام

ويضحك من خرافته شهام

وصبيان تكلم لهم بعام

كغير ليس يلبه بحام

www.nafseis.com

اتشدين اكهام علي بيتا

امدح جاہل و شر و شقیہ

وانكر حاد اغيا وجملا

وحرمان ان لو بمشدر حل

وَيُؤْتِيهِمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مِنْ ذَلِكَ ۖ وَكَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَآلِئِهِ لِقَوْمٍ يُؤْتُونَ

وَجُوزِ الْإِنْقَاصِ إِلَهُ كَفَر

وقال جوزف يا مقبوح وصف

افادكم مشايخك الكهفام

تَدَارِكُهُ مِنَ اللَّهِ انْتِقَام

شفاعة من يلوذ به الانام

عزله عنه البيت الحرام

وقول الكذب منقصه ذم

وكان له بذالك التزام

إله بكل منقصة تذا

فيمكن في اعتقادك ان يكون

ويقترون الفواخر والخصايا

وينقص شأنه شين ومدين

ويقبل كلما قبل البراي

ولحقه الجسم وان تجزي

تجوز يا عديم طوع و عدم

وذاك وبال اخذ غوا ماما

الاله بحيث يتعدا ويقام

ويرتكب المظالم ويضام

ويغفاه وينسيه النيام

كان يتباه ساءر سام

وذلك كله كفر جسام

على حق له حق الدوام

فبوت به كما باهر الامام

غوی فلختر کفر التجدد نیا

وسوق نفاقه نفقت فباعوا

شاعة الى ارض وخام

سَمِي الْجَهْدِ وَالطَّغْوِيَّاتِ

وینا را می نمودن
وینا را می نمودن
وینا را می نمودن

«الليدأفتنى مالا كثيرا»
«الليدأفتنى مالا كثيرا»

ی عطش سیرام بعید

سَاعَ الْعَمَلِ فِي عَمَلِهِمْ وَنَوْمِ

د افغانستان د پخواني ولسمشر د جنرال داود مدني لخوا په ۱۹۷۸ کال کې جوړ شوی دی.

فدان له من الحمة فقام

الصدقة

از مردمان و فرمایید از مرغان ۱۲

و خام سفلہ نکھو و خامو

طَارَ إِلَيْهِ مِنْ جَمِيعِ الْمَدَائِنِ

فكان له بذلك الكيد اغتنام

فقد ارجعها ورجعها

فمنه

میرک منہ بالعلم اھما
شہنشاہی

فلم يحصل له حرف ونحو

ولا علم لأصول ولا الكلام

وكان له مع الجهل اجتهد

وانكار لما اجتهد الامام

وقد ابدى لا ثار وای

معاني غيره فاذا ذكر الامام

وكان بحيث يجهل لفظ

فصير ما لمعناه اکتنام

فلم يحصل بمعنى اول او

بمعنى الختم قطله اعتبارا

على قلب تحت ختم ختام

النبوة فاعتك وعدا ختام

فجوز ان يكون نظائر في

الكمال من له الفضل العظم

لمن هو اول الانام خلقا
 من الملائكة والجن والانس والحيوان

فهل قبل ابتداءهم ابتداء

محمدن الشفيع لكل اثم
 الذي لا يغفر الا به

ملاذ مفرع هو مفرع
 من الملائكة والجن والانس والحيوان

حياه الله واصافا لتان
 في الدنيا والآخرة

رسالته التي عمت ومنت
 في الدنيا والآخرة

به تم الكارم والمعاني
 في الدنيا والآخرة

به تم الكارم والمعاني
 في الدنيا والآخرة

ومن هو النبيين اختتام
 في الدنيا والآخرة

وهل بعد اختتامهم اختتام
 في الدنيا والآخرة

يعاقبه العقوبة ولا تانم
 في الدنيا والآخرة

للوكر اذ هال فراع عظام
 في الدنيا والآخرة

يكون لها اشتراك وتقسام
 في الدنيا والآخرة

كمال للرسول به انصرام
 في الدنيا والآخرة

وهل بعد لتقام لها تمام
 في الدنيا والآخرة

وهل بعد لتقام لها تمام
 في الدنيا والآخرة

وهل بعد لتقام لها تمام
 في الدنيا والآخرة

قسیم لایحوز را قسیم
 قسیم

به تم الحاسن وانقسام
 به تم الحاسن وانقسام

الیس مقامه المحمود علی

مقامه لایقاس به مقام

یظن الواجب لجمک ان
 یظن الواجب لجمک ان

السفاسر لثروته لثروته حرام
 السفاسر لثروته لثروته حرام

یظن نداهه للمهر شرکا

وان رجاشفاعته اجتهام

بوضع لاینباء له غرام
 بوضع لاینباء له غرام

اشد جزاه اجر غرام
 اشد جزاه اجر غرام

بفتنه بدانی الناس بخی

وبین المسلمین فبشا اختصام

یلا جمهور جهال غرور

باو هام بها وهوا وها ماما

سوی چیزی بی قصد آن از غیب

فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

وخلف خلفه فيه م خلافا

حقیقۂ خفاء دینا

فرد واحدة الحمد ردا
الذين يوفون

مَنْ يَقُومُ الْقِيَامَ قَوْمًا

تقدیر باجهول الدین قلم

حضرت شیخ الحدادی رحمہ اللہ

وان اودی به موت نام

تَعَزُّمُهُ بَيْنَهُمُ الْعَامُ

قوما هم بامر الدين قاموا

اردی بکل برہا زاقام ہوا

www.na
علی دین قویم فاستقامت

على التقدير في حج نظام

لغوت لغا ولسرک احشام

فلا يجزى الصلوة ولا الصيام
 نام المرام يوم من بعد

تقص من تنقص ارتداد

يخاصم في جيب الله قفوا

اخالف انت بعد الشيخ خلف

وانك واحد من سيئات

فانت عم لقائدك العمى عن

لومك ناصحا باكل فاحصا

فلا يجزى الصلوة ولا الصيام

ميتوا من يقاوم اثم

لشيخك جهل بلد خصام

فبعد بك انتك خلف خام

جناها شيخك لا تقى الكرم

سنا الشمس ظلها الغمام

فما تلغون باح لاكم

فوائد كالحقور صمد

ولا يغريك هوى ان هوى

فانت احسن من هوى فلما

الا اغضض يا غيض الطوف

لحالك الهنا ان لم تجاوب

فديت محمد خير البرايا

فلا يجدك نصح او ملام

فخافاك لك مستدام

هجونك حرمه لك الوام

منون جلدك النبل اهام

اذا ما هذ سمعت النظام

عليه صلوة ربى والسلام

قال الاستيا و پس بايد دانست كه اين قائل سه وسوسه موسوم به بسنه لائل
برائى اثبات اسكان شخص كه برابر آنحضرت صلى الله عليه وسلم در كمالات باشد در بعض
رسائل آورده است قال المرتبة المتقلب بل الكلب الكلب

حق علی باطن
جان من در این عالم
درین عالم نیست
مستدام
نصح او ملام
فلا يجدك
فخافاك
هجونك
منون
اذا ما
عليه
قال الاستيا
برائى اثبات
رسائل آورده
المرتبة المتقلب
الكلب الكلب

اقول اسكان شخص مذکور بوجه کثیره مذکور سابق ثابت گشت و انچه این محدیدین نیابت
 شیطان بعین: نفی عموم و شمول قدرت رب العالمین یعنی در امتناع ذاتی مساوی که
 ممکن التماهی بالیقین است و وجه که موجب سواد الوجه است ذکر نموده تشرب یافته
 مرج و قدح از پنج برکنده شده بعد از ان اگر از الحاد و فساد اعتقاد ثابت نگردد و نار
 بر عار اختیار نماید بجز خسران داین و حرمان کونین نصیبش نخواهد بود اقول این مرتبلی ایمان
 و این بدین شیخ مسلمان بهچک وجه اسكان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم ثابت نگرده
 بلکه چند احتمال باطل از باطن خبیث موطن خود برآورده باقتضای جمالت و ضلالت ابتدائی
 آن احتمالات را استدلال بر اسكان مساوی مذکور انکاشته دست از دین و ایمان برداشته
 نائب منات رئیس الشیاطین و ارجیت ارتداد مردود باسفل الساطین گشت باوجه
 ارتداد و ضلالت و غوایت و جهالت او سابق ازین تفصیلاً بیان کرده ایم حالا باز اجمالاً
 بران تنبیه میکنم باشد که این مرتد از ایمان را باز آید این قائل اولاً معنی و صفت خاتم النبیین تحریف
 نموده احتمال بودن دو کس که در زمان نبی باشند خاتم النبیین برآورده از ایمان و اسلام
 برگزیده و باوجود احترام باینکه لام در النبیین برای استغراق است ندانست که خاتم النبیین
 همه نبی است که نبوت او از نبوت سایر انبیاء متاخر باشد پس اگر فرض کرده شود که دو کس در زمان
 نبی باشند بعد از ان نبوت منقطع شود و همگی از ان هر دو کس خاتم النبیین نبی تواند شد
 چه نبوت همگی از ان هر دو نبی مفروض بعد نبوت جمیع من عده من الانبیاء نیست بلکه نبوت هر یکی
 از ان هر دو مفروض از نبوت بعض من عده متاخر نیست این تجویز که این قائل برآورده این
 قائل با از ایمان برآورده این تجویز را وجه اثبات اسكان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم
 در جمیع کمالات انکاشتن از غایت غوایت و غباوت ناشی است این قائل که بودن دو نبی
 که در زمان باشند بعد از ان هر دو نبوت منقطع شود خاتم النبیین تجویز میکند اگر دیه و نبوت
 معنی خاتم النبیین برای تلبیس تحریف میکند کا و مستعند است و اگر باقتضای جمیع معنی آن نمیداند

کافر جابل است و دخل در کفر غدر نمی تواند شد و بر این تقدیر ظاهر است که این قایل بر بودن
آنحضرت صلی الله علیه و سلم خاتم النبیین میسان ندارد که تصدیق بعقد بی دانستن معنی معلول ممکن
نیست ثانیا این قایل می گوید که آنحضرت صلی الله علیه و سلم از عموم النبیین در خاتم النبیین
مستثنی است و ظاهر است که سبب آنست که از عموم النبیین مستثنی و خارج است خاتم النبیین
نمی تواند شد این قول از بعضی مصنف خاتم النبیین از آنحضرت صلی الله علیه و سلم می کشد و آن کفر
است این کفر را وجه اثبات امکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم دانستن علاوه بر آنست
چنان مساوی بر تقدیر وجودش اگر در عموم النبیین داخل باشد بدانست این قائل خاتم النبیین
نمی تواند شد زیرا که بدانست این قایل موصوف بخاتم النبیین از عموم النبیین مستثنی است
پس مساوی آن حضرت صلی الله علیه و سلم نمی تواند شد زیرا که آنحضرت صلی الله علیه
و سلم خاتم النبیین اند و اگر در عموم النبیین داخل نباشد خاتم النبیین نمی تواند شد چه کسی که در
عموم النبیین نیست خاتم النبیین نمی تواند شد پس توجیه امکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه
و سلم در وصف خاتم النبیین حسب قول این قایل مستلزم قول بودن کسی که از عموم نبیین نیست
خاتم النبیین است و این قول کفر و مرتضات است پس هر کس کفر و سوء قضا است بر این
قائل لازم است و چهل در کفر غدر نمی تواند شد باذن این قائل معتزف شده و باید که شیخ نجفی
تصحیح مکرده که مساوی در جمیع کمالات ممکن و مقدور است این خود اعتراف است بعدم
امکان مساوی فی جمیع کمالات این را وجه اثبات امکان مساوی فی جمیع کمالات
و یکاشتن چه مرتبه حراقت است ازان بعد این قایل بجایی این احتمال نمود که وصف خاتم
النبیین در مساوی مفروض یافته نشود مگر در وصفی دیگر معادل و موازن وصف مقام
النبیین موجود باشد اگر او بدانی این احتمال را وجه اثبات امکان مساوی آنحضرت
صلی الله علیه و سلم می گذارد باید که اول این معنی ثابت کند که فلان وصف معادل و همپایه
وصف خاتم النبیین است بعد از آن ثابت کند که آن وصف آنحضرت صلی الله علیه و سلم

نموده است بعد از آن امکان بودن آن محقق در دیگری ثابت کند نگاه این را واجب
اثبات امکان مساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم تراست شمر این احتمال را بی اثبات
امور مذکوره وجه اثبات امکان مساوی دانستن جبل مرکب است ناشی است از جهل
بسیطره که معنی مثبت را ابدی احتمال بکار نمی آید ابدی احتمال ظریف مانع است مایل این
احتمال را بوجود عده فیما سبق باطل کرده ایم ابدی این احتمال را هم مسامی نیست چون منصب
ختم نبوت و رسالت اعلی کمالات خلق است یحکم کمال کمالات خلق مساوی یا اعلی
از منصب ختم رسالت و نبوت نیست ابدی این احتمال از اذ نقص شان آن منصب اعلی
است و از اذ نقص شان آن کفر است و آنچه این قایل در اشائی ذکر این احتمال از تنظیر
خاتم المرسلین صلی الله علیه و سلم مساوی مفروض خودش بزیاده و غراب و برافین و تنظیر
و صفت خاتم النبیین در صفت مفروض معادل آن بتیر اندازی و بندقه اندازی و منافع غراب
و برافین بر زمان الحاق و زمان خود آورده کفر بالای کفر است هنوز داده خیال علی خیال و آخر این
و بال علی و بال و پس ابدی این احتمال سر یا ضلال و ضلال این ختم المآل گفته است محتمل
است که مراد مساوی و برابری در شرف و عزت باشد که وجه و اسباب آن در مساوی و بین
تختلف باشد کمال این قول او ابدی همان احتمال است و اثبات امکان مساوی آنحضرت
صلی الله علیه و سلم در شرف و عزت بدینسان که وجه و سبب شرف و عزت آنحضرت صلی الله
علیه و سلم منصب ختم نبوت و رسالت باشد وجه و سبب شرف و عزت مساوی مفروض
او و صفت و کمال معادل و صفت خاتم النبیین باشد بی اثبات آنکه فلان و صفت و سببیت
شرف و عزت معادل و صفت خاتم النبیین است و بدون اثبات آنکه آن صفت در
آن حضرت صلی الله علیه و سلم موجود نیست و بدون اثبات امکان وجود آن صفت در دیگری
تتمم نیست این قایل نه آن صفت را که سبب مساوات موصوفان آن در شرف و عزت با هم
خاتم النبیین باشد نشان داد و نه اثبات خودش سبب آنچنان شرف و عزت که و صفت

خاتم النبیین سبب آن است نمودن امکان وجود آن صحت در دیگری ثابت کردن موجود
تربودن آن صحت در آن حضرت صلی الله علیه و سلم اثبات رسانیدن این احتمال
باطل را استدلال اثبات امکان تساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم انکاش است و باقتضای
جمل نیست که بذکر استدلال اثبات مقدمات لازم است ابدائی احتمال برای استدلال کافی
نیست و معذرا البطلان این احتمال از اطلاق بییهیات است چه او سبحانه بفضل عظیم خود آن
حضرت صلی الله علیه و سلم بآن شرف و عزت اختصاص بخشیده که وجوه و اسباب بآن صلوح
اشتراک بین ایشان ندارد و تجوز آن وجوه و اسباب در دیگری بی نفی آن از آنحضرت صلی
الله علیه و سلم ممکن نیست لکن صلی الله علیه و سلم اول انبیین خلقا و آخرهم بعثا و لم یجاء الا ولین
والآخرین و اکرم الاولین و الاخرین علی الله و غیر ذلک من اوصاف که تفصیل آن بالا مذکور
شده است و این قائل بعد از ابدائی این احتمال بیان نمود که معتبر در تفاضل و تساوی
تفاضل و تساوی در کثرت ثواب و قرب رب الارباب است و نظر و محنت قدرت کامله ممکن
و مقدور آتی است که هر مغضول را که در کمالات دیگر سوائی کثرت ثواب مغضول است مساوی
بلکه افضل از افضل گرداند و جمله مؤمنین در این معنی ممکن التساوی اند ما سابق این قول را و بوجوه
عده بطلان کرده ایم و بیان کرده ایم که این قول بوجوه عده مستلزم کذب است حاجت
اعاده آن نیست این است حال وجوه کثیره که این قائل در قول خود امکان شخص مذکور بوجوه
کثیره مذکور سابق ثابت گشت ذکر آن می نماید آن خلافات را بوجوه اثبات امکان تساوی
آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات انکاش شدن از تقصی غایات جمل در کتب است این
قائل از ذکر آن خلافات جز آنکه ایمان خود را بر باد داد و تهیید آن باقتضای تجریت و نجابت
موروثه خود تهیید جائی و جهنم و بس المهاد و بنیاد نهاد سودی بر نداشت خسره دنیا و الآخسره
ذلک به آخر ان البین و قول او و آنچه این مفسرین الی آخره دلالت دارد که این حساب
است و ای تاه ذل عمر معنی نفی عموم و شمول قدرت الهی نفییده معنی عموم و شمول قدرت الهی

نزد محققین این است که همه ممکنات ذاتیه تحت قدرت الهی اند و قدوریت و امکان با هم
متساوی اند و نزد عامه متکلمین این است که هر ممکن ذاتی که مستند الی الواجب تعالی بالاجاب
باشد تحت قدرت او سبحانه داخل است و واجب بالذات و متنع بالذات تحت قدرت
داخل نیست و الا واجب بالذات واجب بالذات و متنع بالذات متنع بالذات نباشد
و همچنان نزد عامه متکلمین آنچه واجب بالغير بالاجاب و متنع بالغير بالاجاب است تحت
قدرت الهی داخل نیست و این قائل جاهل در اقوال سابقه خود باین اعتراض دارد که در
او اعلیٰ مراتب خود گفته است که در این کلیه که هر چه متنع بالذات است تحت قدرت الهی
داخل نیست کلام است و بعد از آن بر این حماقت و جهالت خود متنبه شده از این جمع
نمودن اینها امتناع ذاتی مصداق که این مفهوم نفی عموم و شمول قدرت الهی نیست
و الا همه متکلمین بلکه همه مسلمین که مصداق اکثر مفهومات را متنع میدانند مافی عموم و شمول قدرت
الهی باشند مثل همه متکلمین با متناع ذاتی وجود و فعلیت امور غیر متناهییه قائل اند و از این دلیل
شمارت میکنند پس بحسب مقتضای قول این قائل لازم است که همه متکلمین مافی عموم و شمول قدرت
الهی باشند و هر کس که با متناع ذاتی مصداق مفهومی از مفهومات قائل باشد ذاتی عموم و شمول قدرت
الهی باشد مصداق مفهومات نامتناهی الی حدیچ مصداق اسود و لا اسود و هیچ و لا ایچ و کتاب
و لا کتاب باجمه مصداق مفهومات متناقضه نامتناهی الی حدی متنع ذاتی اند تحت قدرت الهی
داخل اند همچنان مصداق مساوی و لا مساوی بدون وجود آن مستلزم عدم آن مبرهن و بین شده است
متنع ذاتی است و تحت قدرت الهی داخل نیست از داخل نبودن آن که متنع ذاتی است
نفی عموم و شمول قدرت الهی لازم نمی آید اگر لمیدی ناهم از ممکن ذاتی و اند و باز بعد دخول آن
تحت قدرت الهی قائل باشد البته ترا نفی عموم قدرت الهی لازم خواهد آمد الا قول بودن آن
ممکن بی غایت و بلا دلت و نافی تصور نیست مقام استعجاب این است که مصداق مفهومات

غیر متناهی علی حد که مصداق نفی مضافات متناقضه اند و این جمله هم منتهات ذاتیه از تحت قدرت
 الهی داخل نیستند داخل بودن مصداق مساوی و لاساوی که احوال جمله است تحت قدرت
 الهیه چرا که این جمله را می شکافد و در خارج و چنان و فشر در گجاها نمی شکند
 عدم دخول مصداق آن مضمومات لاتناهییه تحت قدرت الهی قاصر عموم و شمول قدرت
 الهی نشد عدم دخول مصداق مساوی و لاساوی تحت قدرت الهی چنان قاصر عموم
 و شمول آن تواند شد پس متحقق شد که اثبات امتناع ذاتی مصداق اجتماع التخصیصین یا آنچه
 وجود آن مستلزم عدم آن است مستلزم نفی عموم و شمول قدرت الهی نیست آری این قائل
 و شناخت نفی شمول و عموم قدرت الهی ممکنات غیر تناسیه را گرفتار است چنان قائل اعتقاد
 دارد که اقصای او سبحانه و تعالی علی قول الظالمون بحج نقایص و قبل نحو وفو حش که لاتناهی
 الی حد است ممکن است و سلب آن همه معلول ذات او سبحانه بالايجاب است پس این سلوب
 غیر متناهی ممکن اند تحت قدرت الهیه آن نیستند و این شناخت بر شکایین تا کین بزیادت
 صفات کمالیه بر ذات حقه لازم نیست زیرا که آنان با مکان اقصای او سبحانه بنقایص
 و قبل نحو وفو حش قائل نیستند آنچه بر آنان لازم است که صفات کمالیه که ممکن اند مستند
 الیه سبحانه بالايجاب اند و تحت قدرت داخل نیستند و چون سلوب اقصای او سبحانه
 بهر یک از نقائص و قبل نحو وفو حش در اعتقاد این قائل ممکن بالذات و معلول او سبحانه بالايجاب
 است لازم است که در اعتقاد او ثبوت آن همه نقایص و قبل نحو وفو حش غیر تناسیه در مرتبه
 نفس ذات حقه واجب بالذات باشد زیرا که مرتبه نفس ذات حقه که مقدم بر این سلوب معلول
 است از مرتبه نفس الامریه است پس هر گاه که سوا لب سبط یعنی سلب هر یکی از نقائص قبل
 و فو حش در اعتقاد این قائل در مرتبه نفس ذات حقه صادق نیستند ضرورتاً تا آخر المعلول من
 العلل الموجهه بر این قائل اعتقاد صدق همه وجوبات که نقائص آن هوالب اند در مرتبه ذات
 حقه لازم است ضرورتاً احتمال ارتقاء التخصیصین فی مرتبه من المراتب النفس الامریه اعتقاد

صدق آن موجبات غیر متناهییه در مرتبه ذات حق که بر این قائل حسب اعتقاد او لازم است بوجوه
غیر متناهییه کفر است چه اعتقاد صدق هر یکی از آن موجبات غیر متناهییه کفر مستقل است و معین کفری که
اعتقاد انحاء کفر است بر این قائل لازم است و آن این است که چون در اعتقاد این قائل
سلوب نقایص و قبلیج و فواحش غیر متناهییه از ذات حق مقدسه ممکنات معلوله ذات حق اند
و از ذات حق متناهییه اعتقاد نبوت هر یکی از آن نقایص و قبلیج و فواحش بذات حق مقدسه
در مرتبه نفس ذات حق مقدسه بر او لازم است ضرورت استعمال ارتفاع انتقاع ضمیمه پس
هر یکی از آن نقایص و قبلیج و فواحش که اعتقاد نبوت هر یکی از آنها بذات حق در مرتبه نفس
ذات حق بر این قائل لازم است ممکن بالذات نتواند شد چه نبوت ممکن بالذات بذات حق
واجبه در مرتبه نفس ذات حق واجب که متقدم بر جمیع ممکنات ذاتیه است متصور نیست پس
لا محاله هر یکی از آن نقایص و قبلیج و فواحش لازم است که در اعتقاد او واجب بالذات باشد
پس همه نقایص و قبلیج و فواحش غیر متناهییه که بر این قائل حسب اعتقادش اعتقاد بودن
آنها واجب بالذات لازم است یا باهم متغایر و متغایر ذات حق مقدسه باشند پس بر این
قائل قول بوجود واجبات ذاتیه غیر متناهییه لازم است و این اشد انحاء اشراک است
یا باهم متغایر و متغایر ذات حق مقدسه نباشند بلکه عین ذات حق مقدسه باشند پس
بر او اعتقاد اتحاد ذات حق واجب بقایص و قبلیج و فواحش بالذات و اتحاد نقایص و قبلیج
و فواحش با مقولات قبائمه اند باهم لازم است و این اشد انحاء کفر و مفسطائیت است
چون این قائل سابق ازین گفته است که چون محض علم و قدرت ممکن بالذات است وجود
و عدم هر دو ممکن خواهد بود و هر دو ظاهر و چون وجود هر دو لذات حضرت الموصوف جل شانہ
واجب گشت عدم هر دو از حضرت موصوف تعالی شانہ ممکن خواهد بود و عدم هر دو محض
مذکور از ذات مقدس که از شان او علم و قدرت است بعینها جمل و عجز است که باحوال ظاهر
فثبت کونها متنعین لذات حضرت الموصوف تعالی شانہ و کون الاتصاف بهما کذلک

قیاسین ان الاقتصاف بالنفایص متنع لذات الواجب تعالی مع کون فی نفسه مکنا بالذات
 کما فی الصفات الکمالیه موجب لذات حضرت الموصوف جل شانہ و عرهمه مع کونها مکنه بالذات
 فی نفسها انتهی ازین قول او ثابت است که او اعتقاد دارد و ثبوت جمل و عجز در مرتبه ذرات
 حقه مقدسه بجانہ و تعالی عما یقول الظالمون چه علم و قدرت او از صفات زائده است کما هو
 مذمونه مذہب عالم المتکلمین پس علم و قدرت او سبحانه از ذات حقه مقدسه و اعتقاد او متنازع
 است پس علم و قدرت از نفس ذات حقه مقدسه سلب است و در اعتقاد این قائل سلب
 قدرت از ذات حقه که از شان او قدرت است عجز است و سلب علم از ذات حقه که از
 شان او علم است جمل است پس بر اعتقاد او ثبوت عجز و جمل در مرتبه ذات حقه با و سبحانه
 لازم است پس اعتقاد او ثبوت عجز در مرتبه ذات حقه اشنع انحاء نفی قدرت از ذات حقه
 مقدسه او سبحانه است و اشنعی بر عامه متکلمین لازم نمی آید چه نزد آئینہ فایمین الاقتصاف او سبحانه
 بصفات کمالیه و سلب اقصاف او نفایص و قلیح و فواحش محبت ذات نیست مصداق
 سلب اقصاف او سبحانه بنفایص و قلیح و فواحش نفس ذات حقه است و مصداق اقصاف
 او سبحانه بصفات کمالیه که قیام صفات کمالیه بذات حقه مقدسه است از ان متنازع است و عجز
 عبارت است از عدم قدرت از ان که مستعدہ آن جمل عبارت است از سلب علم از مادہ
 مستعدہ آن و ذات حقه مقدسه از ان استعداد و قوت منزہ است و نیز چون این قائل با برهان
 و زیادت صفات کمالیه بر ذات مقدسه قائل سلب قدرت و علم و غیره با من الصفات الکمالیه
 از نفس ذات مقدسه حقی فی مرتبه نفس اللات الحقه در اعتقاد او ضروری است و این قائل
 فیما سبق گفته است که عدم علم از حضرت موصوف جل شانہ مستلزم جمل است چه سلب
 بسیط نزد وجود موصوع مستلزم سلب عدولی است کما لا یخفی علی النطقه انتهی بعبارت
 پس چون سلب بسیط قدرت و علم و غیره با من الصفات الکمالیه از ذات حقه که موجود
 علی الاطلاق است و در یک مرتبه عدم نتواند شد و در اعتقاد این قائل صادق است

بر او اعتقاد صدق سلب عدولی علم و قدرت و دیگر صفات کمالیه از ذات حق در مرتبه نفس
ذات حق که بر او لازم است چنانچه او را عمرات دارد و باینکه سلب بسیط نزد وجود موضوع
مستلزم سلب عدولی است و در اعتقاد او جهل عبارت از سلب عدولی علم است
و عبارت از سلب عدولی قدرت است و کذا مقابلات سایر الصفات پس بر او اعتقاد
ثبوت جهل و عجز با وسعانه در مرتبه نفس ذات حق مقدمه لازم است و این اشد انحرافی
نفعی قدرت او سبحانه است پس میریزد که گزاین جا بلی عاجز بنا بر اقوال او اعتقاد و بعد از جهل
او سبحانه لازم است و او نفعی قدرت او سبحانه و اثبات عجز و جهل مقابلات بر صفات کمالیه بدات او
سبحانه در مرتبه ذات حق محمد مهدی و نائب شیطان لعین و از کفره مرتدین بالیقین است و صیر
این منافل مدین بیدین که مردود با سفل السافلین است و صورت استنکان استنکار
از تو بیا زین عار دشمنار و اختیار نادر بر عار صدق خسر الدنیا و الاخره و لک هو الخسران
البین است آن دو و چه برای اتساع ذاتی ساری حضرت رسول الثقلین شفیع الدارین
علیه از کل صلوات الله علی مرالمومنین مذکور شده برای تسوید و محو وجه این که اللاحون
در شائین کافی و بس اند و آنچه این شهید ریش دریش در جرح آن گفته اجترح کفر و السحاد
است و آنچه این مفدوح مفتوح کدرج در قرح دران نمود قرح زنا و عناد است که
بآن قرح آخر کار در درک اسفل ناخواهد افتاد و باین فساد اعتقاد و انسداد عقاید علمه
عاصمیر این نجدی بنیاد سوئی بهم است و بس المهاد و این مطالب تفصیل فیما سبق
مذکور اند اللاحون باسکت لوانه کار افتاد برای صیابت مومنان از گزندش حاجت بکار افتاد

متن این کتاب
در حجت امام
بسیار است
و این کتاب
در حجت امام
بسیار است

قال الاعجز من الهلجاجة الخلق الدنيا جمل المتناهی فی السماجه
الغیر المتناهی فی اللجاجة قوله کی از آنها عقلی است و در نقلی است که
هر یک را ذکر کنیم و آن شبهات را از بیج بکنیم اما دلیل عقلی این است انتهی و بعد

تمام بحث عقلی گفته و اما نقلی اقول ذکر لفظ دو نقل مقابل عقلی مکرر و جادلیل نقلی است
 برای آنکه هر دو هر دو دلیل نقلی عقلی نیست و حال آنکه هر دو دلیل که نقلی موسوم کرد و نیز عقلی
 است گویند که در حضرت قرآن است حق تعالی بدو مقدمه عقلی که عقل بصحت آنها حاکم است
 استدلال بر اثبات قدرت خود فرموده یکی آنکه قادر بر اعلی قادر بر ادنی می باشد دوم
 آنکه صانعی که مصنوع خود را بقصد و اختصار هر چون که خواهد صنع تواند کرد و بقصد
 و اختیار خود ساخت او را قدرت است بر صنع مثل او و این هر دو مقدمه عقلی حکم بصحت
 آنها حکم میکنند که این مکار بر قابل خطاب و جواب نیست و قدر مفصلا بالغرض و اگر در قرآن
 مجید این هر دو دلیل نمی بود درین وقت اگر کسی استدلال بر آنها میکرد صحیح میشد و هستی
 می بود پس آن هر دو دلیل اگر چه از قرآن است عقلی است حق تعالی هر جا که در مقابل مکرر
 قرآن مجید استدلال بر ذات و صفات خود میفرماید عقلی می باشد زیرا که حق تعالی در این
 مواضع از آثار و افعال خود استدلال میفرماید و جمیع عقلا را اجماع و اطلاق است بر اینکه
 دلالت اثر بر اثر دلالت عقلی است پس استدلال بدان عقلی باشد نه نقلی که از علم
 در شرح عقائد معتدیه است قال الاعرابی البعرة تدل علی البعیر و اثر الاقدام علی المسیر
 شمار ذات ابراج و الارض ذات فجاج کیف لا بدلان علی اللطیف الخیر و مجرور آنکه
 دو دلیل عقلی را عالم ربانی از قرآن مجید نقل کرده نقل مقابل عقلی نخواهد شد مثلاً و اثبات
 مسائل حساب و سیرت و لایزال بودن سی از اقلیدس و از شریک شش و از ثراود و سیدس
 و اما انما اوسل نقل میکنند و چنان از باب الهمیات و اصحاب طبیعیات متاسرین
 از متقدین فلما سفد دلائل عقلی می سازند بالانتهی هیچ کس از اهل علم این دلائل را عقلی
 بر آورده در نقلی داخل نمی سازد آری اگر نگفت که این قائل سه سه موسوم
 به لایزال عقلی در بعضی رسائل آورده یکی از وجدان عیسید و دوازده از قرآن مجید
 نقل کرده و مقابل عقلی با عقلی نمی کرد و صورت اطلاق نقلی بر هر دو اخیر باعتبار لغت

خلاف عت صحیح می شد مثال نقیض قابل عقلی این است کتب علیکم التعمیه که این دلیل
 نقیض است بر فرض نیست صوم و این نقل را دلیل نمی گویم مقابل عقلی پس تحقیق
 واضح گشت نزد هر عاقل که صدور این قول از قایل بر بی عقلی او دلیل است بازمی گویم بعون
 الله تعالی تقریب دانسته می شود که هر یکی از آنها بنحویه آنست خوشنما در حمل آن ثنابت
 و فرغ آن در سمانست پس خیال بحال پنج انگشتی آن که پنج انگشتی حیات ابدی خود است
 نهایت ناز و مایل و بدنامست اقول شیخ مجدی که این سرشته بادیه حیرانی و این آواره
 تیره ضلالت بی ایمانی و این مبهوش مگرده بوش باده جهالت و نادانی با مقتضای فرط
 نهر بانی با دلقب عالم ربانی لطف فرموده است در بعض رسائل خود بعد ادعای تنگی
 وجود و شیخ غفر له صلی الله علیه و سلم داخل است تحت قدرت الله تعالی می گوید که این دعوی
 مدلل است بدلیل نقلی و برهان عقلی اما دلیل نقلی پس بیانش اولاً آنکه حق عزوجل و عللادر
 لیکن میفرماید اویس الذی خلق السموات و الارض بقادر علی ان یخلق تسلیماً علی و هو الخلاق
 العظیم انما امره اذا اراد شیئاً ان یقول له کن فیکون پس ضمیر جمع مذکور راجع است بسبوی
 جمیع شی آدم زیرا که کریم مذکور در مقام بیان معاد واقع است پس هر که در معاد زنده خواهد
 شد آن داخل است در کریم مذکور و ظاهر است که هر فرد انسانی در معاد زنده شدنی است
 پس مثل او بمقتضای کریم مذکور داخل تحت قدرت الهیه باشد پس گویا ترکیب دلیل
 مذکور باین وجه شد که نبی صلی الله علیه و سلم در معاد زنده خواهد شد و آن از ضروریات دین
 است و هر که در معاد زنده خواهد شد پس وجودش داخل است تحت قدرت الهیه
 بمقتضای کریم مذکور پس وجودش نبی صلی الله علیه و سلم داخل باشد تحت قدرت
 الهیه و بما المطلوب و ثانیاً آنکه وجودش مذکورش ممکن است بالذات و در شی ممکن بالذات داخل
 است تحت قدرت الهیه بقوله تعالی و هو علی کل شیء قدیر و کان الله علی کل شیء مقبلاً و جلیلاً
 خوب معنی این دلیل را بیان کرده و آنچه بران اعتراض کرده مرفوع است چنانچه عنقریب

خواهد آمد انشاء الله تعالی و ثانیاً آنکه حی محل و علایم کلام پاک خود در مقام عیدیه از وجود
 مخلوقات بر احاطه قدرت خود بر امثال آنها استدلال فرموده چنانچه از حیاتی ارض
 و انزال مطر بر حیاتی موتی در معاد در آیات کثیره استدلال فرموده منها قوله تعالی
 وهو الذی انزل من السماء ماء فاخرجنا به ثمرات من بیننا لعلکم تحرجون و از ایجاد آدم علیه
 السلام بی پدر بر امکان ایجاد عیسی علیه السلام بی پدر استدلال فرموده ان مثل عیسی
 عندنا کمثل آدم خلقه من تراب ثم قال له کن فیکون و بالجمله استدلال بوجه مذکور در قرآن مجید
 شائع و متعارف است پس بر این تقدیر وجود نبی محمد صلی الله علیه و سلم خود دلیل باشد
 بر امکان وجود مثل انسان نظر بر قدرت الهیه پس گویا ترکیب دلیل بر این تقدیر باین
 وجه خواهد بود هر گاه که وجود نبی صلی الله علیه و سلم داخل تحت قدرت الهیه باشد وجود مثل
 ایشان هم داخل باشد تحت قدرت مذکوره لآن حکم الثلثین واحد فی الدخول تحت القدوة
 و عدمه منطبق القرآن و هو المطلوب اما بر این عقلی پس بیانش آنکه وجود مثل مذکور متضمن بعینه
 است و هر متضمن بالغیر ممکن است بالذات و هر ممکن بالذات داخل تحت قدرت الهیه
 است پس وجود مثل مذکور داخل است تحت قدرت الهیه و هو المطلوب اما مقدمه اولی
 پس بیانش آنکه مثل مذکور در نفس الامر معدوم است و هر معدوم یا متمتع بالذات است
 یا متمتع بالغیر پس مثل مذکور یا مستمع بالذات است یا متمتع بالغیر لیکن متمتع بالذات
 نیست پس متمتع بالغیر است اما صغری و کبری قیاس اول پس احتیاج بیان ندارد و اما
 قضیه استثنائیه در قیاس ثانی پس بیانش آنکه مثل مذکور عبارت است از فردی که
 مشارک آنجناب باشد در ماهیة و اوصاف کمال پس اقتضای بالذات یا بسبب امتناع
 مشارکت در ماهیة خواهد بود و بسبب امتناع اقتضای باوصاف مذکوره لآنکه
 فی نفس الذات و بظاهر است که ماهیة آنجناب انسان است و مشترک ماهیة
 انسان در الوت الوت افراد متمتع نیست و اقتضای باوصاف مذکوره نظیر

بنفس مایه تم تنعنه والا انحصان اینجاب هم باوصاف مذکوره متنع می شد فان حکم
 التثلیث احد فیما یجب تسلیم بالنظر الی نفس المایه واللازم عدم اشتراک المایه
 بینهما فلم یعدم المماثلته هذا خلف پس وجود مثل مذکور متمنع بالذات نباشد بلکه بنظر
 میماند خارجیه مثل اخبار آنی بعدم وقوع آن با تعلق اراده از لیه بعدم آن و اشال
 ذلک پس این است معنی متنع بال غیر پس وجود مثل مذکور متنع بال غیر نباشد اتقی کلامه بالفاظه
 و عبارت پس ماوم شده که شیخ نجندی اطلاق بر این عقلی بر یک وجه استدلالش و اطلاق
 نقلی بر دو وجه استدلال خود نموده است و استاد نقل کلام او نموده است اگر اطلاق
 نقلی بر این دو وجه دلیل بی عقلی است دلیل بی عقلی شیخ نجندی است و الا کلام این قائل
 دلیل بی عقلی ماوم است بهر حال یا شیخ نجندی بی عقلی بوده است یا این مرید او معتقل
 است ازین هر دو باب که گفته شود و مورد اسلام است استاد را که از شیخ نجندی مائل
 است تصحیح نقل می باید با عبارت شیخ نجندی بالفاظه نقل کردیم ما تصحیح بودن آن
 دو وجه دلیل نقلی ضروری نیست چون این سگ دیوانه شیخ نجندی مقتدای خود را می
 کرد و ضرب مثل گوشت خردندان سگ در اینجا می سازد اما برای التوضیح مقتضای
 این و فلاح نیکو میگویم که حاصل دلیل اول آواره شیخ نجندی چنانکه او تصریح
 بیان کرده این است که نبی صلی الله علیه و سلم در معاد زنده خواهد شد و هر که در معاد
 زنده خواهد شد پس وجود مثل او تحت قدرت الهیه داخل است بمقتضای آیه
 کریمه پس وجود مثل نبی صلی الله علیه و سلم تحت قدرت الهیه اخل است و عمرو
 مقدمه این دلیل ثابت است بمعنی عقلی با ثبات معاد جسمانی مستقل نیست و مسئله معاد
 جسمانی از سمعیات است که ما هر صرح فی کتب الکلام و دلیل که کد این معتد به
 آن نقلی و سمعی باشد نقلی و سمعی است مثال فی شرح التواتر الدلیل اما عقلی
 بجمع مقدمات قریبه کانت او بینه او نقلی بجمعها کذلک او مرکب منها و الاول

هوالدلیل عقلی المحض الذي لا يتوقف على السمع اصلا والاشافي وهو النقلی المحض لا يتصور اذ صفة
المخبر لا بد منه حتى يقيد الدلیل النقلی العلم بالمبدول وانما لا يثبت الا بالعقل وانظر
في المعجزة الدالة على صدقة ولواريد اثباته بالعقل وازاوتسلسل والاشا لثبته في المركب
منهما هو الذي يسميه بالنقلی لتوقفه على النقل في الجملة انتهى اني بما معلوم شد كذا ان
احق حاصل دلیل شیخ خود فنهیده و باوصفت فنهیدن آن دلیل در پی اتمام
آن افتاد از غیب توان دریافت که بی عقل کیست و این دلیل را عقلی نامیدن
کلامی عقلی کدام کس است این قائل که ریش در آفتاب سفید کرده است هنوز
بمعنی دلیل عقلی و دلیل نقلی نمانسته است هر دلیل که مستند مقدمه از مقدمات آن نقل باشد
دلیل نقلی است و اگر مستند هیچک مقدمه از مقدمات آن نقل نباشد آن دلیل عقلی است
می تواند شد که دلیل واحد باعث باری دلیل نقلی باشد و باعتبار دیگر دلیل عقلی باشد مثلاً
اگر کسی دعوی کند که تعلم حکمت حسن است و بر این دعوی استدلال کند باینکه تعلم حکمت
اکتساب خیر کثیر است و اکتساب خیر کثیر مستحسن است پس اگر مقدمه اولی راستند کند
بقوله سبحانه ومن یؤتی الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا این دلیل نقلی خواهد بود و اگر آنرا مستند
کنند به بیان مصلح و منافع که در تعلم حکمت است این دلیل عقلی خواهد بود و همچنان اگر
کسی دعوی کند که شرک باسد بدترین عباد است و بر این استدلال کند باینکه شرک
بدترین عقاید است و معتقد بدترین عقاید بدترین عباد است پس اگر مقدمه اولی راستند کند
بقوله سبحانه ان الشکر نظم عظیم این دلیل نقلی خواهد بود و اگر آنرا مستند کنند به بیان
مقاصد شرک و وجه بطلان آن عقل این دلیل عقلی خواهد بود پس چون شیخ بخشدی آن
وجه ثلثه را که اول بیان کرده است مستند نقل کرده است یعنی در درجه اول مقدمه
قائل که هر شی ممکن داخل است تحت قدرت الهیه بقوله سبحانه و هو علی کل شیء قدیر و کان لیه
علی کل شیء مقتدر و در وجه ثانی این مقدمه را در هر که در معاد زنده خواهد شد

خاتم النبیین سبب آن است نمودن امکان وجود آن صفت در دیگری ثابت کردن موجود
نبودن آن در صفت در آن حضرت صلی الله علیه و سلم اثبات رسانیدن مرتب ابدائی این احتمال
باطل را استدلال اثبات امکان تساوی آنحضرت صلی الله علیه و سلم انکاش است و باقتضای
جمل نیست که بذریعستدل باثبات مقدمات لازم است ابدائی احتمال برای استدلال کافی
نیست و معذرا بطلان این احتمال از اجلی بدیهیات است چه او سبحانه بفضل عظیم خود آن
حضرت را صلی الله علیه و سلم بآن شرف و عزت اختصاص بخشیده که وجوه و اسباب آن صلوح
اشتراک بین ایشان ندارد و تجویز آن وجوه و اسباب در دیگری بی نفی آن از آنحضرت صلی
الله علیه و سلم ممکن نیست لکن صلی الله علیه و سلم اول النبیین خلقا و آخرهم بعثا و لجاء الاولین
والآخرین و اکرم الاولین و الاخرین علی الله و غیر ذلک من اوصاف که تفصیل آن بالا مذکور
شده است و این قائل بعد از ابدائی این احتمال بیان نمود که معتبر در تفاضل و تساوی
تفاضل و تساوی در کثرت ثواب و قرب رب الارباب است و نظر است قدرت کامله ممکن
و مقدور آنی است که هر فضول را که در کمالات دیگر سوائی کثرت ثواب مفضول است مساوی
بلکه افضل از افضل گرداند و جمله مؤمنین در این معنی ممکن التساوی اند ما بقول این قول او را بوجه
عده باطل کرده ایم و بیان کرده ایم که این قول بوجه عده مستلزم کذب است حاجت
اعاده آن نیست این است حال وجود کثیره که این قائل در قول خود امکان شخص مذکور بوجه
کثیره مذکور سابق ثابت گشت ذکر آن بی نماید آن خرافات را بوجه اثبات امکان تساوی
آنحضرت صلی الله علیه و سلم در جمیع کمالات انکاش شدن از اقصی غایات جمل در کتب است این
قائل از ذکر آن خرافات جز آنکه ایمان خود را بر باد داد و تهمید آن باقتضای تجریت و نجابت
موروث خود تهمید جائی و چنین و بس الهما دنیا دنیا و سودی بر نداشت خسره دنیا و الاخره
ذلک هو الخسران البین و قول او و انچه این محمد بنیدین الی آخره دلالت دارد که این حساب
حق واهی تا از فل عمر معنی نفی عموم دشواری قدرت الهی نفی همه معنی عموم دشواری قدرت الهی

آخرت بنانا مگر بھلا اس کا لٹنا کچھ آسان تو تھا نہیں باوجود کوشش بلخ
مذہبوں کا میاب رہا مگر میں نے ہمت نہ ہاری اور جدوجہد کا سلسلہ
جاری ہی رکھا۔ بالآخر جبکہ شرفِ حضورِ آستانہ عالیہ حضرت
شیخ الاسلام و المسالین ضیاء الملتہ والدین حضرت استاد ذی
ادستاد اذ کل فی کل مولانا السلام حضرت محمد ہدایت لہد
حسان مٹع الدامسالمین بطول بقائہ سے جون پور میں شرف ہوا
تو بعد چند سال اظہار اس تمنای دلی کا کیا۔

حضرت اوسنا ذنا السلام مدظلہ بجمہت اوس شفقت و محبت
بزرگانہ کے جو اس پچھیز کے حال پر سب ذول فرماتے تھے اصل
مسودہ مصنف علیہ الرحمۃ کے قلم کا مرقومہ عطا فرما کر اجازت طبع
کی دی۔ گواہ میرے پاس اصل مسودہ موجود تھا مگر پھر بھی
بہ نظر غایۃ احتیاط دو اور نسخے بہم پہنچائے ایک مولانا بابکات احمد
صاحب ٹونکی سے ملا۔ اور دوسرا مولانا عبید المقتدر صاحب
بدایونی نے مرحمت فرمایا۔

فقیر نے بہ صرف زر کشیر و محنت شاقہ طبع کرنا شروع کیا۔
اور صحت طبع میں خاص ہتہام ملحوظ رکھا ہے اچھے مستعد فضلا
اس کے صحیح ہے۔ زائد حصے کی تصحیح خود فقیر نے دوبارہ کمال
عرق ریزی کی ہے۔ تین سال کی پیادے محنت و مشقت کا نتیجہ ہے
جو یہ علمی گنجینہ آج آپ حضرات کی نگاہوں کے سامنے ہے۔
جا بجا حل لغات بھی بخیاں سہولت کر دیتے ہیں خصوصاً قصیدہ
کے لغات تو اس طرح حل کیے ہیں کہ شاید جو حرمی استعداد

عربی رکنے والا بھی اس قصیدے سے کافی طور پر متمتع ہو سکتا ہے۔
 اب گذارش یہ ہے کہ اگر باوجود اس قدر اہتمام کے بھی کچھ
 نقطے یا مرکز کی غلطی رہ گئی ہو تو ناظرین معاف فرمائیں گے
 اس لیے کہ وہ ہاتھ جنہیں یہ رسالہ جانے والا ہے
 اور ان کو اس قدر غلطی مطابقت سے بے لطف
 ہونے نہ دے گی وَاللّٰهُ يَهْدِي مَنْ يَّشَاءُ
 اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيْمٍ وَاٰخِرُ دَعْوَانَا
 اِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ
 وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلٰى
 خَيْرِ الْمُرْسَلِيْنَ وَعَلَيْهِمُ
 وَصَلِّهِ اجمعين وَاٰخِرُ
 مَعْلُومٍ يَا اَحْمَرَ
 الرَّاحِمِيْنَ
 اَعِيْن

حررہ بقلمہ فقیر محمد بن عبداللہ قادری اہل سنتی عفی عنہا۔